

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Vilh. la Cour

LIVET BEGYNDER

HAASE

Min Datter
AAGOT
tilegnet

I.

Siden 1911 har jeg kun tre Gange besøgt mit Barndomshjem: *Landbo-skolen ved Lyngby* – og jeg kommer der ikke mere. Det er den gamle Historie. Hvorfor udsætte sig for den Skuffelse, det altid er at gense et Sted, sprængfyldt med Minder – og saa finde *alt* anderledes, end man ventede det! Intet hjemligt mere, intet fortroligt og indviet, hviskende til ens Hjerte, smilende til ens Sind. Alle, som den Gang levede, er borte – de fleste af dem døde. Og andre er kommet i deres Sted – uden Forstaaelse af, at der har ligget en Verden forud for deres Komme. Bygningerne er forandret, Stuerne ukendelige, Haven moderniseret, Markerne udstykket. Hvor urimeligt virker ikke denne brutale Venden op og ned paa en Tilværelse, som man i Barndommen troede var forankret i Evigheden! Og dog er det netop Bevidstheden om det *selvfølgelige* i Forandringerne, som inderst inde gør Gensynets Smerte saa intens. Man forstaaer, det er selve Livets Lov, der er fuldbyrdet, og alligevel stritter man imod med alle Sanser og erklærer, at *saadan* maatte det rigtignok ikke gaa! *Dette* skulde have været fredet! Ak nej, det er kun faa Minder, som finder Reservater andre Steder end i ens eget Sind. Og man beslutter, at man aldrig mere vil søge tilbage til det tabte Land.

Jeg har vist mine Børn Stedet. Opfattede de noget? Sikkert ikke. Vi fandt jo ikke Hjulsportene i Vejen, fulde af smeltende Snevand, som bar stolte Fregatter og pilsnare Korvetter, der dansede ned ad de stride Strømme, til de vuggende ankrede op, hvor to blaafrøse Drengenæver havde arrangeret Havnen. Og hvor var Oversvømmelsen paa Marken – dette blanke Øje, som Tøvejret om Vinteren fremkaldte, og hvor Januarfrosten skabte en Skøjtebane, der var stor nok til en 6–7 Aars Purk? Nu laa der paa Stedet en Villahave med regelrette Hindbærrækker, dødsommelige for alle andre end dem, der plukkede Bærrerne. Eller hvor

var Stubmarken blevet af? Stubmarken, hvor han ud paa Efteraaret fik Lov til at vogte Gæssene, skar Fløjter af Hasselkæppe og formede baade Thor og Odin af Lerklumper, til Gaaseflokken begyndte at kægge, fordi den vilde hjem. Borte, borte! Udstykket til Bungalows og Benzintanke! Eller den vidunderlige Hulvej ned til Folevad, med det stride Græs paa Skrænterne, spættet af Cikorieblomsternes lyseblaa Himmelspejlinger og Kongelysenes gule Fakler? Borte, borte! Indlemmet i det store Frilands-Museum, hvor nye Vidundere er skabt – *ogsaa* af Hulvejen, der tidligere helt paa egen Haand maatte sørge for Skønheden.

Nej, intet er, som det var. Og ingen kan forlange, at Børnene nu skal fatte, *hvad* der var. Vi gaar ad fint asfalterede, lukkede Veje. Og jeg viser dem Fars Statue – rank, ivrig, med Mappen i venstre Haand og den højre følsomt bøjet, som skulde netop noget sættes i Værk. – Men da jeg var i *deres* Alder, var han en levende, travl Virkelighed, Hjemmets Skaber og Opretholder, Nerven i hele vor Tilværelse, Verdens Beskytter. Hvor skal man kunne se det af en Bronceskikkelse oppe paa en høj Stensokkel! Kom, vi gaar bort herfra! Og vi kommer ikke mere tilbage. Svundet er svundet. Kun i mit Minde færdes han uforandret som før. I det er Omgivelserne de samme. Lys, Lyd, Duft og Farver staar sitrende i mit Sind. Er det ikke tilstrækkeligt for mig, at jeg umisteligt kan bevare alt dette, hvad der saa end er sket eller vil ske?

Der er dog endnu et Sted, hvor disse lykkelige Aar lever stærkt og gribende sandt den Dag i Dag. Det er i hele den Brevskat, jeg har faaet overdraget, og som ingen andre skal faa Adgang til. Breve fra Far og Mor, fra Morfar og Mormor, fra Farbrødre og Morbrødre og Fastre. Hundreder og atter Hundreder af Smaatræk myldrer frem af de tæt-skrevne Sider. Hjemmets og Virksomhedens utallige Problemer stilles og løses. Liv fødes, Død høster. Men først og sidst farves Brevene af hele dette Slægtleds vidunderligt rene og fromme Gudstro. I stod aldrig under Skæbnens Svøbe, men var i Graad og Jubel kun bundne af Guds Naade og uendelige Kærlighed! Hvor var I lykkelige! Hvor nærende og styrkende er ikke den Drik, I rækker ogsaa mig! Fromme, blide Mor og stærke, ydmyge Far! Saa vidunderligt *barnlige* I er – og netop derfor saa usaarlige af Tiden. At tage jeres gamle Breve frem og læse dem eet for eet giver Sammenhæng i og Udblik over Aar, som ligger saa langt tilbage, at mine egne Minder fra dem kun er Glimt af en Helhed, jeg ikke fattede. Og jeg velsigner jer for disse Ord fra den svundne Tid, da

min Slægt havde Hjem med en aandelig Grokraft og en praktisk Virke-trang, som ingen i vor Generation har overgaaet og næppe naaet. Men naar I nu har talt til mig for sidste Gang, bliver jeres Breve tilintetgjort. De skal aldrig falde i fremmedes Hænder. Den Aand, som fyldte jer, fandt andre Udtryksformer end *vor* Tids, og ingen, som ikke af *Hjertet* kan forstaa jeres indbyrdes Samtaler, skal faa Lov at lytte til dem. Men I vil hjælpe mig til at fortælle om min egen Barndom paa en saadan Maade, at baade jeres *Smil* og jeres *Alvor* kan klinge som en dæmpet Tone bag Ordene. For ellers vilde intet af det, jeg skrev, blive sandt.

II.

Mærkeligt nok – det var egentlig slet ikke Meningen, at Landboskolen ved Lyngby skulde være blevet mit Barndomshjem. Jeg skulde være vokset op paa Frederiksberg – i en Villa med en lille, indeklemt Baghave, uden Udsigt, uden Solnedgange, uden Heste og Køer og Faar og Gæs og Høns som nærmeste Naboer. Hvordan skulde den historiske Sans, som jeg arvede efter gamle Morfar, have slaaet veritabel Rod i mit Sind og bestemt mit hele Liv, hvis jeg ikke var vokset op i Skyggen af vor store Haves Eg, der groede paa Toppen af en gammel Gravhøj, og hvis jeg ikke daglig havde kunnet færdes mellem Landbrugsmuseets skrøbelige Træpløve og Pindevogne og maleriske Modeller af vore hyggelige Bøndergaarde? Skæbnen vilde mig det bedre end en Opvækst i et friseret By-milieu. Jeg drog fra Landboskolen, inden jeg var fyldt eet Aar, men jeg vendte frygtelig tilbage, da jeg var godt og vel fem. Og dermed hang det saaledes sammen.

Allerede i Begyndelsen af 1883 tænkte Far paa at skille sig af med Skolen. Hans Arbejde som Sekretær i Det kgl. danske Landhusholdsselskab (fra 1875) og som Eneredaktør af »Tidsskrift for Landøkonomi« (fra 1868) lagde i stigende Grad Beslag paa hans Arbejdskraft, og hans Helbred var ikke længere saa stærkt som i hans Ungdom. Men hvordan skulde han løses ud af Virksomheden i Lyngby, for Landboskolen kunde da ikke overdrages til hvem som helst? Den var ikke alene skabt af ham, men i hans *Aand*. »Den danske Landboskole er et Barn af den danske Folkehøjskole og skal som denne bygges paa Troens og Folkelivets Grund«,

skrev han under sit Billede. Det havde været et frugtbart Motto for Skolens Liv. Og derfor maatte det følges, selv om andre overtog Ledelsen. For Mor var Beslutningen om et Opbrud ikke lettere. Landboskolen rummede *alt*, som havde Værdi for hende og Far – ikke bare materielt, men først og sidst aandeligt. Her havde de taget deres Gerning op, og her var deres Børn blevet født. »Ja, jeg føler daglig, hvor svært det vil blive at tage herfra«, skrev Mor; »men Gud ske Lov, vi følges da ad alle syv!«

Ogsaa Slægten opfordrede til at fastholde Beslutningen. »Det er særdeles rigtigt af dig at trække dig ud af Landboskolen, inden du faar slidt dig op«, skrev Fars norske Svoger, Emil Aubert paa Vestereng; og for gamle Mormor var der en ganske særlig tillokkende Omstændighed ved Sagen: »Den Tanke at komme til at leve vort Livs Aften i nært Samliv med Eder, det er saa forunderlig dejligt og beroligende for mig. Gud lægge nu sin Velsignelse i alt!«

Det blev hurtigt klart, at der vilde gaa længere Tid, inden en Løsning af Spørgsmaalet kunde findes. Far begyndte at tumle med Planer om at faa Skolen overdraget til Landboforeningerne, faa tilkøbt Jord og saa indrette en omfattende Forsøgsvirksomhed paa Stedet. Han drøftede i Marts Tanken med Etatsraad *Valentiner* paa Geddesdal, der straks var Fyr og Flamme, men snart fik alvorlige Betæneligheder, dels af økonomisk Art, dels fordi man vel inden for Landbruget savnede Mænd, der baade aandeligt og fagligt kunde lede Undervisningen og samtidig planlægge og udnytte Planteavlsforsøgene. Det var ikke frit for, han syntes, Far helt oversaa de praktisk Vanskeligheder, som Planens Gennemførelse kunde møde.

Og det er egentlig ejendommeligt nok, for Far var slet ikke rask i dette Foraar – skulde altsaa snarest have følt sig hæmmet ved Tanken om at begynde noget nyt. Mormor kunde træffe ham »saa modløs og for-knytt, ja saa haabløs«, hvad der i Sandhed ikke svarede til hans Natur. Hvad der pinte Far paa denne Tid var Frygt for en virkelig alvorlig Sygdom. Lægerne sagde, at hans Lunger var angrebne. Først i Slutningen af Maj kunde de fastslaa, at der ikke længere var nogen Grund til Ængstelse, hvis han kun vilde passe paa sig selv. Det havde han ikke gjort før. »Jeg har gaaet lidt rask paa i de tidligere Aar«, skrev han til Morfar; »men at jeg nu vil tage Reb i Sejlene er vist, og dit Raad om Foredrag følges – jeg holder kun eet om Dagen. Med Guds naadige Hjælp vil saa ogsaa nok den sidste Rest af Advarslen – for saadan maa man jo betragte den – svinde.«

Der var andre Spørgsmaal end Skolen og Sygdommen, som optog hans Sind. Der var Forholdene ovre paa Fædrengaarden – Skærsø. Han og Farbror *Jacob* ejede den siden 1873 i Fællesskab, og de var begge bundet til den med de stærkeste Baand. Tanken om et Skifte mellem Brødrene, saa enten han eller Farbror blev Eneejer af Gaarden, havde været fremme, og det er smukt af Brevene at se, hvor nødigt den ene gik den anden for nær, skønt de begge inderst inde havde samme store Lyst til at blive Fædrengaardens virkelige Ejer. »Jeg kaster saa nødvendig Forbindelsen med Skærsø over Bord«, skrev Far hjem. »Jeg kan godt forstaa, at du maa være stærkt optaget af Skærsøtanker, og at du nødvendig giver Slip paa din Part i dit Fædrenehjem«, svarede Mor; »men skal en af Eder have den, mon da ikke *Jacob* er den nærmeste, som har nedlagt hele sit Arbejde i den?«

Naa – Aaret var trangt. Sommertørken gav nærmest Misvækst paa Skærsø lette Jorder, Priserne laa ikke højt, og en Faaresygdom reducerede yderligere Indtægterne. Det var maaske alligevel bedst, de to Brødre fortsatte i Fællesskab og tog Risikoen sammen. Inden Aarets Udgang var de enedes om at opretholde Samejet i ti Aar. Naar den Tid var gaaet, skulde de kaste Lod om, hvem der skulde eje Gaarden.

Allerstærkest optoges Tankerne dog af den Begivenhed, *Mor* ventede. Hun var ikke stærk, og af hendes Ungdoms Frejdighed var der ikke stort tilbage. Som i tidligere Aar var det Meningen, at hele Familien skulde tilbringe Sommerugerne oppe i Hornbæk, hvor de kunde styrke sig ved Strandbade; men allerede i April blev det klart, at i hvert Fald *Mor* og *Far* maatte blive hjemme og nøjes med at sende deres tre store Drenges derop. Lægerne forlangte, at *Mor* denne Gang skulde holde sig mest muligt i Ro og oftest ligge til Sengs. Den Taknemmelighed, der fyldte *Mors* Sind, var som et rensende Bad. »Det er vel saadan, at ethvert Menneske skal lære at være glad og taknemmelig for, hvad godt det har«, sagde *Mor* til sig selv. »Alt er jo en Gave. Man maa ikke se sig misundelig paa, at andre er rigere ... Jeg synes heller ikke, det kan kaldes at være misundelig, naar jeg saa fuldt under alle Mennesker al den Glæde og al den Kærlighed, de kan faa. Jeg vilde kun selv saa gerne eje lidt med. Det maa dog være en stor Rigdom at mærke, man har trofaste Venner.«

Dem savnede hun i Sandhed ikke. Og det var kun i ensomme, ængstelige Stunder, hun fik den mærkelige Forestilling, at man ikke brød sig om hende. Saa tyede hun i Tanken til sine Forældre derinde paa Frederiksberg. *Mon* Lægerne ikke kunde give hende Lov til at komme bare nogle faa Dage op til Hornbæk, naar September var kommet med den rene og

styrkende Luft? Mormor kunde jo følge med. »Vi bliver vist ganske ens til Bens, lille Mor; vi lader da Ungdommen springe og gaar sindigt bag-efter«. Foreløbig var det Drengene, der skulde af Sted. I øsende Regnvejrs drog de af den 15. Juli, »alle i straalende Humør over den dejlige Ferie, de med Guds Hjælp skal have. Om Aftenen fik jeg Telegram, at de i Solskin var kørt ind i Hornbæk, hvor Fru Buck (Værtinden) stod paa Trappen og klappede i Hænderne«.

Skønne, uberørte Hornbækdage her i Begyndelsen af 80'erne! Mor fortalte saa ofte om dem. Og i 1899 tog hun mig med derop. Men da var alt forandret, kunde jeg forstaa. Kun den gamle Fru Buck, der endnu levede, var smilende og glad som før og huskede saa tydeligt alle Smaa-træk fra mine Søskendes aarlige Besøg.

Sommeren gik, og Høsten kom. Med smaa Mellemrum var Mormor ude for at se til sin Datter, trække frisk Luft i det grønne og vende op-muntret og glad tilbage til Byen. I September var Far paa en længere Rejse til Stockholm, hvor han skulde drøfte landøkonomiske Spørgsmaal med Fagfæller, og Mor var overgivet til sine egne Tanker. Den frygtelige Sommertørke havde været afløst af en Regnvejrperiode; men nu var Eftersommeren kommet i straalende Glans med høj Himmel og klar, tynd Luft. Og Vejret holdt sig længe saadan – ind i Oktober. Først ved Begyndelsen af November kom Vinterkulden og bankede paa.

Tiden maatte snart være inde. Og der var saa meget, som skulde bringes i Orden! Tankerne fløj. De søgte ud i den Fremtid, som gryede, gik tilbage til Øjeblikket selv og var saa atter paa Vandring mod det kommende – Dag efter Dag. »Det er en saa forunderlig Forventningens Tid«, skrev Mor til sine Forældre, »jeg kan daarligt tale om alt det, der bevæger sig i mig, men meget mindre skrive derom. Jeg synes, at den alvorlige Stund maa nærme sig med stærke Skridt, og Gud Fader i Himmelen lade da Naade gaa for Ret og give os fuld Glæde! Jeg ængster mig lidt saa meget, men det er jo ikke rigtigt. Baade mit og det lille Barns Liv hviler i Guds Haand, og dør hviler det trygt«.

Hendes Seng var flyttet til den stille, lyse Havestue, hvor Solen vældede ind ad tre store Sydvinduer. Her havde hun ligget siden Midten af Oktober, og her vilde Lægen have, hun skulde blive, til alt var lykkeligt overstaaet.

Mor og Mormor kom hinanden endnu inderligere nær i denne Ventesid. De trængte gensidigt saa stærkt til hinanden, og den gamle forstod

saa godt at opmuntre den yngre. »Du er ofte ængstelig over, at Tiden nu nærmer sig med stærke Skridt«, skrev hun til hende, »ja, den Stemning mindes jeg saa godt, og saa gør Gud dog saa herlig vor Frygt og Bæven til Skamme og hjælper os saa godt over den Stund, vi frygter for, og skænker os en stor og fuld Glæde efter al den trange Tid. Det vil han ogsaa her, og vi vil trygt stole paa ham, vor kærlige, trofaste Fader«.

Det gjorde godt at faa den Slags trøstende Ord! Far var saa god en Støtte, som nogen kunde ønske sig; men han havde jo alt sit eget at staa i. Planen med Landboforeningernes Overtagelse af Skolen var strandet, og *Alfr. Poulsen*, der ogsaa havde været paa Tale som Forstander, gled ud, da han ved Sommertid overtog Ryslunge Folkehøjskole. Først den 6. Jan. 1884 kom der en Løsning: Landboskolen blev solgt til Forstander *S. P. Jensen* fra Staby Folkehøjskole – ikke just den Mand, Far havde tænkt som sin Efterfølger, men forhaabentlig et brugeligt Emne. Overtagelsen skulde finde Sted senest den 15. September, og saa fik man jo haabe det bedste.

Mor havde imidlertid biet til langt ind i December – og stadig skete der intet. »Vi har rigtignok hver Dag ventet Efterretning fra Landboskolen«, klagede Mormor den 15. December. Og saa fulgte hendes milde Smil: »Det bliver maaske et lille Julebarn, den rigeste og dejligste Julegave af Vorherre, fuld af Kærlighed, Naade og Velsignelse«.

Maaneden var begyndt med fuld Vinterfrost. Snart efter slog det om til Regn. Og storme gjorde det stadig. Men saa brød Solen frem igen, og Modet steg. »Saa du tror, at vi dog nu kan komme ud til Eder Juleaften?« spurgte Mormor. »Det var nok yndigt! Vi havde helt opgivet det. Vi kan jo tage hjem om Aftenen; for var det ikke lidt slemt for Eder at have os om Natten, dersom det kom paa? Men derom kan vi jo altid tale«.

Ja, mon? – Det var dog et Spørgsmaal! Det *kunde* jo være, der ikke blev Tid til lange Forklaringer! Og saadan gik det. Søndag den 23. December, Kl. 9⁵⁵ Fm. blev alt vel overstaet. Om Eftermiddagen sendte Far Bud til Slægt og Venner, hastigt nedskrevne Linier, som fortalte hans Lykke over at have faaet »en stor og velskabt Søn« paa 8^{1/2} Pund og at eje en tapper Hustru, som havde det godt. »Det har været en saare trang Sommer for hende«, skrev han i et af Brevene, »hun har ikke siden Foraaet kunnet naa ned til Lyngby. Det var derfor ikke uden Bekymring, at vi gik Julen imøde – nu er Skyerne blæste bort, og Festen vil blive dobbelt skjøn af *Herrens Naade!*«

III.

Om ikke saa mange Dage vilde Præsten spørge: »Hvad skal Barnet hedde?« Saa vilde det være for sent at give sig til at spekulere over Spørgsmaalet. Havde jeg været en Pige, vilde Sagen have været klar. Saa skulde Mormor have været opkaldt. Men hvad skulde *Drengen* kaldes? Mor var ikke alene Historikeren Frederik Barfods Datter, hun var ogsaa et stort Stykke af en Romantiker. »Kan vi ikke kalde ham Svend Trøst?« foreslog hun. Det var baade Ingemann og Folkevisen paa een Gang – og saa var det tillige et Udtryk for det Haab, hun bar nu, da hun ikke længere følte sig saa suverænt sejrende som ved de tidligere Børns Fødsler. Far sagde hende nødig imod; men han vilde dog helst kalde en eller anden i Slægten op, som han og Mor altid før havde gjort. Den ældste af Sønnerne, der nu var 14 Aar, var blevet velsignet med baade Farfars og Morfars Fornavn: *Lars Frederik*. Den næstældste – nu 13 Aar – var kaldt *Poul* efter Farbror i Askov; saa fulgte *Jørgen Carl* – 11 Aar – der bar Fars egne Navne og endelig den lille Søster – 7 Aar – *Ellen Kirstine Poulsen*, opkaldt efter sin Farmor. Hvorfor ikke fortsætte denne Tradition? Og saa standsede de ved Navnet paa Mormors Bror, *Vilhelm Birkedal*, der altid havde været omfattet med baade Kærlighed og Respekt i Hjemmet paa Landboskolen – en Mand, som det i Sandhed ogsaa var værd aandeligt at tage Arv efter. Saaledes blev Resultatet, at de besluttede sig til at kalde mig *Vilhelm Birkedal Barfod la Cour* – mindre kunde ikke gøre det! Det maa nærmest betragtes som et Udslag af Umættelighed, naar jeg senere (1907) – i Lighed med de fleste andre ægte la Cour'er – skød et *Dornonville de* ind foran Slægtsnavnet. Men jeg brugte det aldrig »om Vinteren, naar Dagene ere saa korte«!

Julen fejredes i Havestuen, hvor Mor laa. Her rakte det store Juletræ fra Gulv til Loft, og under det blev jeg døbt den 8. Jan. 1884 af *Thomas Rørdam*. Paa et lille Bord foran Træet var Thorvaldsens »Kristus« og et Daabsfad af Sølv stillet frem. Mor holdt mig paa sine Arme, Faster *Jenny* var Huemor, og bag dem samledes Kredsen af Slægt og Venner. Først og fremmest Far og mine *Søskende*, dernæst Morfar og Mormor, som trods Vinterkulden havde vovet sig ud fra deres lune Bylejlighed. Videre to af Fars Ungdomsvenner, Historikeren Dr. *Carl Rosenberg* og Forlagsboghandler *Karl Schönberg*. Sammen med Morfar var de mine Faddere. Rosenberg gav mig et Sølvpenneskaft, formet som en Fjer og ledsaget af

følgende Rimbrev, der var saa betegnende for denne sjældent idealistiske og retlinede Mand:

»Søn af min Ven! — Jeg med en Pen har stridt saa smaat mig gennem Livet hen, og næppe vil, naar du er stor, og jeg er lagt i Jord, ret mange kende mer dens Spor. Men, som den er, paa Kampens Dag ej andet Vaaben ejed jeg til Slag for, hvad mig tyktes dyrest Hjertesag, og aldrig, det jeg ved, for Løgn og Tant og Avind led den paa Papiret skred. Derfor, min lille Ven, en Pen i Dag jeg lægger paa din Vugge hen. Jeg derved helst erindres vil, naar endt for mig er Kampens Spil, og dit Livs Dystløb stunder til.

Vi Gamle véd jo ej, hvordan Vorherre styre vil din Vej i Verdens Hurlumhej; for Gud og Land man mangelunde stride kan, naar kun man Hjerter har som Mand: med Ror og Pensel, Hammer, Sværd og Plov; men hver en Idræt, fin og grov, har i vor Skrift-Old Pennen dog Behov. Tag da og brug den som et Aandens Sværd, og, med Guds Hjælp, dens Færd vil gøre dig dit Navn, din Stamme værd.

Thi sikkert i dit Hjem du høre faar, at *Kamp er Livets Kaar*; fra Slægtens Affald mod hinanden staar Mørket og Lyset, lav og ædel Id, og ej før Verdens Dom den lange Strid, den tunge, urofyldte Tid til Ende gaar. Og gæve Ætmænd vil dig lære, at det er Mandens Ære at staa som tro Soldat i Lysets Hære, og derom dig din Moder minde vil, at Gud har fæstet dig dertil og sat imellem dig og Satan Skil den Stund, da Daabens Vande, de hellige, vædede din Barne-Pande, imens hans Søn usynlig hos mon stande og kærlig til sin Barm dig drog og i sit Samfund ind dig tog og dig med Korsets Tegn til Ridder slog.

Saa lev og strid i Tro og Haab og fuldbyrd selv dermed din Daab og agt ej Verdens vilde Raab! Da Gud din Gerning signe vil og unde dig i Livets Lykke-Spil den Lod, han skønner i sin Naade, kan bedst dig selv og dine Kære baade«.

Det var næsten helt de samme Tanker, min Navnefar udtalte, da han takkede, fordi Far og Mor havde villet opkalde mig efter ham. Med sin næsten ulæselige Haandskrift sendte Ryslingepræsten dem følgende karakteristiske Brev:

»Kirkely, d. 11te Januar 1864.

Kære Jørgen og Agate!

Hvorledes skal jeg takke Eder for Eders Kærlighed i mange Aar og nu tilsidst ved at give den lille Dreng mit Navn? Ja, Gud give, at han maa gjøre det bedre under Kirkens og Folkets Banner end jeg gamle Stakkel har evnet. Og, naar han nu vokser til og jeg længst er borte fra denne Jord, da fortæl ham engang imellem om Onkel Vilhelm, som gjerne vilde gjøre en lille god Gjerning i Kirken og i Fædrelandet, og sig saa til ham: denne Onkel vil glæde sig i Paradis, naar han hører, at du lille Vilhelm vil føre en ædel Kamp for Alt, hvad der er stort, skjønt og festligt i Himlen og paa Jorden, og at du aldrig vil svigte Korsfanen og Danebroge, som kan saa godt sammen. Og naar saa den lille Vilhelm spørger om denne gamle

Onkel, da sig til ham: Han haabede meget baade deroppefra og henede, han kjæmpede meget og led meget paa Legeme og Sjæl; og han levede i en Tid, da Haabet fik Vinger, men dog tillige i en Tid, da det syntes at Alt svandt og kun Gud Herren blev tilbage — saa gik han bort med den Tro og Trøst, at den Gud han troede paa, skulde efter Tugten opelske sig et Folk i Kirke og Land, som han kunde bruge i sin Tjeneste, og vilde berede en Fremtid for dette Folk. Lad nu Vorherre ogsaa bruge dig, lille Vilhelm! til denne Fremtids Gjerning for Gud.

Eders

Vilhelm Birkedal.«

Forøvrigt har Daabsdagen formet sig, som Højtidsdage altid formede sig i mit Hjem: med en Blanding af lys Alvor og from Tillid. »Det var nogle dejlige Dage, vi var ude hos Eder«, skrev Mormor bagefter, »og en forunderlig skøn og opløftende Daab. Gud signe vor lille Dreng og lade Julestjernen være blevet tændt i hans Hjerte og aldrig slukkes!«

Hverdagene kom. Frost og Tø skiftede, og Eftervinteren syntes at blive strengere, end Forvinteren havde været. Saa ofte Lejlighed bød sig, var Mormor et Trip ude for at se, om det stadig stod godt til med store og smaa, og i Byen hjemsøgte hun, hvad der var af Lejligheder og Villaer, for at finde en rigtig god Bolig, til Indflytningen skulde finde Sted. Gammel og skrøbelig var hun blevet med sine 70 Aar; men hun kunde ikke tænke paa at spare sig selv, naar det gjaldt om at faa den bedst mulige Ordning truffet. Det var jo en Revolution for en Familie, som var vant til Skov og Mark, at blive plantet om paa Stenbroen. »Jeg ved, hvad jeg selv led«, fortalte hun, »da jeg fra Søvang, det dejlige Sted ved Søen, kom ind paa Nørregade. Jeg stod mangen en Aften og græd Længselstaarer efter alt det skønne, jeg havde forladt — og kun faaet de graa Huse i Stedet for. Maa jeg faa Lov, skal jeg nok finde en god Bolig til Eder, med Sollys og Fuglesang, Guds blaa Himmel og grønne Træer og Blomster, der dog en lille Smule kan træde naturlig i Stedet for alt det dejlige og frie, I forlader.«

I sine Tanker var hun stadig derude. Hun strikkede Tørklæder til Drengen, som laa »paa Moders Skød og med et Smil viser, at han godt hører og forstaar alle de kærlige Ord, Moder taler til sin lille Søn«, og hun frydede sig, da Familien kom ud i den friske, styrkende Foraarsluft. Hvor var det mærkeligt og opløftende for hende, som havde set alt gro op gennem de mange Aar, nu at tænke paa den Dag, da Hjemmets Grund-

vold blev lagt. »Det var en bevæget Dag; men Gud ske Lov for den Dag og for alle dem, der fulgte efter; thi Gud lagde sin Velsignelse i Eders Ungdoms Kærlighed, og den fulgte Eder ind i et lykkeligt Husliv og Samliv, den hvilede over Eder i rigt Maal, hver Gang Han betroede Eder et levende Pant paa sin Naade«. Det var det, der atter var sket med den sidstfødte. »Verden har endnu intet Krav paa ham eller han paa den, han beder kun om Kærlighed og Pleje, og den faar han i fuldt Maal. Aa ja, den skønne, ubevidste Barndom med al dens Uskyld, al dens Renhed og Nøjsomhed, al dens Tro og Tillid til, at intet vil mangle! Vilde Vorherre hjælpe os gamle til efter et langt Liv intet andet at begære end Guds Naade og Kærlighed«.

Saa kom der Bud fra Datteren. Det kunde være Sendinger af gode Sager, som nok kunde trænges i Morfars og Mormors Hjem, hvor Skillingen altid maatte vendes tre Gange, før den blev givet ud. Der kom en dejlig Ribbensteg, friskbagte Kager, Poser med Urtekramvarer, en Gaas saagar! Men endnu bedre: der kom smaa, glade Breve, som fortalte om løst og fast, om Fars Arbejde og Mors Travlhed og Børnenes Leg. Og saa om dette sidste Kolli fra Nilen! Ankommet sent, men aabenbart med ualmindeligt Skub i sig, da Indholdet først var pakket ud! Inden der var gaet fulde tre Maaneder efter Afleveringen, begyndte den unge Herre at bevæbne sig. »Tænk dig, Mor! han har faaet Tænder! Den ene sidder ganske tydeligt og klinger saa sødt mod en Ske, den anden kommer nok helt frem, inden du kommer hjem. Det er forbavsende tidligt!« Stolthed! *Uendelig* Stolthed! Som Tusinder af Mødre har følt den. Og da ud i Maj Maaned en ny Sejrsbulletin afgik til Frederiksberg, at nu var der *fire* dejlige Tænder fremme, følte ogsaa Mormor sig paa Toppen af Triumfen: »Han er paa alle Maader en prægtig Dreng. Han gør ikke sønderligt Vrøvl med sit Arbejde, men udfører det i Stilhed og taler ikke videre om det, før det er færdigt«.

Forøvrigt maatte man snart begynde at tænke paa Afskeden med Skolen og Flytningen til Byen. Der var en gammel Tradition for, at de ti Børn fra Skærsøhjemmet aarligt samledes den 10. Juni til Søskenemøde for at holde Kæden ubrudt, genopfriske Minderne, synge Slægtens Sange og føre Smaa børnene ind i dens Kreds. Disse Møder havde betydet overordentligt meget for Sammenholdet. For den næste Generation var der ved Slægtens Gaarde blevet til levende Virkelighed og ikke bare til Steder, hvorfra der kom og hvortil der sendtes Breve. Det var naturligvis sjældent,

at alle Søsken­de kunde mødes. En og anden var gerne forhindret. Men i Tankerne var de alle til Stede, og Hilsner fra dem, som ikke deltog, blev overbragt af dem, der kom.

I 1884 skulde Søsken­demødet holdes paa Landboskolen – som en sidste Honnør for det Hjem, der havde betydet saa meget for dem alle. Men nu dukkede et højst mærkeligt Problem op, som aldrig før havde været fremme: kunde Aarets vældige politiske Spænding sprænge Sammenholdet?

Det foregaaende Aar, da Søsken­demødet havde været holdt hos Farbror *Niels* paa Sønderris, var Skyerne begyndt at samle sig. Det kunde jo ikke nægtes, at Farbror *Poul* paa Askov var ved at svinge ind i Venstres Falanks, hvis han ikke allerede befandt sig der, og det var lige saa uimodsigeligt, at dette gik de fleste af hans Brødre paa Nerverne – ikke mindst Farbror *Christian* paa Trinderup, den senere Landstingsmand. De to havde taget nogle slemme Dravater ind imellem Slægtssangene og Talerne! Og siden da var der sket noget endnu mere opsigtsvækkende: Farbror *Poul* havde *afslaaet* Ministeriets Tilbud om Direktørposten ved Meteorologisk Institut og foretrukket at fortsætte sin Lærergerning i Askov – Askov, som netop var Kilden til hans politiske Forvildelse! Brødrene var forfærdede, men ogsaa raadville, og som sædvanligt skrev de til Far for at bede ham tage Affære. *Christian*, *Jacob*, *Niels* og *Peter* havde sammen med Svoger *Aubert* i Slutningen af April, da de mødtes ved en lille Søsterdatters Begravelse i Hasle Præstegaard, drøftet det rent meningsløse i Farbror *Pouls* Optræden, og *Niels* var blevet udset til at sætte Far ind i Sagen. Skribent var han ikke, men et langt, langt Brev fik han ud af det. Kunde Far ikke paa Søsken­deflokkens Vegne lægge Pres paa denne Bror, der »finder det meget uforsvarligt, at Estrup er saa taktløs at blive sidende og bilde Kongen ind, at der er ikke nogen anden end han, som kan beklæde den Post«? Kunde Far ikke forklare ham, at Askov var det rene Fordærvsens Sted for ham, og »at gaa yderlig i Venstrepolitik tjener hverken Skolen eller vor kære Broder *Poul*«? Kunde Far ikke gaa til Ministeren selv og sørge for, at der ingen ny Direktør kom for Institutet, før den kære Broder *Poul* var kommet til Fornuft?

Det var ikke den bedste Optakt til et Søsken­demøde! For Far var ganske ude af Stand til at tjene sine Brødre i denne Sag, hvor truende de end udmalede Situationen. Skønt Far selv var afgjort konservativ, forstod han særdeles godt, at enhver voksen og moden Mand maatte følge sin egen Overbevisning, og det kunde ikke falde ham ind at lægge to Halmstraa i

Kors for Farbror Pouls Beslutning. Farbror Poul var heller intet Øjeblik i Tvivl om, hvor han havde Far. De stod i levende Menneskelighed og aandeligt Vidsyn hinanden saa nær, at ingen politisk Meningsforskel kunde skille dem, og det var de *andre* Brødre, som maatte se at komme til Fornuft. Jeg har da heller ikke Indtrykket af, at Uenigheden mellem de Herrer Estrup og Berg formaaede at ødelægge Stemningen ved Søskenemødet. Men ganske vist var Farbror Poul blevet lovligt forhindret i at være til Stede, og det var maaske godt det samme.

Far skulde afslutte sin Gerning paa Landboskolen den 31. Juli, og han vilde ved den Lejlighed holde et offentlig Møde, hvor hans Tak for hjertelig Forstaaelse og virksom Støtte kunde komme til Orde. Han bad da Farbror *Poul*, som selv havde undervist paa Skolen i Vinteren 1868–69, om at være en af Dagens Talere, og Farbror lovede med Glæde at komme, »om alt gaar vel«.

Men alt gik desværre *ikke* vel! Den 28. Juli, da han var kørende til Vejen, tog Hesten Magten fra ham; umiddelbart før Vognen slyngedes mod et Stengærde, sprang han af, kvæstede i Faldet det ene Knæ og maatte opgive Rejsen. Der kom da et vemodigt Brev fra ham:

»Det vilde have været mig en saadan Glæde at have talt til dem, som omgiver Eder paa denne Dag. Jeg vilde have fortalt om, hvorledes jeg i de Aar, da du var kommet hjem fra Krigen, husker dig færdes ud fra København paa Landet for at holde oplysende Foredrag, ja, hvor det var din Glæde og Lyst ..... Jeg vilde have fortalt om, hvorledes du i Vaaren 1867 gik omkring i Nordsjælland og søgte det Sted, hvor du rigtigt kunde komme til at øve den Gerning, du følte Ungdomsmod og Kærlighed til at sætte i Værk. Jeg vilde have fortalt lidt fra de lyse Tider, da jeg selv var med i din store Gerning, og have peget paa de mange Hundrede Unge, som paa din Skole paa en sund Maade havde faaet Teorien lagt til Rette for Praksis. Men saa vilde jeg ikke mindst have udtalt som min sikre Overbevisning, at det, du nu er i Færd med at gøre, er ikke en Afslutning, men et Skridt videre. Jeg har Ord for at ligne Kvinder i det Stykke, at jeg tit faar en Opfattelse af Forhold, uden at jeg kan paatage mig at begrunde den i Enkeltheder; saadan har jeg en levende Opfattelse af, at du er skabt til at fortsætte din Gerning i de store Landboforhold ud over Landet; at hvad du hidtil har øvet i din Skolegerning ikke alene er noget, der i sig selv vil bære Frugt for dine Elever, men at det ogsaa for dig har været et første Skridt, til du nu skal gøre det næste, som er i god Samklang med hint. Ja, jeg vilde have sagt dig og din kære Hustru, at I skal ikke være vemodige ved at bryde op, hvorvel det er helt naturligt, men frejdige takke Gud for Dag, som randt, og for Dag, som kommer«.

Vilde man af det nære Forhold mellem disse to Brødre slutte, at Kærligheden var mindre hjertelig mellem Far og hans øvrige Søsken, tog man fejl. Det var kun andre Streng, der spillede paa, dem imellem. Læser man de mange Breve, faar man en overvældende Følelse af, hvor trofast de alle holdt sammen. Og hver enkelt af dem tegner sig med skarpe, klare Træk.

Der er den ældste i Flokken, Faster *Dorothea*, født i 1834, fire Aar før Far, og gift med Pastor *Markus Siegmund*, som paa dette Tidspunkt var Sognepræst i Hasle-Skejby-Lisbjerg (1879–84), men kort efter forflyttedes til Søften-Folby (1884–1903). Det er hende, man mindst lærer at kende ved egne Udtalelser, fordi hun som Regel overlod det til sin Mand at skrive i begges Navn – svagelig, som hun var, og bøjet af Sorg over en lille Datter, der døde her ved Foraarstid i 1884. Men saa kommer den næste i Rækken, Faster *Charlotte*, født 1836, kun to Aar ældre end Far og derfor hans Legekammerat i Barndomsaarene paa Skærso. Hun havde ægtet sin Halvfætter, den daværende Kaptajn, senere Oberstløjtnant *Niels Peter la Cour*, som var ved Garnisonen i Aarhus, og deres Hjem i Mølleport var et hyggeligt Mødested for Brødrene paa deres Rejser – det laa saa bekvemt for de fleste af dem. Stakkels Faster Charlotte! Hun var en haardt prøvet Kvinde. Megen Sygdom og økonomisk Modgang kunde nok kue hende. Men hvor er hendes Breve blide og varme, hvor er de taalmodige og taknemmelige! Og hvor anstrenger Far sig Gang paa Gang for at opmuntre og trøste hende, bringe hende Hjælp, aftale med Brødrene, at de og de Dispositioner maa træffes, for at hun og hendes Mand skal frigøres for deres Bekymringer. Han bliver aldrig træt af det. Og hun har den fuldkomneste Tillid til ham, fordi han altid saa forstaaende undgaar, hvad der kan virke pinligt og svært. Den samme Taknemmelighed og Tillid strømmer imod ham fra hans Halvfætter, hendes Mand. Det er virkelige Hjerterbaand, som binder dem sammen.

Og saa er der Farbror *Niels* paa Sønderis. Hans uendeligt lange Breve, til Tider skrevet i det ejendommeligste Sprog og med den mest forbavsende Ortografi, er altid sprængfulde af lyse Forhaabninger og bitre Skuffelser – mellem hinanden. Han har en Plan paa hver Finger og er fuldt og fast overbevist om, at Lykken snart vil smile til ham – men hvad han har forkyndt i det ene Brev, ligger som Regel i Grus i det næste. Ustandselt spørger han Far til Raads og beder om hans Hjælp. Han fremlægger detaillerede Overslag og Budgetter, som viser sig aldrig at kunne holde, men det slaar aldrig hans Humør ned. Far rejser over og ser hans Bedrift,

gennemgaar hans Regnskaber, gør Status op, giver Raad og skynder sig atter hjem til de hundrede Gøremaal, som venter paa ham selv. Først sent giver hans Utaalmodighed sig til Kende, og da faar han straks Samvittighedsnag, – han har vist været for haard. Man har et Indtryk af, at han vanskeligt kan afholde sig fra at hjælpe netop *her*, fordi denne Broder er saa skrøbeligt udrustet og kun har en virkelig god Vilje og en oprigtig Forsynstro at bygge paa. Og saa har Far sikkert aldrig glemmt, at da Farbror Niels under Krigen kom til hans Regiment som ung Officersaspirant, kaldte Fars Mandskab ham »Ildhunden«. Han var aldrig bange – *det* var en Egenskab, Far forstod at vurdere!

Den næste i Rækken er Farbror *Christian* paa Trinderup, født 1842, fire Aar yngre end Far. Han hører ikke til dem, der behøver den ældre Broders Raad. Han sidder selv paa sin Gaard som en anset og dygtig Landmand. Folk kan komme til ham for at faa Hjælp, og har Far en eller anden Aktion i Gang til Fordel for de svagest stillede i Familien, er det gerne Farbror Christian, han henvender sig til om at tage en Haand i med – hvilket sker nøgternt, usentimentalt, praktisk og forstandigt. Indbyrdes drøfter de landbrugstekniske Spørgsmaal, oplyser hinanden om Priser og Forsøg og taler om faglige Emner, naar de mødes. Han er en af Fars stadige Meddelere til »Tidsskrift for Landøkonomi«. Men Farbror Christians Interesser spænder forøvrigt videre end til det snævert faglige Omraade. Han er først og fremmest levende politisk interesseret, stokkonservativ, Estrups Mand i en helt anden bombesikret Grad end Far. Hans store, svære Skikkelse, hans stærke Stemme, hans kraftige Temperament gør altid en Diskussion med ham til noget af et Feltslag, og han viger paa ingen Maade tilbage fra at krydse Klinge med sin ældre Broder – baade mundtligt og skriftligt. Men inderst inde er han Godmodigheden selv, en Kæmpe, der baade kan smile og græde, fanges af en Stemning og give umiddelbare Udtryk for en oprindelig, ægte Følelse.

Af alle Søskendene har Far naturligvis mest med Farbror *Jacob* paa Skærso at gøre. I 1873 havde Farbror Niels solgt sin Part af Fædrengaarden og i Stedet købt Sønderris ved Varde, og det blev Far og Farbror Jacob, som ejede Skærso sammen lige til Fars Død i 1898. Derfor er det en overvældende Mængde Breve, der veksles imellem dem. I Farbror Jacobs Rapporter fremtræder *alt*, Gaarden vedrørende – saa at sige fra Dag til Dag. Avl og Besætning, Vejrlig og Plantning, Priser og Indkøb – alt marcherer op, sindigt, *yderst* sindigt som Farbror Jacob selv, men ogsaa lige saa paaideligt, bundhæderligt, jævnmødt afvejende og prøvende som han. Der

er ingen Tvivl om, at Far har stor Respekt for denne Broders Ledelse af Fællesejendommen, og der er heller ingen Tvivl om, at Farbror Jacob uden falsk Beskedenhed og med uskrømtet Beundring ser hen til den ældre Broders langt større teoretiske Viden og langt mere omfattende Udblik over dansk Landbrugs Muligheder og Fremtidsveje.

Vi gaar videre i Rækken. Farbror *Poul* er jo omtalt. Det skal bare tilføjes, at han var født i 1846 og altsaa var otte Aar yngre end Far. Dernæst møder vi som Nr. 7 i Søkendeflokken (Nr. 8, naar Far regnes med) Faster *Lavritzstine*, født 1848, ti Aar yngre end Far og gift med Nordmanden *Emil Aubert* paa Vestereng. Hun er alle Søkendebørnernes »Faster Risse«, den gladeste, travleste, nøjsomste og taknemmeligste Sjæl paa Jorden. Ikke nogen Penneheltinde – hun overlader som Regel dette Vaaben til sin højreste »Husbonde«, der har baade Elghoveder og andre eventyrlige Trofæer fra det fjerne Norge hængende paa Væggen, en dygtig, men til Tider skarp Mand, som gerne maa mobiliseres, naar der i Slægten skal gennemføres en eller anden Ordning uden alt for meget Vrøvl. Hvilket Udtryk for Lunhed og Hygge er Faster Risse ikke! Og hvor gerne lægger Brødrene ikke Rejsen om ad det velholdte Vestereng! Hendes Kærlighed til dem giver sig Udslag paa mangfoldige Maader, og hendes Gæstfrihed kender ingen Grænser.

Men Faster Risse er en lykkeligt gift Kone. Faster *Jenny* er ene. Det giver hende i disse Aar, hvor Ungdommen er flygtet og Sindets Ro endnu ikke vundet – hun er født i 1849 – et Drag af Vemod, som farver mange af hendes smaa Billetter med det store, blaa J oppe i venstre Hjørne. Vi Søkendebørn syntes, hun var ung højt oppe i Aarene. Hun havde jo endnu en ren Ungpigeskikkelse, da vi færdedes hos hende i Veumhus omkring Aarhundredskiftet. Og hun smilte. Og lo. Og havde de mildeste Øjne, man kunde tænke sig. Men det var Vidnesbyrdet om, at Sindets Ligevægt efterhaanden var vundet. I 1884 var hun endnu ude i Strømmen, saa ikke Fremtiden klart for sig, bar paa en Skuffelse af den Art, som sent læges. Og til hvem skulde hun da komme med Bøn om Raad, om ikke til Far? Hvor kunde hun skrive famlende og usikkert – næsten som en lille Pige, der hverken ved ud eller ind. Hvor kunde hun stille Krav om, at han skulde rejse herhen eller derhen for at tale med hende og sige hende, hvilken Vej hun skulde gaa. Og han gjorde det, hvis han havde Tid. Men med den kneb det. Saa skrev han i Stedet lange Breve til hende, forklarede hende Sammenhængen, viste hende Opgaverne – og fik til Svar, at, ja, netop saadan maatte det jo være! »Tak, du velsignede Broder! Du har lindret mit

Hjerte saa godt. Nu er jeg slet ikke i Tvivl om, hvad jeg skal gøre«. Først med Skolegerningen paa Askov faldt hendes Sind til Ro. Her havde hun – med Afbrydelser – virket siden 1878, og det var Forstander Schrøder, der stillede hende den Opgave, som i 1885 gjorde det muligt for hende at faa sit eget Hjem paa »Veumhus«. Da hun ved Sommertid fortalte Far om Fremtidsplanerne, var hun sikker paa at volde ham en stor Glæde, og hans opmuntrende, fortrøstningsfulde Svar gjorde det let for hende at komme i Gang.

Min egen søde Gudmor! Jeg ved først nu, hvor mange af dine Smil du skyldte Far. Men du ødslede dem paa mig som paa alle de andre af min Generation.

Sidst kommer Flokkens Benjamin, Farbror *Peter* paa Havmøllen, født 1852, altsaa hele fjorten Aar yngre end Far. Gaarden havde før været i Farbror Christians Eje, og hos ham havde Farbror Peter lært Begyndelsesgrundene i Landvæsenet. Saa var han 1870–71 kommet over hos Storebror paa Landboskolen for at faa Teorien i Orden og derfra til Fædrenegaarden Skærsø for at slibe sin Praksis yderligere til. Efter at have prøvet Kræfterne paa andre Gaarde og aftjent sin Værnepligt vendte han tilbage til Havmøllen, som han forpagtede i 1875 og købte i 1880. Det var ikke noget stort Kredsløb; men det var nok for en Mand, som havde den indre Drift til Dygtiggørelse og til fuld Udnyttelse af sine Evner. Og det bandt ham i hele den første Manddomstid til Slægtens Egn, dens Gaarde, dens Mennesker. Der var kun en god Spadseretur fra Havmøllen til Skærsø, og han og Farbroder Jacob foretog sig ikke stort uden at drøfte det i Fællesskab. Saa var Havmøllefolket paa Skærsø, og saa var Skærsøfolket paa Havmøllen. Men i dette nære Fællesskab stod jo ogsaa Far. Han kom aldrig til Skærsø uden samtidig at komme til Havmøllen. Det glædede ham, at hans yngste Broder var blevet saa driftig og energisk en Landmand, fuld af Ideer, men med en lykkelig Evne til ikke at gaa længere, end Tøjret rakte. Og Farbror Peters Breve er fulde af Beundring for Storebrors Viden og Autoritet. Over for ham vedbliver han langt op i Aarene at føle sig som Landboskoleleven, der søger Oplysninger om tekniske Forbedringer og nye Driftsmaader. Paa sin Side skriver Far efter Besøg paa Havmøllen hjem til Mor og roser den Orden, den Planmæssighed, hvormed der arbejdes paa Gaarden. Ligesom Farbror Christian er Farbror Peter stadig Meddeler til »Tidsskrift for Landøkonomi«.

Saa er der Børnene paa Havmøllen. Far glemmer aldrig at fortælle om, hvordan Børnene har det rundt omkring i Hjemmene, hvordan de vokser,

og hvordan de arter sig. Men mest Varme strømmer næsten mod den lille *Aage* paa Havmøllen. Er det, fordi han er Mormors Øjesten? For han er nemlig en Søn af Mors Søster *Charlotte*, som døde paa Havmøllen 1877, og Faster Jenny har maattet tage sig af ham, til han fik en ny, kærlig Mor, da Farbror Peter i 1879 ægtede *Henrikvine Skafte* – hun, som nu (1952) er Slægtens Ældste.

Hvorfor skrive om alle disse Mennesker, naar jeg vil fortælle om min egen Barndom? Jo, for i denne Kreds har jeg min *Rod*. Det er ikke bare Blodets Baand, som knytter mig til dem. Det er Sindets, Temperamentets, Aandens Fællesskab med dem, som gør, at Baandet bliver en frugtbar Realitet. Ingen af os Søkende fra Landboskolen har været uden for disse Skærsingers Tryllekreds. Og selve den gamle Gaard har for os været *Gaarden* frem for alle – Slægtshjemmet, *Fars* Hjem. Begge mine Landmands-Brødre – Poul og Jørgen – har tjent som Forvaltere derovre. Vi andre har gæstet den i Sommerferier og drukket al Stedets Storhed – Skovenes Fred, Sandmarkens Ensomhed, Engenes Frodighed og Bakke- dragenes vide Udsyn – ind som uforgængelige Minder. Men heller ikke dør kommer jeg mere! Trylleringen er brudt. Gaarden, som Farfar købte og drev op ved trofast Flid og fremragende Dygtighed, den som Far og Farbror Jacob værnede om og skaffede endnu større Anseelse som mønstergyldigt østjydsk Landbrug, er gledet ud af Slægtens Eje, solgt for lurvede Penge og er nu i dybt Forfald – en Skygge af det, som var. Men i mit Sinds Gemmer staar alt uforandret. Ingen kan for mig den Dag i Dag leve kraftigere dør end Far og hans Brødre og Søstre. Lyset over Skærso, Solflimmeret i Storskoven ved Draaby Sø, den stille, blaa Skorstenrøg fra de lave, straatækte Huse omkring Kirken, Duften i Kælderskoven, Farvetonerne i de brede Lyngbakker, den store Haves Halvskygge, Lyden af Faarene, som tripper gennem Gyden ved den gamle Smedje – alt er indsuget i min Bevidsthed og vil aldrig kunne slettes ud. Den tidligste Begivenhed, jeg kan *datere*, er knyttet til Skærso. Mange Barndoms- og Ungdomsminder hører hjemme her. Og sidste Gang, jeg besøgte Gaarden, gik jeg første Morgen ud i Storskoven, hvor tre Slægtled af Skærsinger i 1902 havde rejst en Bautasten for Farfar og Farmor. Jeg læste dens Indskrift – Ord uden Pral. Ogsaa uden letkøbt Stemning. Nøgterne og jævne, som Farfar og Farmor selv havde været, fortalte de om et nøjsomt Liv i Kamp for den Plet, der fra en Ørken var gjort til et Paradis.

IV.

Endnu i Sensommeren 1884 var vi altsaa paa Landboskolen, hvorfra vort Opbrud skulde ske i Slutningen af August. Mor havde meget om Ørene, før alt kom godt og vel af Sted; for det er jo gerne saadan i et ordentligt Hjem, at selv om Manden er Begivenhedernes Strateg, er det Konen, der varetager Taktikken, og det er *den*, som kræver de fleste Sanser taget i Brug samtidigt!

Saa kom hertil det Ekstrajob, der fulgte med en forslugen og tand-røvlet Dreng. Bleer og Flasker og al anden jordisk Udrustning maatte være parat, skiftes og skylles og anbringes under Vræl og glubske Sug af det vidunderlige Pus, der slet ikke var vidunderligt, men rigtig gammel-dags arrigt, naar alt ikke gik efter Ønske. Sagnet fortalte senere, at han gennemsnitligt drak elleve Flasker Mælk hver Nat. Jeg opfatter det som en ondskafuld Overdrivelse. Men den Tids Barnepleje hævdede jo, at man skulde have »Tørsten« stillet med nogle Slurke, hver Gang man bare prøvede sine Kræfter ved et lille Brøl. Det gav urolige Nætter for Mor og Barn. Til Gengæld fik man rundeligt af baade Kalorier og Vitaminer, eller hvad disse Paafund nu hedder – ganske som det sikkert er lykkedes for Harald Blaatand!

Den 29. August 1884 flyttede vi ind paa Bülowvej Nr. 7. Morfar hilste Far og Mor Velkommen med et Digt paa seks Vers, langt fra noget Mesterværk, men inderligt velment – en grundtvigsk Efterklang af den Gamles »Nytaarsmorgen«:

»Gudsfred, hvor I bygge!
Gudsfred og Goddag!
– I Lys og i Skygge,
ved Solbjerrigslag,
i Ny og i Næde
gid Fred og gid Glæde
maa smykke ethvert Eders Fjed!«

Og mon Øjeblikket ikke nu er kommet til at sige, *hvem* Far og Mor egentlig var? Mens Lejligheden bringes i Stand, kan der maaske være Ro til at redegøre derfor.

Far stod, den Gang han opgav Landboskolen, i sin fulde Manddoms Kraft. Han fyldte den 8. Juni 1884 46 Aar, og han var virkelysten, initiativrig, arbejdsdygtig som faa, ja, som *meget* faa. Fra sin tidligste Ungdom

havde han maalbevidst samlet sine Kræfter om at dygtiggøre sig som Landmand, og hans Uddannelse havde været solid, baade i praktisk og teoretisk Forstand. Han havde i 1857 taget Landbrugseksamen ved den ikke mange Aar gamle Landbrugsafdeling ved Polyteknisk Lærestalt, var saa Forvalter hjemme paa Skærsø og knyttedes derefter straks ved Landbohøjskolens Oprettelse i 1858 som Assistent til Virksomheden. Lidt senere fulgte Aftjeningen af hans Værnepligt, han gennemgik Reserveofficersskolen paa Kronborg og modtog i Efteraaret 1861 sine Løjtnantsepauletter. Men snart efter kom en ny Afbrydelse i hans Virksomhed ved Landbohøjskolen.

Da Krigen var truende nær i 1863, indkaldtes han, og med straalende Tapperhed førte han Aaret efter sine Folk – 3. Regiments 3. Kompagni – i Kampene baade ved Danevirke, Dybbøl og ovre paa Als. En grøn Officersaspirant, som tildeltes hans Kompagni, den senere kendte Forfatter *Erik Skram*, der saaredes under den forbitrede Kamp ved Kærby den 29. Juni, havde ikke Lovord nok om Far – saa vidt forskellige Personligheder disse to Mænd end var:

»Det, der under den daglige Tjeneste slog min opmærksomme Sans mest,« skrev Skram i 1914, »var den – jeg kaldte det for mig selv den Gang saaledes – lidet militære Tone, som herskede ved Kompagniet. Ordrene blev givet saa stilfærdigt, der blev talt næsten blidt til Folkene, kun Kommandersergenten havde det rette knappe Smeld i Stemmen. Kaptajnen, syntes jeg, var nærmest ligegyldig for alle Enkeltheder, og de to Løjtnanter Frederik Bilsted og Jørgen la Cour var vel agtpaagivende og bestemte i deres Holdning, men hvilken himmelvid Forskel paa deres Optræden og den, jeg var bleven vænnet til hos Officererne ved Aspirantskolen i København! Disse to Løjtnanter var jo rent ud sagt Mennesker, man kunde tale med, ikke Indbegrebet af et Eksercerreglement, der først af alt skulde skraales ind i de sammenkommanderedes Bevidsthed. Jeg stod ved Løjtnant la Cours Deling, og nu et halvt Hundrede Aar efter, at hans Kommandoord har lydt i mine Øren, kan jeg høre hans Stemme, og nu som fordem varmer den mit Hjerte. Han var en ideel Officer, mild, fast, klog og omhyggelig uden Vidtløftighed. Der stod ligesom Straaler af Menneskelighed omkring hans Person, og deltagende Godhed lyste ud af hans rødskæggede Ansigt. Hans Folk elskede ham. Jeg ved ikke, om der nogen Sinde har været et ondt Ord mellem dem og ham, i min Tid var der det ikke. Han var Reserveofficer, og mulig var der noget ved hans slidte Uniform, der kunde give en militær *petit-maitre* Anledning til Bemærkninger, skønt den i Virkeligheden ikke skilte sig meget fra de andre Officerers; men vist er det, at la Cour nød udelte Agtelse ved Regimentet. Han er sikkert adskillige Gange blevet fremhævet i Rapporterne«.

Deri tog Skram ikke fejl. Det blev han f. Eks. efter Stormen paa Dybbøl den 18. April, da hans Holdning skaffede ham Ridderkorset – for Ulydighed! Hans Kompagni var placeret oppe i Nærheden af Skanse X, og da Ordren kom til Tilbagetog, blev han hurtigt klar over, at Broen over Alsund kunde beskydes og vore Tropper derved hindres i at naa over, hvis han og hans Folk opgav det Sted, hvor de havde gjort Holdt. Altsaa nægtede han at parere Ordre. Kort efter blev den gentaget i skærpet Form – og han lod ganske roligt svare, at han stod, hvor han stod. Imidlertid var Fjenden trængt frem mod Stedet, han standsede ham ved et raskt Modstød, lod saa Folkene falde ned og holdt Fægtningen gaende, til hans Maal var naaet og Overgangen over Sundet sikret. Først derefter brød han af og trak sig tilbage. Den senere Generallæge *Laub* fortalte, at han under denne Fægtning var kommet marcherende ned mod Broen sammen med andre Troppedele. Inde paa Pløjejorden saa han Løjtnant la Cour staa, støttet til sin Stok, ledende Folkenes Ild, og »han kommanderede saa roligt, som holdt han en Forelæsning paa Landbohøjskolen!«

Men ikke nok med det. Da Far og hans Mandskab blandt de aller-sidste naaede over til Als, mødte han en frisk Deling, som havde faaet Ordre til paa ny at gaa over Broen og rette et Modangreb mod Fjenden. Og øjeblikkelig udbad han sig Tilladelse til at slutte op med sine Folk og nok en Gang gaa paa. Han naaede atter til Broen, da der kom Kontraordre – Broen blev sprængt, og Kampen var endt.

To Gange nægter en Officer ikke Lydighed, uden at det faar Konsekvenser. Saadan ogsaa her. Fars Insubordination blev indberettet, der afgaves Rapporter og afholdtes Forhør. Men Udgangen kunde kun blive een: ved Tapperhed og Konduite havde han bidraget væsentligt til, at vor højre Fløj kom velbjerget over Sundet, og den 27. Juni »dømtes« han for denne Daad ved at indstilles til Ridderkorset! Det var hverken første eller sidste Gang, Far handlede impulsivt – tog Ansvar og løb Risiko uden at spørge til højre eller venstre. Det gav ofte Fjender. Men flere Venner! Og det gav os, som stod ham nærmest, en grænseløs Beundring for hans Personlighed – vi, som saa, hvordan han op igennem Aarene uforandret ridderlig og modig tog Kampen op, helt til han segnede. For mig vil hans Skikkelse aldrig dø. Hans Øjne har den Dag i Dag et Spil af Liv, Styrke og Godhed, som kan nære Sindet.

Han og Mor havde fundet hinanden flere Aar før Krigen. De var første Gang mødtes, da Mor som 8–9 Aars Barn havde besøgt Skærso

sammen med sine Forældre, og da Far i 1855 kom til Polyteknisk Læreanstalt for at begynde sine Landbrugsstudier, blev hendes Hjem ogsaa hans.

Det var nu ikke saa mærkeligt. Hans Far, *Lauritz Ulrik la Cour*, og hendes Far, *Poul Frederik Barfod*, havde kendt hinanden helt fra Ungdommen af. Farfars Far, »Degnen i Odder«, *Jørgen la Cour*, var død i 1809, da Lauritz Ulrik (Lars) kun var 7½ Aar gammel, og otte Aar senere giftede hans Mor, *Christine Charlotte Guldberg*, sig med Morfars Far, Sognepræst *Hans Peter Barfoed* i Fakse. Min Farfar og min Morfar var altsaa »sammenbragte Børn« – et Udtryk, jeg altid hørte med en Blanding af Rædsel og Nysgerrighed, fordi det mindede mig om »sammenvoksede Tvillinger«. Naa – Livet gav dem nu lige saa forskellige Opgaver, som de havde forskelligt Temperament, saa »Sammenvoksningen« eller »Sammenbringelsen« var kun af teoretisk Art. Men Baandet holdt. Da de hver havde faaet sit eget Hjem, gik Brevene regelmæssigt med Bud imellem dem, og netop da Farmor, *Ellen Kirstine Poulsen* paa Skærsø, havde skænket Far Livet i 1838, rullede en Vogn op for Døren med Fr. Barfod og hans Emilie som Sommergæster. De var altsaa i en vis Forstand med til at byde Far velkommen til Verden. Og de har ganske sikkert fra første Øjeblik taget ham ind i deres fromme Bønner. Hvad Under, at han som ung Mand, 17 Aar gammel, søgte ud til deres Hjem paa Frederiksberg, da han kom til den store, fremmede By? Her fandt han en Erstatning for Hjemmet mellem Skovene og Lyngbakkerne og Sandmarken derovre i Jylland.

Og hvilket Hjem var dette ikke! En, som ogsaa færdedes i det, Fars senere Medhjælper i Lyngby, *J. N. Vinther*, skrev taknemmeligt om »dette mærkelige Hjem, som gamle Barfod og hans elskelige Hustru gjorde til et velsignet Mødested for en Mængde Unge saa vel af Slægterne Barfod, la Cour, Lønborg, Husum, Rørdam, Birkedal o. s. v. som af disses Venner. Traktementet var timelig set – tarveligt, aandeligt set – rigt, overdaadigt. Man mødtes af en aandelig Rigdom, en saa hjertevindende Kærlighed, en saa frisk Ungdommelighed, baade hos gamle og unge, en saa ren og from Luftning fra Aandens Verden, at vi syntes, det var som et Paradis paa Jorden.«

Egentlig syntes Farfar paa Skærsø ikke rigtigt om Sønnens Skildringer af den udpræget grundtvigske Tone i det barfodske Hjem. Farfars Kristendom var oprigtig nok, men laa i et andet Leje. Han var opdraget i rationalistisk Forsynstro og var først omkr. 1850 kommet ind i en aandelig Gæringsperiode, hvor baade hans Hustru og hans næstældste Datter fik

stærk Indflydelse paa den Retning, Udviklingen tog. »Under Guds Ords Hørelse og Læsning«, skrev han, »opgik der ved Helligaandens Kraft stedse det ene Lys efter det andet for mig, saa at jeg bestandig mere kom til at leve mig ind i Troslivet og til med Hjertet bedre og bedre at fatte Gud i hans forbarmende Naade og Kærlighed«. I 1855 blev Pastor *Christian P. G. Kampmann* Sognepræst i Æbeltoft og Draaby (Draaby Kirke hørte til Skærsø), og Farfar kom derved under en aandelig Paavirkning, som nærmest var grundtvigsk. Det var netop samtidig med, at Sønnen helt gav sig ind under Aanden og Tonen i det barfodske Hjem, og Farfar kunde nok synes, at der var en Del »Sværmeri« forbundet dermed. Men Far skrev saa jublende om den Oplevelse, det var for ham at følge med Barfods til Grundtvigs Gudstjenester i Vartov eller at lytte til den milde, kloge, stilfærdige Husmors, Tante Emilies alvorlige Tale om Livets Ord og Naade. Hun var den, som havde den største Magt over hans Sind. Hendes birkedalske Smil og fine Vid fik altid Lov til at komme til sin Ret, og det var egentlig *hende*, som blev hans »Gudmor« – hvad Far aldrig glemte.

Efterhaanden lyttede den gamle Landmand paa Skærsø med større og større Glæde til Sønnens Vidnesbyrd om dyb kristelig Modning i grundtvigsk Aand, og hvad han til en Begyndelse ængsteligt havde regnet for Udslag af Overfølsomhed og Sværmeri, blev Sandhed ogsaa for ham selv – skønt hans egen Følemaade og Udtryksform stadig bevarede tydeligt Præg af det svundne. Men ved denne Udvikling blev Hjemmet paa Skærsø og Hjemmet paa Frederiksberg bundet fastere sammen, end al »Sammenbringelse« kunde have gjort det. Der var vundet en fælles *Livsgrundvold*, som ikke kunde rokkes. Der var sprunget et Væld, som ikke ophørte med at rinde, før Døden høstede, hvad der nu var spiret, vokset og modnet.

Og i Aarenes Løb knyttedes tillige en anden Forbindelse mellem »Lars og Stine« og »Frederik og Emilie«: tre Sønner fra Skærsø hjemførte tre Døtre fra Frederiksberg: Far ægtede *Agate Johanne* i 1867, Farbror Povl *Hulda Christine* (Mors Adoptivsøster) i 1873 og Farbror Peter *Kristine Sjarlotte* i 1875. Man kan synes, at dette ikke viste nogen stor Opfindsomhed hos de unge jydsk Fætre, men der var simpelthen ingen Vej uden om. Kusinerne derovre var ikke alene søde som andre unge Piger. De havde tillige dette Præg af kristen Alvor og dansk Ægthed, som gjorde Udslaget.

Saadan for Fars Vedkommende. Da han i 1855 for første Gang gik over det barfodske Hjems Tærskel, 17 Aar gammel, var den lille *Agate* netop fyldt 10. For hende stod det altid siden, som havde Sagen været

afgjort med det samme. Hun ventede kun paa at blive »stor nok«, og hun tvivlede aldrig om, at han da vilde komme til hende og sige det, som vilde afgøre hendes Skæbne for hele Livet. Hun skuffedes heller ikke. Før han drog i Krigen, havde de – 7. Marts 1863 – fundet hinanden, og da han vendte hjem, gav de sig til at planlægge Bryllup og Livsgerning.

Hvad var det da, som bandt de to Mennesker sammen i en urokkelig Kærlighed? Først og fremmest var det det Fællesskab, der oven for er talt om: Fællesskabet i Kristus og Fællesskabet i Danmark. »Torsten« og »Ellen« – de brugte sjældent deres virkelige Navne i Ungdomsbrevene til hinanden – kunde *dele*, hvad de satte højest, ja, hvad ingen af dem kunde undvære, hvis Livet skulde have Indhold. At Mor var præget af sit Hjem er ikke underligt. Mere forbavsende er det, at denne purunge Pige selv kunde præge sin Far, som dog havde baade Alder og Erfaringer forud for hende. Men hun maa have gjort det. Da hun fyldte 39 Aar – den 29. Jan. 1884 – skrev Morfar et lille Digt til hende, der ganske tydeligt siger det:

»Jeg er Guds barn så fuldt som du!« – så løde
fra barnets mund de ord så jævne, bløde;
seks vintre kun hun talte, men Guds stemme
i ordet var, det ord, jeg ej kan glemme.
Nu mon hun selv en barnemoder være,
og sine børn hun gir den samme lære;
må fromt de lytte, medens øjne tindre;
»Vi er Guds børn, ej mer, ej heller mindre!«

Den Gang Mor i barnlig Troskyldighed har sagt de Ord, hvortil Morfar trængte, for at hans Gudsforhold skulde faa den fulde Tryghed – da var hun altsaa kun 6 Aar gammel! Det har været i 1851. Og man forstaaer, at hendes egen Fromhed var bygget op i Hjemmet af Mormor. Hvor underligt: den Gang Farfar fik Hjælp i sin aandelige Krise, var det hans fjortenaarige Datter Charlotte, som først af alle bragte ham den. Det har været i 1850. Og hendes egen Fromhed udsprang af den stille Tro, der var Farmors. Sig saa ikke, at det var to fattige Hjem!

Men hvis man nu forestillede sig, at den tidlige Alvor hos Mor svækkede Livslysten, vilde man tage grundigt fejl. Der er vel ingen af de gamle, gulnede Breve, som stærkere end hendes giver Udtryk for umiddelbar Glæde – det skulde da være Fars. Hun lægger intet Baand paa sig, naar noget bevæger hende ved Skønhed, Friskhed, Sundhed. Hun gaar aldrig af Vejen for en Spøg. Drøm og Virkelighed lever det frugtbare Samliv i

hendes Sind, hvoraf Kræfterne gror. Hun synger. Senere, da der bliver Anledning dertil, rider hun. Vi, som kun har kendt hende i hendes modne Aar og i hendes Alderdom, da Skrøbelighed og Ængstelse krævede hver sit Skaalpund, har vanskeligt ved at forstaa, at hun som ung var dumdristig, forvoven, kaad. Men saadan var det. Og saa var hun tillige tapper, taalmodig. Mens Vennen var i Krigen, ventede hun uden Klage paa sin Helt. Han stred jo for det, som hun og han elskede med samme Styrke. Hun opmuntrede, hun takkede. *Allt* havde hun lagt i Guds Hænder – hvorfor saa lade Mismod faa Magt over Sindet? »Jeg er Guds Barn saa fuldt som du!« Og et Barn frygter ikke, naar det trygt stoler paa sin Fader.

Saa var det, Far vendte hjem fra Kampen. Han var nu 26, hun 19 Aar, og de skulde til at tænke paa Bryllup. Men udygtig vilde ingen af dem gaa ind i et Ægteskab. Altsaa gik Mor i Gang med ovre paa Skærso at lære grundig Landhusholdning under Farmors aarvaagne Øjne (1865), og Far afrundede sin Uddannelse ved lange Studierejser til Belgien, Holland, Skotland, Irland, England, Frankrig, Schweiz og Tyskland (1864–65) for atter i 1867 at opholde sig længere Tid i England, udsendt af Det kgl. danske Landhusholdningsselskab. Hvem kunde lære nok i denne brogede Verden, hvor nye Principper for Jordens Drift og Kvægets Røgt stadig dukkede frem! Først ved Hjemkomsten i 1867 følte han, at han saa nogenlunde havde skaffet sig det nødvendige Overblik. Og saa stod Brylluppet – den 20. September. Som Redaktør af vort førende Landbrugstidsskrift og som Forstander for den Landboskole, han i November aabnede i Nærum, gik han ind til en Gerning, der skulde sætte varige Spor i vort Landbrugs Historie. Saa umuligt det var for hans Hustru at følge ham i *faglig* Forstand, saa nær og inspirerende stod hun ham i *aandelig*. Hele det folkelige Præg, han gav sin Undervisning, hele hans levende Bevidsthed om, at teknisk og saglig Viden var værdiløs, hvis den ikke kunde stilles i højere Ideers Tjeneste, ja, hvis den ikke kunde *beaandes* af dem, var en Arv fra hendes Hjem, som hun overførte til sit eget. En af Landbrugets Førstemænd herhjemme, Statskonsulent K. *Hansen*, som Far knyttede til sin Gerning i Lyngby, sagde om ham:

»Som Leder af en Ungdomsskole og som Lærer for voksne unge Mennesker havde la Cour sjældne Gaver. Han var en i Ordets allerbedste Betydning fint dannet Mand, og hans rige Aandsdannelse prægede al hans Gerning baade i og uden for Skolen. Han havde et rigt Forraad af Kundskaber, der spændte over talrige og vidt forskellige Omraader, og som hvilede paa et Grundlag af en højt udviklet

Almensans og styredes af en ualmindelig klar Forstand. Han havde et aabent Blik for sine Medmenneskers og særlig for de Unges Sjæls- og Sindstilstand. Han havde i sjælden Grad Ordet i sin Magt og regnedes for sin Tids mest veltalende Mand inden for Landbruget; hans Sprog var velformet, klart og rigt paa Billeder. Selv om rent praktiske Landbrugsforhold kunde han tale med en Varme og en Overbevisningens Styrke, som rev selv søvnige Tilhørere med. Hans kraftige Stemme, hans mandige, velvoksne Skikkelse og hans udtryksfulde Øjne, der kunde tindre af Begejstring for den Sag, der i Øjeblikket optog ham, bidrog sit til, at hans Foredrag og Taler saa ofte gjorde et uudsletteligt Indtryk«.

Saadan var han og hun udrustede til en Fællesgerning som Husbonde og Husmor for Kuld efter Kuld af dansk Landbounngdom, der søgte faglig Dygtiggørelse og aandelig Vækkelse under hans Vejledning. Skolen i Nærum var kun en tilfældig Holdeplads paa Vejen. Allerede 1867 lagde han Grundstenen til *Landboskolen ved Lyngby*, og i 1868 stod den færdig til at tages i Brug, nyrejst paa Virum Mark, liggende mellem Sorgenfri Skov og Gels Skov, paa et Sted, hvor Far gentagne Gange havde sagt, naar han drømte om at bygge for sig selv, at *her* skulde det i hvert Fald *ikke* være! Men det *blev* her! Paa de øde Marker, for langt fra begge Skove til at skærmes af dem og alligevel med Følelsen af deres nære Lunhed gik disse to dygtige Mennesker i Gang med Livets Arbejde – baaret af Guds frygt og Fædrelandssind. Det er intet Under, at de fik mange Fold igen!

Sammen med Skoleledelsen og Undervisningen fulgte talrige andre Gøremaal. Redaktionen af »*Tidsskrift for Landøkonomi*« krævede sin rundelige Del af Tiden, efter at han i 1868 blev dets Eneredaktør. »Opmærksom fulgte han enhver Bevægelse paa Landbrugets Omraade«, siger Sekretær *Hertel* i Landhusholdningselskabet,

»hans Sans for det aktuelle greb de Æmner, der burde drages frem og drøftes, og han forstod at knytte de Kræfter til Tidsskriftet, som bedst kunde behandle dem. Selv skrev han let og flydende, om end hans Udvikling og Form, navnlig i de senere Aar, kunde være vel bred. Og han ejede en Frodighed i Ideer og Interesser, en Flid, der begyndte morgendueligt og først nattesent hørte op, som selvsagt ogsaa kom Tidsskriftet til Gode. Dette naaede under la Cours Ledelse en Fylde, som i høj Grad blev paaskønnet af vort Landbrugs Intelligens«.

Men hertil kom fra 1875 Fars Stilling som Sekretær i *Det kgl. danske Landhusholdningselskab* – en Virksomhed, der nok kunde kræve en Mands fulde Arbejdskraft. Far hørte imidlertid til dem, hvis Styrke vokser med Byrderne – de sjældent lykkelige Mennesker, som aldrig trættes, men

stadig modtager nye Inspirationer af selve Arbejdet. Redaktør *A. Bing*, der nøje fulgte hele Fars Gerning inden for Landhusholdningsselskabet, hvis ene Præsident han blev i 1891, skrev om ham ved hans Død:

»Paa kritiske Tidspunkter kendte han ikke Forskel paa Dag og Nat, gav Afkald paa Hvile og Maaltider. For at bruge et Billede fra hans egen Forestillingskreds kunde man betegne ham som Landbrugets Heimdal, altid vaagen og paa Post, naar Situationen bød hurtig Handling og kraftig Indgriben fra Landbrugsledelsens Side ... I alle Selskabets Foretagender var han den ledende Aand, hvad enten det samlede Fagmænd til Raadslagning om de hjemlige Markedsforhold, Afsætningen til Udlandet, Transporten af vore Landbrugsprodukter, eller det gjaldt Iværksættelsen af Redskabs- og Maskinprøverne, Plantekulturforsøgene, Konsulentinstitutionen eller de mange Sager, der fra Ministeriet forelagdes Selskabet til Betænkning. La Cour ejede en ualmindelig Evne til at trænge til Bunds i en Sag og se den fra alle de Sider, der havde Betydning for dens Gennemførelse«.

Hvor skulde jeg have kunnet faa en større Gave i mine Barneaar end netop denne Far! Den umaadelige Værdi ligger ikke alene i Forbilledet, Ansprøingen – ja, ikke *mest* deri. Den ligger i, at man – takket være selve Forbilledet – lærer *Ydmyghedens* Styrke at kende. Man bliver ikke slaaget ud, fordi man stilles over for noget, man ikke selv kan naa. Naar man elsker den, som er den stærkeste, lærer man den frugtbare Ydmyghedsfølelse at kende, og det er min faste Overbevisning, at hvad der inderst inde drev Far, var hans egen oprigtige *Ydmyghed*. Maaske fik fremmede ikke altid Lejlighed til at se den. Han var jo den, der maatte lede, den, hvis Autoritet ikke stod til Diskussion. Og desuden er det aldrig under Handlingen selv, at Ydmygheden kommer for en Dag. Det sker *forud* for Handlingen – under Bønnen. Og *efter* Handlingen – i Takken. Men til Bøn og Tak kan kun de nærmeste lytte. Den sande Ydmyghed er overhovedet ikke noget, en stærk Mand strør omkring sig. Den er hans Sinds Resonnans – som Bønnen og Takken er Resonnansen af Guds Stemme i hans Hjerter. I et Brev fra 1883 til Morfar og Mormor skriver Far: »Gid Takken altid maatte være rigtig levende hos mig, for saa er man baade ydmyg og god, og naar Manden i Huset er ydmyg, da indfinder Glæden sig lettest og villigst i Hjemmets Kreds«.

Netop saadan kendte jeg Far. Af Ydmyghed fik han sin Kraft. Lever der endnu nogle af hans gamle Elever, vil de – som jeg – huske hans Morgenandagt paa Landboskolen. »De vil ikke nogen Sinde kunne glemme den Inderlighed, hvormed han fremsagde Forsagelsens og Trosbekendel-

sens Ord«, siger hans Medlærer, *Vinther*, »den Ydmyghed og Barnlighed, hvormed han bad sit Fadervor. Han lagde hele sin Sjæl ind deri, og derfor lykkedes hans Gerning. Gud velsignede øjensynlig hans Arbejde, fordi det gjordes til Herrens Ære og Næstens Gavn ... Ved sit Eksempel, sit Liv, sin Tale lærte han det danske Folk, at Maalet er at elske Gud over alt og sin Næste som sig selv. Deraf udsprang hans Gudsfrygt og hans Fædrelandssind. Kristentroen og Fædrelandskærligheden var den Understrøm, som mærkedes, selv naar han talte om Emner, der ikke direkte berørtes af disse mægtige Strømninger«.

V.

Aarene i København – fra Efteraaret 1884 til Sommeren 1889 – var imødeset med *Haab* af Mor. Skulde det dog ikke nu lykkes for Far at faa begrænset sin Virksomhed saa stærkt, at hans Helbred og Familiens Samliv kunde komme i et trygt og roligt Leje? Hvis det ikke blev anderledes end før, hvorfor havde man saa forladt det Sted, man følte sig bundet til med alle Hjertets Strenge, og ombyttet det med en københavnsk Lejlighed inde paa Bülow's Vej, stor og dyr og fremmed?

Ja, hvorfor? Den Tanke slap Mor ikke, og den fik større og større Raaderum i hendes Sind, efter som Aarene gik, og hun indsaa, at de ikke bragte hende en Smule af den Fred, hun længtes efter. Tværtimod. Fars Gerning voksede, hans Opgaver mangedoblede, hans Rejser bort fra Byen – til Jylland eller til Udlandet – blev hyppigere.

Hverken paa Bülow's Vej Nr. 7 eller paa Amalievej Nr. 7, hvortil vi flyttede i April 1885, kunde Mor føle sig hjemme. Sidstnævnte Aar købte Far da Villaen Nr. 7 paa Monrads Vej (den nuv. Sylows Allé) og lod den istandsætte, saa vi kunde faa en virkelig god og smuk Bolig inde i den store By. Men hvor karakteristisk: en god Uge efter Købet maatte Far atter paa Farten og overlade til Mor at klare det evindelige Haandværkervrøvl med de stadige Ærgrelser over Løfter, der blev brudt, og Tilsagn, der blev glemte. Og hun havde ikke stor Tillid til sin egen Autoritet, naar Murere og Malere og Snedkere diskede op med deres Forsikringer om, at det hele nok skulde gaa – selv om de snød hende. At Far kun nødtvungent havde overladt hele Besværet til hende, er det ikke vanskeligt at se af hans Breve. Han var sammen med sin gode Ven, Forpagter *Bokelmann* taget paa en lang Studierejse til Tyskland, hvor han førte talløse Forhandlinger baade i

Berlin, Dresden, Leipzig, Halle, Halberstadt, Göttingen og Hannover, besaa nye Anlæg af landøkonomisk Karakter, indhentede Oplysninger og samlede Materiale; men først og sidst var Tankerne alligevel ved det lille Hjem, som Mor utaalmodigt stræbte efter at faa bragt i Orden, inden han vendte tilbage. Hjemmet, skrev han, er jo ikke kun den ydre Ramme om dit og mit og Børnenes Samliv, nej, »det er menneskeligt talt Livskilden for enhver af os, den, hvoraf vi daglig – i Lyst og Nød, i Ny og Næ – skal øse Trøst, Kraft og Glæde i Guds Navn og under hans faderlige Aasyn«.

Maalt med Byens Alen var der virkelig store Fordele ved denne Bolig paa en af de stille frederiksbergske Villaveje. Det var en ret rummelig, kubisk Bygning i to Stokværk og med omtrent fladt Tag. Ud mod Vejen laa en smal Forhave, og paa Sydsiden af Huset strakte der sig en rigtig god Baghave, hvori der fandtes baade Plæner, store Træer, Buske og Blomsterbede. Den Dag i Dag ligger Villaen uforandret, skønt saa meget i dens Nærhed ikke er til at kende igen, og medens jeg i Efteraaret 1943 en Overgang maatte holde mig skjult paa en Fjerdesal omme paa Gamle Kongevej, listede jeg ofte i Mørkningen hen til det gamle fredelige Sted og stod et Øjeblik i Drøm om de Aar, der for længst var svundet, men som havde givet mig de første varige Fornemmelser af, hvad et godt Hjem og en rig Kærlighed betyder for en lille Verdensborger.

Jeg var jo alt for lille til at huske noget om Landboskolens flere Tønder Land store Have, og derfor fandt jeg mig yderst veltilfreds med dens Afløser, da jeg naaede saa vidt, at jeg kunde forlade Barnevognen og – uden at have Mine Barnepige i Hælene – give mig til at ransage det indelukkede, gaadefulde Areal, som var blevet min daglige Legeplads. Jeg ser endnu for mig Blomsterrabatten under Vinduerne, hører Bierne summe, medens de flyver i den bagende Sommersol, og føler Skyggen under Grenene, hvor Gangen bøjer uden om Plænen og fortaber sig bag et eventyrligt Vildnis, der næppe bestod af andet end et Par adstadige Frugttræer og nogle faa Bærbuske. *Borte* kunde man absolut ikke blive her, hvor alt var overskueligt oppe fra Verandadøren, og hvor der var sørget godt for enhver Afgrænsning – endog ind mod de venlige Mennesker i Nabohuset mod Vest. De slog nu og da en Passiar af med den utrættelige Opdagelsesrejsende, der tumlede rundt mellem vor Haves grønne Hemmeligheder for at finde et godt, et rigtig ekstragodt Gemmested, hvor han kunde nyde Livet uden alt for generende Opsigt.

Og jeg har den Dag i Dag Erindringen om den *Stilbed*, der Time efter

Time kunde hvile over Monrads Vej – en Søndagsstilhed selv om Hverdagen, kun brudt af Barnestemmer fra Nabohaverne, af en luntende Droskehest ude paa Kørebanen eller af de fjerne Sporvognsklemt, som hørte hjemme i en helt anden Verden. Naar mine tre store Brødre tidligt om Morgenen var travet af Sted til Skolen, og min Søster havde fundet sig en eller anden Veninde, som hun besøgte længere oppe ad Vejen, var Terrænet helt og ubeskaaret mit – fra Havelaagen til den fjerneste, solløse Krog af Baghaven. Saa gjaldt det kun om at holde sig Barnepigen fra Livet. Men den gode, trofaste Mine, der var fra »Mi'elfart« og talte Fynsk, var som besat af Sagnet om mine 11 Flasker, og da jeg nu fra Mælken og Semuljevællingen var gaaet over til en mere fremskreden Menu, gav hun sin Fodringsmani Afløb ved at stoppe mig med »Kammerater«, der i Virkeligheden – paastod hun – var Far og Mor og Tante Camilla og en Vovhund og en Buko, anbragt paa en Tallerken, som hun styrtede rundt med i den ene Haand, medens jeg flygtede – overmæt og besværet – saa langt bort, som mine smaa Ben og Havens Hegn gjorde det muligt.

Skal jeg være helt ærlig – og det bør man selvfølgelig, naar man fortællinger sine Erindringer – var jeg utvivlsomt en højst egenraadig og besværlig Unge. Naar man kommer dumpende et godt Stykke efter sine Søkende, stilles man paa en Uriaspost. Der er ingen Grænser for, hvor sød og kær man er – indtil Bevidstheden derom gaar en selv i Blodet, og man aabenbarer helt andre, slet ikke synderligt tiltalende Egenskaber. »Vor mindste har da Gud ske Lov været sød i Dag, ikke sær eller arrig en eneste Gang«, hedder det lettet i et Brev fra Mor; »maaske er den slemme Raptus forbi«. Af Fars Svar ser jeg, at min »Raptus« har været baade slem og langvarig nok og vakt ikke helt smaa Bekymringer hos dem begge. Men det faderlige Sind nøjes ikke med udelukkende sagtmodig Oppebien af bedre Dage. Det ved – heldigvis – at Lydighed kræver Tugt! Og Midlet anbefales uden Sentimentalitet. »Vel mener jeg ikke«, tilføjes det dog af-dæmpende, »at Straf skal være det *eneste* Opdragelsesmiddel, ingenlunde; men naar jeg nu ved, at du – hvor svært det end er dig – ikke helt fordømmer en rimelig, forstandig Brug deraf og endog selv vil benytte det, saa haaber jeg inderligt, at du maa se Frugter af det, saa du vil faa en sød og ikke en uartig lille Søn«.

Stakkels Mor! Det laa ikke for hende at tage haardt fat, og det vilde have været en uendelig Lettelse for hende, om Far havde haft bedre Tid til at gribe ind og faa mine Begreber bragt saa nogenlunde i Orden. Hvor

mange Mødre har ikke paa samme Maade og af samme Grund været stillet over for Opgaver, der i Virkeligheden oversteg deres Kræfter!

Hvad der saa ofte kaldte Far bort fra Hjemmet, var dels Rejser for Landhusholdningsselskabet, dels Ture til Jylland, hvor hans Søskende kaldte paa ham, naar Hjælp skulde ydes og Planer drøftes, eller hvor Driften af Skærso gjorde det nødvendigt, at han selv tog Haand i Hanke med Sagerne. Og derved blev Skærso, Skærsofolkene og Skærsoforholdene noget af det, der tidligst gled ind i min Bevidsthed. Hvor inderligt knyttet Far følte sig til sit Barndomshjem, begreb jeg naturligvis ikke. Det er først nu ved Læsningen af de gamle Breve, det helt gaar op for mig. Det var en Æressag for ham og Farbror Jacob at føre Gaarden videre i den Aand, som havde præget Skærsoelivet paa Farfars og Farmors Tid, og derfor spillede alle de gamle Trotjenere, som endnu holdt ud, eller som var gaaet paa Aftægt, en stor Rolle for dem – ja, for hele Søskendekredsen. De, som havde været gode Hjælpere for Lars og Stine, skulde ikke blive glemt. Her er et lille Eksempel:

Far sidder den 8. Novbr. 1884 i Toget til Langaa og fortæller i et Brev til Mor om sit Besøg paa Skærso:

»Torsdag Formiddag tog Jacob og jeg hen til *Tegl-Kresten* for at hilse i Dagens Anledning paa ham og hans Kone, *Mette Marie*. De vilde saa gerne sælge det Hus, de har faaet, da deres Svigerbørn, som er daarlige Folk, trænger paa for at købe det, men ikke har noget at betale med. Vi gav dem derfor det, de forlangte, 1600 Kr., og gav dem yderligere som Alderspension Ret til, saa længe nogen af dem lever, at blive boende dør og bruge Jorden. Herfor blev de meget glade og taknemmelige. Kl. 1,30 hentedes de i en lille Fjedervogn op til Skærso, Havmøllefolkene kom, og Kl. 2–3 spiste vi – rigtig pænt Bord, 2 Retter Mad og Kage, Vin paa Bordet og Blomster foran Krestens og Mette Maries Pladser. Efter Jacobs Anmodning udbragte jeg Krestens og hans Kones Skaal med Hilsner fra vore fraværende Søskende og Bekendte. Vi spiste i Dagligstuen og gik efter Bordet ind i Havestuen. Her var der Telegram fra Søster Lauritzstine og Aubert, som jeg maatte læse, da Kresten ikke kender andre Bogstaver end det store A. Og dernæst var der et overordentlig smukt Brev fra Svoger Siegumfeldt, som drog saa mange Minder frem, at der ikke var ret mange tørre Øjne i Stuen, da jeg læste det op. Saa stod der to rigtig pæne Lænestole med Fjedre og sort Moire-Betræk, en Gave fra Christian, Jacob, Peter og mig, som Jacob havde købt i Æbeltoft. Og saa havde vi midt i Sofaen anbragt Haralds og Andreas¹⁾ Gave: Kong Christians Billede, som vi havde sat i Glas og Ramme og hængt Blomster over, og den lille skriftlige Hilsen fra Andrea havde jeg klippet ud og anbragt ved Foden af Billedet. Det hele

1) To af Fars Ungdomsvener, Litografen Harald Jensen og hans Hustru.

var rigtig saa pænt, og Kresten og hans Kone var overmaade lykkelige og flere Gange meget bevægede. Kl. 5 kom alle Folkene, der arbejder paa Gaarden, og Krestens Børn og Svigerbørn, og der spistes og dansedes til Midnat. I alt var der vel samlet 40. Jeg maatte imidlertid rejse Kl. 5, saa jeg saa ikke Slutningen paa Stadsen«.

Tegl-Kresten har jeg ingen klar Erindring om. Men *Navnet* blev tidligt brændt ind i min Bevidsthed – ganske som *Hjord-Sørens*, der ogsaa hørte til dem, som havde mange Aars Tilknytning til Gaarden. Ham kan jeg endnu tydeligt se for mig – som en lille, vindtør Mandsling, med en Ansigtshud, der var vejrslaaet og graa som en gammel, sprukken Brøndkarm, og med Hænder, hvis Skind laa saa stramt over Knoglerne, at ikke en eneste af dem fandt Huld til at skjule sig med. Min ældste Bror sendte ham hvert Aar sit Pibeudkrads. Det var *Hjord-Sørens* Livret. Godt fugtet med Tobakssovs smagte det ham som Prinsessebudding!

Ja, det var fantastiske Skikkelser – lyslevende Figurer fra Blichers Jylland. De hørte Gaarden til og var eet med den – ganske som *Svenske-laden* og *Raskraden*, de to maleriske Bindingsværkslænger, der overlevede *Skærøs Brand*, og som frem igennem Aarene vidnede om det Liv, der for længst var stedt til Hvile paa *Draaby Kirkegaard*. Jeg forstaar saa inderlig godt, at hele *Søskendeflokken* trofast holdt fast ved baade levende og dødt derovre. Der var, naar alt kom til alt, intet, som *Døden* havde kuet. Gik de gamle i Graven, brød alligevel hver Vaar Naturen frem i ny Herlighed. »I dette straalende Foraarsvejr er her saa mageløst dejligt«, skrev *Far* til *Mor* i *Marts* 1885, »– i *Marken*, *Skoven*, *Haven*, *Lyngbakkerne*, *Plantningerne*. Jeg synes, jeg bestemt tør tro, at du ogsaa til *Sommer* vil være glad for at leve her en lille Tid og færdes i den herlige Natur«.

Det var nemlig ved at blive Tradition, at Familien i Sommertiden holdt Ferie paa Gaarden. Ovre i den ene af *Hovedbygningens* Sidefløje ud mod *Haven* var der indrettet en lille Lejlighed, der stod parat til at modtage os, naar *Skolerne* var lukket, og *Længselen* efter *Landlivet* tog *Magten* fra *Mor*. Ofte maatte hun ganske vist rejse alene med *Børnene*, for *Travlheden* bandt *Far* til *Byen* eller sendte ham ud paa længere *Togter*. Men han naaede alligevel gerne over til *Slut*, saa han kunde hente Familien hjem, og særlig stor var *Glæden*, da min næstældste *Broder*, *Poul*, efter at have faaet sin første *Uddannelse* som *Landmand* hos *Proprietær Højlund* paa *Julielund* kom til *Skærø* for at gaa videre i *Faget* under *Farbror Jacobs* *Tilsyn*.

Man kan af Brevene forstaa, hvor det har fyldt Fars Sind, at tredje Generation nu gik i Gang paa den gamle Gaard. Over Hals og Hoved rejste han den 30. Oktbr. 1886 til Jylland for at hente den 16-aarige Poul paa hans første Lærested og »med Manér« følge ham til Fædrenegaarden. Han traf sin »kære, store Søn, kraftig, sund, stærk og kærlig«. Og i oprigtig Taknemmelighed tilføjer han i Brevet til Mor: »Ikke blot legemligt, ogsaa sjæleligt udvikles han meget og bliver en Personlighed, der nok kan staa paa egne Ben. Han forstaaer paa en passende Maade at hævde sig over for saa vel Arbejderne som andre, han faar at gøre med«. Og saa kommer de sent om Aftenen den 1. November til Kolind Station, hvor Vognen fra Skærsø holder for at hente dem:

»Poul og jeg sad ved Siden af hinanden i den ene Agestol. Vi talte sammen hele Vejen, og sent vil jeg glemme denne Køretur, da jeg bragte vor Søn til Skærsø, til det gamle Fædrenehjem, til den Gerning, hans Bedstefader saa længe og hans Fader i et Par Aar havde drevet, til de Steder, der har saa mangt og meget at fortælle. Poul var ogsaa stærkt optaget deraf, og jeg tror, at hos ham som hos mig steg vor fattige, tarvelige Bøn op til Vorherre om naadig Bevarelse under de nye Forhold og om hans Velsignelse over den Udvikling, der her skal blive Poul til Del, saa hans Forhold til Skærsø, hvad enten det bliver langt eller kort, maa blive til Gavn og Glæde for ham som for os andre«.

Den Bøn blev hørt. Ingen af os Søskende blev knyttet nærmere til Skærsø end Poul, som lagde hele sin Ungdoms Iver og Lykke i at gøre et godt Arbejde til Gaardens Held. Ved Foraarstid 1887, da Far var en Svip derovre, kunde han med Stolthed melde Mor, hvordan deres Dreng tog paa Sagerne:

»Han har i disse Dage som en ung, rask Sædemand øvet sig i den Gerning, som jeg mindes fra mine egne unge Dage og altid har betragtet og endnu agter som en af Landmandens fornøjeligste og skønneste Arbejder: i Vaarløftens dirrende Dis, med Lærken over sit Hoved at lægge Sæden i den muldrige Madjord, der varmes og gennemaandes af Solens milde Straaler, som indeholder Forjættelsen om et Skaberliv – den Sæd, der om kort Tid skal klæde den nøgne Jord med det friske Grønne og i Sommerens Hjerte give os bølgende Kornmarker med vægtige Vipper. Og det har glædet mig at se den raske, velvoksne Søn i denne Gerning. I Dag har han præsenteret mig sine Kalve, og alt var i den bedste Orden ... Saa vidt jeg kan skønne, opfører Poul sig godt herovre, og Forvalter Petersen er ikke til Skade; *der er Orden paa deres Kammer og Orden i deres Liv*«.

I Sommeren 1885 havde jeg for første Gang været paa Skærsø. Vejen var lagt omkring Julielund og Trinderup; men hvem kan forlange, at et Barn paa godt halvandet Aar skal huske noget af dette? Jeg maa være til-

freds med det Vidnesbyrd, at jeg allerede da begyndte »at stamme paa flere Ord, saa Drengen vist snart kommer til at tale«.

Næste Aar blev Søkendemødet holdt paa Skærsø. Mor kunde ikke deltag i det, for Skolernes Sommerferie var jo endnu – den 10. Juni – ikke begyndt, og Far maatte af Sted alene. Det var midt under den voldsomme politiske Spænding, og det var ikke utænkeligt, at Harmonien mellem Brødrene vilde være vanskelig at opretholde. Men der viste sig ingen Grund til Ængstelse. »Det var et *meget* kært Møde«, skrev Farbror Poul nogle Dage senere. »Glæden var maaske lidt dæmpet ved Følelsen af de svære Tider, som er over vort Fædreland, og som mere eller mindre berører os alle; men Følelsen af Samdrægtigheden og af, at vi ikke vil skilles, hvad der end trænger sig imellem, var sikkert for os alle saa velgørende«. Ja, sekunderede Farbror Niels, »det gør saa godt paa En, naar man kan mærke, at der er en saa gensidig god Forstaaelse«.

Næste Maaned bragte Far paa en officiel Rejse til Stockholm, hvor der holdtes en stor Landbrugsudstilling, medens Mor med Børnene drog til Skærsø. Det var trist paa den Maade stadig at skulle skilles, og det var kun en daarlig Trøst for Mor at læse om den overstrømmende Courtoisi, som Svenskerne ødslede paa Landhusholdningsselskabets fire Repræsentanter: Tesdorph, Fjord, Segelche og Far. Rent galt blev det, da Opholdet i Stockholm var ved at løbe ud, og Ordensregnehmens Skyer samlede sig. Tesdorph og Fjord kunde som Præsidenter i Landhusholdningsselskabet ikke undgaa deres Skæbne – og ønskede det vel heller ikke. Far var som Selskabets Sekretær og som den ubetinget virksomste af dem alle udsat for samme Byge, men var mildest talt elendig ved Tanken. »Du kender min Stilling til Ordensvæsenet«, skrev han til Mor. »Jeg er indstillet til Ridder af Nordstjerneordenen, men haaber at blive fri. Det vil saa langt fra at forøge, tværtimod beskære min Glæde. Det er i mine Øjne som Barneleg med Legetøj. Imidlertid burde man vel finde sig deri, hvis der ikke var den Omstændighed, at jeg bestemt tror, min Virksomhed for den skandinaviske Sag vil lide derved, idet jeg ikke vil staa saa ren og klar over for Modstanderne deraf, som jeg nu gør«. Han havde henvendt sig direkte til Sekretæren ved Ordenskapitulet for i al Stilhed at faa taget Indstillingen tilbage; men man havde bare smilende bedt ham om at »sove paa det«. Nu skrev han – inden han lagde sig – en indtrængende Henstilling om, at man vilde tage mod Fornuft. Det blev en modstræbende Ridder af Nordstjerneordenen, som langt om længe rejste over til Skærsø for at være de sidste Julidage sammen med Familien og følge den tilbage til København.

Først med 1887 traadte Skærsø i den Grad ind i min Bevidsthed, at Erindringen blev uudsletteligt staaende. Med Mor var jeg i Juli Maaned rejst til Søften Præstegaard, hvor Faster *Dorthea* og Onkel *Siegumfeldt* tog imod den traditionelle Sommervisit. »Her er en saa velsignet Ro«, skrev Mor; »bare vi kunde tage noget af den med os hjem ... I Søndags hørte vi en rigtig rar Prædiken af Svoger og en næsten uudholdelig Sang af Degnen ... Børnene færdes ude hele Dagen. Vilhelm har fornyet sit Bekendtskab fra i Fjord med alle Dyrene og desuden med en Kalkun, hvis Kammerat Ræven har taget. Han skal nok skyde »Mikkel Hæv«, siger han«. Faa Dage efter var vi paa Vestereng hos Faster *Risse*, aflagde baade et og andet Besøg hos Faster *Charlotte* i Aarhus, og drog saa op til Farbror *Christian* paa Trinderup for at være der et Par Dage, inden Turen afsluttedes med det egentlige Ferieophold paa Skærsø. Den 29. Juli skulde Far komme til Trinderup og hente os; men Dagen før fik Farbror *Christian* følgende Telegram fra Skærsø:

»I Nat mellem 12 og 1 opkom der Ild i Mejeribygningen. Den ompændte straks Kostald, Lade, Hestestald og Faarestald. 36 Svin reddedes ud af den brændende Bygning, 80 indebrændte. Ingen Mennesker tog Skade, men intet Materiel reddet. Du bedes sørge for, at Jørgen faar denne Meddelelse.

Jacob.«

Det var et haardt Slag! Straks Far var naaet til Trinderup, fulgtes vi alle ad til Skærsø. Og den Dag i Dag husker jeg fuldkommen tydeligt, hvilket stærkt Indtryk den afbrændte Tomt gjorde paa mig tre og et halvt Aars Purk. Vi stod oppe ved Hovedbygningen, der ligger højt paa det gamle middelalderlige Skærsø Voldsted. Mor havde taget mig i Haanden, og Far, der ligesom Farbror *Jacob* var meget faamælt, Ansigt til Ansigt med Ulykken, løftede mig op paa sin Arm, saa jeg bedre kunde se ned over den skraanende dobbelte Opkørsel med de høje klippede Hække langs de brolagte Vejbaner – ned til den fjerne Avlsgaard, der laa hen i sodsværtet og sammenstyrtet Elendighed. Hvor Laden havde staaet, steg der endnu Røg op af de vældige Bunker forkullet Straa fra dens mægtige, højtrejste Tag, og den sødlige, vamlø Luft af Brand drev helt op til det Sted, hvor vi stod. Jeg begreb kun lidt af, hvad der var haendt; men alle de store saa saa alvorlige ud, og baade Far og Mor havde Taarer i Øjnene. Længst ude til venstre i Baggrunden rejste Svenskeladen sin Gavl, og neden for Borggaardens vestre Side laa Raskraden – begge gamle, ærværdige, straatækte Bindingsværksbygninger, som det lykkedes at frelse. Og ovre

til højre havde i alt væsentligt det nyopførte Mejeri holdt Stand. Men hele det øvrige vidtstrakte, storladne Avlsgaardskompleks var lagt øde. Hvor mange Gange har jeg ikke set paa de gamle Fotografier fra 1860'erne og sørget over, at jeg ingen Erindring gemmer om Skærso forud for Branden.

Langt smerteligere var det dog for Søkendeflokken, som havde mistet saa skønt et Minde fra dens Barndomsdage. »Det gør mig saa inderligt ondt, at jeg aldrig mere skal se det i den kendte, kære Skikkelse«, skrev Faster Jenny. »Og den stolte, smukke Lade! – den synes jeg, vi vil savne allermost ... Men Gud ske Lov, at ingen Menneskeliv gik tabt! Det er, ligesom Tanken derpaa er det, der bedst kan hjælpe paa Sorgen over den ødelagte Barndomsgaard med de mange, mange Minder, den Gaard, som bar saa kønt et Minde om Fars og Mors dygtige, flittige Virksomhed. For det allermoste af den er vokset frem under deres Hænder, og man synes, den skulde have staaet som et talende Vidnesbyrd derom gennem mange Slægter. Det er underligt, at jeg i Nat drømte, at Christine kom over til mig med et meget bekymret Ansigt, og da jeg spurgte, hvad der var i Vejen, svarede hun: »Ja, jeg vil nødig forskrække dig« – men i det samme brød Ilden med stor Magt ud af Taget her paa Veumhus. Jeg var ganske forstumlet, da jeg vaagnede, og inden Aften skulde jeg altsaa faa det sørgelige Bud om Branden i vort gamle Hjem«.

Den nye Avlsgaard paa Skærso blev noget helt andet – praktisk, »moderne« og kedsommelig. Ingen Tid blev spildt, før Planerne til de store Bygningers Genopførelse var udarbejdet, godkendt og sat i Værk. Farbror Jacobs Breve i de følgende Maaneder vrimler af Oplysninger om Arbejdets Gang, og alle tænkelige Detailspørgsmaal drøftes indgaaende, saa Resultatet kan blive det bedst mulige. Far maatte da ogsaa mere end een Tur derover for personlig at følge det store Foretagende. Endnu et Uromoment var kommet ind i Hjemmets Tilværelse paa den stille frederiksbørgske Villavej.

VI.

Det nytter slet ikke at nægte det: over mange af Brevene fra Aarene efter at vi havde forladt Landboskolen, hviler der et Skær af Vemod, af Skuffelse, af Utaalmodighed. Og det hang i første Række sammen med, at Far, naar alt kom til alt, ikke syntes, hans Evner blev udnyttet paa den rette Maade, eller at de Muligheder blev indfriet, som havde faaet ham

til at opgive Skolevirksomheden i Lyngby. Hans Sind var derfor ofte trykket. Og uvilkaarligt fyldte dette Mor med Bekymringer – samtidig med at hun led under den rastløse Tilværelse, som hendes Mand førte. En Foraarsdag i 1887 kunde hun ikke længere betvinge sin Utaalmodighed. Den maatte have Luft. Hun skrev:

»Det Liv, vi fører her i København, er næsten uudholdeligt. Jeg undres lidt paa, om der dog ikke kan komme lysere Tider for os, saa Hjemmet kommer til sin Ret, og Børnene for Alvor føler, hvor dejligt det er at eje Ro og Fred og Kærlighed, og at al Verdens Uro kun vejer saare lidt imod det. Aa ja, jeg vil ønske og bede om, at du maa faa en anden Virksomhed, og at al den Iver, du lægger ind i andres Gerning, maa kølnes lidt, saa vi virkelig kommer til at *leve* og ikke blot *arbejde*, ønske det baade for vor og for Børnenes Skyld. Men desværre, nu har jeg ønsket det i saa mange Aar, og jeg synes, det bliver værre i Stedet for bedre.

Den Slags Tanker gør Sindet tungt. Og, tilføjede Mor, »et glad Sind er dog noget af det dejligste, man kan eje; men Børnene kan vanskeligt faa, hvad deres Forældre ikke har; thi Glæden er smittende, og Alvor og tungt Sind er det desværre ogsaa«.

Hvad skulde Far svare paa et saadant trist Udbrud, naar der ingen Mulighed var for Forandring? Han kunde dog ikke trøste ved at gaa uden om Sandheden. Han skrev nogle glade Ord om det Møde, han nu igen havde haft paa Skærsø med en dygtig, kraftig og ren ung Søn, der gav de bedste Løfter for Fremtiden, og saa sluttede han: »Med Hensyn til min egen Gerning var det et meget sørgeligt Brev, du skrev. Jeg skal gerne indrømme, at jeg skal tage mig i Agt og ikke saa redbon som hidtil lægge Arbejde til andres Værk; men jeg tror, at du skal vogte dig for – forledt af dine egne Spekulationer eller af andres ukyndige Beklagelser – at pleje de mørke Tanker, du fremsatte i dit Brev; thi dit Ønske vil meget vanskeligt kunne tilfredsstilles«.

Nu vilde alt have været lettere at komme igennem, hvis Far virkelig havde været fuldt ud glad for sin Virksomhed. Men det var han ikke.

Hans Stilling som Det kgl. Landhusholdningsselskabs Sekretær i 80'ernes betydningsfulde Aar var – tør man nok sige – enestaaende. Der blev næppe rejst eller afgjort noget Spørgsmaal, i hvilket hans Initiativ og Opfattelse ikke gav Udslaget. En af Landbrugets fremtrædende Mænd, Godsejer *Valentiner* til Geddesdal, skriver i et Brev af 27. Maj 1886 til ham følgende karakteristiske Linier: »Præsidenterne har jo efterhaanden trukket sig tilbage, vi er derimod blevet vante til at se *Dem* som Selskabets

Fører og Talsmand (leader); det er ikke *Kaptajn la Cour*, der taler, men *Selskabets Befuldmægtigede*; hvad De siger, opfattes og *maa* opfattes som Bestyrelsens Mening; og Fars Modstander, en af Agrarbevægelsens Førstemænd, Forpagter *Branth*, Sønder Elkær, skrev den 30. Jan. 1886: »De er den, der hidtil har baaret Landhusholdningsselskabet oppe, det er Deres Dygtighed og Begavelse, det er Deres varme Interesse for det fælles Maal, vi sporer alle Vegne«. Større Anerkendelse end saadanne Udtalelser af Folk, som dels gav Rum for selvstændige og slet ikke ukritiske Meninger om Fars Virksomhed, dels direkte tog Striden op med ham, kan man ikke ønske sig. Og *alligevel* var Stillingen ikke den, Far havde drømt om.

Her kom det i anden Række for ham, at en saa dominerende Position naturligvis medførte megen Strid. Striden var han aldrig bange for, og han har næppe ved en eneste Lejlighed ført sin Klinge for en Sag, der ikke forekom ham at være et uimodsigeligt Udtryk for Folkets og Landbrugets sande Tarv. Allerede nu rettede de stridsløstne »Agrarer« deres Angreb paa Landhusholdningsselskabet, som principielt undgik enhver politisk Tagning, medens *de* krævede Landbruget samlet i en faglig og politisk Bevægelse, der inde paa Rigsdagen kunde føre Kampen mod de øvrige Stænders Interesser. Jeg ved, at denne Kamp gik meget nær ind paa Far. Han hævdede med den største Bestemthed Selskabets politiske Uafhængighed – afviste derfor gentagne Gange Opfordringer til at lade sig opstille ved Valg til Rigsdagen –, og han følte sig inderligt frastødt af en Bevægelse, der stod for ham som kynisk klassepræget og stærkt materielt betonet. Nu, da jeg sidder med de gamle Papirer, dukker Gang paa Gang det Spørgsmaal frem for mig: Hvordan *var* Far egentlig i en saadan Kamp?

Jeg tror, man faar et godt Svar ved at læse Godsejer Valentiners Breve. *Valentiner* var Fars Ven – men langt fra paa alle Punkter enig med ham. Han var en overordentlig anset og retsindig Mand, kun ingen Kampnatur. Da Bølgerne rejste sig i sidste Halvdel af 80'erne, trak han sig mere og mere tilbage fra det offentlige Liv for at leve »Tilskuerens« rolige Dage, indtil der atter brød mildere Luftninger frem.

»Jeg maatte i Gaar som sædvanlig« skriver han den 19. Decbr. 1884, »naar jeg er sammen med Dem, og det drejer sig om vigtige Sager, beundre Deres store Syner, Deres dristige Planer, Deres Evne til at tumle med Forhold og Personer og tage alle Kræfter i Beslag«. Det var da det ene, fremtrædende Karaktertræk ved Far: *den tændende Begejstring, det store Ud-*

blik. Men det var ikke altid sligt, som vandt Valentiners Bifald. Efter et stormende Møde i 1886 skrev han, at Far havde »afgjort« Spørgsmaalene, »uden at mig bekendt enten Præsidium eller Bestyrelse har udtalt sig derom ... Det synes mig nu ikke fornuftigt gjort; hvad De som Privatmand kan tænke og føle, det kan De andet Steds udtale; men her stod De som Repræsentant for vort gamle Selskab, og De huskede visselig ikke paa de Hensyn, denne Stilling paalagde Dem«. Som et andet Træk maa da utvivlsomt nævnes: *en meget stor Selvsikkerhed*. Om sin egen Optræden ved hint Møde skrev Far til Valentiner:

»Det, jeg gjorde hin Aften, og som desværre er kommet i Kollision med alt for udbredte Følelser og Stemninger, det var at prøve paa at nedlægge en bestemt Protest mod den *Aand*, der bar disse Forslag frem – rimeligvis Forslagstilleren uafvidende –; men det var Socialismens og Magtbryndens Aand, det var Egenkærlighedens og Brutalitets stygge Lidenskaber, der paakaldtes ... Er det da gode Følelser i Folket, der kaldes paa, er det moralsk forsvarligt, kan der bygges et stærkt og lykkeligt Samfund ved saadanne Midler? Jeg tror det ikke, ja, jeg er vis paa, at der ikke kan, det er en for uædel Bund at bygge paa, til at det kan have Forjættelsen om kommende Dage for Danmark og det danske Agerbrug«.

Det er naturligvis lidenskabelig Tale. Men hvor det efter Fars Skøn drejede sig om andet og mere end faglige Detailler, hvor man tilstræbte politisk at organisere den ene Klasse af Befolkningen til Kamp mod de øvrige, hvor kort sagt en snæver materialistisk Interesse gjorde sig gældende paa det hele Samfunds Bekostning, kendte han ikke til Kompromis. Dette er et tredje Karaktertræk: *hans Foragt for enhver ensidig, klassebetonet Bevægelse*.

Fars Stilling som Landhusholdningsselskabet »leader« blev *ikke* rokket ved Agrarbevægelsens Stormløb. Hans Indflydelse var tværtimod i stadig Vækst. Men de mange Kampe og den Modstand, som ofte skulde overvindes, pinte ham alligevel. Selv om man ikke er *bange* for at slaas, kan man jo særdeles vel *ønske* Fred. Og det gjorde han ubetinget – for Arbejdets, for Hjemmets og for sin egen Skyld. Resultaterne forekom ham ofte at være for dyrt købt. Og det bevirkede, at han ikke kunde »gro helt fast« i det gamle Selskab – føle sig fuldt tilfredsstillet ved udelukkende at varetage dets Interesser og gennem det (og sin Redaktion af »Tidskrift for Landøkonomi«) virke kraftigt til det danske Landbrugs praktiske og teoretiske Fremme. Men der var en endnu væsentligere Aarsag til hans Uro i Sindet.

Da han i 1884 forlod Landboskolen, havde det været ham umuligt at opgive enhver Tanke om fremtidig Undervisning af unge Landmænd. Lige fra han i 1858–67 havde været Assistent ved Landbohøjskolen, havde Lærergerningen staaet for ham som hans *egenlige* Kald, og det var hans Plan at forene Sekretærposten i Landhusholdningsselskabet med en Lærerpост ved Højskolen. Prof. B. S. Jørgensen havde i Virkeligheden altid regnet med ham som sin Afløser her.

Han blev dog allerede i 1884 varslet om de Vanskeligheder, der vilde møde ham, saafremt han skulde ønske at docere ved Landbohøjskolen uden at opgive Sekretærvirksomheden. Men han har antagelig undervurderet Modstanden; for da han ved Nytaarstid 1886 hørte af Prof. Jørgensen selv, at en ung Mand, *Vilh. Maar*, skulde overtage en Del af Professorens Timer, virkede det som et uventet Slag for ham. Da Spørgsmaalet i Begyndelsen af Marts Maaned for Alvor blev aktuelt, og gamle Konferensraad Tesdorpha paa Ourupgaard søgte at omstemme Prof. Jørgensen, indrømmede denne i et Brev (3. Marts), at han altid havde tænkt sig Far som sin Eftermand, »indtil hans Stilling i Landhusholdningsselskabet er blevet saa indgribende, at han umuligt kan passe den og Redaktionen af Tidsskriftet ved Siden af at være Hovedlærer i Landbruget ved Landbohøjskolen«. Men, tilføjede han, »derimod er der intet til Hinder for, at han kan blive Lærer i et enkelt Fag, og jeg vil anse det meget heldigt for Højskolen at have en saa begavet og kundskabsrig Mand blandt sine Lærere«. Nogen Ansøgning om en Lærerstilling var Far imidlertid ikke tilbøjelig til at indsende, og retfærdig blev hans Dom over Modstanden næppe. Hele Spørgsmaalet dukkede op med fornyet Styrke det følgende Aars Sommer, da Prof. B. S. Jørgensen trak sig tilbage, og Ministeriet opslog to Lærerpladser som ledige ved Landbohøjskolen. Den 17. Juni indsendte Far – trods alt – sin Ansøgning til Kongen, idet han i Tilfælde af Udnævnelse bad om, at det »ikke maa blive mig forment ved Assistance af en Hjælpesekretær ... samtidig at varetage Sekretærforretningen i Det kgl. Landhusholdningsselskab«. Derimod erklærede han sig villig til at opgive Redaktionen af »Tidsskrift for Landøkonomi«. Ministeriet stillede imidlertid det Krav, at Far i Tilfælde af en Udnævnelse helt maatte opgive sin Virksomhed ved Landhusholdningsselskabet, og herfra mødte han saa stor Paaskønnelse og Anerkendelse, ja, man kan godt sige Varme og Hengivenhed, at han, naar alt kom til alt, følte sig uløseligt bundet til denne Gerning.

Alligevel var Valget mere end vanskeligt. Mange af hans bedste Venner raadede ham til at acceptere Ministeriets Forslag, og Problemet blev

endnu mere indviklet, da den Tanke dukkede frem at forbinde hans eventuelle Lærestol ved Landbohøjskolen med Oprettelsen af en ministeriel Konsulentstilling for det landøkonomiske Fagomraade. Som flere andre var han imidlertid bange for, at Selskabets Prestige skulde lide ved en saadan Ordning. Det havde jo hidtil været det Sted, hvor Ministeriet søgte Raad i alle Spørgsmaal vedrørende Landbruget. Da han selv i Begyndelsen af August maatte over til Jylland, bad han i et Brev Indenrigsministeren om nøje at drøfte Sagen med Præsidiet, inden man besluttede sig til at oprette et Konsulentkontor. Men medens Overvejelserne var i Gang, løb Fristen for hans eget Svar ud. Han kunde ikke opsætte Afgørelsen længere, og han tog sit Parti. Den 10. August meddelte han, at han – alt overvejet – med Tak afslog det stillede Tilbud og fortsatte sin Virksomhed ved Landhusholdningsselskabet. »Jeg føler mig«, hed det, »baade i Følge min mangeaarige Virksomhed ved Selskabet og af Hensyn til en Opfordring til at fortsætte denne, som Selskabets Bestyrelse har rettet til mig, saa stærkt knyttet til Selskabet og dets Virksomhed, at jeg ikke bør forlade denne«.

Altsaa blev det Landhusholdningsselskabet, der sluttelig gik af med Sejren, og Tilfredsheden var stor inden for dets Kreds. »Det kan selvfølgelig kun glæde mig i høj Grad«, skrev Danneskiold-Samsøe (12. August), »at De vil blive ved Selskabet, og at vi i Præsidiet vedblivende kan have den store Glæde at arbejde sammen med Dem og nyde godt af Deres store Indsigt og Dygtighed. Jeg vil nu haabe, at De ikke vil komme til at fortryde den Beslutning, De har taget, men at Forholdene vil udvikle sig saaledes, at De maa have fuld Tilfredsstillelse af Deres Gerning ... Der er i Sandhed en vid Mark at arbejde paa«.

Ja, Marken var vid, Kræfterne store og Viljen god. Nu gjaldt det om, at alt blev sat ind paa et frugtbart, utrætteligt Arbejde.

VII.

Hvor har de Store mangfoldige Sorger og Bekymringer, Vanskeligheder og Overvejelser, der alle gaar lukt over Hovedet paa en fireaars Purk, men som alligevel kan være fuldkommen afgørende for hans Udvikling. Havde Far taget imod Læreren i København, vilde vi aldrig være vendt tilbage til Landboskolen – og hvor helt anderledes vilde da ikke min Opvækst have artet sig!

Nu anede jeg ikke, hvad det betød, naar de Voksne talte saa alvorligt sammen. Deres Sprog var jo ikke til at forstaa. Postbudet bragte Breve, Telegrafbudet Telegrammer, Far skyndte sig paa Kontoret, Mor var tanke-spredt. Der kom Fremmede, som vilde tale med Far. Inde i hans Arbejds-værelse sad han ene om Aftenen – naar han da ikke var paa Rejse – og skrev og skrev. Petroleumlampen med den slebne Beholder og de dan-sende Nymfer og Fauner paa den græske Fod lyste sparsomt over hans Papirer, som fyldtes med hans lille, flygtige Skrift. Naar hele Huset var gaaet til Ro, sad han der endnu. Lampen brændte ud, Beholderen blev fyldt og brændte ud for anden Gang, inden han lagde sig. Og alligevel var og blev han den Morgenmand, som hans Ungdomsaar ved Landbruget havde vænnet ham til at være. »Skaan dig dog, Jørgen«, sagde Mor be-kymret. »Jeg skal kun lige have dette færdigt«, trøstede han. Og var det sidste Punktum sat, greb han Mappen, fyldte den med Breve og Akt-stykker og ilede ind til Selskabets Sekretariat, hvor han fortsatte sin Ger-ning. Det hændte min ældste Bror, at han kunde komme derind for at aflevere en længere Meddelelse. Far sad med sine Papirer. Og medens en af hans Medhjælpere og min Broder fra hver sin Side fremførte, hvad de havde paa Hjerte, arbejdede Far uforstyrret videre med sit eget, besvarede samtidigt deres Spørgsmaal, overvejede deres Beretninger og gav dem Ordre. Tre Ting ad Gangen kunde han let klare, naar det var nødvendigt.

Det er utænkeligt andet, end at Forhold som disse afsætter Spor i et Barnesind, selv om det er helt ubevidst, de optages i det. Rummeligheden i Opfattelsen, Udsynet til de mange Sider, den utrolige Flid, men ogsaa det forcerede Tempo, Rastløsheden, Nødvendigheden af bestemt og hurtig Handling i mange af Dagens Spørgsmaal – alt saadant øver sin Virkning paa Omgivelserne. Det kan fremkalde Reaktion, men det kan ogsaa smitte. Man finder sig som i en Tryllekreds, fordi den, fra hvem Impulserne udgaar, er saa overlegen, saa højt beundret – og saa elsket. Et Smil, et opmuntrende Ord, slet ikke at tale om en rosende Bemærkning eller en forstaaende Retledning faar en ganske særlig Vægt. Man mister meget, naar Hjemlivet faar saa ringe Raaderum paa Grund af Husherrrens Travl-hed. Men man staar alligevel langt fra fattig tilbage. Man har faaet et Forbillede. Man er blevet ansporet. Man føler den rigeste Glæde ved at udrette et eller andet og saa at kunne sige til sig selv: *Dette* vilde ogsaa Far have gjort! Der vil altid være tilstrækkeligt mange Punkter, hvor man ligger langt bag ud for ham. Og værst af alt bliver de Øjeblikke, da man skamfuld maa indrømme: Dette vilde Far *aldrig* have gjort!

Men der gaar mange Aar, før Tankerne finder den Form. Saa længe man er helt lille, lever man alligevel i sin egen diminutive Verden og mærker slet ikke, at den omgivende Atmosfære leder en i en ganske bestemt Retning. Man tumler ubehjælpsomt med sine smaa Problemer, der har Alvorens fulde Vægt, hvor meget saa end de Store ler ad dem. Der skal Tid til al Ting. Det er først, naar man kommer op i Aarene, at man opdager de andres udviklede Problemkomplekser.

Sommeren 1887 havde været brændende tør og hed. Efteraaret fulgte med ustandselig Regn. Det blev mest en indendørs Tilværelse med lange, graa Dage i den ikke alt for lyse Spisestue og med lange, dæmpede Aftener under Hængelampen over det store, mørkebrune Spisebord, hvor jeg sad og tegnede med »Bæk« til Far. Min ældste Bror skulde op til Artium næste Aar og sled drabeligt i det, Poul var paa Skærsø, Jørgen var en lang, opløben Konfirmand, der bare drømte om at blive færdig med Skolen og komme ud at lære Landvæsen, og Ellen – ja, en Skønjomfru paa elleve Aar kan naturligvis være moderlig, men det føles af den lille Bror nærmest som en yderligere Besværlighed; eller hun kan slaa sig sammen med Veninder fra Vejens Nabovillaer, og da glider hun jo helt ud af hans Synsfelt. Saa er der praktisk talt kun ham og hans Mor tilbage – og Barnepigen; men paa dem kan han til Gengæld stole i tykt og i tyndt.

Der var visse Øjeblik, hvor mit Liv var i Fare. Det var, naar Poul kom hjem paa Besøg, naar Lars Frederik skulde fordøje Middagsmaden, og naar Jørgens altid opfindsomme Hjerne forledte ham til en ikke usædvanlig Forsømmelse af Lektielæsningen. Særlig risikabel formede Tilværelsen sig, hvis alle tre Faktorer havde Held til at virke samtidigt. Jeg betragtedes da som et Slags Legetøj, der var stillet til de store Brødres Disposition, og en Akt, som altid syntes at fylde dem med usigelig Fryd, bestod i at trække Mors tunge Skuffer i Mahognichatollet ud for derefter at skubbe dem paa Plads igen med min lille lyserøde Ende. Foretagendet var unyttigt, Fremgangsmaaden i sig selv upraktisk, og tillige blev min personlige Virksomhed hensynsløst afbrudt ved denne kooperative Aktion. Følgelig satte jeg i høje Vræl, sparkede vildt om mig med Benene og var rasende, fordi jeg ikke kunde undslippe den brutale Overmagt. I komplet Misforstaaelse af Situationen søgte de at blødgøre mig ved at overskylle mig med saakaldte »Kælenavne«, medens de under lydelig Jubel fortsatte deres Forretning; men kan noget Menneske føle sig tilfredsstillet ved at

høre sig kaldt, hvad ingen Præst har sanktioneret? Eller opnaar man noget ved at tiltale det i et komplet uforstaaeligt Sprog?

Thi til de fuldkommen urimelige Navne svarede et lige saa sindssvagt Tungemaal. Mellem Brevene finder jeg nu et Par Epistler, som henholdsvis Lars Frederik og Jørgen har skrevet til mig paa dette Volapyk. Papiret vilde rødme, hvis jeg afskrev dem. De er omgaaende blevet brændt. Men det indser jeg: at jeg nogen Sinde kom til at tale rent, kan jeg ikke takke mine Søskende for, og jeg har egentlig altid undret mig over, af hvilken Grund voksne Mennesker kan føle Tilfredsstillelse ved at plabre Barne-sprog til smaa Unger – som om Modersmaalet var »sødere«, naar det ikke lignede sig selv. De første stammende Forsøg – ja, de er ikke til at staa for. Indrømmet! Men man skal vogte sig for at henkoge dem. Det er intet naturligt Formaal for en Families samlede Kraftanstrengelser at hindre den mindste i at sige et rent K i Stedet for det T, som han i Ubehjælp-somhed har forsøgt at lancere. Lyder det mere »vidunderligt« at sige »Tat« end »Kat«?

Man spekulerer ikke over disse Problemer, naar man er 3–4 Aar gammel. Men der kom det Øjeblik, da jeg forstod, at i hvert Fald *Far* ønskede, hans Dreng skulde tale rent. Og saa øvede jeg mig, det bedste jeg kunde – indtil de største Vanskeligheder var overvundet. Fuldkommen klart staar et Middagsbord for mig, straks efter at Maalet var naaet. *Far* var kommet hjem, der var dækket ude i Verandaen, vi havde sat os, Bordbønnen var læst, *Mor* havde øst op – saa brast det pludselig ud af mig: »*Far*, mig kan godt sige *Kat!*« Og *Far* – han lagde Servietten, skød Stolen tilbage, rejste sig og bukkede for mig. *Det* var vel nok en Anerkendelse! Aldrig i Evighed sagde jeg »Tat« mere. Jeg rensede ud i hele Augiasstalden og tabte derved i *Charme* – i hvert Fald i mine store Søskendes Øjne.

Samtidig med, at jeg fik Herredømme over Sproget, indtraf en anden afgørende Begivenhed: *Eva* kom ind i min Tilværelse – *Eva*, som faktisk hed *Hermine!*

I et Brev fra *Mor*, dateret 5. Novbr. 1887, læser jeg: »*Vilhelm* har været en lang, lang *Tur* i *Dag* i det dejlige *Vejr*; kunde vi bare skaane ham for *Mæslinger*; men i *Dag* har jeg hørt, at *Hermine* lige har haft dem«. Saa var Skandalen sikkert ikke til at afværge!

Oprigtigt talt har hun ikke gjort et saa uudsletteligt Indtryk paa mig, at jeg husker, hvordan vi lærte hinanden at kende. Jeg kan heller ikke alt for tydeligt se hende for mig – har bare en vag Erindring om, at hun

var en Smule ældre, en Smule større og *langt* mere fremskreden i Erfaring og Opfindsomhed end jeg. Og saa ser jeg forøvrigt kun et blaåtærnet Forklæde for mig. Hun hørte til ovre i Genbohuset og aflagde hyppige Besøg hos os, hvor min Nærværelse tiltrak hende paa en urimelig Maade. Genbesøg var derimod *ikke* tilladt – hvis jeg da ikke kunde overtale Barnepigens til at følge mig over Vejen.

Og alligevel – en skønne Dag marcherede jeg af paa egen Haand. Alene dette Brud paa Lov og Orden gav den følgende halve Time en Spænding, hvor daarlig Samvittighed og forhærdet Ligegladhed kæmpede om min unge Sjæl. Hun fik anbragt mig inde under en Veranda, hvor ingen vilde kunne finde mig, hvis jeg kom i Fare. Derpaa forsvandt hun – og vendte tilbage med Kjolelommerne fulde af forbudne Frugter. Vi satte os Side om Side paa Jorden, hun bød mig, og Adam aad af Æblet – nu som i Paradisets Dage.

Men Adam spiste sig et overvældende Mod til. Hans Hjerne begyndte at blomstre og Planer at udklækkes. Der maatte gøres Gengæld og det straks – ellers blev det maaske for sent. I stemningsfulde Ord indbød han Eva til at følge med hjem, naar Byttet var fortæret. Der var i hans egen Have ganske vist ikke Frugter, som man kunde nærme sig uden Risiko for, at den meget vaagne Mine Barnepigens skulde gribe forstyrrende ind; men der var noget andet og langt værdifuldere at byde paa. For første Gang følte *han* sig kapabel til at tage Ledelsen inden for Kompagniskabet.

Ind mod vor Nabo i Øst stod et Plankeværk. Det fortsatte – den Gang – et Stykke langs Vejen og i Krogen her, skjult bag Buske, stod Skarnbøtterne. Kravlede vi op paa dem, kunde vi lige stikke Næsen over Plankeværket, raabe al Verdens forfærdelige Ting til Folk, der gik forbi paa Fortovet – og som et Lyn bringe os i Sikkerhed, før de opdagede, hvorfra Tilraabene kom.

Planen var storslaet. Den overvældede hende. Hermine var straks med paa Spørgsmaalet, og et Øjeblik efter kilede vi tværs over Vejen ind bag Plankeværket og op paa Skarnkasserne. Beregningen viste sig at holde stik: Næserne naaede akkurat højt nok op!

Og saa begyndte vi at udfolde os, hver Gang Folk gik forbi. Til at begynde med skete det i en lidt søgende, usikker Form; men hurtigt fattede vi det inciterende ved at give los, og det endte i et voldsomt Crescendo. Sproget slog Gnister. Udraabene var ikke meget variable; men de vandt i Vægt ved Gentagelsen og hakkedes over af frydefulde Latterudbrud, som lod hvert enkelt fremtræde i isoleret Betydningsfuldhed. Naar

Salverne var afleveret og Synderne i Dækning, lød Forargelsens Ripost ind til os, blandet med Trusler, som vi ikke opfattede paa Grund af lutter Kommers. Vi slog Krøller paa os selv af indvendig Fornøjelse, vi hidsede hinanden op, vi hengav os til en aldrig anet Tungefærdighed – indtil Katastrofen indtraf.

For pludselig tonede Barnepigens frem, og hendes ubeherskede Protester tog Pippet fra os. Silentium! Vi kom ned i en Fart. Og vi fik en Lektie, som aabnede Perspektiver, der var mere rystende end et Mareridt. De skikkelige Folk, som vi havde raabt til, havde klaget til Politiet, sagde Barnepigens, og hvis vi ikke *straks* hørte op, vilde der komme en stor, tyk Betjent med baade Hjelm og blanke Knapper og trække af med os til Politistationen paa Frederiksberg Runddel. Nu var det bedst, vi saa Ulykken i Øjnene: Fængsel og Mørke og Gitter for Vinduerne – *det* var, hvad der ventede os!

Jeg stod aldeles himmelfalden og stirrede paa hende. »Aa, sig det ikke til Far, sig det ikke til Far!« jamrede jeg, mens Skrækken sad mig i Struben. »Kære, søde Mine, gaa ned og snak med Betjenten og sig, at han ikke maa komme! Jeg vil aldrig mere raabe til Folk! Det var bare saa sjovt!« Barnepigens saa alvorligt paa mig og lovede højtideligt at gøre sit bedste. Og saa faldt Sindet til Ro. Jeg saa mig om efter Hermine. Hun var sunket i Jorden. Borte havde taget hende! Hun gled lige saa lydløst og ubegribeligt ud af min Tilværelse, som hun var kommet ind i den. Hendes Mæslinger? Ja, den diplomatiske Forbindelse mellem os blev vel ikke afbrudt, saa det er muligt, jeg har faaet *min* Part af dem. Jeg husker det ikke. Jeg husker ikke andet om hende end denne Dags Triumf og Nederlag. Men det er ogsaa nok. Eva har altid forstaaet at give Adam Lyst til at vise sig. Men naar hans Succes ikke har været fuldkommen, har hun forladt Skuepladsen med et Skuldertræk og et medfølelse Smil. Oh, Hermine!

Antagelig har mit Ordforraad paa dette Tidspunkt været stærkt begrænset. I Virkeligheden lever et lille Barn jo af de Smuler, der falder fra de voksnes Bord; og da der i mit Hjem aldrig taaltes Antydninger af slibrig eller vulgær Tale, og da jeg vistnok ikke havde andre Legekammerater end Hermine, tror jeg, den kolossale Virkning af vor Duet snarere skyldtes Taleflommens triumferende Klang end dens forholdvis magre Indhold. Men det er jo lige meget. Hovedsagen er, at Tungen var ved at komme paa Gled, og at jeg derfor efter Evne snappede nye Gloser op til mit Vokabular.

Som Regel forbinder et lille Barn de mærkeligste Forestillinger med mange Udtryk, det hører voksne Mennesker bruge. Adskillige er saa nært knyttede til haandfaste Genstande, at de ingen Gaader rummer, selv om de er nye. Andre svæver underligt frit om i Bevidstheden – har intet de kan klamre sig til og falder derfor ned paa tilfældige Hylde, hvor de kan faa Lov til at ligge mange Aar, inden deres virkelige Betydning gaar op for En.

Saadan var det f. Eks. for mit Vedkommende med Ordet *Skæbne*. Jeg maa have hørt det anvendt paa en eller anden Maade, som kun lod mig ane det tunge, dumpe, mørke i det. Og jeg grublede frem og tilbage over dette mærkelige Ord. Hvordan saa mon Skæbnen ud? Og hvor gemte den sig? Var den lodden? Og kunde den se? Kunde den f. Eks. se at fange mig, inden jeg fik bragt mig i Sikkerhed? Det var et højst ubehageligt Ord at være blevet belemret med!

Naar vi om Aftenen sad omkring Bordet i Spisestuen, og Lampen var tændt, og Fløjdøren ind til den mørke Dagligstue var som en Port ind til Natten, kunde pludselig Tankerne om »Skæbnen« komme listende over mig. Det nyttede ikke, at Mor for hundrede og tre og halvfjerdsindstyvende Gang begyndte at læse for mig i min elskede Bog om Attatrolde:

»Det var en Gang i gamle Dage,
det er en hel Del Aar tilbage,
der levede bag Busk og Tjørn
en Bjørn med Hustru og med Børn.
En hæderlig og stræbsom Fyr,
et skikkeligt, godmodigt Dyr,
som altid havde Lyst og Vilje
at sørge pænt for sin Familie ...«

Nej – skønt jeg følte al mulig Trang til atter at følge den kære Bjørnefamilies dramatiske Levnedsløb, kunde jeg dog ikke løsrive mig fra Tanken paa »Skæbnen«. Monstro den ikke sad inde i Mørket i Dagligstuen og ventede paa, at jeg skulde op for at lægges i Seng? Vist gjorde den det! Den var krøbet ind under Sofaen og havde gemt sig i den Tro, at den kunde narre mig! Jeg skottede forsigtigt bagud! Dens Øjne – det var to lyse Prikker ved Foden af Mahognybordet! Den var afsløret! Den skulde ikke faa Bugt med mig! For enten tænder Mor Lampen derinde, og saa maa Skæbnen tage sit gode Tøj og gaa. Eller ogsaa tager Mor mig paa Armen og bærer mig oven paa, og paa hendes Arm er jeg uendelig tryg. Æh bæh, Skæbne! Dèr blev du godt narret!

Mon jeg ikke inderst inde var et Stykke af en Kujon? Det vilde Far ikke synes om. For det var nemlig Meningen, at jeg skulde være dansk Soldat og slaas! Jeg skulde være med til at tage Danevirke tilbage fra Tyskerne. Med Geværer og Sabler og Flag og Trommer skulde vi Danske styrte frem og jage Tyskerne bort og plante Dannebrog oppe paa Volden!

Saadan havde jeg aftalt det med gamle Tante *Camilla*, Mormors Kusine. Fortællingen om Danevirke var gaaet mig tidligere i Blodet end alt andet, man havde fortalt mig om Danmarks Fortid – og det var allerede den Gang slet ikke saa lidt. Nu sad der nogle slemme Mennesker dernede. De hed Tyskere, og Far havde været oppe at slaas med dem, før jeg blev født. Han havde sikkert brugt den store, blanke Sabel, der stod i det lysegule Læderfederal inde ved hans Reol. Ih, hvor man maatte kunne slaa Tyskere ihjel med saadan en Sabel! Og saa vilde de foretrække at løbe deres Vej, medens jeg og alle de andre Danske raabte Hurra og svingede Huerne og stormede frem. Men var Danevirke først erobret, maatte det befæstes. Far og Mor sagde, at det var saa frygtelig gammelt, at det næsten var faldet helt sammen. De fortalte om en Dronning, som hed Tyra Danebod. Hun havde samlet alle Mennesker i Landet omkring sig, og saa var de gaaet ned og havde bygget Danevirke – for længe, længe siden. Man kunde tydeligt se det paa Billedet derinde i Stuen. Dronning Tyra stod og pegede ud over et stort Land med Bakker og Strand. Paa en Sten ved Siden af hende var der bredt et Kort ud, saa man kunde forstaa, hvor det var, hun vilde bygge, og foran hende stod en hel Mængde gamle skæggede Mænd og unge kraftige Folk, som fik hendes Ordre. Langt bag i Billedet saa man, hvordan de kørte Jord til Volden og asede med Hakker og Spader. Og saa røg det af Skorstenene inde i Byen ved Stranden, for der maatte jo koges Mad til dem, naar de skulde bestille noget. Tante *Camilla* sagde, at det var Jyder og Fynboer, som sørgede for Kosten. Rimeligt nok. Det stod jo ogsaa i Sangen, jeg havde lært. Hvor mærkeligt, at alt dette var sket! Og at det skulde *gentages!* For det *skulde* det!

Alle disse Forestillinger gled ind i min Leg. Nej – det er galt udtrykt. Det var *ingen* Leg. Det var *Alvor!* Det hele var saa ligetil, at det godt kunde planlægges og indøves hjemme i Haven.

En skønne Formiddag i 1888 kaldte jeg Tante *Camilla* ud til mig. Jeg havde længe været alene derude og afslaaet alle hensynsløse Opfordringer til at komme ind og faa noget at spise. Nede i Gangen ved Frugttræerne viste jeg hende Resultatet af mit Slid: et lille Danevirke med Vold

og Grav, som helt spærrede for Færdselen. »Se, saadan skal det være«, sagde jeg triumferende, »ikke osse? Bare meget, meget større! Vi skal alle sammen være med til det – Far og Mor og Lars Frederik og Poul og Jørgen og Ellen og Morbror Hans Peter og Tante Mine og mange, mange flere. Men *du* maa koge Maden til os, Tante Camilla, vil du ikke nok?«

Jo, det kunde jeg tro, hun vilde! Og saadan blev det bestemt. Det var det stadige Samtaleemne mellem hende og mig, hvordan vi skulde bære os ad, naar vi drog ned for at bygge Danevirke. Nogle maatte slaas, for det kunde man ikke undgaa, og nogle maatte staa paa Vagt, nogle maatte grave, og nogle maatte køre Hestene. Der var meget, som skulde ordnes og aftales paa Forhaand. Men en given Sag var det, at Tante Camilla skulde lave Maden, for det havde hun lovet, og saa var da en forfærdelig vigtig Ting lagt i gode Hænder!

Foreløbig maatte Planerne vente paa deres Realisation. Jeg slap kun uden for Haven, naar Mor eller en anden voksen fulgte mig, og da gik Turen til Frederiksberg Have eller til *Morfar* og *Mormor* omme i Allégade. Hos Mormor var der det morsomste Køkken med et stort Røgfang over Komfuret, og oppe paa en af Hylderne laa en graaspøttet Porcelæns-høne paa Æg! Havde man set Magen! Kurven, den laa i, var skinnende gul og blank, og den var glat og god at føle paa. Men bedre var der dog inde i Stuen, selv om der var saadan en mærkelig Duft – helt anderledes end hjemme. Lidt indelukket eller lidt krydret. Saadan duftede maaske alt, som blev rigtig gammelt? Eller kom det af, at Mormor maatte tage saa megen Medicin for sine mange smaa Skrøbeligheder?

Paa hendes Skrivebord laa en underlig Glaskugle, der var fyldt med al Verdens straalende Farver og med noget, der næsten saa ud som Is eller Sne. Den kunde man ikke blive træt af at tage i Haanden og dreje og dreje for rigtigt at nyde Herligheden. Den var ogsaa saa kølig at føle paa – og tung. Et lille gennemsigtigt Eventyr. Der stod paa Bordet et Billede af ham, den gamle Præst, som jeg var opkaldt efter. Han sad paa en Bænk sammen med sin Kone, Tante Mille, og der var fuldt af Vinløv bag dem. Han havde Kalot paa Hovedet og en utrolig lang Pibe i Munden. Den naaede helt ned til Jorden og endte med et mægtigt Pibehoved. Mor sagde, at Lægen havde forbudt ham at ryge mere end tre Piber om Dagen; men saa havde han anskaffet sig dette Vidunder, for naar han stoppede det store Hoved godt fast, kunde den første Pibefuld vare helt fra Frokost til Middag, den anden fra Middag, til Aftensmaden kom paa Bordet, og den

tredje til han lagde sig. Han havde nu altid været saadan en Skælmsmester, sagde Mor, og Folk fortalte, at Tante Mille forkælede ham grundigt. Men selv slog han det hen, som en stor Urimelighed. »Visi vasi«, sagde han, »der er Forskel paa at blive forkælet og at blive kælet for!«

Ved Sommertid stod Døren aaben fra Mormors Stue ud til den lille Forhave. Og nede ved dens Gærde mod Allégade var der et Lysthus, som aldrig blev benyttet. Men det var dumt af de Voksne, for det var netop saa morsomt at opholde sig dér! Tæt uden for i Alléen luntede den ene Sporvogn forbi efter den anden. »Klap, klap«, sagde det i Stenbroen, naar Lotte kom trækkende med sit Læs. Og foran sad en Mand, som nu og da ringede med en Klokke – hvorfor, maatte han vel selv vide. Havde det været Vestenvind, kunde man være aldeles sikker paa nede mellem Tremmerne i Stakittet at finde al Verdens Sporvognsbilletter, saa man kunde sætte sig paa Bænken i Lysthuset og selv køre videre og sige baade Hyp! og ringe med Klokken. Billetterne havde saa mange Slags Farver. Nogle var blaa, andre røde eller gule eller hvide eller lysegrønne. Det var spændende, hvor mange man kunde finde – om man f. Eks. kunde være heldigere end Kusine Hulda omme fra Lykkesholms Allé. Det var en Kapestrid, som var en hel Eftermiddag værd!

Saa kom dertil, at Mormor og jeg saa godt kunde forstaa hinanden. Det er ikke til at nægte, at hun kælede for mig; men Brevene gør det egentlig mest sandsynligt, at hun ogsaa forkælede mig. Hun havde det i det hele med stærke Sympatier eller Antipatier, og jeg var heldig nok til at befinde mig i den rigtige Lejr, lige fra hun var »Momo«, til hun blev »Mormor« og videre frem gennem Aarene. Da Tante Camillas og min Plan kom op, maa man heller ikke tro, at Mormor stillede sig skeptisk til den. Nej, hun lovede lige med det samme at være med til at grave, naar vi drog af Sted! Det var ikke andet, end man kunde vente af hende. Skulde *hun* holde sig tilbage, naar Tyskerne skulde jages bort fra Danevirke?

Vanskeligere stillede det sig med Morfar, fordi han var saa døv, at man daarligt kunde forklare ham Sagen. Han var – syntes jeg – ogsaa altid saa fordybet i alle sine mange Bøger og Skrifter. Inde i det lange, mørke Bagværelse, hvor der kun helt henne ved Vinduet var Arbejdslys nok, sad han i sin tykke, graa Slaabrok med blaa Reverser. Han havde Kalot paa Hovedet og et langt hvidt Skæg, Brillerne var skudt op i Panden, og de lyse, udhævede Øjne fulgte opmærksomt Linie for Linie, som han skrev med sin flittige Haand, omhyggeligt prentende hvert Bogstav i den lillebitte,

tætte, letlæselige Skrift. Ingen kunde drømme om at forstyrre ham, naar han arbejdede – sindigt, næsten uden Ophold. Selv naar han kom ind i Stuen ved Maaltiderne, eller naar der var Fremmede, kneb det for ham at tage Del i Samtalen, fordi Hørelsen var blevet mere og mere svækket. Han var sikkert for gammel til at grave. Men det gjorde heller ikke noget, sagde Mormor, for han kunde til Gengæld *skrive* om det altsammen, naar vi var færdige. Han var jo *Historiker* – atter et mærkeligt Ord, som først skulde fyldes med Erfaringer, før det fik noget Indhold.

Jo, der var meget at se og opleve hos »de Gamle«. Jeg gad vide, om jeg ikke den Dag i Dag kunde tegne en Grundplan af hele Stuen med hver enkelt Stol anbragt paa sin rette Plads. Men ser jeg den for mig i det Halvlys, hvori den gerne laa, er det dog først og sidst *Mormor* jeg ser: den milde, kærlige Mormor, som næsten sank helt sammen i sin graasorte Kjole, mens hun sad ved Vinduet og syede Stramaj – det eneste, Øjnene nu kunde klare. Om Halsen var der en lille hvid Strimmel, og den pibede Kappe dækkede hendes sparsomme Haar. Men hvor var hendes Øjne fulde af Liv og Lune! Der var gemt et Smil i hver af Øjenkrogene som et Udtryk for den fine Ironi, hun – Vilh. Birkedals Søster – aldrig helt kunde fornægte. Naa, det forstod jeg mig jo endnu ikke paa. Jeg vidste kun, at hun var Mormor – netop en saadan Mormor, som man hørte om i H. C. Andersens Historier og Eventyr. Hun kunde godt være spadseret lyslevende ud af Bogens Blade og have sat sig til Rette i Stolen ved Vinduet, mens Morfar – efter Middagsmaden og efter at have taget sin »Motion« ved at vandre Gulvet op og ned utallige Gange – placerede sig i den højryggede, sorte Lænestol, smækkede det ene lille korte Ben over det andet og gav sig til at læse »Berlingeren« eller »Flensborg Avis« eller »Vort Forsvar«. Samtalen mellem ham og »hans Emilie« kunde af gode Grunde ikke blive særlig livlig. Det vilde helt have overanstrengt Mormors spæde Stemme. Men det var heller ikke nødvendigt, da de som Regel var fuldkommen enige. Skønt de havde uendelig lidt at leve af, kom i hvert Fald aldrig Pengesorgerne til at vække Diskussioner. Kneb det som allerværst, listede Mormor stille ind, mens Morfar tog sig en Middagslur, og forsynede sig med en Krone eller to af hans Pung. »Nu har du været der igen, lille Emilie!« sagde Morfar, naar Ranet opdagedes. »Ja, det er dig vel undt, min Pige. Saa længe jeg har noget, er det jo ogsaa dit«.

Tog denne flittige Mand sig da en Middagslur? Ja – helst saa regelmæssigt som alt andet, han foretog sig. Tyggede han f. Eks. ikke hver eneste Mundfuld nøjagtig 32 Gange? Og drak han ikke, enten han var

tørstig eller ej, hver eneste Aften et Glas Vand oven paa Maden? Naturligvis gjorde han det! Og Søvn midt paa Dagen kunde han nok trænge til, for han var Grundtvigianer ogsaa i den Henseende, at han gerne gjorde Nat til Dag. Naar Aftensmaden var spist, blev Lampen tændt inde paa hans Skrivebord. Mormor gik og puslede til Natten, konfererede med Stine ude i Køkkenet om Morgendagens Gøremaal, læste lidt og gik saa ind for at lægge sig. Men Morfar blev siddende til ud paa de smaa Timer. Mange af hans Breve er daterede Kl. 1 eller 1½ om Natten, og han beder undskyldte, at de er saa korte, men han skal i Gang med Arbejdet igen. Det er kun et Frikvarter, han har taget sig. Naar alt var roligt i Huset, og ingen Afbrydelser kunde komme ham paa tværs, læste og skrev, skrev og læste han. For han var Historiker. Han skulde vide *alt* det, der var foregaaet her i Landet før i Tiden, og saa skulde han fortælle om det i tykke, tykke Bøger. Det sagde Mor.

VIII.

Der hændte mig ud paa Foraaret 1888 noget højt betydningsfuldt: Mor og Far satte mig i en *Børnehave*. Det vil sige, at Væggene om Villaens Verden blev sprængt, og jeg begav mig ud i Himmelrummet. Hermine var intet Problem længere. Nu var der Kammerater, Smaadrenge og Smaapiger, hvis Tilværelse jeg paa fuldkommen lovlige Vis fik Adgang til.

Og det var jo i sig selv en straalende Oplevelse at kunne vandre af Sted med Mor eller Barnepigen eller Jørgen ved Haanden for at møde jævnaldrende Børn og lege og arbejde hele den lange Formiddag i Fællesskab med dem. Jeg har ganske vist en svag Erindring om, at min Klædedragt virkede noget besynderligt i Ensemblet. Jeg optraadte endnu som oftest i en Slags hjemmesyet Kjole, der fremtrylledes af Fars og mine Brødres aflagte Tøj. Men det var dog en Biting, og i hvert Fald havde jeg i en Rem over Skulderen en grøn Botaniskerkasse, hvori Frokosten blev lagt – Mellemmader, som kunde byttes bort for andre, om galt skulde være, eller nydes til den Kop Mælk, som Børnehavelærerinden skænkede op.

Og saa selve Arbejdet! Jeg kan den Dag i Dag føle og se de smaa, glatte farvestraalende Ark af Glanspapir, som vi sad og biksede med. Midterfeltet i hvert Ark var skaaret op i en Mængde smalle Strengene, og med en løjerlig flad Naal kunde vi trække Strimler af anderledes farvet Glanspapir ind og ud mellem Strengene, saa der dannedes det nydeligste

Flettemønster. Begyndte man fra neden med at skubbe Strimlerne til rette, kunde man bygge hele Himmelstiger op over Arket! Jeg fik et blaat Ark, som jeg gennemflettede med hvide Stjerner. Det var grænseløst fint! Men da vi nærmede os Jul, blev Arkene simpelthen af Guld- og Sølvpapir! Saa *var* man hinsides Grænsen for det tænkelige! Man tog paa Kunstværket med en Varsomhed, saa intet Bræk og ingen Ridse skulde ødelægge Herligheden.

Til den Tid havde jeg ogsaa lært noget langt sværere: at flette smaa Kurve af Papir. I en Papbund blev der stukket tynde Træpinde, saa de dannede en cirkelrund eller oval Krans, der blev holdt sammen foroven af en Papring med Huller i. Mellem Pindene flettedes der smalle Baand af Papir – lysegrønne og svagtrosa. Det var et herligt Eksperiment! Men allermorsomst var det at faa Lov til at tumle med det plastiske Ler – lave Kringler og Hvedebrød og saa synge om Bageren paa Nørregade. Sidste Dag før Julen drog jeg hjem med det mest vellykkede af Aarets Produktion, bl. a. en lille Fuglerede af Ler. Den gemte fire bitte smaa Æg. Mor skulde have den, og hun blev sandelig glad for den! Den fik en Hædersplads blandt hendes »Nips« i Bogskabet.

Thi herinde var der nemlig en Hylde, som rummede de mærkværdigste Ting. Den var anbragt saa lavt, at jeg kunde staa og betragte Sagerne gennem Glasset. Og hvor gjorde jeg det ikke ofte! Hengav mig ret og slet til dette: at se. For kun sjældent blev Glasdøren aabnet, saa jeg kunde faa en eller anden af Smaatingene ud at lege med.

Der var f. Eks. en sød lille Porcelæns-Amorin, som sad og spillede paa Lyre. Lyren havde ingen Strenge, men det var jo ligegyldigt. Der var en Porcelæns-Ole Lukøje med Paraply paa Staaltraadsskaft, og tæt ved ham paa en sort, blank Plade et Æg, som en blommegul Kylling var ved at krybe ud af. »Pip!« sagde den. »Velkommen til Verden!« ønskede den sig selv. Men der var langt underligere Ting. Der var en ganske lille Perlemorsskaal, som hvilede paa Sølvhjul, saa den var blevet til en Vogn. Og saa var der spændt en Sølvged for den. Den *kunde* virkelig køre! For jeg havde selv prøvet det. Men man maatte være saa forsigtig, saa forsigtig – ellers gik Hjulene i Stykker. Henne i det ene Hjørne af Hylden stod en lille Fanøpige af malet Gips med strittende Skørt, Forklæde, Hovedtøj og alt saadant. Det var en Pennevisker, sagde Mor. Det kunde man se, naar man vendte Bunden i Vejret paa hende, for hun havde mindst tyve Skørter paa, alle af Klatpapir! Hun var sød, for hun saa saa trivelig ud; men hun

var ikke yndig som den lille Porcelænsdame med de broderede Støvler, den store Solhat og de lysegule Krøller ned over Nakken. Netop saadan maatte Mor have set ud, da hun var en lille Pige! Det var der ingen Tvivl om. Hun havde faaet den af Morfar og Mormor, den Gang hun ikke var stort større end jeg nu, saa dèr kunde man se, hvor godt hun havde passet paa sine Ting! Men allerfinest var en lille lyserød Porcelænsdaase med paa-malede Blomster. Den havde Mormor givet mig, og inde i den laa noget, som man slet ikke vilde tro eksisterede, hvis man ikke saa det: en Kirsebærsten, der var udskaaret som en lille Kurv! Hanken var saa tynd, saa tynd, at det ikke er til at sige, og rundt om Kurvens Rand var der skaaret en Ring af Perler og under den en Krans af bittebittebittesmaa Blomster og Blade. Tænk, at det var muligt! Naar Mor stod ved Siden, kunde jeg faa Lov til at faa trillet Kurven ud i min hule Haand. Men jeg maatte ikke lukke den! Et lille Tryk – og alt vilde være ødelagt! Kurven skulde forsigtigt anbringes paa sit lyserøde Vat i Porcelænsdaasen, saa den ikke kunde komme noget til.

Mellem disse og mange flere Ting stillede Mor min Fuglerede med de fire smaa Æg. Det var en *stor* Udmærkelse! Jo, det var sandelig morsomt at gaa i Børnehave!

I Sommeren 1888 blev min ældste Bror Student. Saa var der Fest paa Monrads Vej! Jeg husker ham komme med den flunkende nye, rødhvide Hue paa Hovedet. Han tog den ikke af i Entréen, stormede lige ind i Spisestuen, hvor Bordet var trukket ud og Mor gik og pyntede det. Hun fik et smeldende Kys af sin Student, mens jeg saa til. Student! Det var vist noget ganske enestaaende fint! Der var næppe mange, som blev det! Men sikken han ogsaa havde maattet slide i det! Nu var han færdig med at gaa i Skole. Og det samme var Jørgen, som ikke tænkte paa andet end at komme til Landvæsenet. Naar Efteraaret begyndte, skulde han til Vesterbygaard ved Svebølle og sætte sig ind i Jordens Drift. Far sagde, at af os fem Børn var det egentlig ham, der havde lettest ved at lære, for han var saadan »et lyst Hoved«. Men der var da virkelig ingen af os andre, der var mørke, saa hvad mon Far mente med det? Maaske mente han bare, at Jørgen var den morsomste. Han kunde spille Komædie og male. Paa Klaveret stod Billedet af et Dampskib, han havde malet. Det kom stævrende lige ned imod En, og en kulsort Røg vældede op af Skorstenen. Paa Masterne var der baade Flag og Vimpler. Hvor *kunde* han! Men der var nu heller ingen, der kunde skære saadanne Ansigter som han! Og tale med de underligste Stemmer. Derfor var han et lyst Hoved!

Forøvrigt digtede han – skrev pæne smaa Sange til Glæde for Mor og os Søskende. Da jeg fyldte 6 Aar kom han med tre Vers, som han højtideligt læste for mig:

»Jeg haaber, at du lille Vilhelm, forstaar,
at naar man er fyldt sit sjette Aar,
saa er man ej længer lille;
saa maa man ej længere være sær,
men saa skal man smile til en og hver
og aldrig lade sig drille.

Gaar Verden dig ogsaa lidt imod,
saa maa du køle dit unge Blod
og hellere le end græde;
det nytter jo sjældent, at du bliver vred,
men et kan jeg sige med Sikkerhed:
dit lille Smil skaber Glæde.

Saa ønsker jeg da min lille Bror,
Vorherre vil gøre ham sød og stor
og altid lede hans Veje;
og lade ham altid bygge og bo
i Jesu Navn paa sin Barnetro,
saa den bli'r hans bedste Eje«.

Det var ikke daarligt at have en Bror, som baade kunde formane saa godt og føle saa varmt. Det blev et stort Savn, da han drog over for at sparke i Pløjejorden paa Vesterbygaard – og en stor Glæde, da han Aaret efter vendte tilbage igen!

Den allervigtigste Begivenhed i Sommeren 1888 var dog den store *Industri-, Landbrugs- og Kunstudstilling* inde paa Halmtorvet og i Tivoli. Hvor havde Far haft travlt med at faa den i Stand! Det var sikkert ham, som havde lavet det allermeste af den – samlet saa flittigt og ordnet saa nydeligt, at alle Mennesker kunde se, hvor dygtig han var. Naa, det var jo ikke nogen helt korrekt Opfattelse af Forholdet; men sandt var det, at *Landbrugsafdelingen* for en væsentlig Del skyldtes hans Planlæggelse og utrættelige Energi og hans Evne til at sætte de mange Medhjælpere i Trit med hver sin Opgave.

I Brevene kan jeg spore dette Forhold helt tilbage til 1884, og morsomt

nok – Far fornægter sig ikke! Om den ene eller den anden kom i første Række, om den ene eller den anden Næringsgren tog Têten, det var ham ligegyldigt, naar kun de arbejdede i Samdrægtighed, saa *Helhedsbilledet* blev saa rigt og saa fuldstændigt som muligt. Hans Kolleger inden for Landbruget syntes, at denne Mangel paa faglig Ærgerrighed gik for vidt. Ikke mindst skyldtes det Fars nære Forhold til Spidserne inden for norsk og svensk Landbrug, at der fra disse Lande kom en saa fyldig og værdifuld Repræsentation. Den svenske Taknemmelighed gav sig ved Udstillingens Afslutning til Kende derved, at han den 11. Juli udnævntes til Kommandør af Vasa. Seks Dage efter kunde han til sine danske Ordner føje Hs. Maj. Kongens Fortjenstmedaille i Guld. Utvivlsomt satte han denne Udmærkelse højest af dem, han i Aarenes Løb modtog – Ridderkorset for hans Kamp den 18. April 1864 naturligvis undtaget. Og hans Venner forstod, hvor vel fortjent disse Dekorationer var. Men karakteristisk nok føjede *P. Fejlberg* (19. Juli) til sin Lykønskning følgende advarende Bemærkning: »Gid den Anerkendelse, som begge Landes Regeringer giver dig, og som begge Landes Folk sympatiserer med, maa blive dig en Opfordring til at handle økonomisk med de Evner og Kræfter, Vorherre gav, og lade Ro og Hvile danne et mere væsentligt Moment i dit Fremtidsprogram, end hidtil har været Tilfældet«.

Som om Formaninger paa det Punkt nyttede!

Der var en enkelt Afdeling paa Landbrugsudstillingen, som i ganske særlig Grad ejede Fars Kærlighed: det var den *landbohistoriske*. Hans overordentlige Interesse for netop Dagens, *Øjeblikkets* Spørgsmaal inden for Landbruget havde som en naturlig og væsentlig Forudsætning hans stadige Betoning af *de svundne Slægters* Arbejde. Han vilde have Perspektiv i sin Gerning, og han kunde ikke nøjes med at se *fremad* – han maatte med lige saa stor Iver kaste Blikket *bagud* i Tiden. Hans landbohistoriske Foredrag var maaske dem, han med størst Glæde holdt for de unge, vordende Landmænd. Paa det Punkt var han helt og fuldt et Barn af den danske Folkehøjskole med dens grundtvigske Historiesyn.

Derfor kunde han heller ikke tænke sig en almindelig Landbrugsudstilling, medtagende alt nyt af faglig Betydning, uden at der til den knyttedes en *historisk* Afdeling. Han vilde derved tillige opnaa, at der skabtes et undervisningsmæssigt og folkeopdragende Element af *blivende* Værdi: naar Udstillingens Porte lukkedes, kunde denne Afdeling danne Grundstammen i et kommende *Landbrugsmuseum*. Det var en Plan, han i

flere Aar havde syslet med. Og nu fandt han Øjeblikket inde til at begynde dens Realisation.

Saa begyndte man i 1887 Landet over en Indsamling af alt, hvad der i Stald og paa Lo, i Bryggers og Vognskjul fandtes af gamle, forældede Redskaber, der kunde fortælle, hvorledes Bonden tidligere pløjede og harvede, saaede, høstede og tærskede, kartede og spandt, bryggede og bagte, støbte Lys og flettede Simer. Fra alle Egne sendtes Materiale ind – Plove, Tromler, Harver, Leer, Plejle, Karter, Skættebænke, Manglebrædter, Lyseborde o. s. v., o. s. v. Af Træ og Gibs byggede Kunstnere de nydeligste smaa Bondegaardsmønstre, nogle med Bindingsværk, andre med lune, røde Murstensvægge. Hver eneste dansk Egns Byggeskik blev repræsenteret. Uden for Længerne stod Træer, der var Kaalgaarde og Abildgaarde og Blomsterhaver, og der var – Møddinger, brune og velfyldte, i den brolagte Gaard eller omme bag Staldlængen! Man kunde staa og kigge ind gennem den aabne Port og hvert Øjeblik vente, at Bonden skulde komme ud af Stuedøren, eller Drengen krybe ned fra Stænget. Alt dette fik jeg først Øje for, da det havnede ude i Lyngby – og hvilken Fryd det da var! Men i Udstillingsaaret blev det skabt og samlet paa Fars Initiativ, og det var ikke den Afdeling, som tiltrak sig *mindst* Opmærksomhed!

Nej, naturligvis var jeg endnu alt for lille til at følge Slagets Gang. Jeg mærkede kun, at der kom flere Fremmede til os, end der plejede. Farbrødrene kom dragende ovre fra Jylland, fulgt af deres Koner, og jyske Kusiner eller Fætre savnedes heller ikke. Nogle af dem blev flere Dage hos os for at kunne overvære den Landbrugskongres, som Far ligeledes havde taget Initiativet til, og hvor han selv talte. *Far* var glad, og *Mor* var glad. Hun saa, at hans Planer tog Form, at han høstede Anerkendelse, at Udstillingen tvang ham til i lange Tider at holde sig hjemme – og hvad mere kunde hun ønske sig!

Men ellers syntes jeg egentlig, at Sommeren 88 var en kedelig Tid – kold og regnfuld. Der var ikke meget ved at være ude, og nu var – underligt nok – Stuerne ikke længere saa store, som de havde været før. Børnehaven holdt Sommerferie, og selve Udstillingen var næsten ved at gaa min lille Næse forbi.

En skønne Dag fik jeg dog Lov til at komme med *Mor* derind. Vi havde ellers kort forud haft et alvorligt Sammenstød. Det var blevet Mode, at Damerne gik med Tournure, og skønt *Mor* sandt at sige ikke toldede til Forfængeligheden, havde hun ment at maatte følge Skikken – meget

diskret. Men jeg fandt det fuldkommen utaaleligt at se Mor med en saadan Himstregimse, og en skønne Dag forgreb jeg mig paa Mekanismen for ved et Kup at standse videre Udskejelser. Det blev en alvorlig Historie. Den var rigtignok – mærkede jeg – for Mors Vedkommende opblandet med saa megen tilbagetrængt Fornøjelse over Knægtens beslutsomme Optræden til Værn for Dyd og Sædelighed, at Skyerne hurtigt gled bort fra Solen, og Kjolen blev bragt i Orden igen.

Saa var det, at Mor en Formiddag i et velsignet Solskinsvejr tog mig med ud i Haven, hvor vi gik op og ned i dens Gange, mens vi talte hyggeligt sammen. Hun havde sine fine, drapfarvede Halvhandsker paa og sin fine, drapfarvede Parasol med Elfenbensskaftet. Og hun gik og nynnede en af Øjeblikkets uskyldige Smaasange:

»Lille Fiskerpige,
hør, hvad jeg vil sige ...«

»Vil du med ind paa Udstillingen?« spurgte hun pludselig. Sikken et Spørgsmaal! Som om der var noget, jeg hellere vilde, naar Solen skinnede, og Mor var glad, og Far var derinde! Jeg blev gjort i Stand i en Fart, fik Ansigt, Hals og Hænder vasket, Haaret kæmmet, Ørene eftersat og Stadstøjet paa. Saa kørte vi med Sporvogn til Halmtorvet, jeg fik min egen Bilet, og vi gik gennem Tælleapparatet, der sagde: »Knæk, knæk!«

Men maaske laa dette Besøg, naar alt kom til alt, noget over min Forstand, for hvad husker jeg egentlig af det? Jeg husker en forfærdelig Menneskemængde – syntes jeg. Og saa husker jeg, at vi stod en evig Tid og ventede paa at komme op i den mærkelige Tuborg-Flaske – ubetinget den Del af Udstillingen, som tiltrak mig mest. Omsider opgav Mor til min store Sorg at vente længere. I Stedet tog hun mig hen i Cloëtta's Konditori, hvor jeg drak Mælk og fik Lov til selv at vælge mine Kager. Og saa købte Mor derinde to Bægre, som var fyldt med Chocladecream – et blaaemal-leret af presset Blik og et andet af hvidt Porcelæn, begge med Billeder af Udstillingsbygningen paa Siden. Dem tog vi med hjem, og hver Dag i den følgende Tid fik jeg en Teskefuld af Indholdet, til der ikke mere var noget tilbage. Saligt! Først blev det simple blaa tømt og saa det fine hvide. Og bagefter fik jeg Lov til at bruge dem som Drikkebægre. Jeg syntes, at Vandet var dobbelt saa koldt og friskt, naar jeg drak af det blaa, og jeg kunde ikke tænke mig Mælk smage bedre, end naar jeg drak den af det hvide. De fulgte mig mange Aar igennem. Havde Udstillingen ikke bragt

andet godt med sig for Land og Rige, saa havde den dog skaffet mig de to fine Bægre. Nu kunde den gerne lukke og Far faa hvilet ud!

Ja, det trængte han til. Men alligevel havde disse Maaneder, da han mere end før havde været bundet til Hjemmet, været en sand Velsignelse for ham. Han og Mor havde trods al Travlheden mærket *noget* af den Fred, de længtes efter. Hvem ved, om ikke nye Tider kunde dæmre for dem og os andre?

At det ogsaa var Undertonen for Far, kunde spores paa mange Maader. Mest ubedragelig af dem alle er et ganske lille, fordringsløst Træk.

Da Farfars Fødselsdag den 6. April var endt, og Far som sædvanlig sad ene oppe, medens Lampen paa Skrivebordet var tændt, og han skulde have afsluttet sit Arbejde, var han ikke i Stand til at samle sig om det. Ungdomsminder og Ungdomsdrømme fangede ham i deres lyse Spind. Og han gav efter. Han badede sin Sjæl i dem. Næste Morgen laa der en lille Hilsen til Mor, som hun kunde læse, naar han var gaet paa Kontoret:

»Jeg har haft en forunderlig yndig, stille Aften i Timerne, siden I gik til Ro. Den Skuffe, som Travlheden aldrig levner mig Tid til at besøge, den aabnede i en af sine Smaapakker i Aften et saadant Væld af Minder fra Ungdommens vidunderligt bevægede Dage og drog saa mange af hin Tids omskiftende Begivenheder frem for mig, at jeg ligesom har været paa et langt og kært Besøg, der ret har frydet Hjertet – ja, somme Tider er det jo ogsaa blevet bedrøvet, men altid kun ved at læse og se, hvor meget jeg selv har bedrøvet dem, der elskede mig. Jeg har læst Breve fra og til din Moder, som jeg stod saa inderligt nær, Breve om Krigen, Breve fra Frederiksværk, Breve om mit Forhold til din Fader o. s. v., o. s. v.; men alt dette havde dog kun lidt at sige imod den Skat af dit Hjertes skønneste Tanker, som jeg fandt i de mange Smaahilsner med Blomster og andre Kærminder og frem for alt i et Par af dine egne Breve ... Ellen, hvor er det dejligt at læse! Hvad har jeg dog ejet! Og jeg siger – selv om Aarenes Tyngsel ligesom vil protestere – ikke blot *har* ejet, men *ej*, ja, naturligvis *maa* eje endnu den Dag i Dag og til alle Tider, lige ind i Guds lyse Himmel. Du siger det samme saa fast, saa inderligt, siger, at det er en Sandhed, der aldrig svinder bort, selv om Livet lægger sine Skygger over os. Tak, tusinde Tak derfor! Jeg har ikke skønnet nok derpaa, jeg har spredt mit Liv for Vind og Vove og ikke samlet det om Arneflammen. Men jeg beder saa inderligt Gud Fader og Frelser aande paa mit Hjerte, saa Blomster atter, nu Foraaret kommer, maa skyde frem for at fryde dig. Da vil vi blive unge, alt som vi ældes; men det er *din* Ungdomskærlighed, der bliver det livsbringende Minde, som atter skaber Vaar i vort Bryst. Og da Lov og Pris og Tak til Gud uvilkaarligt brød frem ved at læse dine Breve, og jeg rejste mig for at sende dig denne lille Aftenhilsen, da viste Han mig i en skjult Krog af Skuffen den lille Samling af Breve fra vore Børns Daab, som jeg før havde søgt saa meget efter. Jeg forstaar nu, hvorfor jeg ikke straks skulde

finde den; thi Vejen til den skulde gaa gennem den vækkende Skat af Blomster og Breve, af hvilke jeg nu havde haft det yndigste Besøg. Nu gaar jeg mere glad til Hvile end i lange Tider, takkende Gud Fader for sin mageløse, mod mig saa uforfjente Naade og Kærlighed. Gud signe og bevare dig, nu og al Tid!»

Saadan – og ikke anderledes – søger og finder to Mennesker i Fællesskab Freden, trods al Dagens Travlhed.

IX.

Bosættelsen i København havde ikke afbrudt vor Forbindelse med Venerne i Lyngby. De var enkeltvis eller flere sammen kommet ind til os, havde fortalt om, hvorledes det stod til med Landboskolen, og har vel heller ikke sjældent udtalt Ønsker om, at Far og Mor vilde vende tilbage igen. Den nye Forstander var en overordentlig retsindig og elskværdig Mand, men han savnede baade Autoritet og Fasthed, og Fagene, som han personligt tog sig af – de egentlige Højskolefag som f. Eks. Historie og Geografi – var det vanskeligt at fange unge Landmænds Interesse for. Efter Fars Mening var det imidlertid en given Ting, at heller ikke den *landbrugsfaglige* Afdeling kunde savne Foredrag af almenmenneskelig Art; men fuldt ud at forstaa Betydningen heraf krævede en aandelig Modenhed, som man ikke uden videre kunde forudsætte hos Ungdommen. Søgte den ind paa Skolens *Højskoleafdeling*, faldt det af sig selv, at det var de almindannende Fag, den vilde tilegne sig. Men havde den i Stedet valgt *Landbrugsafdelingen*, stod det den langt fra klart, at den ved Siden af Jordbundslære, Agerdyrkningslære, Maskinlære, Husdyrbrug o. s. v. havde god Nytte af Fag som Dansk, Historie, Litteratur og Geografi. Den fik meget let den Opfattelse, at i *disse* Timer kunde der uden Skade sløjes af. Jeg antager, at endog Far selv med Mellemrum maa have gjort Erfaringer i denne Retning – Lærere med mindre Autoritet gjorde det i hvert Fald. Jeg husker fra min egen Tid som Lærer ved Skolen (1910–11), hvilken Kraftanstrengelse det krævede at holde unge »Forvalterspirer« og Fodermesterlærlinges Opmærksomhed fast ved Holbergs »Erasmus Montanus« eller Oehlenschlägers »Hakon Jarl«. Jeg er ikke i Tvivl om, at Far havde Ret; men det forekommer mig lige saa sikkert, at Gennemførelsen af hans Program stillede *meget* store Krav til Lærernes Personlighed og aandelige Overlegenhed. De skulde egentlig helst – som han selv – være lige vel funderede paa begge Omraader, baade det faglige og det humanistiske.

Det kunde man ikke paastaa, at hans Efterfølger var. Og hertil kom andre Vanskeligheder, som vistnok enhver Højskole- eller Landboskoleleder har været ude for: Klager over Kostholdet, en Lærers kejtede Optræden i en eller anden prekær Situation, enkelte Elevers Lyst til at udsaa Misfornøjelse og Splittelse eller lign. Som Regel kneb det i saadanne Tilfælde for Forstander Jensen at handle med den nødvendige Resoluthed. »Jensen er en Hædersmand«, skrev Børup, som Far i sin Tid havde knyttet til Skolen, og som stadig virkede ved den, »retsindig og nobelt tænkende, og jeg kunde ikke ønske mig en behageligere Medarbejder og Foresat; men han er næppe i særlig Grad anlagt paa at behandle det Elevstof, som kommer her. Hvis Eleverne ikke holdt saa meget af ham, som de gør, er jeg bange for, at det ikke vilde gaa. Hvorledes Eleverne i det hele er tilfredse med Skolen, ved jeg ikke. Jeg har dog den Opfattelse, at det gaar an. Men Skolen taaler vel næppe nogen stor Reduktion i Elevantallet ud over den, der allerede er sket. Her er nu 64«.

Naar Vinterholdet forlod den, vilde der kun være 25 tilbage. Og Fremtiden tegnede endnu mørkere: til den kommende Sommers Forberedelseskursus var der bare indmeldt 2 Elever, og om disse hedder det i et senere Brev: »De mødte begge den 3. Maj, men den ene rejste straks igen«. Alligevel naaede man ved Novembertid op paa et Vinterhold, der talte c. 50. Det betød imidlertid ikke meget, den fortsatte Tilbagegang var tydelig nok, og det skar Far i Hjertet, naar han hørte Nyt derudefra.

I Foraaret 1888 var Forstander Jensens Økonomi ved for Alvor at svinge, og en Maaned før Jul maatte han give op. Paa Far gik denne tragiske Afslutning stærkt ind. Ikke alene var det hans Ungdomsgernings Eksistens, der truedes med Ophør; men rent menneskeligt følte han med en Mand, som havde haft den redeligste Vilje til at afløse ham, desværre uden at have været i Stand dertil. Far hjalp ham til at faa en Plads inden for det bornholmske Skolevæsen og lettede ham derved i nogen Grad Nederlaget i Lyngby. Tilbage stod imidlertid selve Problemet om Landboskolens Fremtid. Hvorledes kunde Lukningen undgaaes? Fandtes der en Udvej, saa Skolen kunde føres videre med Haab om atter at naa sin gamle Betydning og Anseelse?

Børup tænkte en Overgang paa at træde til som Forstander og forhandle derom baade med Far og med Bestyrelsen for det Aktieselskab, der ejede Skolen; men han ejede ikke den nødvendige Kapital. Og hvor

fandtes en saadan? De Steder, Far henvendte sig, rystede man paa Hovedet. »Det ser i det hele taget sort ud for flere Højskoler; der er vist allerede en 5 Stykker, der har maattet lukke i Vinter«, skrev Farbror Poul (3. Decbr.).

Den Tanke begyndte derfor at dukke frem: vilde den eneste Løsning være den, at Far *selv* overtog Skolen paa ny? Han kunde vel træffe en Ordning med Landhusholdningsselskabet, som muliggjorde det. Og samtidig kunde Skolens Undervisningsplan udvides, saa den egentlige Landbrugsafdeling blev stærkere fagligt betonet, uden at den derfor mistede Kontakten med Højskoleafdelingen. Mor støttede disse Planer. Hun længtes ikke alene selv tilbage til det gamle Hjem, men hun øjnede en Mulighed for, at Fars aldrig opgivne Haab om fornyet Undervisningsvirksomhed kunde gaa i Opfyldelse.

Problemet maatte i første Række kræve en Ordning af hans Forhold til Landhusholdningsselskabet. Efter alt det, der var gaaet forud, kunde han ikke svigte det. Paa den anden Side var det heller ikke muligt for ham samtidigt at varetage en omfattende Virksomhed baade i Lyngby og i København. Det sidstnævnte Sted maatte han i hvert Fald kunne gøre Regning paa Assistance, og bedst vilde det være, om der fandt en systematisk Arbejdsdeling Sted inden for Sekretariatet, hvilket forudsatte, at Far fik en i faglig Henseende fuldt kvalificeret Mand som Medhjælper. Præsidiet stillede sig til det yderste imødekommende, og kort før Jul henvendte Far sig til *Chr. Sonne*, som han tilbød Pladsen. Sonne forhandlede imidlertid paa dette Tidspunkt om en Forpagtning af Knuthenborg, og skønt han ikke kunde tænke sig nogen, han hellere vilde samarbejde med end Far, var dog den praktiske Ledelse af et stort Landbrug Maalet for hans højeste Ønske. Far holdt aldrig af at gribe forstyrrende ind i en andens Dispositioner, navnlig naar der som her var Tale om en ubetinget Dygtigheds personlige Planer. Derfor endte det med, at han endog *selv* medvirkede til i Slutningen af Jan. 1889 at sikre Sonne Forpagtningen. Men paa den anden Side krævede Forholdene i Lyngby en *hurtig* Afgørelse. Uanset hvad Hjælp, han kunde faa til Arbejdet i Selskabet, maatte han enten gribe til nu – eller for altid begrave sine Skoleplaner.

De gik ud paa at skabe en *udvidet* Landboskole – omtrent som Folkehøjskolerne havde en *udvidet* Højskole i Askov. Det kunde ikke ske med eet Slag; men Betingelserne maatte skaffes til Veje fra Begyndelsen af, og det forudsatte bl. a., at der til Skolen knyttedes en Landejendom, hvor

Eleverne kunde se et virkeligt Mønsterbrug drevet, og hvor de selv kunde samle Materiale til Besvarelse af landbrugsfaglige Opgaver, anstille Forsøg o. s. v. I Begyndelsen af December indledede Far Forhandlinger om Køb af *Brede Ladegaard*, hvis Jorder omgav Skolen paa de tre Sider, og den 15. Jan. 1889 gik Købet i Orden.

Men en og anden blandt Slægt og Venner blev betænkelig ved Sagen. Var der virkelig Mening i at styrte sig ud i saadanne nye, uoverskuelige Foretagender, naar man var fyldt 50? »Det er et stort Arbejde, du dér paatager dig«, skrev Farbror Christian fra Trinderup, »og en stor Gældsfor skrivning, du paadrager dig og Familie. Jeg behøver vel ikke at bede dig gennemtænke det Læs af Arbejde og det store Ansvar, du ved at realisere disse Planer lægger paa dine over 50 Aar gamle Skuldre«. Godsejer Valentin lykönskede ham med et: »Var det en anden end Kaptajn la Cour, der var Tale om, da vilde jeg ryste paa Hovedet – men *Deres* Energi tiltror jeg Evne til at løfte alt menneskeligt«. Kun Farbror Poul i Askov forstod ham helt ud: »Ikke mindst glædede det os at læse ud af Brevet, hvorledes du, kære Bror, er blevet en halv Snæs Aar yngre! Ja, oprigtig Lykke med Værket! At I med Fryd maa drage tilbage og leve i de gamle Folder – ikke et Gengangerliv, men et Genbyrdsliv, fornyet og forfrisket ved de Aar, der ligger imellem«.

Det var i Tro paa dette Haabs Opfyldelse, Far og Mor beredte sig til deres Hjemvenden. Først fulgte nogle anstrengende Maaneder, da Ombygninger og Udvidelser skulde gennemføres i Lyngby, samtidig med at Arbejdet i Sekretariatet passedes, og Skærsø heller ikke kunde lades ude af Betragtning. Hyggelige Smaabilleder toner frem i Farbrors Jacobs korte, forretningsmæssige Skrivelser – f. Eks. nogle Bemærkninger om »Tiendegildet« den 1. Marts 1889. »En saadan Dag koster mig endda noget«, noterede han, »thi der medgik:

5 Pund Smør	Kr.	5,35
3 1/2 Stk. 10 Punds Brød	»	2,00
2 Pund Rullepølse	»	3,60
2 Pund Faarebov	»	1,20
5 Pund Ost	»	0,75
14 Potter Øl	»	1,00
6 Potter Brændevin	»	1,74
1/2 Pund Tobak	»	0,30
Opvarthning	»	1,00

Ialt..... Kr. 16,94«

Da Tienden havde indbragt c. 1200 Kr., maatte Dagen jo alligevel siges at være reddet, og Farbror kunde med Sindsro se det følgende Gilde – to Uger senere – i Møde! Saadan gik det til paa Gaarden to Gange hvert Aar, den 1. og den 15. Marts.

Men var Farbror Jacob uforstyrrelig, saa var Farbror Niels nærmest forstyrrende. Han kom i Ekstase ved at høre om Fars Planer og følte sig opfordret til selv at gaa til Aktion. Han vilde, meddelte han, ombygge og udvide sit Stuehus, saa han kunde indrette Skole i det, for nu var han blevet overbevist om, at Vorherre vilde bruge ham »i pædagogisk Retning, især med Hensyn til Afhold, Jordbrug og Husgerning«. Hvis Far ønskede Part i Skolen, kunde han godt faa Lov at være med! – Det var en af disse Flyvegriller, som hurtigt vilde fortage sig; men man forstaar, at Far ikke kunde lade sig distrahere af sligt, og at Taalmodigheden virkelig langt om længe havde naaet sin Grænse. »Jeg har ikke mere Tid til at inklade mig paa sligt«, svarede han, »og maa derfor bede dig undskylde, at jeg ikke efter dit Ønske kan give mig til at besvare dit sidste lange Brev«. Nu maatte det være Slut! Han kunde heller ikke inklade sig paa at drøfte det opsigtsvækkende Paafund i et følgende Brev: at Bestyrelsen og samtlige Kontorfolk i VestjydsKreditforening skulde forpligtes til at aflægge Afholdsløfte, hvorefter der skulde indføjes en Paragraf i Foreningens Love, saa fremtidig enhver Afholdsmand, der tiltraadte som Interessent i en ny Serie, kunde faa udbetalt $\frac{3}{5}$ af Taksationssummen, mens en Ikke-Afholdsmand ikke opnaaede mere end $\frac{2}{5}$! – Nej, nej, forstyr mig ikke! Nu var Villaen paa Monradsvej solgt, Opbruddet stod for Døren. Poul og Jørgen var begge kommet til København for at hjælpe med. Paa Fars Fødselsdag – den 8. Juni – skulde vi alle vende tilbage til det eneste Sted, hvor vi havde Rod – vort virkelige *Hjem*!

X.

To Dage efter at Flytningen havde fundet Sted, skrev Mor til sine Forældre:

»Hvor skal jeg begynde, og hvor skal jeg ende? Tiden, siden vi skiltes, har været saa rig paa Følelser og Stemninger, de har vekslet saa hurtigt, jeg har mange Gange villet skrive, men saa er der kommet noget, som har forhindret det.

Det var en dejlig Køretur i Lørdags, vor anden Bryllupsrejse, syntes vi; men nu havde vi 5 kære Børn med os, hvoraf de tre ældste vist havde haft baade Sind og

Hjerte til at have baaret mig herud, saa forsigtigt kørte de, hver Gang der kom den mindste Sten i Vejen. Og saa mange Spørgsmaal fik jeg fra dem oppe paa Bukken, om jeg kunde taale at køre, om Vognen fjedrede godt, om de ikke kørte for raskt o. s. v. Og var vi ikke rejst bort fra Fader og Moder, som jeg jo var bange for skulde være lidt bedrøvede, havde jeg været fuldt glad, saa glad, som jeg i denne Tid kan være; thi Følelsen af at have mistet noget dyrebart, som jeg troede, Vorherre vilde have givet mig, forlader mig aldrig¹⁾.

Her er vidunderlig dejligt, saa frodigt og friskt. Vi er alle henrykte over Lejligheden og Haven, Luften og det hele; men der hører næsten Mod til at begynde Husførelsen i dette Hus. Dog, en god Vilje trækker et stort Læs, og den skal det ikke komme til at skorte paa; saa gaar det forhaabentlig ogsaa nok.

Selv har jeg kun vage Minder om Flytningen. Jeg var allerede om Morgenens blevet bragt hen til Mormor for ikke at være i Vejen, og ud paa Formiddagen kom de andre for at spise Frokost hos »de Gamle«. Afrejsen blev fastsat til Kl. 1. Men det trak ud – gør det ikke altid det under saadanne Omstændigheder? – og først Kl. 3^{3/4} var Vognen parat. Poul og Jørgen kravlede op paa Bukken af Landaueren for at tage Tømmerne, Mor og Far tog Plads paa Bagsædet med deres mindste imellem sig, Lars Frederik og Ellen sad paa Forsædet – saa slog Poul Knald med Pisken, Mormor vinkede med sit hvide Lommetørklæde, Morfar stod tavs og saa til, og saa begyndte Rejsen med Klap i Brostenene af de svære, skoede Hestehove og sagte Spinden af Hjulene, som rullede den forventningsfulde Familie nordpaa, ud af Byen, ud paa Landet.

For mig var Landboskolen endnu kun et Navn uden Indhold. Ofte hørt, men aldrig forstaaet. Først i de følgende Aar skulde det komme til at rumme alt, hvad et levende, uroligt Barnesind kunde knytte til det af Oplevelser og Drømme. Men Fars og Mors og mine Søskendes Stemning maatte uvilkaarligt virke smittende. Der var sikkert langt større Herligheder at se hen til end dem, jeg havde haft paa Monrads Vej, og som jeg dog havde været saa lykkelig og tilfreds med at kalde mine. Mor sagde, at der var vidunderligt dejligt derude. Jeg var parat til at aabne mig for *alt*, modtage *alt*. Naar man er 5^{1/2} Aar, har man jo Privilegium paa kun at *modtage*. Det bliver endnu ikke forlangt, at man ogsaa skal *give*.

Jeg husker tydeligt den sidste Del af Køreturen i Eftermiddagens varme, gyldne Sollys. Da vi passerede Sorgenfri Skov og ikke havde mange Hundrede Meter igen, saa jeg inde paa Markerne et løjerligt spidst Hus med nogle lange Arme, som svingede og svingede rundt i Luften. Det var

---

1) Mor havde netop bragt en lille dødfødt Pige til Verden.

Folevad Mølle, sagde Far – eller: »Fuglevad«, som den friserede Navneform den Gang lød. Dér malede man Kornet, naar det var tærsket. Og Mølleren var hvid – ligesom Bageren, der fik Melet og gav os Brød paa Bordet. Mærkeligt! Det maatte jeg have grundigt undersøgt, saa snart jeg var kommet af Vognen og kunde faa Lov til at gaa paa Opdagelse selv.

Nu drejede vi ned ad den smalle Sidevej ved »Annas Minde«. Om to Minutter vilde vi være hjemme. Den store, tætte Løvkrone derhenne – *det* var Haven! Om et halvt Minut vilde vi være der! Fars og Mors Øjne lyste. Vi svingede til venstre gennem Indkørselen i Naurhækken og op ad Pærealléen. »Saa, nu *er* vi der!« sagde Far. »Nu er vi *hjemme!*« sagde Mor. »Gud ske Lov, at vi blev ført saa langt!«

Pærealléen? Jo, de havde talt om den. Og jeg havde gjort mig mine Forestillinger. Kendte jeg maaske ikke baade Frederiksberg Allé, Lykkesholms Allé og Allégade? Altsaa *vidste* jeg, hvordan en Allé saa ud. Men denne – Pæreallé! Den var jo saa smal, at Landaueren fyldte næsten hele Vejbredden. Og ved Siden var der dybe Grøfter. Grøfter langs en Allé! Hvor saa man det paa Frederiksberg? Pæretræerne selv var naturligvis gode nok. Men alligevel var det noget af en Skuffelse. »Ih, hvor *er* Pærealléen dog smal, Mor!« brød det ud af mig. Men Mor havde ikke Stunder til i Øjeblikket at høre efter, hvad saadant et Gryn bemærkede. Hun var kommet tilbage! Huset ventede! Haven ventede! I fem Aar havde hun været som i Udlandet for endelig langt om længe paa ny at staa ved Porten til hendes Drøm og Kærlighed – *Landboskolen!* Og hun var da kun 44 Aar! Hendes Mand ikke mere end 51! Vorherre vilde sikkert give dem mange lykkelige Aar sammen paa dette Sted, før de næste Gang forlod det – og begyndte den lange Rejse, fra hvilken ingen vender tilbage.

Det er vist nødvendigt i store Træk at ridse Landboskolens Ydre op, for hvor er ikke meget forandret – særligt hvad Omgivelserne angaar!

Selve Bygningerne udgjorde et firefløjet Komplex med Hovedlængen mod Syd. Det er den eneste, der – udadtil – staa ret uforandret, selv om Straataget med de smaa Tagvinduer allerede kort efter vor Hjemkomst ombyttedes med det kedelige, tjærede Tagpap og de smaa, muntre Kviste, der gav Elevværelserne adskilligt bedre Lys. Til Grundstensnedlæggelsen i 1867 havde Morfar skrevet en virkelig fortræffelig, en meget smuk Sang, som Henrik Rung havde sat i Toner. Den begyndte med Linierne:

»Rejs dig Hus med lave Tinder
og med Tag af Straa –«.

Den brugtes senere ved alle festlige Lejligheder paa Skolen. Men Jørgen, der jo var saadan et »lyst« Hoved, foreslog, at man nu reviderede Begyndelsen, saa den kom til at lyde:

»Rejs dig Hus med lave Tinder
og med Tagpap paa –«.

Forslaget vandt ikke tilstrækkelig Forstaaelse.

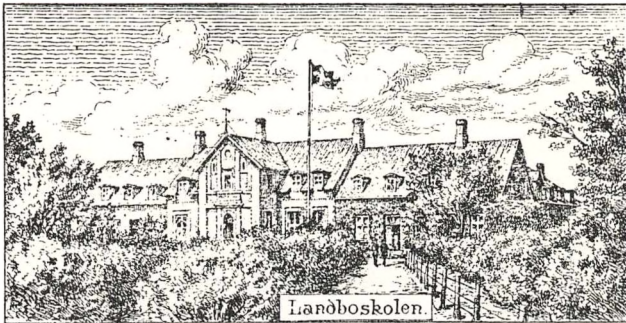
Bortset fra dette famøse Tagpap vedblev Bygningen at have sit oprindelige Udseende. Den var tegnet af virkelige Kunstnere, Arkitekterne *V. Dablerup* og *F. C. Böttger*, var vel proportioneret og en Hvile for Øjet. Dens betydelige Længde afbalanceredes derved, at Midterpartiet, som rummede Skolestuerne og Hovedgangen tværs gennem Huset med Trappeløb op til Elevværelserne under Taget, var gjort højere end Forstanderboligen i Øst og Læreboligen i Vest. Og det hele samledes i Bygningens Tværakse om Risalitten med den smukke Indgangsdør, med Skolens Navn i klare, stærke Bogstaver uden Snørkler og Sving, med et rummeligt Værelse oppe i Frontispicen og allerøverst Vindfløjen, der kunde øjnes langt borte over Markerne. Forholdet mellem Vinduer og Murflader var omhyggeligt beregnet, en diskret Anvendelse af Blændinger gjorde Indtrykket levende – skønt der ikke paa noget som helst Punkt var benyttet kostbart Materiale eller udpønsket dekorative Led af særlig kunstnerisk Værdi, var Hovedbygningen, rejst af gode, haandstrøgne, røde Sten, dog en Perle – et Vidnesbyrd om, hvad der kan udrettes med smaa Midler, naar Arkitekten er baade teoretisk dygtig og praktisk følsom over for sin Opgave.

Og saa *præsenterede* denne Længe sig saa smukt! Den laa højt, med Fald mod baade Syd og Vest. Den lange, smalle Pæreallé førte op til en aaben, gruset Plads, som strakte sig langs hele Bygningen, og som ud mod Haven begrænsedes af Plæner med seks dejlige, store Valnøddetræer og – ved Forstanderboligen – den morsomme lille Høj, der bar Flagstangen. Det var stateligt og festligt, frit og markant. Her ligger *jeg!*

De øvrige Fløje gemte sig bag dette Anlæg: i Øst Økonomilokalerne, i Nord Elevernes Spisestue og (jævn gammel med Hovedbygningen) Gymnastiksalen, der var opført i Bindingsværk. Endelig begrænsedes Komplekset i Vest af en Udbygning, ligeledes i Bindingsværk, gennem hvilken en Port førte ind til Gaardspladsen – en veritabel Port som paa en Bondegaard, med store, tjærede Portfløje, med Brosten i Bunden og med Kig op paa Stænget. Her i Vest laa Skolens Staldrum, Huggehus

og adskilligt andet af ubegribelig Mystik, medens Brønden fandtes ude i Gaarden, hvor den hver Dag var Vidne til Elevernes Parade, naar de fyldte deres Vandkander henne ved Pumpen med den lange, lange Pumpestang, der endte i en kolossal stor Jernkugle. Det varede længe, før jeg kunde magte *den!* Men mange Gange stod jeg fortabt og beundrende, naar Skolekarlen – jeg syntes i Timevis – legede med den, fordi Mor skulde have friskt Vand pumpet ind i de to vældige grøn- og graamalede Tønder, der stod i Køkkenet. Hvor *maatte* han være stærk! – Efter vore Dages Begreber var hele den ydre Ramme for Tilværelsen paa Skolen yderst enkel og primitiv. De løse Træfjæle i Sengebundene var bedre anvendelige til Slagsmaal end til at ligge paa, og de haardtstoppede Halmmadrasser opfordrede ikke til at sove længere end højst nødvendigt. Men hvad gjorde dog det? Det var unge, kraftige, nøjsomme Bønderkarle, der udgjorde Stokken af Elever, og de havde saa meget Liv i sig, saa store Forventninger og saa jævne Hjemmevaner, at de ikke drømte om mere Bekvemmelighed end den, Landboskolen kunde byde paa. Det er i Sandhed blevet anderledes paa mange af vore Dages Skoler – men er Tilværelsen blevet lykkeligere af *den Grund?*

Primitiv var i en vis Forstand ogsaa *Haven*. Der havde ikke været sat nogen Anlægsgartner i Sving for at faa Skik paa den. Ligesom »Maaner har den Farve, Maaner skal ha'«, havde Haven det Udseende, Haver nu engang *bør* ha'. Der var i Forstanderens Blomsterhave en solaaben Plæne med Datidens uundgaelige Bladplanter – Hamp, Majs og Tobak – i et rundt Bed, kantet af lave, blaa Lobelia. I et aflangt Bed flammende Kejserkroner og i et maaneformet nikkende smaa Stedmoderblomster. To højstammede, skyggefulde Rødtjørn, en mørk og en lys, prangede ogsaa paa Plænen. Og der var andre Plæner med Halvskygge under mægtige Kirsebærtræer – sorte spanske og gulrøde, saftige, søde Moreller. Der var ud mod Hegnets Birke og Elme tætte Busketter af blomstrende Buske, og ved Tørrepladsen voksede et Par kolossale, kuplede Buxbom, under hvilke der kunde indrettes en fuldkommen Vidunderhule, bortgemt fra al Verden. Det var *mit* Drømmepalads! Her krøb jeg ind, naar de *virkelige* Hemmeligheder skulde drøftes i Raadsforsamlingen, hvortil kun jeg selv havde Adgang. Af to Mursten og et Brædt havde jeg lavet mig en Bænk, og i Hulen samlede jeg alle de Skatte, som Tid efter anden blev mit Bytte – underligt formede Sten, brogede Glasskaar, »Menneske«-Knogler o. Ig. Den egentlige Helligdom var ophængt i en Sejlgarnssnor midt i det løv-

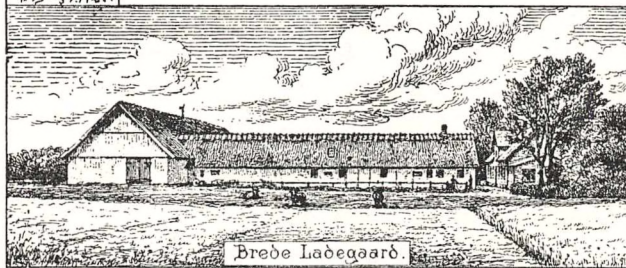
Den udvidede

Landboskole

ved

KORGENS LYNGBY.

Grundlagt 1867, udvidet 1875, 1889 og 1890.

mørke Rum. Det var en Stump af et lille Sandstens-Søjleskaft, graat, glat og med en Vulst paa Midten. Guderne maa vide, hvad jeg egentlig forestillede mig med det! Det var saa kostbart, syntes jeg, og ladet med Kræfter, som ingen andre forstod, men som udløstes, naar Snoren blev sat i en sagte svingende Bevægelse, og Solstrejfene mellem de smaa, tætte Buxbomblade ramte denne stumme, profilerede Talisman.

Den nordligste Del af Haven dannede en Bakke, som var afgravet i Vest, for at Økonomibygningen kunde faa Plads. Paa dens Sider fandtes Busketter af Syréner og Guldregn, og en Gang førte op til Toppen, hvor der laa et Lindelysthus – et Sladrested, naar Kusinerne fra Lykkesholm var ude hos os i Sommerferien, og det i Middagstunden var alt for drivende varmt til, at man gad starte en eller anden Ekspedition eller slaa sig ned paa Plænerne. Og tæt ved stod den store, gamle Eg med en Krone, som rakte helt uden for Hegnet. Folk fortalte mig, at den egentlig voksede paa en Gravhøj. Ja, mere endnu: Frederik VII havde personlig gravet Højen ud; men en gal Tyr havde villet stange ham, mens han sled i det, og saa havde Kongen opgivet at naa til Bunds i Sagen. Mon man ikke i al Stilhed kunde fortsætte – nu, da der ingen Tyr var? Foreløbig gjaldt det dog mest om at blive fortrolig med Egen selv, en runken og knudret Kæmpe, som det ikke var let at binde an med. Men Vanskelighederne i denne Verden er til for at overvindes, og det lykkedes mig at betvinge Stammens Utilgængelighed. Naar jeg først gik til Vejs i et af Hegnets Elmetræer, kunde jeg fra det svinge mig over paa Egens vandrette Grene, og *saa* var der frit Slag! Saa red jeg paa meterlange, krogede Broer af Træ, kravlede højere og højere op i Uendeligheden og gyngede omsider i en grøn, sval Stue, hængt op under en svimlende blaa Himmel.

Trods alt var Blomsterhaven dog ikke den bedste Del at lege i. Nej, maatte jeg bede om den grænseløse Køkken- og Frugthave! Ikke for Bærrenes Skyld, men fordi den var saa stor og rummede saa uanede Muligheder, at der stadig var nye Opdagelser at gøre. Hvem kunde f. Eks. faa et sikkert Overblik over hele det mørke Areal bag Nøddehækken, hvor Kvasbunkerne blev samlet og Kompostjorden lagt op, ja, hvor der til Tider læskedes Kalk? Her kunde bygges de bombesikreste Røverhuler og føres en sejt, skjult Krig mod den lille Gartner Petersen. Sabotage vilde man kalde det i vore Dage! Og Hasselkæppene var storslaaede til at lave Buer af – hvilket ofte bragte stærkt Svind i Mors Sejlgarnsbeholdning. For Buer *maatte* man ha', naar man gik paa Strejftog! Tænk paa Palnatoke! Hvordan

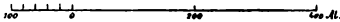
Frederiksborg og Hirtsholm
Kongens Lyngby
Bredelille
Folebod
St. Peterspark

KORT

over
Landboskolen ved Kongens-Lyngby
og
Brede-Ladegaard.

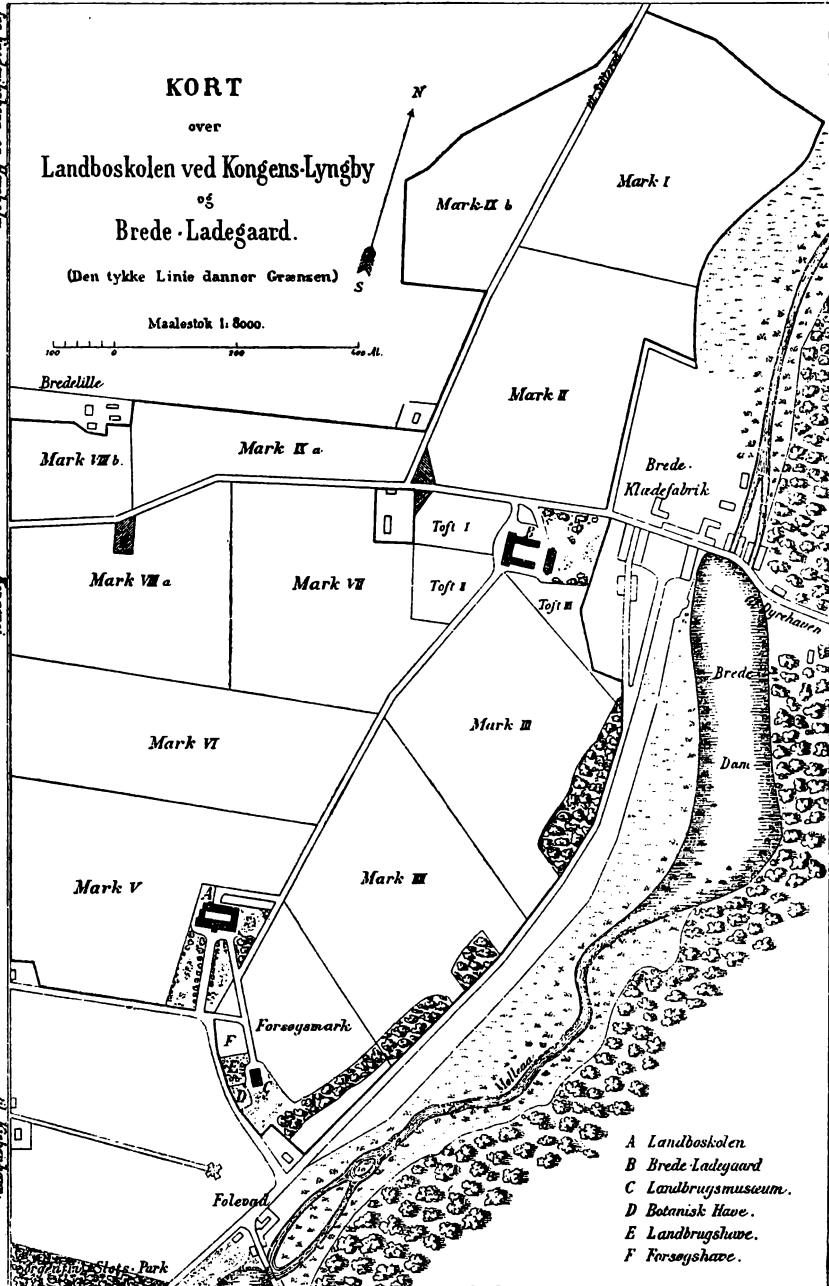
(Den tykke Linie danner Grænsen)

Maalestok 1:8000.

N

S

- A Landboskolen
- B Brede-Ladegaard
- C Landbrugsmuseum.
- D Botanisk Have.
- E Landbrugshave.
- F Forsøghave.

skulde han maaske have klaret sig uden Bue? Og kunde man ikke nu om Stunder skyde Æbler af Hovedet paa Folk, saa kunde man skyde til Maals efter mange andre mærkelige Ting – i trist Bevidsthed om, at man aldrig ramte dem. Inde i Halvmørket dannede Skvalderkaalen og Skørtidslen tropiske Urskove, og Mælkebøttens Blade og Stængler blev dobbelt saa lange som andre Steder i Haven. Det var praktisk, naar Kaninburet laa lige ved Siden af – ude i Solen.

Men selvfølgelig var der ogsaa andre Verdensdele, man skulde underlægge sig, Hindbærrenes, Ribsenes, Sol- og Stikkelsbærrenes Regioner, Jordbærrenes, Ærternes og Gulerøddernes vide Jagtmarker. Radiserne skulde tages op og Karsen klippes til Aftensbordet, naar Morfar var paa Besøg. Den vilde han lige saa nødig undvære som sit Glas Vand. Uforstyrrelig og tavs sad han og spiste sine to Stykker Karsemad. Det lange, hvide Skæg gik op og ned, op og ned, mens han tyggede. Det var meget interessant at se paa!

I Havens sydvestlige Del stod en Række gamle Kirsebærtræer, som det var ganske umuligt at spise sig igennem. Og de var lette at komme op i! Kunde noget Menneske begribe, at Gartner Petersen skulde have en Stige til Hjælp! Forøvrigt var det et højst overraskende Skabilken: en lang Stolpe med frie Trin paa Siderne. Far sagde, at man kaldte den en »Krage«, og at det var saadan en, Kong Rolf havde lignet. Derfor hed han Rolf Krage. Det omgav den med en særlig Nimbus, som Gartner Petersen aldrig vilde have kunnet forlene den med, hvor højt til Vejrs han end kravlede paa den!

Men tro nu ikke, at Haven var hele mit Rige! Nej, uden for laa de brune eller violette eller gule eller grønne Marker, hvor Heste vrinskede og Køer brølede i Middagsheden eller naar Aftenen faldt paa. Ovre mod Vest trak Kongevejen sit ensomme, hvide Støvbaand, skygget af to Rækker gamle, statelige Træer langs Grøfterne. Paa hele Strækningen fra Virumgaard i Syd til Rønnerødgaard i Nord fandtes kun tre Huse: Hjulmand Hoffmanns og Smed Hoffmanns, begge liggende, hvor en Sidevej drejede af til Virum, og saa »Annas Minde«, hvor der boede en løjerlig Skomager med langt Haar, der faldt ham helt ned over Skuldrene.

Syd for Haven snoede Hulvejen sig mod Folevad. Møllen stod oppe paa Bakken og stangede Skyerne med sine Vinger; men i Dalbunden laa et gammelt, gammelt Hus med gule Mure og tvedelt Tag. Der var altid fuldt af Unger og Mødre i Dørene. Saa laa der en Villa, hvor der vist

boede meget fornemme Folk, et Asyl, hvor en Skræder med et mægtigt Hoved prøvede at holde Styr paa de uregerlige Smaabørn, og – ved Mølle-dammen – Folevad røde Vandmølle, som sendte Kaskader af fossende Vand ud i Aaen, der sagte og lydløst gled ind under Bøgene paa dens Vej mod Brede. Men Øst for Landboskolen var Terrænet næsten mest fristende. Markerne stødte op til de skovgroede Skrænter ved Brede Allé. Her voksede Bøg og Gran og Birk i frodig Blanding, og her var tusinde Gemmesteder. I den ene Udkant laa en Rævegrav, hvis gule Sand var let at fjerne, saa dens Indgang blev rummelig nok til en hel Bolig. Dér krøb man ind – gysende ved Tanken om, at Ræven uset kunde bide en i Halen! Naa, kom den, skulde nok min Legekammerats Hund, Bob, tage sig af den. Bobs Hurtighed og Kræfter var der ingen Grund til at tvivle om – skønt den, sandt at sige, var baade aflægs og gigtsvag og snarest følte sig som Rentier. Men hvilke Strejftog var der ikke Mulighed for her! Udfald fra Skrænterne tværs over Alléen ned i Engen og Sivskoven ved Mølle-aaen! Dernede voksede Kabelejer og gule Iris, Febernillekerod og Dunhamre. Der var fugtigt og grønt, selv naar Solen sved stærkest, og Grunden gyngede vellystigt under en, hvis man kom længst ud og fik sig en »Sok« i det kolde, mosesorte Vand mellem Startuerne. Og saa duftede der saa dejligt krydret over hele Engdraget! Og man var langt, langt borte, saa man ikke kunde raabes op paa ubejlelige Tidspunkter, naar Festen netop var ved at naa Klimaks!

Men monstro der ikke var allerbedst Nord for Landboskolen, for dér laa *Brede-Ladegaard*. En Markvej førte over til den, krøb op over en lille Bakke, som et Øjeblik truede med at skjule den, og løb saa lige lukt ned mod den hvide Ladegavl, drejede langs den ene Udhulslænge og sluttede af inde paa Gaardspladsen. Her tilbragte jeg en stor Del af Dagen – i Staldene, hvor der svævede hele Serier af Dufte, som indaandedes med Velbehag, og som delvis kunde hjemføres, naar man sørgede for, at Sko og Klæder imprægneredes tilstrækkeligt med dem. At Mor ikke delte min Begejstring, og at hun fandt Vask nødvendig, hvor den forekom mig ganske overflødig, var desværre en Kendsgerning.

Efterhaanden betragtede hun i det hele min Færden paa disse Ene-mærker med en vis Uro, og en bestemt Begivenhed medførte forbigaaende et direkte Forbud. En Dag kom jeg nemlig oplivet og glad hjem og af-leverede en saadan Række udvalgte Eder, at Mor simpelthen satte sig ned, som havde hun faaet et Chock. »Hvor i al Verden *har* du dog lært saa-

danne stygge Ord?» spurgte hun himmelfalden forfærdet. – »Ih dog«, svarede jeg frejdigt, »dem siger Johan da altid!« Mor saa uforstaaende paa mig. »Johan?« sagde hun. »Hvem er det?«. – »Kender du da ikke Johan, Mor? Den nye svenske Tjenestedreng«. – Nej, det gjorde Mor ikke; mærkeligt nok. Men hun kendte sin Pligt, og det var at faa hendes Dreng til lige flux med det samme at høre op med den Banden. Og det lykkedes – uden større Besvær. Da Karantænen var hævet, gjorde jeg endda Forsøg paa at bibringe Johan den samme Opfattelse af Sagen, som Mor nu havde lært mig; men der er Grænser for Overtalelsens Magt. Han vilde føle sig som døvtum, hvis han ikke frit skulde kunne smykke Sproget med dette hektiske Blomsterflor.

Og hvad mig selv angaar, var Kammeratskabet med Børups Søn *Olaf* ogsaa langt at foretrække. Det blev indledet straks efter vor Ankomst, og i den første Tid var han af naturlige Grunde min lokale Cicerone. Han var et halvt Aar ældre end jeg, men hvad betød det.

Olaf og jeg var diametrale Modsætninger. Hans Far, som ofte morede sig med at sætte Tingene paa Spidsen, sagde, at Olaf gerne »spekulerede paa, om det overhovedet betalte sig at leve i denne Verdens Jammerdal«, medens jeg altid var parat til »at gaa paa med krum Hals«. Olafs Spekulationer var jo imidlertid slet ikke grundløse. Da han netop i 1889 fik en lille Søster, *Agnete*, begreb han instinktivt, at Legetøjet herefter maatte rationeres. Inden Dr. Brodersen havde faaet Overtøjet paa og gjort sig færdig til at gaa, gik Olaf alvorlig hen og trak ham i Frakkeskødet. »Tør jeg spørge«, sagde han, »skal vi have Huset fuldt af *den Slags*?«

Nu maa man ikke tro, han var en udpræget Materialist. Langt fra – hvad ogsaa Fortsættelsen vil vise. Han var kun en lille Mand, der vidste, at Livet rummer Vanskeligheder, og at der ikke er vundet noget ved at lukke Øjnene for dem. Og det var egentlig en Lære, jeg vilde have haft godt af at nemme. Men hvem skønner tilstrækkeligt paa den Visdom, der tilbydes af langt fornuftigere Medskabninger? Vi er nogle halstarrige og egensindige Væsner. Det var i hvert Fald jeg.

XI.

Ombygningerne paa selve Landboskolen tog deres Tid og afsluttedes først ud paa Efteraaret 1889. Men samtidig var Far ivrigt optaget af at realisere sin gamle Tanke om et permanent *Landbrugsmuseum*. Sagen var den,

at Landhusholdningsselskabet *ikke* havde noget Sted, hvor de mange landbohistoriske Genstande fra Udstillingen kunde opbevares, og at sende dem tilbage til deres oprindelige Ejermænd kunde der slet ikke være Tale om – de fleste af disse havde kun været glade ved at slippe af med »det gamle Bras«. Hvor skulde man desuden gøre af de nydelige Bondegaardsmønstre? De kunde da ikke staves op paa et Loft til udelukkende Glæde for Edderkoppe og Tusindben!

Allerede i flere Aar havde man drøftet Ønskeligheden af, at Landhusholdningsselskabet fik sin egen Bygning. Da Tesdorff i 1885 holdt 25-Aars Jubilæum som Præsident, tænkte han paa ved selve Festen at sætte en Aktion i Gang til Fordel for et Byggefond. Han raadførte sig i den Anledning med Far og modtog fra ham en lang Redegørelse dels for de utilfredsstillende ydre Rammer, hvorunder Selskabets Virksomhed fandt Sted, dels for de Lokaler, der gerne skulde kunne rummes i en Nybygning. »Om hertil bør knyttes et *Landbrugsmuseum* med *Udstillingslokale*, i lignende, om end mindre, Stil som i Berlin, skal jeg lade være usagt«.

I 1889 blev Spørgsmaalet aktuelt; men da Landhusholdningsselskabet ikke fandt det muligt selv at realisere nogen Byggeplan, dukkede den Tanke frem, at den landbohistoriske Samling kunde knyttes til *Landbohøjskolen*. Far havde den 21. November en Samtale med Greve Dannekiold-Samsøe om Sagen, og Dagen efter sendte han ham en længere Skrivelse, hvori han fremstillede sin Opfattelse.

Det kunde i og for sig være meget naturligt, om der til Landbohøjskolen knyttedes et Landbrugsmuseum, omfattende ikke alene de mange Særsamlinger (botaniske, anatomiske, landøkonomiske, forstlige o. s. v.), som i Forvejen fandtes paa Skolen, men ogsaa den landbohistoriske Samling fra Udstillingen. »Men De vil utvivlsomt finde det naturligt, at da jeg har foreslaaet og lagt Planen til vor Udstillings landbohistoriske Samling, der ikke findes noget andet Sted, og ved direkte Henvendelser og et ikke ringe personligt Arbejde har fremskaffet det meste, der findes i denne Samling, saa vil det gøre mig ondt at se den henflyttet til Landbohøjskolen, hvis jeg ikke faar Lejlighed til vedblivende at kunne virke for en Udvikelse og Fuldstændiggørelse af den, hvilken ikke, mig bekendt, nogen af de ved Skolen ansatte Lærere har vist Interesse; thi de gamle Redskaber, der findes paa Landbohøjskolen, er dels overført til Skolen fra Landhusholdningsselskabets Modelkammer, dels samlede hos Bønderne her i Omegnen og fra mit Hjem i Jylland og er i de seneste 20 Aar ikke blevet kendeligt forøgede. Den i Aar tilvejebragte landbohistoriske Sam-

ling fremtraadte derfor for alle som noget nyt; den trænger imidlertid til en fortsat og stadig Udvidelse, Rensning og Ordning for at kunne blive saa instruktiv, som jeg tilsigtede, men som det naturligvis trods al Anstrengelse ikke var muligt at naa ved dette første Tilløb«. Far mente dog, at han som privat Forelæser i Landbrugshistorie maatte have samme Adgang til at passe *denne* Afdeling, som Skolens faste Lærere havde til hver for sig at passe de Særsamlinger, som vedrørte deres specielle Fag. »At et saadant Museum saa vel af Hensyn til Pladsen som til den studerende Ungdom bør lægges ved Landbohøjskolen, er jeg fuldkommen enig med Dem i«. Spørgsmaalet blev altsaa i Virkeligheden det meget enkle: Vil Staten bevilge de nødvendige Penge til Opførelsen af en Museumsbygning ved Landbohøjskolen?

Selv om dette skulde være Tilfældet, var ikke dermed alt afgjort. Der burde paa et lettere tilgængeligt Sted i Byen opføres en *permanent Udstillingshal*, »hvori kun de nyeste Genstande af virkelig aktuel Interesse kunde udstilles i kortere eller længere Tid efter Anmodning af vedkommende Fabrikanter eller Opfindere«. Naar Tiden var udløbet, skulde Genstandene enten sendes tilbage, eller de kunde erhverves til Museet paa Landbohøjskolen, »for saa vidt de havde blivende eller epokegørende Interesse«. Udstillingshallen tænktes knyttet til Landhusholdningsselskabet og skulde staa aaben for alle, enten de var Medlemmer af Selskabet eller ej.

Det var jo store Planer. Men der var ringe Udsigt til at faa dem realiseret. Staten kunde det i hvert Fald ikke nytte at henvende sig til. Under den hidsige politiske Kamp om Finansloven vilde det være fuldkommen udsigtsløst at søge en Bevilling optaget paa Budgettet. Men saa forsvandt faktisk Muligheden for et Museum, knyttet til Landbohøjskolen, og da Far samtidig begyndte at arbejde med Planerne om en Tilbagevenden til Landboskolen ved Lyngby, kom han naturligt ind paa den Tanke i Stedet at lægge Museet dér. Straks efter Købet af Skolen bragte han Museumsspørgsmaalet i Havn. Han tilbød for egen Regning at købe en af Udstillingsbygningerne og lade den genopføre nær ved Landboskolen, mod at Eleverne og Offentligheden fik fri Adgang til Samlingen. Selskabet tog med Kyshaand imod et saa generøst Tilbud, og i 1889 rejstes da paa Bakken lige over for Folevad Mølle en af Nyrops karakteristiske Træbygninger fra Udstillingsaaaret, rummende en vældig Hal, hvor den landbohistoriske Samling opstilledes, og to gode Lærerlejligheder med fælles overdækket Gaard. Da der ikke hertil var Brug for alt Materialet fra den nedbrudte Bygning, lod Far Resten anvende til en Udvidelse af Laden

paa Brede Ladegaard. Saadan kom efterhaanden de ydre Rammer for den udvidede Skolegerning i Orden; det krævede imidlertid en betydelig økonomisk Anspændelse, og først Fremtiden skulde vise, om Risikoen, der var løbet, havde været for stor.

Lige saa vigtigt var det at faa skabt den »indre Front«. Far vilde meget gerne sikre sig en virkelig Kraft til at lede Højskoleafdelingen, men hvem kunde der være Tale om? Han tænkte en Stund paa *Rasmus Hansen*, der havde været Forstander for Ryslinge 1877–84, og som nu sad paa Vældegaard ved Gentofte, hvor han, hans Hustru og Frk. Ida Falbe-Hansen havde oprettet en Kvindeskole med udvidet Højskoleundervisning og enkelte praktiske Fag. Det var en varmhjertet, helstøbt Personlighed, hvis Anskuelser paa væsentlige Livsomraader stod Fars nær; men det var tvivlsomt, om han egnede sig til at gaa i Gang med en stor, ny Opgave. Han gjorde et træt, lidt tungsindigt Indtryk. Og her maatte der kræves baade aandelig og fysisk Energi. Saa gik Fars Tanker til *P. A. Rosenberg*. Han savnede i Sandhed ingen af disse to Dele; til Gengæld vilde han næppe blive lyst i Kuld og Køn af Højskolen. Han var for »københavnsk« – populær (i god Forstand) rundt om i Landet, men ikke »folkelig«. Jens Nørregaard paa Testrup anbefalede i Stedet *Hans Rosendal*, Forstanderen paa Vinding Højskole – et fortræffeligt Forslag, hvis ikke økonomiske Hensyn foreløbig havde hindret Far i Forhandling med ham. Maaske kunde man i en kortere Overgangsperiode klare sig med mindre fremragende Hjælp; men givet var det, at Højskoleafdelingen før eller senere maatte udbygges, saa den kunde blive et bærende Led i den samlede Institution, der var Fars Drøm.

Paa en Esbjergrejse i Juni Maaned lagde han Vejen omkring Testrup for at høre Jens Nørregaards Mening. Her blev hans Opmærksomhed henledt paa *Grundtvigs Højskole*, som inde i Hovedstadens Periferi – den havde til Huse paa Marielyst – var ved at kvæles af den voksende Storby, og hvis Bestyrelse derfor tænkte paa et Salg af den meget kostbare Grund med de efterhaanden temmelig uhensigtsmæssige, værdiløse Bygninger. I saa Fald skulde Skolen dog ikke nedlægges, den skulde kun flyttes. I et Brev til Mor (25. Juni) sammenfattede Far Nørregaards Udtalelser paa følgende Maade:

»Han finder, at selv om der ikke bliver (nogen egentlig) Folkehøjskole hos os, kan Bestyrelsen for Grundtvigs Skole ikke gøre bedre end at træde i Forbindelse med mig. Han sagde nemlig: Hvis Grundtvig stod op, vilde han være fordomsfri

nok til at sige: Da det viser sig ikke at kunne gaa med en Folkehøjskole, saa anvender vi Pengene til en Landboskole, der arbejder paa Folkehøjskolens Grund ... Det var en meget frisindet Udtalelse. Baagø mente, at den næppe vilde kunne holde Stik eller vinde Godkendelse. Nogen endelig Bestemmelse har jeg selvfølgelig ikke taget, men faaet Momenter til Overvejelse og er glad ved Besøget«.

Der maatte sikkert ventes længe, før Fars Planer kunde virkeliggøres i fuld Udstrækning. For de gik *meget* vidt – videre, end han offentligt antydede. Man ser det af et Brev til Mor (22. Oktbr.), hvori Maalet tegnes i en dristig, resolut Streg: »Altsaa: en Folkehøjskole i Centrum og der omkring en Landbrugsskole, en Skovbrugsskole, en Havebrugsskole og en Haandværkerskole – ja, det hører jo til Fremtidens Afgørelser«.

Mor var ikke nær saa optimistisk af Natur. Hun var glad, hvis Dagen og Vejen blev klaret, uden at det sled *for* haardt paa Fars Kræfter. Det kunde se ud til, at Genrejsningen af den forfaldne Skole ikke blev let. Endnu en Maaned før Aabningsmødet skulde finde Sted, var hun mærkbar nervøs. »Gud give, der vilde komme nogle Indmeldelser«, skrev hun til Far, der over Hals og Hoved havde maattet rejse til Skærsø, hvor Farbror Jacob laa alvorligt syg. »Her følger to Breve fra gamle Elever, som begge udtrykker deres Glæde over, at du har taget Skolen paa ny, og deres Fryd ved Mindet om den Tid, de var her. Med Guds Hjælp vil der ogsaa nok i den kommende Tid flokkes en stor Skare Unge omkring dig; men det kan jo nok være, at der vil gaa nogle Aar først, og dem maa vi saa hjælpe hinanden at komme igennem paa bedste Maade«.

Det gik saamænd over Forventning! Da alt var parat til at modtage Eleverne, og Aabningsmødet fandt Sted den 20.–21. September, var der indmeldt 83 – mere end dobbelt saa mange som sidste Aar under Forstander Jensen. Og fra alle Sider strømmede Egnens Befolkning til for at byde Far velkommen. Første Dag blev der talt af Sognepræsten, *H. F. Rørdam*, af *Vilb. Birkedal* og af Far selv, anden Dag af Geologen, Prof. *J. F. Johnstrup*, Veterinæren, Docent *B. Bang* og Farbror *Poul*. »Det var rige og dejlige Dage, vi havde hos Eder«, skrev Mormor i sit Takkebrev; »vi følte ret, at det bedste var med, at Vorherre selv var hos os og med i alt med sin Naade og Velsignelse, og han vil nok skænke Eder lyse Dage i det gamle, kære Hjem og i den store Gerning«.

Det blev dog alt i alt et meget strengt Efteraar for dem begge. Farbror Jacobs pludselig Sygdom lagde nye Byrder paa Fars Skuldre, Ansvar for den store Gaards Drift blev i den følgende Tid paa en Maade hans, og under disse Omstændigheder slog han sin Lid til sin næstældste Søn, *Poul*,

der ganske vist kun var 19 Aar gammel, men allerede havde vist, at der baade var Tømmer, Pligtfølelse og Ansvarsfølelse i ham. Poul kendte Skærsø nøje fra den Tid, han havde lært Landvæsen dèr. Siden var han kommet til Fars Fætter paa Raaballegaard for at fortsætte sin praktiske Uddannelse, og i 1889 var han begyndt det teoretiske Studium inde paa Landbohøjskolen. Far var meget ked af at skulde afbryde hans Læsning, men der var intet at gøre. Med een Dags Varsel maatte Poul midt i August af Sted til Skærsø. »I Løbet af tre Dage kan han og jeg da ventelig gennemgaa alle Regnskabsbøgerne, Folkelønningerne, Mælkeleverancerne, Brændehandelen, Tørvesalget, Besætningsforholdene o. s. v. o. s. v., saa vi faar et fælles Grundlag, paa hvilket vi bedre kan forhandle ved senere Meningsudvekslinger gennem Breve eller ved mine Besøg derovre«. Det var en stor Tillid at vise saa ung en Mand. Men Far frygtede ikke. Og han havde heller ingen Grund dertil. »Poul har det godt«, kunde han ved Udgangen af Oktober meddele Mor. »Skægget gror, Manden udvikles, men paa en køn Maade. Han er vist Pladsen voksen«. Og ved Udgangen af Marts næste Aar hed det: »Her er en Orden, som jeg aldrig har set her før, og Kreaturerne ser godt ud. I hans Værelse er der Orden. Regnskaberne passer. Det har været en smuk Virksomhed for vor store Søn«. Som Forvalter klarede Poul i alle Henseender Gaardens Drift til Farbror Jacob blev rask. Saa vendte han atter tilbage til Lyngby for at genoptage det afbrudte Studium ved Landbohøjskolen.

Sekretariatets stadig øgede Arbejde, Redaktion af Tidsskriftet, Genaabningen af Landboskolen, den daglige Undervisning, Driften af Brede Ladegaard, Oprettelsen af Landbrugsmuseet, Medansvaret for Skærsø – det var alligevel mere, end Far kunde magte. Han længtes efter et Pusterum. »Jeg glæder mig til at drive – drive – ja, rigtig drive omkring i Heden, Skoven, Markerne med vor kære, store Søn«, skrev han i et Oktoberbrev fra Skærsø hjem til Mor. »Ja, gid du nu vilde hvile dig«, lød det fra Mor; »du trænger saa haardt til det, og vi trænger alle baade til at have dig lidt imellem os og til at se dig lidt glad. Livet bliver saa underligt, naar man kun bruger sit Hjem til at arbejde, sove og spise i, men aldrig til at leve i«.

Fars Sind blev ud over Forvinteren meget trykket. Ikke mindst pintes han af Frygt for, at han i økonomisk Henseende havde bundet sig stærkere, end godt var.

Han kunde ikke sove om Natten og skulde alligevel passe hele sit spredte, omfattende Arbejde Dagen lang. Nu og da gav han Udtryk for

Træthed. Da Julen stod for Døren, tvang en Influenzaepidemi paa Skolen Far til Sengs – det gav lidt nødtvungen Hvile. Ved Nytaarstid var det Mors Tur at lægge sig. Og da de begge vel var kommet paa Benene, lød der nye Nødraab fra Farbror Niels. For ham og Tante Anina havde Højtiden været endnu langt værre. Et Par Dage før Jul var Rettens Folk kommet til Søholt for at optage Fortegnelse over alt Løsøre og Indbo. Der var ikke længere nogen Vej uden om en Tvangsauktion. Men som sædvanligt var Farbror Niels særdeles fortrøstningsfuld. »Jeg skal nok hitte paa noget, naar jeg staar løs og ledig«, forsikrede han. Der var saamænd Muligheder nok! Og da Gaarden saa i Januar 1890 gled ham ud af Hænderne ved Auktionen, viste der sig faktisk en helt uventet Løsning: det lille Afholdshotel i Nykøbing paa Mors søgte ny Vært, og Farbror Poul lagde sig i Selen for at skaffe ham Pladsen. Saa havnede han da – foreløbig – oppe i den fjerne Limfjordsby i en Gerning, som laa hans Interesser nær, og der sænkede sig en uendelig Hvile over Søkendeflokkens Sind. Hvad der var ofret af Penge ved Laan efter Laan var ganske vist gaaet tabt. Men Farbror Niels var kommet i Havn. Og selv de sværeste Prøvelser havde ikke formaaget at bryde Kæden.

XII.

Har jeg selv noget Minde om dette trange Efteraar og denne slidsomme Vinter 1889–90? Absolut ikke. Den hele Verden var saa fuld af overraskende og mærkelige Foreteelser, at en lille Hjerne havde mere end nok andet at tumle med. Jeg var nemlig begyndt min *Skolegang*.

Som Medhjælper paa Landboskolen havde Far ved Sommertid 1889 faaet en Lærer ovre fra Ryslinge, *Kristian Appel*. Han skulde undervise dels i almindelige Højskolefag, dels i enkelte Landbrugsfag som f. Eks. Landbrugsregnskab. Hans loyale, pligttro Sind tegner sig tydeligt i de faa Ord, som i Slutningen af Juni meddelte Far, at han nu havde solgt sin Ejendom, saa han kunde være parat: »Naar den Tid kommer, at De har Brug for mig, skal det være mig en Glæde at gaa for Deres Ordre«. Der var noget af en gammel Soldat over Appel. Han passede godt til et Arbejde sammen med »Kaptajnen«.

Kort efter at han den 1. September var rykket ind i Landboskolens Lærerbolig, medens Børup havde taget den ene af de nye Lejligheder i Landbrugsmuseet i Besiddelse, fik han til Opgave at lære mig al Visdoms

Begyndelse: den uundgaelige A. B. C. Jeg husker endnu den stumme Betagelse, der greb mig, da jeg med Bogen og en Tavle under Armen og Mor i Haanden den 3. Oktober vandrede over til ham for at begynde paa et Slid, som aldrig nogen Sinde skulde faa Ende, men i Aarenes Løb rigtignok undergaa adskillige Forvandlinger. Jeg skulde have 2 Timer daglig, og Mor ønskede, at de maatte faa »en heldig Indflydelse« paa mig, for sandt at sige havde jeg »desværre været saa uelsk værdig i denne Tid«. Sammen med mig skulde Olaf Børup nyde godt af Appels Pædagogik. Han var alvorlig som jeg – Livets sande Ansigt begyndte at tegne sig for os!

Appel var en høj, lidt duknakket Mand, næsten skaldet, med kortstudset, graat Fuldskæg og med et Par milde, spillende Øjne. Han gik i blaa Jakke, havde graa Benklæder med Knæ i og røg paa en lang Pibe, hvis vaade, fortyggede Spids egnede sig fortrinligt som Pegepind. Hans Kone, *Katrine*, der smuttede ud og ind, mens vi læste, var en lille midaldrende, trivelig Husmor, som altid havde et Smil tilovers for den bette Knægt, der nu sad fast i Saksen.

Det var »Friskoleundervisning«, Appel drev, og det var god, grundtvigsk – eller koldsk – Fortællekunst, han præsterede. Naturligvis maatte vi først og fremmest have de almindelige Grundbegreber indterpede. Paa vore Skifertavler søgte vi nøjsommeligt med spidse, skrattende Grifler at eftergøre hans sirlige Tal og Bogstaver. Først skulde man liniere Tavlen op, og det gav et kort, advarende Smæld, hver Gang Griflen smuttede og røg mod Tavlerammen. Mon den holdt? Det var meget svært at gøre Afstanden mellem Linierne ens, men endnu vanskeligere var det at faa de mange Nuller eller Ettaller til at balancere paa dem. Nogle dansede fortrøstningsfuldt over Linierne, som vilde de fare til Himmels, andre gik tværtimod til Bunds, som var de allerede trætte og udslidte. Tretallerne lignede smaa, tynde Bagerkringler, der ikke hang rigtig sammen, og mine Firetaller havde en usalig Tendens til at vandre baglæns – med Næsen den gale Vej. Det var ganske som denne Slange, Appel kaldte et stort S. Pas-sede man ikke paa, vendte den Hovedet til den gale Side. Og T-et fik trykket Hatten ned i Panden, saa det saa saa skummelt ud. Men rent galt var det med de store G-er! Der var saa mange Kruseduller, man skulde finde Rede i, før Appel blev tilfreds med Resultatet. Til Gengæld var det saa morsomt at skrive et stort G – fuldt af Fantasi og Narrestreger. Var Tavlesiden gjort færdig, fremvist og godkendt, kom det allerbedste: man fik Lov til at spytte midt i hele Herligheden! Og saa kom Svampen, der

hang fast ved Tavlerammen i et langt, snavset Stykke Sejlgarn, i Sving. Den graa Skiferplade blev sort som Blæk, jo mere man spyttede; men siden tørrede den igen, og Processen kunde uforstyrret følges i alle Enkelt-heder. Vi havde ingen Stormfart paa under Arbejdet.

Dette Tavleværk var den rene Leg. Det kunde umærkeligt glide over i, at man tegnede baade Mænd og Koner, Huse, Heste og Dannebrogslag. Nej, den virkelige *Alvor* – det var A. B. C.'en! Dens første Sider var lette nok. Her stod nogle kolossale Bogstaver, som ordentligt bredte og brystede sig og ikke rigtigt kunde forliges, for de optraadte aldrig mere end to eller tre sammen. *SO*, stod der. Eller *LO*. Eller *MIS*. Eller *MUS*. Det var for saa vidt gaadefuldt. Vilde man have nogen Mening ud af det, maatte man selv digte sig til den, og det var heller ikke saa vanskeligt. Senere blev Bogstaverne baade mindre og mere medgørlige. Nu kunde de godt forliges baade fem og seks ad Gangen, ja, der aabenbares efterhaanden en mystisk Sammenhæng mellem Grupperne, saa der kom Sætninger paa to-tre Ord ud af det. *Koen brøler. Grisen siger of*. Højest interessant! Kendsger-ninger, som man selv havde observeret, fastsloges Sort paa Hvidt. Det endte med smaa Historier paa fem Linier, paa ti Linier, paa en halv Side. Og Billederne, som hele Vejen havde livet Stavningen op, blev mere drama-tiske. Omsider kunde man virkelig *læse!* Men hvor mange Hundrede Gange havde Appel ikke forinden bakket paa Piben for at holde Ild i den, stoppet Asken ned med en sort Pegefinger, knibset det værste af i Luften og ladet Pibespiden regulere Farten, naar man var ved at løbe Sur i det!

Appel gav mig imidlertid meget mere end denne første Indvielse i Bogstavernes og Tallenes Mystik. Han *fortalte* Bibelhistorie og Danmarks-historie, fortalte sindigt og roligt, jævnt og forstaaeligt. Han havde virke-lig noget paa Hjerte. Det var næsten umuligt at begribe, at han ikke selv havde oplevet det, han fortalte om – saa nært og ligefremt forekom det. Man skulde tro, han havde kendt baade Abraham og David, Stærkodder og Kong Rolf. Men det havde han ikke. Han havde bare en sjælden Gave til at leve med i de gamle Fortællinger, saa intet af Indholdet døde, men alt ligesom genopstod i hans Ord. Det var koldsk og grundtvigsk Forkynder-glæde, lige saa vederhæftig, som den var beskeden. Og ind imellem fulgte Salmer, Sange og Viser, der gav Beretningerne den rette Klangbund. Inge-manns Morgensange, Grundtvigs bibelhistoriske Smaadigte, Bjarkemaalet og Fædrelandssangene – alt det, som de store Bønderkarle paa Højskole-afdelingen lærte at synge, fik ogsaa *vi* vor Part af. »Nu vaagne alle Guds

Fugle smaa« eller »Sol er oppe, Skovens Toppe glimre alt som Gimles Tag« – hvem kunde være søvrig eller utidig til *det!*

Jeg gemmer endnu C. J. Brandts lille Bibelhistorie for Børn, som Appel brugte til Grundlag for sine Fortællinger. Den havde mine to ældste Brødre faaet den 10. Oktbr. 1878, siden var den vandret over til Jørgen og fra ham til Ellen, indtil Far den 8. Juni 1889 indskrev *mit* Navn i den. Hvor har jeg elsket dens Indledningsdigt »Til Børnene«, som jeg lærte udenad:

»Kommer Smaa, med Kinden rød!
En paa Skammel, en paa Skød,
Jeg vil Billeder jer male,
Vi vil om Guds Stovværk tale,
Takke ham saa godt vi kan!«

Brandts bibelske Fortællinger var gennemvævede af Vers, flest af Grundtvig, og hver enkelt havde sit eget Billede, som jeg stirrede paa, til alle dets Smaatræk var indpræget i mit Sind – Luft og Lys og Mennesker og Dyr, Træer og Blomster, dybe Dale og fjerne Byer eller Fjelde. Det var naive Træsnit, ganske sikkert tyske; men hvor fantastisk meget røbede de ikke for mig i al deres Trohjertighed, der sjældent nægtede dem at lade to Scener udspilles paa den samme Billedflade. Og naar Appel forklarede dem for mig eller læste Versene, som hørte til dem, aabnede der sig en underfuld Verden, hvori Gud talte og Tordenen rungede, Vandene strømmede, Tornebusken brød i Brand, Englene sang, og Jesus stillede Stormen.

Ud paa Vinteren hændte det mange Gange, at jeg om Eftermiddagen listede mig over til ham og slog mig ned paa Gulvet i Lysskæret fra Kakkellovnen. Selv sad han i sin Lænestol, som var rykket hen mod Varmen. Piben havde faaet et nyt Stop »Melange Nicot«, den var omhyggeligt tændt og Tændstikken stukket ned i Tobakken, de tynde blaa Røgskyer var blevet til tætte graa Slør, som i Ovnsskæret traadte næsten hidtidigt frem paa Baggrund af Mørket i den øvrige Del af Stuen – og *saa* begyndte han at fortælle, mest om Danmarks gamle Historie eller om Aserne – Odin, Thor, Tyr, Freja, Sif, Brage, den fæle Loke, hele dette Galleri, som jeg kendte fra Constantin Hansens Tegninger i Fabricius's Historiebog, og som nu færdedes om mig, talte og lo og fnøs, gik i Fælder og vandt Sejre – ganske som levende, virkelige Mennesker!

Eller han fortalte om 64 – saa jeg syntes, at den lyseblaa Soldaterhue med den rød-hvide Kokarde sad paa hans gamle, ærværdige Hoved. Det

var den Krig, Far havde deltaget i! Danevirke, Dybbøl – de Navne fik nyt Virkelighedsindhold for mig. Far selv havde kun sjældent fortalt mig om Krigen. Senere skulde jeg møde en, som fortalte endnu bedre end Appel. Men Far – hvorfor undgik han som Regel at nævne noget om det, han havde gennemlidt og gennemstridt i sin Ungdom?

Først mange Aar senere forstod jeg Sammenhængen. For Far havde Saaret aldrig kunnet lukke sig. Han *taalte* ligefrem ikke at røre ved det. Tabet af Sønderjylland laa som en knugende Tynge i hans Sind. Han tog sin Tørn i det sønderjydske Arbejde – var f. Eks. en af de ledende inden for Foreningen »Dannebrog«, der samlede betydelige Pengemidler til den fortsatte Kamp. Han stod ogsaa i personlig Forbindelse med mange fremtrædende Sønderjyder, dernede og heroppe, modtog Besøg af dem, korresponderede med dem. Tømrermester *Kayser* og Kollaborator *Monrad* var nogle af hans ældste Venner i Sagens Tjeneste. Siden fulgte mangfoldige andre efter. Men den snævre, den intime Kontakt, som kun kan opnaas af dem, der selv *færdes* i det tabte Land, fik han ikke. Han kunde vanskeligt tænke sig at sætte sin Fod dernede, efter at han som ung Officer den 29. Juni 1864 havde maattet forlade Als med Resterne af sit haardt medtagne Kompagni. Først et Par Aar inden sin Død vovede han sig til en Vandring gennem Sønderjylland, og *da* lukkedes paa sin Vis Saaret. Han havde vundet sikker Tro paa Sejren. *Nu* kunde han fortælle om 64. Hvad jeg har hørt af ham om hans Deltagelse i Krigen, stammer i alt væsentligt fra disse hans sidste Aar.

Naturligvis var der een, som før nogen anden maatte vide, hvordan det gik mig i Skolen, og det var *Mormor*. Hun opretholdt med en rørende Trofasthed det Forbund, som hun og jeg altid havde staaet i til hinanden, og hun var aldeles ikke tilfreds, hvis hun ikke fik ordentlig Besked om min Tilværelse. »Ja, hvor kan jeg dog ofte længes efter den kære Dreng«, skrev hun til Mor, da der kun var gaaet et Par Uger, siden vi flyttede ind paa Landboskolen; »han blev altid saa glad, naar jeg kom, og saa mig nødig gaa. Han maa ikke glemme mig, men blive glad for mig, naar jeg kommer! Jeg har saadan savnet i dine to Breve et Ord om, hvordan han har det, om han er glad og sød. Er han ogsaa nu og da lidt vild og egenraadig, saa husk paa, at det var ogsaa Eders store Sønner i hans Alder«.

Hvor et saadant Defensorat lignede Mormor! Jeg har truffet nøjagtig det samme, naar andre af hendes Yndlinge blandt Børnebørnene var ude for en retfærdig, men ikke helt smigrende Bedømmelse. Saa var Mormor

den store Forbeder, hvis Kærlighed ikke tog det saa nøje med Kendsgerningerne. Thi i Virkeligheden var det sandt nok, at jeg var baade vild og egenraadig – derom kan der ikke herske den mindste Tvivl.

Mormor havde et naturligt Krav paa, at jeg i hvert Fald over for *hende* søgte at lægge de blideste Følelser for Dagen, og det faldt sammen med min egen Trang. Jeg længtes saa skrækkeligt efter hende! Derfor fik hun det allerførste Brev, jeg ved af at have skrevet. Det var dateret den 22. Oktbr. 1889, havde af Mor en Paategning om, at jeg selv havde produceret det, og lød som følger:

»kære mormoder!

Må Jeg ikke nok komme ind til alle eders festdage«.

Skønt var det ikke; men der var jo heller ikke gaaget fulde to Maaneder, sidens Appels Pibespids begyndte at følge mit Krimskrams paa Tavlen. Og Mormor forstod mig. Hun svarede:

»Hvor blev jeg dog glad for dit lille, kære Brev i Gaar Aftes, ja, saa glad, at jeg slet ikke kan sige det. Du min egen, velsignede Dreng, ja, du kan være sikker paa, at du herefter altid skal komme med til vore Familiefester. Nu faar vi vel ingen før til Jul, naar vi skal have Juletræ; men vil Gud gøre os alle raske, saa skal du være med ind at danse om Morfars og Mormors Juletræ.

Og du er begyndt at gaa i Skole! Du er jo snart en stor Dreng; men du maa aldrig blive saa stor, at du vokser fra Mormor. Det kan somme Tider ske; men det vil *du* ikke. Du vil som dine store Søkende altid holde af os to gamle Morforældre«.

Tænk, at man kunde begynde at korrespondere! Det var ganske vist særdeles ufuldkomment, hvad man fik sat sammen; men det kunde dog forstaas af et gammelt, kærligt Hjerte. Og Mormors Indbydelse gentoges paa Aarets sidste Dag. Hendes Juletræ var fastsat til den 5. Januar – nu maatte vi ikke narre hende og Morfar! Der kom desuden Fætre fra Hjørlande Præstegaard og Kusiner fra Lykkesholms Allé, som jeg kunde lege med, »naar kun de Store vil lade ham være lidt fri for de evige Rettelser«. Jo, *hun* vidste, hvor Skoen trykkede!

Men saa blev Mor syg. Det var en frygtelig Skuffelse. »Jeg var i Gaar ude at faa alle mine Indkøb besørget til Juletræet og kom saa glad hjem, for jeg syntes, jeg havde faaet det besørget saa pænt og havde faaet saa kønne Ting, og saa fik jeg den Bedrøvelse, at du ikke kunde komme«, klagede Mormor. Og Morfar sekunderede hende: »I kan ikke vide, hvor vi vil savne jer! Din Mand kan saa prægtigt føre Sangen an, og det trænger

vi til, og det savner jeg, savner det paa Grund af min daarlige Hørelse mere end de andre«. Nej, det blev en trist 5. Januar. Ogsaa for mig. Det var kun mine to ældste Brødre, som fik Lov at tage ind paa egen Haand. Vi andre blev holdt under Observation paa Landboskolen. Influenzaen vilde ikke høre op, Vejret var raat og koldt, Mor laa i Sengen, og Far var Rekonvalescent.

Mormor og jeg maatte taalmodigt vente paa bedre Tider.

XIII.

En Hovedaarsag til Fars Nervøsitet i Efteraaret 1889 og den paafølgende Vinter var Frygt for, at han selv med Ansændelsen af alle sine Kræfter ikke skulde kunne klare for sig økonomisk. Det var alligevel dyrere at sætte baade Skole og Gaard i Drift, end han havde tænkt sig, Museet kostede Penge, Farbror Niels kostede Penge, vi Børn kostede Penge – og Priserne paa alt steg. Man smiler uvilkaarligt, naar Morfar i en lille Efterskrift til et Brev i Begyndelsen af Oktober skriver: »Koks er atter steget og koster nu to Kroner Tønden!« Men det *var* jo ikke Spøg – hverken for en lille eller for en stor Husholdning, at Budgettet stadig strammedes.

Derfor havde Far allerede da indledet Forhandlinger med Bestyrelsen for Grundtvigs Højskole om at afhænde Landboskolen til den og samtidig faa flyttet Skolen paa Marielyst ud til Lyngby. Det var altsaa Jens Nørregaards Plan, han søgte at realisere, og Bestyrelsens Medlemmer var særdeles interesserede i Sagen. Men Forudsætningen maatte naturligvis være, at de kunde faa solgt Marielyst og derved frigjort den nødvendige Kapital, og en passende Køber kneb det længe med at finde. Omsider løstes dog Knuden. Landboskolen blev afhændet til Bestyrelsen i Marts 1890, den Driftskapital, som Far selv i det lange Løb vel nok vilde have savnet, blev skudt ind i det store Foretagende, og han kunde med fast Haab se Fremtiden i Møde. »Vi har nu Bund under Fødderne«, skrev han til Mor (24. Marts), »og kan skimte Land og Lysning ud af den tykke, koldklamme Taage, som havde lejret sig om os i Efteraaret og Vinteren; derfor, min Ven, vær trøstig og frimodig, med Guds Hjælp vil det gaa!«

Der skulde heldigvis ikke saa meget til, før Mor lod sig opmuntre, naar kun Far var glad. Og de klare, forjættende Foraarsdage gjorde Resten. Hvor skulde man kunne være trist og mismodig i al den Herlighed, som

aabenbarede sig med Solvarmen og det spirende Korn! »Her er saa dejligt herude«, skrev hun til Mormor (14. April); »Rugmarkerne staar saa grønne, og Lærken jubler højt oppe over dem. De har alle saa travlt baade i Mark og Have, og fem Høns har jeg, der ligger paa Æg. Jeg venter snart de første Kyllinger. Vilhelm er fuldt beskæftiget med at saa og plante i sin egen lille Have. Jeg tror, den hver Dag bliver lavet om; naa, saa gaar den Tid. Han er altid i Aktivitet og finder paa det utroligste at fordrive Tiden med«.

Rundt om blev Farverne dybere og frodigere, efter som Tiden gik. Sommeren stod for Døren. Den 10. Juni skulde der være Søskenmøde paa Askov, og Rejseplanerne drøftedes. Mormor øjnede straks en Chance. Mine Barnepige hørte nu Fortiden til, og hvis Mor rejste til Søskenmødet, var der ingen andre end Mormor til at passe mig. »Hvor skal det være godt at leve en lille Tid med ham igen!« Men Morfar saa Sagen fra en helt anden Side: »Jeg synes, I skulde tage ham med! Han vilde have baade *Gavn* og *Glæde* af det«. Og det blev Enden paa Spekulationerne. Far, Mor, Ellen og jeg drog af Sted til Askov. Det var første Gang, jeg oplevede et af disse Stævner – desværre endnu alt for lille til, at Minder om det kunde gro fast i Sindet.

Men da Rejsen var overstaaet, fulgte fire vidunderlige Sommeruger hjemme paa Landboskolen, hvor Morfar og Mormor var vore Gæster. De hentedes i vor egen Landauer inde i København. Noget *elegant* Køretøj var det ikke – en snottet Unge raabte en Gang »Hyttefad!« efter det. Det havde sin Styrke paa et helt andet Felt: det var solidt, rummeligt og adstadigt. Ingen vild Hest kunde faa Hjulene til at løbe hurtigere rundt, end de selv fandt for godt. Og dette var netop efter Mormors Hjerte. Naar hun og Morfar (med et brunt Plaid om Skuldrene og den store, sorte, bredskyggede og højpulede, bløde Grundtvigianerhat paa Hovedet) langsomt kom rullende ud til os, vidste vi, at Sommerferien var nær ved sin Klimax; nu kom »den favre Tid, vi ventede' saa længe«.

De Aar var forbi, da Mormor kunde færdes lidt i Omegnen – hvile ud paa en Bænk i Sorgenfri Skov og saa trippe videre med sin lille, sorte Stok i Haanden. Nu holdt hun sig til Havegangene derhjemme, viste en næsten mistænkelig voldsom Interesse for mit stadigt skiftende Haveanlæg, smilede sit lille forblommede, skælmske Smil, der fik alle Rynkerne i hendes gamle Ansigt til at akkompagnere sig, kom med en »birkedalsk«,

venligt-spydig, kærligt-drillende Bemærkning og satte sig saa atter til Ro i det skyggefulde Vildvinslysthus foran Havestuedøren. Hvor hun *nød* saadanne Dage! Hvor hun var inderlig taknemmelig for dem! For Lyset og Varmen og Stilheden. For dette at mærke Travlheden i den store Bygning uden at forstyrres af den. Hun syede sit Stramajbroderi, eller hun faldt i Tanker, med Hænderne hvilende i Skødet og med Blikket fast rettet mod Ting, som ingen af os kunde se, fordi de hørte Fortiden og hendes eget Sind til. Og blev det i Middagsstunden alt for varmt, begyndte Hovedet under den hvide Kappe med de lange, klare Kappebaand at nikke ganske lidt. Saa fik Mormor sig en dejlig Hvil, medens Fluerne summede, og Græshopperne spillede paa Fiol, og man listede sig paa Taaspidserne for ikke at vække hende.

Men saa at sige fra Morgen til Aften sad Morfar inde i Fars Kontor, bøjet over sit Arbejde. Det var nu *hans* Maade at holde Ferie paa. Han havde placeret sig i det ene Sofahjørne, Bøgerne og Papirerne var anbragt paa det firkantede Birketræs-Søjlebord – og saa gik Pennen. Linie efter Linie. Side efter Side. Han lagde den, læste, noterede, læste igen – Time efter Time. Og Pennen begyndte atter sin Vandring, ført af hans faste, sikre Haand, der selv i hans høje Alderdom (han var netop fyldt 79) ikke skjalv det mindste. Motion kendte han kun lidt til. Det blev væsentlig til en March op og ned ad Gulvet i Havestuen, naar vi havde spist til Middag. Med Hænderne paa Ryggen, tung og lidt foroverbøjet gik han sindigt Skridt for Skridt, lukket inde i sin Døvheds tavse Verden, grublende – forestillede jeg mig – paa alt det, han skulde skrive i Eftermiddagens Løb og ud paa Nattens smaa Timer. Han havde Privilegium paa at staa senere op end alle andre, for han var den, som sidst pustede Lyset ud.

Det hændte, at Mor fik revet ham ud af den daglige Tummerum ved at faa ham med paa en Køretur i »Hyttetfadet«. Saa frydede han og Mormor sig over den skønne Omegn – Geels Skov, Frederiksdal, Furesøen. Mormor havde en levende Sans for Naturen. Hun elskede Blomster og Fugle og *saa* altid et eller andet fornøjeligt, som gjorde, at hun kom oplivet og munter tilbage. Morfar havde det maaske ikke stort anderledes; men han var den uforstyrrelige, der sjældent havde mange Ord, fordi han alligevel var udelukket fra at høre Svarene.

Naar Ferien saa var gaaet, og Landaueren atter havde bragt dem ind til Hjemmet i Allégade og den fjerne, rolige Tilværelse langt fra Skov og Mark og 'Sø, delte »han og hans Emilie«, saa godt det lod sig gøre, Min-

derne om de lyse Sommerdage hos deres Datter. »Ja, Gud være lovet«, skrev han, »for de fire Uger, vi tilbragte hos jer. Jeg finder mig nu som et helt andet Menneske, og det egentlig talt baade aandeligt og legemligt. Jeg ved godt, at jeg i Dag er hundrede Dage over syvtini Aar; jeg ved ogsaa, at lang Tid kan jeg ikke have tilbage, men at Gud kan kalde mig, hvad Stund det skal være. Jeg er dog saa glad for hver Time, jeg er saa rask, at jeg, som jeg synes, dog nogenlunde kan røgte min Gerning uden at ligge mine Omgivelser alt for meget til Byrde. Til Byrde er jeg jo dog alligevel ved min stadig tiltagende Tunghørighed. Nu sidder Moder atter i sin Lænestol ved Vinduet i Dagligstuen, mens jeg sidder ved mit Skrivebord. Vore Sommerture er endt, og kun Gud ved, om og naar vi atter kommer paa Farten. Men dejligt har det været, baade i Hjørlunde og hos jer. Gud velsigne jer for al jeres Kærlighed«.

Havde man dog bare været stor og fornuftig nok til at lære Nøjsomhed og Taknemmelighed af disse to Gamle!

I August skulde der ske noget enestaaende mærkeligt: Far vilde tage sig Ferie – virkelig, veritabel *Ferie!* Min ældste Bror var i Juli rejst til Norge og befandt sig »i den syvende Himmel«. Det var Fars Mening at støde til ham et eller andet Sted og saa sammen med ham farte en tre Ugers Tid om for at høste Indtryk og samle Kræfter til den kommende Vinterkampagne. Der skulde sluttes af paa Hvilan Folkehøjskole i Skaane, hvor Mor vilde mødes med Far og følge ham det sidste Stykke af Vejen hjem. Paa Rejsen vilde han ikke have Meddelelser af nogen Art, som kunde friste ham til at glemme Hvilen og gaa i Gang med Arbejdet!

Ak, hvor kan selv en klog Mand være mærkelig naiv! Far var rejst hjemmefra den 3. August og lagde Vejen op mod Storlien, hvor han skulde træffe Sønnen. Allerede den 7. August begyndte Mor at blive ængstelig, »thi jeg synes, du arbejder i Toget og skriver lange Breve, og jeg kan ikke se Tegn til Hvile«. Dagen efter fandt Mødet paa Storlien Sted; men inden der var gaaet en Uge, havde Far mere end nok af Højfjeldet. Vejret var daarligt, Betjeningen middelmadig, Sønnen kedede sig, han selv var paa Nippet til at gøre det samme, og han begyndte at forlange Oplysninger om, hvordan det gik med Arbejdet derhjemme. Selv paa Afstand kunde man vel tage Haand i Hanke med et eller andet. Men foreløbig holdt Mor Ørene stive. »Naar du har faaet at vide, at de har pløjet et Stykke af Brakmarken, og at der er kommet noget Gødning hjem, saa er det vist bedst, du slaar dig til Ro og lægger alt i deres Hænder, som du har overgivet

det til«. Alligevel tabte Mor Slaget. Han gentog saa pænt sin Bøn om Efterretninger, og hun maatte parere Ordre. Hun gav kun et drastisk – men sandt – Billede af hans evige Travlhed: »Her i dit Kammer var der jo tidt 4 paa een Gang, som du skulde forhandle med, netop naar du skulde gøre dig færdig til din Københavneretur, og saa blev Enden, at du maatte kile af Sted for at naa Toget, svedt og forpustet. Lige saadan, naar du kom hjem – 3-4-5-6 Ting paa een Gang!«

Hvor kan jeg se alt for mig! Far i Løb ind fra Morgentimen – samlende sine Papirer i den sorte Læderportefeuille – skiftende Hjemmejakken med Byjakken. Saa tænder han Cigaren og skynder sig ud i Entreen med Mor og mig i Hælene – Bommen fjernes fra Yderdøren – og derefter i rask Gang ned ad Pærealléen, gennem Hulvejen og Skoven og Lyngby til Stationen. Toget har holdt der nogle Minutter, og Togføreren vil køre, men Stationsforstanderen ser paa sit Ur. »Kaptajnen er endnu ikke kommet«, siger han, »der maa mangle et Minut!«

Men da Mor har lukket Entrédøren efter Far, tager hun mig i Haanden, og vi gaar sammen ind i Havestuen. Hele Situationen staar lyslevende for mig, som var det i Gaar, jeg oplevede den. Det klare Formiddagslys vælder ind ad de tre store Sydvinduer og tegner gyldne Tavlv paa Gulvet. Havedøren staar aaben. Der er saa formiddagsstille, saa uendelig fredeligt og velsignet i Stuen. Og Mor, som er i sin blaastribede Morgenkjole, sætter sig paa Stolen ved Vinduet nærmest Entrédøren. Hun tager mig paa Skødet og stryger mig over Haaret, medens hun ser sig om i Stuen og ud i den grønne, skyggefulde Have. »Vi har et dejligt Hjem«, siger hun stille. »Vorherre bevare vores Far baade for det og for os!«

XIV.

Da vi naaede Sommeren 1890, kunde Kristian Appel ikke lære Olaf Børup og mig mere. I hvert Fald besluttede vore Forældre, at vi nu skulde i en *rigtig* Skole.

Af en eller anden Grund kom Olaf mig nogle Dage i Forkøbet. Han begyndte »nede hos Thyssen« den 19. August, straks efter Sommerferien, medens jeg først blev indmeldt den 3. September. Jeg kunde altsaa modtage en vis Orientering angaaende det, der ventede mig, og det virker altid beroligende at vide sig sikret mod Chock. Navnlig gav Olaf mig en særdeles detailleret og livlig Beskrivelse af Morgensangens Forløb. Der er

dog begrundet Tvivl om, hvorvidt han havde opfattet denne dagligt tilbagevendende Ceremoni korrekt; men mine Forventninger var spændt, og jeg tør nok antyde, at et flunkende nyt Tornyster med Sælhundeskinds Klap og røde Læderkantninger forhøjede Stemningen.

I »Thyssens Skole« – *Lyngby Realskole* – havde mine Brødre gaæet, inden vi flyttede til Frederiksberg, og alene det maatte stemme Sindet højtideligt. Man kunde jo ende som hvad som helst, naar man gik Tørnen igennem. Ganske vist havde Fætter Aage fra Havmøllen forsøgt sig Vinteren forud ved det samme Lærdomssæde, og da han boede hos os, havde jeg et vist Indtryk af hans Erfaringer. De havde ikke været straalende. Men det var næppe *udelukkende* Skolens Skyld, og de mange Taarer, Vinteren havde kostet ham, behøvede i hvert Fald ikke *jeg* at græde paa Forhaand. Tværtimod. Nu var der Chancer for nye og store Oplevelser! Lang Skolevej, paa hvilken al Verdens Ting kunde hænde, mange Kammerater og Lærere og Lærerinder, der sikkert var opsat paa lige saa megen Morskab som jeg selv.

Naa, Skuffelsen meldte sig jo inden længe. Jeg startede ved et lille Bord »for de flittige og rolige«, men havde kun siddet der i faa Dage, da jeg blev flyttet hen til det store Bord lige ved Læreren. Han mente, det vilde være formaalstjenligt for min Opmærksomhed. Jeg havde – udtrykte han sig – »knurret« ad min Sidemand, Max Rangoon, og det gik op for mig, at man skulde vise en baade venlig og stilfærdig Optræden i en Skoletime.

Men naar jeg nu tænker tilbage paa Skoleaarene i Lyngby (jeg blev atter udmeldt den 1. April 1896), er det egentlig ikke mange Begivenheder, som har fæstnet sig i Erindringen. I hvert Fald ikke Begivenheder, Skolen som saadan har Ansvar for. Jeg husker, at jeg havde en vis flov Fornemmelse, da jeg selv i 1910 blev Lærer ved og i 1911 Medbestyrer af Skolen – jeg savnede trods alt Kontakt med dens Traditioner. Meget var hændt i Mellemtiden, og lidet havde jeg kunnet føre med mig over i min følgende Tilværelse fra disse mine tidligste Skoledage.

Og dog er der ingen Tvivl om, at Skolen havde sit eget Ansigt, som nok havde fortjent at blive indprentet i min Bevidsthed. Forstanderen, *A. D. Thyssen*, som selv havde grundlagt den og oparbejdet den fra en svag og usikker til en anerkendt Position inden for Byen, var en Mand, som tog sin Gerning med stor Alvor og Ansvarsbevidsthed. Han var en troende Kristen og en varmhjertet dansk Skoleleder, for hvem Lærestoffet langt fra

var alt, men den personlige Paavirkning af Eleverne fuldt saa vigtig. Hans væsentligste Mangel var, at han savnede det Incitament, som skal til for at vække Liv, Røre, rive med. Han var dæmpet, virkede tilbageholdende og streng uden i Virkeligheden at være det, besad megen Autoritet, men satte – i hvert Fald for de mindstes Vedkommende – ikke dybere Spor. Jeg vil tro, at Eleverne oppe i Realklasserne bedre kunde faa Tag i de værdifulde Sider af hans Personlighed.

Og hvad Lærerkorpset angaar, var det – som ved alle private Skoler paa den Tid – meget uensartet. Dets Nestor var cand. phil. *Otto Krag*. Ham havde vi Smaa i Naturhistorie og Geografi. En lille, undersætsig, skægget Mand, fuld af Temperament, fuld af Humør og Evne til at forstaa os. Naar han blev vred, kunde han tordne løs med sin dybe, buldrende Stemme, saa vi dukkede os ved Pultene; men han kunde ogsaa fortælle stilfærdigt og lunerigt, og han ejede – hvad kun de ældre Klasser havde Mulighed for at opdage – en vaagen poetisk Sans, som lod ham fortolke et Digtværk, saa det greb Drengene i 13–14 Aars Alderen. For os læste han nu og da en Fortælling eller nogle Vers – og vi anede saa smaat, at der kunde ligge en underlig Magt i Sproget.

Frk. *Lorenzen* var en ældre Lærerinde, som skulde give os Undervisning i Historie. Hun var en af dem, som Livet var gaaet forbi, men som har prøvet at redde Illusionen ved at holde et halvt tilstoppet Kildespring for Romantik aabent. Hun har sikkert haft sin Ungdomsoplevelse – og har bevaret Drømmen om den Lykke, Skuffelsen havde berøvet hende. En Overgang fik vi en rædselsfuld Lærer – ung, fræk og pomadiseret. Ingen af os kunde udstaa ham; men en skønne Dag kom Frk. *Lorenzen* straalende ind i Klassen og sagde: »Nu kan I lykønske mig, Børn! Nu er jeg blevet forlovet med Hr. X. Og det er noget, som man kun oplever een Gang!« Ja, heldigvis – kun een, kort Gang! Ikke mange Uger efter forsvandt Læreren, og den gyldne Ring gled af Frk. *Lorenzens* Finger. Jeg husker den Strid, mine Tanker maatte udkæmpe med hinanden: Var det et Held for hende? – for han var sikkert en Slubbet. Eller var det Synd for hende? – for nu havde hun jo ikke noget at glæde sig til, og hun var dog saa rar!

Men Verden gik uforstyrret sin Gang, og Frk. *Lorenzen* vandrede som før op og ned mellem Bordene, med Armene paa Ryggen, Hænderne fattet om de spidse Albuer, høj, mager, Haaret skilt og kæmmet stramt op paa Siderne af Hovedet til en lille Fuglerede øverst paa Toppen – forklarende, fortællende, blid som altid. En Eftermiddag skulde der ske noget særligt.

Hun anbragte sig selv paa Pulten af et Skolebord og samlede os om sig. Det har vel været i 4. eller 5. Forberedelsesklasse. Vi skulde begynde paa *Verdenshistorie* – og hun sagde, at det var noget, som baade var svært og morsomt. Med suveræn Myndighed lod hun baade Ægyptere, Babyloniere, Grækere og Romere være, hvad de være vilde, og sprang in medias res: hun begyndte med Korstogene. Men for mig er Korstogene egentlig altid begyndt paa denne Maade. Danmarkshistorien kunde jeg mindst lige saa meget af som hun – dør imponerede hun mig ikke. Men *Verdenshistorien* – det var noget nyt! Den fik i mine Øjne straks hendes Farver.

Og hun gik lykkeligt selvraadigt til Værks. Hun fulgte ikke et Skema fra øverst paa *den* Side til nederst paa *den* Side. Hun tog, hvad hun havde Lyst til og støttede sig til nogle dejlige, farveprægtige Billeder, som blev hængt op paa Væggen. Der var f. Eks. en Borgstue, hvor der spilledes Tavlebord, og hvor en vandrende Minnesanger havde fundet ind med sin Strengelæg og sine Viser. Hvor var der ikke meget at se og fortælle! Om Dragter og Haarsæt, om Døre og Vinduer og Bohave. Og der var et andet Billede med en Købstad – Gavlhuse, Øltønder foran Kroen, drukne Mennesker, Optog. Man kunde se og se i Timevis paa saadan et Billede! Men allerherligst var Billedet af en Turnering! Hele den vældige Forsamling uden om den aabne Plads, i Baggrunden Tribunen med de skønne Damer og de ædle Riddere, i Forgrunden Væbnerne, der førte Hestene frem, og Drengene, som var kravlet op i Træerne for bedre at se. Men inde paa Pladsen to frygtløse Riddere i drabelig Kamp, med Lanserne fældede mod hinanden, med Tøndehjælmene som støbt om deres Hoveder, med vajende Fjerbuske, flagrende Vaabenkjortler, rigt skaberaksmykkede Heste i flyvende Fart – hu hej! Snart vilde den enes Lanse brydes mod den andens Skjold, og Sejrherreren vilde høste Lønningen hos sin Dame. *Hvem* blev det? *Hvis* Vaabenmærke var det stolteste, *hvis* Vaabenkjortel den prægtigste? Jeg blev aldrig færdig med at grunde over det Problem.

Om Eftermiddagen gav Mor og Frk. Lorenzen mig Lov til at gaa ned paa Skolen med Pergamentpapir, lægge det over Billedet og tegne det hele op. Saa kunde jeg tage det med hjem. Og fortsætte Spekulationen!

Frk. *Jensen*, vor Dansklærerinde, var i det Ydre Frk. Lorenzens Mod-sætning – lille og buttet og altid smilende. Hvordan kunde man undgaa at komme til at holde af hende? Hun havde endnu meget af Ungdommen over sig, og hun kunde komme med saadanne pudsige Bemærkninger. Hun var vist ikke saa højtidelig, at man ikke kunde vove en Spøg med hende?

Ser du, det gik! Men til Gengæld var det frygteligt, naar hun blev vred – ikke paa Grund af det, hun sagde, men simpelthen fordi hun ikke længere var venlig. Saa gjaldt det om at faa hende i de gamle Folder igen. Hun havde ogsaa Skrivning med os – efter »Louise Stremmes Skrivebog«. Husker De den Anspændelse, hvormed man begynder paa en ny Side? Intet er endnu ødelagt. Forskriften staar saa indlysende rigtig. Stregerne synes saa tillidsfuldt givne. Saa begynder man – med spids Kno og Tungen ud af Munden. Kort efter er Skandalen sket ...

Men Tegnelærerinden, Frk. *Thyra Herdahl*, var noget for sig selv. Bare det, at hun hed *Thyra Herdahl* og ikke kun »Frk. Herdahl« sagde en hel Del. Det er ligesom man taler om Lorenz Frölich og Joakim Skovgaard og Mogens Lorenzen. For ellers var vi i Sandhed ikke paa Fornavn med hende! Denne lille, tætte, mørkhaarede Dame havde en uforlignelig Evne til at sætte sig i Respekt. Der var Disciplin i Timen! Sammenlignet med vore Dages Tegneundervisning var Opgaverne, vi fik, til det yderste fantasiløse. Det var først et »Grundkurs« over hele Siden. Olaf Børup opfattede det som »Rundkurs« – maaske det var derfor, han aldrig kunde faa Linierne rette. Og var det tegnet, kom der Streger paa skraa og Streger vandret og Streger lodret. Det var dødkedeligt. Først langt om længe naaede man til en Oval eller en Cirkel. Man fik Fortegninger, som blev hængt op paa Væggen – sad og maalte med Fingeren paa Blyanten, kneb det ene Øje i, brugte Loddessor og – navnlig – Viskelæder. Fingrene smittede til Tider mere af end Blyanten. Det var mindre heldigt. Og der beordredes en Renselsesproces. Men Oskar Skov *kunde* ikke faa Skidt af. Det var ægte. Paa den anden Side kom han aldrig længere end til »Grundkorset«. Det fremtraadte sørgeligt defekt paa en ujævn, graalig Baggrund.

Thyra Herdahl havde om Vinteren privat Tegneskole i sit Hjem. Her kom Byens kunstnerisk betagne Ungdom af begge Køn for at kopiere Billederne paa smaa trykte Lykønskingskort eller kaste sig ud i den uoverskuelige Opgave at tegne en Begonia i Vinduet. Mor gav mig Lov til at være med, og jeg var lykkelig. Her oplevede man at tegne med Kul! Og at bruge Stub! Havde man virkelig Talent, kunde Farver anvendes. Saa højt naaede jeg ikke. Men jeg kom hjem til Jul med en Badebro og et Badehus, der spejlede sig i et stille Vand. Det saa livagtigt ud som det Postkort, jeg havde tegnet efter – syntes jeg. Stubben var brugt med virkelig Følelse. Havet var nemlig ikke lige graat overalt. Mor godkendte Kortet blandt Julegaverne.

Det gjorde hun derimod ikke med et Hattestativ, som jeg havde fremtryllet under den frivillige Eftermiddagssløjd hos Frk. *Ditlevsen*. Skolen selv kendte ingen Undervisning i dette Fag; men efter endt Skoletid kunde Eleverne faa Adgang til at lære det, og naturligvis skulde ogsaa jeg forsøge mig. Resultatet var nedslaaende. Det paagældende Hattestativ var saa vældigt, at det kunde have baaret en Staalhjælm eller en Bjørneskindshue! Naar jeg tænkte paa Mors lille Capothat, maa jeg indrømme, at Dimensionerne var overdrevne. Det kom aldrig i Brug. Og det var Synd, for det var baade bejdsset og lakeret!

Jeg tror, at mange af mine Kammerater havde adskilligt mere ud af Skolens Undervisning end jeg, skønt jeg altid (med et Minimum af Flid) »fulgte godt med« – dog ikke i Timerne! Far vurderede absolut ikke min Uopmærksomhed og min Evne til at slippe let fra Lektierne særlig højt. Han hævdede den gode Regel, at en Skoledreng skal høre efter og være flittig. Men hvor *var* det svært! For den Verden, der laa uden for »Thyssens Skole«, var langt mere fængslende end alle Lærebøger og Regnehæfter tilsammen.

Olaf og jeg havde i god Forstaaelse af den indbyrdes Freds Nødvendighed slet og ret delt Herredømmet over Jorden imellem os. *Han* havde udraabt sig til hele Dyrerigets Konge, hvorfor jeg omgaaende annekterede Planteriget. Saa kom vi ikke op at skændes om Undersaatterne. Hvis han pralede med en Tiger, kunde jeg stikke ham en Palme ud, og tilkaldte han en Antilope til sin Raadsforsamling, konsulterede jeg et Brødfrugtræ. Jeg maa dog tilstaa, at Olaf følte sig adskilligt mere hjemme inden for *sit* Rige, end jeg i *mit*. Mine botaniske Begreber var stærkt begrænsede, og det var egentlig kun som en Nødhjælp, jeg havde tilegnet mig Planteverdenen. Det var saa flovt at staa med tomme Hænder, naar han mødte op med hele sin zoologiske Have.

Helst vilde jeg have haft et Rige, hvor *Historien* kunde spille en Rolle. Men kunde man give sig til at herske over døde Konger og Riddere? Umuligt! Da jeg imidlertid blev mere og mere utilfreds med mine vegetabile Undersaatter, som jeg ikke kendte Navnene paa, besluttede jeg at foretage et dristigt Skridt. Jeg vilde paa bar Bund *skabe* mig et Rige, som jeg kunde befolke aldeles efter eget Forgødtbefindende. Jeg meddelte ham min Beslutning og understregede, at Folk i dette Rige naturligvis talte deres ganske særegne Sprog, som han ikke vilde have nogen Mulighed for at begribe. Foreløbig var jeg ved at skrive Rigets Historie paa dette ejendommelige

Sprog. Naar første Kapitel var færdigt, skulde jeg tillade mig at læse det for ham. Saa vilde han selv kunne afgøre, om det ikke havde baade Højhed og Værdighed.

Som sagt, saa gjort. Jeg skrev løs, og nogle Dage senere stillede jeg med Resultatet. Under aandeløs Stilhed begyndte jeg Oplæsningen:

»Huitpaura saityre: Regosi barik i Frondratriyr.«

Virkingen var kolossal! Øjnene stod stive i Hovedet paa ham. Hvad kunde hans Løve andet end brøle? Var *det* noget! Nej, her var Vægt og Afveksling, hemmelighedsfulde Ord og ufattelige Sætninger. Og ingen andre end jeg forstod dem. »Hvad betyder Begyndelsen?« spurgte han forsigtigt og tøvende. »Torsk!« svarede jeg, »selvfølgelig:

»Oldgranskeren siger: Den første Konge hed Frondratriyr.«

Jeg kom aldrig længere. Men det havde ogsaa været en fuldkommen Knockout!

Derimod forfulgte jeg Sejren paa et helt andet Punkt. Børn kan være højst besynderlige. De kan foretage sig noget, som er totalt meningsløst, vanvittigt, sindssygt – men som rummer en egen indre Tilfredsstillelse for dem selv.

En skønne Dag kom Olaf hemmelighedsfuldt til mig og sagde: »Jeg har faaet et Faldetegn!« – »Et hvaffer et?« spurgte jeg interesseret. – »Et Faldetegn!« gentog han lavmælt og nikkede. Det viste sig at bestaa deri, at han, hver Gang noget blev tabt paa Gulvet eller Jorden, stak den højre Pegefindex op i højre Øje. Det var hans »Faldetegn!«

Der gik nogen Tid, i hvilken jeg følte mig stærkt distanceret. Hvad havde jeg? Kunde det nytte det fjerneste, at jeg skar en eller anden Grimase, naar noget faldt ned, og sagde, at nu havde ogsaa jeg et Falde-tegn? Det vilde jo bare være Plagiat. Men man føler sig uvel i en saadan Klemme. Æren kræver, at man faar noget helt for sig selv, og omsider lykkedes det mig virkelig.

Jeg kom hen til ham og sagde dybt alvorligt: »Jeg har faaet et Møde-tegn!« – »Naa«, svarede han udeltagende, »har du det«. – »Ja«, sagde jeg, »hver Gang jeg nu paa Vejen til Skole møder et Menneske, staar jeg paa eet Ben og siger:

»Likøberanemosjatteloproponirtoveimisjon.«

Han saa aldeles betaget ud. »Tør du?« sagde han. – »Selvfølgelig!« svarede jeg. Og næste Morgen skulde Forsøget gøres.

Da vi kom paa Stien mellem Folevad og Sorgenfri Skov, mødte vi det

første Menneske. Tre Skridt fra vedkommende løftede jeg højre Ben og sagde højt og betydningsfuldt:

»Likøberanemosjatteloproponirtoveimisjon!«

Mennesket saa komplet desorienteret ud, virrede med Hovedet og gik forbi. Lidt efter var der en ny i Farvandet. Scenen gentoges. Resultatet ligeledes. »Kan du se!« sagde jeg triumferende efter at være kommet ned paa begge Ben, »saadan er det at have et Mødetegn!«

Kendsgerningen var uimodsigelig. Virkningen var jo af en helt anden Karakter end ved hans stiltfærdige »Faldetegn«. Men det var en anstregende Operation. Al Verdens Ulykker vilde ramme mig, hvis højre Fod naaede Jorden, *inden* hele Remsen var lirket af. Gangen maatte faktisk ikke være afbrudt. De ekvilibristiske Øvelser, som fulgte med Meningen, tiltrak sig lige saa stor Opmærksomhed som denne selv. Folk tvivlede sikkert om min Forstand. Men naar de var godt og vel forbi, krummede Olaf og jeg os sammen i udsigelig Lykke. *Det var et Paafund!* Ikke engang jeg selv kunde forstaa Meningen!

Endog den bedste Idé forældes, og nye maa opfindes, hvis man skal kunne holde sit 7. eller 8. Aar ud. Den næste blev alligevel af fornuftigere Art.

Under de store Kirsebærtræer i Havens sydvestlige Del laa Jorden ubenyttet hen. Dette kunde ikke forsvares. Selvfølgelig maatte den tages i Brug. Men Stykket var alt for stort til at grave og lave Gange og Bede i. Det var – syntes jeg – næsten en hel *Mark*. Altsaa maatte jeg være Landmand og saa Korn i den. Men ikke som Mürer derovre paa Virumgaard – nej, dette skulde være *meget* mere eventyrligt. Min *Mark* havde aldrig været dyrket før. Den laa slet ikke her i Landet. Den fandtes i en fjern Verdensdel, hvor jeg var den første hvide Mand, som slog sig ned. Saa maatte den have et Navn. Desværre var mine geografiske Kundskaber ikke større end mine botaniske. Det gjaldt dog bare om at finde Navnet paa det Land, der laa længst borte af alle, og det var ikke saa svært – det kunde man høre af Navnet selv. Var det ikke givet, at *Belgien* maatte ligge uendelig fjernt, saa hemmelighedsfuldt som det lød? Selvfølgelig! *Marken* hed *Belgien!* Den var et Land for baade Negre og Indianere. Og nu skulde *Belgien* for første Gang dyrkes op!

Men hvordan skulde jeg saa Kornet? Inde i Fars og Mors Soveværelse hang der et Fotografi af et Maleri: en Mand gik med en Pose paa Maven og strøede Sæden ud med Haanden. Det var jo en meget simpel Frem-

gangsmaade; kun slog den ikke til, naar Belgien skulde besaas. Det maatte man have en Maskine til – en Saamaskine. Saadan en brugte alle de Voksne nu om Stunder. De *radsaaede*. Der var ingen anden Udvej: jeg maatte konstruere en Radsaamaskine!

Ovre paa Landbrugsmuseet havde jeg set Billedet af en ældgammel Plov. Far kaldte den en Ard. Det var bare en lang Stang, som i den ene Ende havde en Kæp paa tværs, der dels gik ned i Jorden, dels ragede op over Stangen, saa Plovmanden kunde holde i den og styre de Okser, han havde spændt for. Paa den Maade pløjede han en Fure op, sagde Far.

En saadan Himstregimse maatte da kunne laves om til en Radsaamaskine? Hvis man nu lod Stangen rage bag ud for Styrekæppen og gjorde en Beholder med Korn i fast paa Stangen og lavede Hul i Beholderen – saa maatte Kornet da løbe ned i Furen? Rigtigt! Jeg fik fat i nogle passende Pinde, lavede mig en Ard, skaffede mig en tom Sardindaase hos Mor, slog nogle Huller i Bunden paa den, sømmede den forsvarligt fast og fyldte den med Korn. Belgien kunde kultiveres!

Olaf var foreløbig holdt uden for Sagen; men da alle Forberedelserne var truffet, kaldte jeg paa ham. »Kom her«, sagde jeg, »jeg har noget, jeg skal vise dig!« Og vi ned under Kirsebærtræerne til Radsaamaskinen. »Se, dette her er Belgien«, forklarede jeg. Han saa usikkert paa mig. Han vidste ikke mere om Belgien end jeg. »Altsaa«, fortsatte jeg, »nu gaar vi i Land i Belgien. Og de Vilde er jaget bort, for vi skal bo her. Og vi skal saa hele Belgien til. Hvis du trækker i Stangen dèr, skal du se!«

Olaf havde, som før nævnt, faaet en god Portion Skepsis i Vuggegave. Han betragtede min Maskine med udtalt Mistillid. Men Forsøget kunde naturligvis gøres. Han tog fat.

Ak, jeg havde ikke regnet med, at Belgiens Jord var saa haard. Heller ikke, at Kornene tilsyneladende foretrak at drysse uden for Furen. Heller ikke, at der kan stilles ublu Krav til Standhaftigheden af tre halvanden-tommes Søm. Meget hurtigt brød Maskineriet sammen, og jeg blev grebet af Olafs Mismod. Vi opgav Kultiveringens. Belgien blev aldrig opdyrket.

XV.

Det var en dejlig Skolevej, vi havde. Om Morgenen vandrede vi den korteste Strækning gennem Sorgenfri Skov – ellers havde vi jo maattet staa tidligere op end nødvendigt. Men naar Turen gik hjem fra Skolen, kunde

der gøres mange Svinkeærinder – op omkring Slottet, som ikke var afspærret, fordi det stod tomt, ned omkring Grotten med Udsigten til Folevad, Museet og Landboskolen, men allerhelst hele den lange Omvej ad Stien, der fulgte Mølleaaen, og hvor der var Lejlighed til baade at arrangere Kapsejlads med Pinde og lege Jungle i Sivene. Saa kunde Mor ikke begribe, hvor jeg blev af, og modtog mig uden Forstaaelse af mine Foretagenders Nødvendighed. Men det hændte ogsaa, at vi lagde Hjemfarten uden om Skoven – ad Landevejen. Kom der da ved Vintertid en Kane – og det gjorde der ofte – raabte vi: »Maa vi staa paa Glit?« og sprang op paa Mederne. Ved Sommertid var det Bøndervogne, som fristede os. »Maa vi age med?« lød Koret. Og var Manden ikke urimelig sur, sad vi snart efter oppe paa Agebrættet eller paa Toppen af Læsset. En Gang havde jeg tiggat Mor om Lov til at købe et specielt Stykke Ost i en nyaabnet Osteforretning i Lyngby. Det var graagrønt og rødbrunt af Ælde og fristede over Evne. Da jeg gik hjem med det, raabte jeg en Bonde an, som kørte med et Læs Møg. Oven paa det placeredes Osten og jeg. Mor var ikke ubetinget tilfreds med Indkøbet – heller ikke med min Beretning om, hvor let jeg havde faaet fragtet Osten hjem. Men den *smagte* virkelig storartet! Og til min Forbavselse – og Glæde – fik jeg den helt for mig selv. Det er saa ofte, de Voksne ikke ved, hvad der er godt!

Længst Tid tog Hjemturen, naar der om Foraaret skulde spilles Klink. Spillelidenskabens havde raset i hvert eneste Frikvarter, men var alligevel ikke blevet udtømt. Stien i Sorgenfri Skov var jævn og fast at spille paa, Skolens Champion – ovennævnte *Oskar Skov* – gik aldrig af Vejen for at fortsætte baade her og i Brede Allé, og det var simpelthen fabelagtigt, hvad han havde af Knapper i sin Pose! Jeg vil slet ikke tale om hans Beholdning af »Janter« – de almindelige Skjorteknapper af Tin. Dem kunde jo enhver skaffe sig, selv om de mindre heldige ofte maatte supplere Beholdningen med »Skaldemofter« – foragtede, gemene Bukseknapper. Nej, Oskar havde altid en Rigdom af de forskelligste »Øjeknapper«: »To'erter«, »Fire'ter«, »Otte're« og »Sejsten'er« helt op til de uopnaaelige »To-og-trediv'ter«. Der var blanke Knapper og Knapper med Symboler paa – Lokomotiver og Æskulapslanger og Kanoner og det danske Rigsvaaben, kobberrøde og sølvhvide og guldgule. Hvad Under, at man ofrede baade en halv og en hel Time i Haabet om at erhverve disse Herligheder, selv om de maatte betales med Skænd og opvarmet Mad. Men Oskar var det umuligt at besejre. Han kastede som en ung Gud, skønt han i Sandhed ikke var nogen guddommelig Fremtoning – lille, lidt skrutrygget, med fladtrykt Ansigt og

rindende Øjne, bred Opstoppernæse og begsorte Negle. Og saa altid hæs – Sommer og Vinter hæs! I en mere fremrygget Alder maatte han have kunnet spille Quasimodo i Filmen om Nôtre Dame.

Men Oskar og hans Kumpaner hørte ikke til mine egentlige Legekammerater. De var kun som tilfældige Medrejsende i Toget. Skulde det *virkelig* gaa for sig, og slog den filosofiske Olaf ikke til, søgte jeg ned til *Carl Jørgensen* paa Bredelille, til »Tyren« (*Carl Jensen*) paa Ørholm Bondegaard eller til *Gotlieb* og *Emil Piper* paa Hummeltofte. Navnlig det sidste Sted var der vidunderligt. Neden for den store Have gik Prinsessestien mellem Lyngby og Frederiksdal, og hinsides den laa de vidtstrakte Mosedrag langs Lyngby Sø – et Virvar af Siv, Pilebuske og Startuer. Og yderst ude en »Hængesæk«, som fik det til at risle koldt ned ad Ryggen, naar Mosen ligesom sank under En, og man i flyvende Fart maatte frelse sig ind paa fast Grund. Her kunde der ryges »Elefantcigaretter« til 1 øre pr. Stk., uden at nogen opdagede det, og her kunde der leges al Verdens spændende Lege, skydes med Bue og kastes med Spyd fra Smuthuller, som »Fjenden« ikke kendte, saa han overrumpledes og blev taget til Fange. Lige som visse Kineserbander havde vi en kvindelig Anfører: *Gotliebs* og *Emils Søster Agnete*. Hun var saa rask som nogen af os Drengene. Og saa havde hun en skjult Myndighed – dels fordi hun var lidt ældre end vi, dels fordi hun simpelthen ved at være en Pige eggede os til at udfolde al vor »Mandighed« i Sagens Tjeneste. Det var herlige Dage. Jeg tvivler slet ikke om, at vor Tids organiserede Spejdere lever Søndagstimerne i et jordisk Paradis. Men een Ting har de ikke: *vor* Bevidsthed om, at ingen Voksen stod bag os med Planer og Formaal, at hvert Paafund og hver Begivenhed blev spundet ud af vor egen Fantasi, født af Øjeblikket og afløst af nye Indfald, der sprang lige saa suveræne og pludselige ud af vore drengekaade Hjerner.

Og spørger man nu, hvor *Inspirationen* skulde søges til vore Lege og vore Indfald, er Svaret ikke vanskeligt. Der var praktisk talt kun tre Kilder at regne med: den ene hed *Carl af Rise*, den anden *Svend Gønge* og den tredje *Robin Hood*. Ingen af disse gæve Helte har i levende Live haft mere begejstrede Følgesvende end vi Drengene, som kun kendte dem fra Romaner, vi ikke kunde blive trætte af at læse.

Eller maaske skal jeg nøjes med at tale i Enkelttal. Jeg tror nemlig ikke, Flertallet af mine Kammerater var synderligt læsende. Men selv slugte jeg adskilligt, da jeg var omkring en halv Snes Aar, og Gøngehøvdningen, Robin Hood og Ingemanns Romaner kæmpede indbyrdes om Sejrs-

prisen. De to første staar endnu højt i danske Drenges Rangforordning. Ingemann har en velmenende, moderne Pædagog taget sig hjælpende af og »forkortet« hans Kongebøger, saa »Ungdommen« efter Sigende skal være bedre i Stand til at kapere dem. Jeg ved ikke, hvem jeg har mest ondt af – Ingemann, som har været paa Operationsbordet, eller Drengene, som nu er henvist til et Filtrat – uden de velsignede Pauser af (for Børn) uforstaaelige Betragtninger, der fik Spændingen til at sætte sig og Indtrykkene til at nedfældes, før nye Begivenheder rev Sindet op i Jubel over Skurkes Straf og Heltes Sejr.

Hvor gammel mon jeg har været, da jeg læste »Valdemar Sejr« for første Gang? Jeg aner det ikke. Men jeg ved, at jeg endnu havde al den billeddannende Evne i Behold, som mindskes fra tiaars Alderen, og som næsten forsvinder, naar man er blevet en tre-fire Aar ældre. Jeg *saa* alt for mig – maaske nok i Skæret af de farveprægtige historiske Plancher i »Thyssens Skole«, men uden den fantasiødelæggende Pegepind, der findes i illustrerede Udgaver. Det er tit de underligste Smaating, der hager sig fast i Erindringen. Saadan ogsaa her. Jeg husker en Vinterformiddag, da jeg sad ved mit lille Barnebord og læste i Bogen. Jeg var vokset fra Bordet, for jeg maatte klemme mig ned i Stolen og stødte Knæene imod Bordpladen, men syntes dog, det var meget hyggeligere at sidde her end ved det store Spisebord. Der var lunt i Stuen, snehvidt i Gaarden, og inde ved Klaveret begyndte Søster Ellen at øve sig paa et eller andet Musikstykke, hvis Navn jeg ikke kendte, men som klang festligt, fyldigt og farverigt.

Da var det, som Tonerne kaldte Bogens Personer til Live, saa jeg standsede Læsningen for bare at se efter dem. Jeg saa en rød Borgmur med Porttaarn og med nedslaaet Vindebro over Borggraven. I brogede Dragter og paa dansende Heste kom de alle ridende ud af Porten, hen over Broen og videre gennem et sommergrønt Landskab – Kong Valdemar, Dronning Dagmar og Dronning Bengerd, Albert af Orlamünde, Carl af Rise og Otto af Lüneborg – hele Flokken af Svende og Jomfruer og Dreng, af Krigere og Klerke. En Vision? Nej, det er for meget sagt. Men jeg kunde aldrig siden høre disse klangfulde Takter, uden at jeg saa det samme Syn for mig – et straalende Optog af dem, som levede i mit Sind.

Mine Førsteindtryk af Skønlitteratur indskrænkede sig egentlig til de tre nævnte Forfattere – og saa naturligvis til H. C. Andersen. Hverken da eller senere læste jeg Marryat eller Cooper. De havde ingen Tilløkkelse for mig. Derimod fulgte Asbjørnsen og Moes »Norske Folke- og Huldre-eventyr« hurtigt efter, og det blev en af de første Bøger, jeg anskaffede

mig for egne Ugepenge. Forøvrigt var min Læsning rent historisk. Skolen ejede en Række Eksemplarer af *Grundtvigs Oversættelser af Sakse og Snorre* – en dejlig Førsteudgave i Kvart paa grovt, blødt, ubeskaaret Papir. De havde været benyttet af Eleverne paa Marielyst og var ved Salget gaaet over til os. Og fra *dem* kunde jeg vanskeligt løsrive mig. For en Billedbog – uden Billeder! Ikke mindst Sagntiden. Det var jo Eventyr efter Eventyr. Og saa var der det fortryllende derved, at meget i Sagnene sikkert var sandt, virkeligt, kun foregaaet paa en Tid, da alt var helt anderledes end nu, og det utrolige spadserede rundt ved højlys Dag og kaldte sig det dagligdagse. Hvem kunde blive træt af at høre om Rolf og hans Kæmper? Om Bjarke, som dræbte Bjørnen og »befalede sin Stalbroder Hjalte at holde Munden under Saaret og drikke Blodet for at komme til Kræfter, thi man holdt for i gamle Dage, at Bjørne-Saft gav Bjørne-Kraft«. Al min Medlidenhed med Attatrolde og hans Familie var fløjten. Her var det større Ting, det gjaldt:

»Her vejer vi Kæmper i Bismers-Skaal
 af blanket Staal,
 og Tungen skal svare til Vægten!
 Ja, hugger man *Helte* end Hovedet fra,
 med Ære de lever paa Jorden endda,
 i Mindet, at de var *af Slægten!*
 Om Heltenes Urne end smuldrer i Muld,
 ej glemmes det dog, hvad den gemmer;
 nej, Heltenes Aske, som Rolf kaldte Guld,
 maa lignes ved gloende Emmer;
 af Rygtet de føres saa vide om Land,
 ej dæmper dem Muld, og ej slukker dem Vand,
 de gnistrer, mens Stjernerne tindre!
 Hver Daad, som udsprang af en elskelig Grund,
 skal Hjertet forplante fra Mund og til Mund,
 det skal intet Skifte forhindre!«

Der maa have været overordentlig meget, jeg ikke begreb i Grundtvigs Gendigtning; men hvor var jeg lykkelig fri for Ordforklaringer og Kommentarer, disse Mordredskaber, som man nu rundt om i Skolerne afliver danske Digtværker med i en Slags filologisk Sadisme, der gør Flertallet af Børnene immune for Poesi. Nej, her fik Gaaderne Lov til at yngle i Sindet – til at lokke og gække eller til at overspringes og glemmes, alt efter deres egen Art. Fortæl kun ikke, at Helhedsopfattelsen blev mindre sikker, fordi der var baade 'Ord og Vendinger, som ikke »sagde« noget aldeles bestemt. Sidens hele Stemning smittede af paa dem og gav dem al den

Mening, man havde Brug for. Børn opfatter ogsaa det *ukendte* med Hjertet og Fantasien; og det er uendelig vigtigere end at faa terpet Definitioner og Analyser ind i Hovedet. *Dem* kan de leve foruden. Hjertet og Fantasien kan de derimod aldrig undvære, hvis der skal blive hele og virksomme Mennesker af dem.

Trak jeg ligesom Vejret under Læsningen af de store Folianter, saa var det kun for at dukke ned i *Fabricius's Danmarks Historie*. Her brød jeg mig ikke stort om Teksten – den havde Sakse et meget bedre Haandelag for. Men sikke Billeder! Constantin Hansens Guder og Gudinder og Lorenz Frölichs Sagnkonger og Sagndronninger! Klare, enkle og stærke eller yndefulde, blide og stolte. De var Digtværker for sig selv. De talte – uden Tekst – til Hjerte og Fantasi. Tænke sig, om en moderne pædagogisk Forbryder gav sig til at analysere Enkelthederne i saadanne Billeder! Rive Tøjet af Kong Rolf for at paavise, at hans Garderobe ikke var uklanderlig i arkæologisk Henseende! Det kunde ligne dem!

Jævnside med Sakse og Snorre gik Læsningen af *de islandske Sagaer i N. M. Petersens Oversættelse* – Egil Skallagrimson, Njal og hans Sønner, Grettir den Stærke, Gunlaug Ormstunge o. s. v. Heller ikke dem kunde jeg blive færdig med, men maatte repetere dem Gang efter Gang, til Skikkelserne lyste for mig i al deres barske Stridbarhed og stolte Selvraadighed. Findes der her til Lands noget menneskefødt Væsen med Drengblod i Aarene, som ikke mærker Hjertets Kast i Brystet ved at høre om Gunnar fra Hlidarende? Gunnar – »høj af Vækst og stærk, særdeles vaabenduelig; han hug med sit Sværd og kastede sit Spyd, naar han vilde, lige saa godt med den venstre Haand som med den højre, og svang sit Sværd saa hurtigt, at det saa ud, som om der paa een Gang var tre i Luften. Han var den mest udmærkede Bueskytte og traf alt, hvad han sigtede paa; han sprang højere end sin egen Højde med alle sine Hærklæder paa, og lige saa langt baglæns som frem for sig; han svømmede som en Sæl; heller ikke var der nogen Leg, hvori nogen kunde tænke paa at kappes med ham, og det siges, at ingen skal have været hans Lige«. Hvorfor fandtes den Slags Mennesker ikke nu? Var det da ikke saadan, at man hellere end gerne vilde ligne dem? Det vilde i hvert Fald jeg. Men samtidig havde jeg en klar Fornemmelse af det fuldkommen uopnaaelige deri. Jeg kunde skære mig saa mange Buer, jeg havde Lyst til, i Vidjekærene ved Mølleaaen – jeg blev dog aldrig nogen Gunnar! Er det alligevel ikke ganske gavnligt, at Drengen stilles Ansigt til Ansigt med et Ideal og mærker baade Driften efter at naa det – og indser, hvor umuligt det er?

Paa samme Maade som Gunnar fra Hlidarende tog aldrig de gamle nordiske Guder mit Sind. Og dog er der sikkert faa, som har »dyrket« dem mere uforbeholdent. Far havde *Winkel Horns Oversættelse af »Den ældre Edda«*, og jeg kunde snart Kvad efter Kvad saa nogenlunde udenad. Den Verden, som her aabnede sig for mig, var af en anden Art end Saksens og Sagaernes. Den var ikke fyldt af Ting, der virkelig var hændt, men af Myter, som ikke var ringere, fordi ogsaa *de* satte Hjerte og Fantasi i Funktion. Da jeg nærmede mig de ti Aar, og min Broder Jørgen var blevet Forvalter paa Kalundborg Ladegaard, maatte jeg delagtiggøre ham i mine mytologiske Reflektioner. Jeg greb Pennen og skrev:

»Kære Broder;

Moder sagde, at hun synes, at jeg skulde skrive til dig, og da jeg nu netop haver lavet et Vers, bad hun mig om at skrive det af baade til dig og Ellen. Og naar jeg tænker mig om, er det jo ogsaa længe du har været borte, uden at der haver været nogen Brevvexling imellem os. Naa, men da Moder sagde det, svarede jeg hende ja og jeg skal nu skrive det af til dig. Det lyder saaledes:

I Ældgamle Dage i Danevang,
hvor Skjaldene kvad deres yndige Sang,
hvor Vikingen kæmped med Spyd og med Sværd
og kvad saa glade om asernes Færd;
da sang de om Odin i Valhals Sal,
som laa i Norden i dyben Dal,
og oppe paa Bjergets skinnende Top,
hvor Loke gjorde det vældige Hop,
sprang over Garnet, Tor fangede ham ikke,
men dog, dog kom han til at ligge
og spændtes i sine Tjeneres Tarme,
hans Kone gik og tænkte: »den arme!«
Menneskene ønsked, »o aserne give,
at Lokes Kinder de maa blive stive«
over ham hang Slangen med den grusomme Gift
Loke tænkte »det er dog stift,
at ligge som Træld i bundne Lænker
til man i Ragnarok ned mig sænker.«

Det kan godt være du ikke kan forstaa det altsammen, men jeg skal forklare dig det saa godt jeg formaar nogle af de sværeste Sætninger som f. Ex.s. den Sætning: hvor Loke gjorde det vældige Hop. Det Hop skete da de vilde fange Loke, der havde skabt sig om til en Lax. Et andet er: Og spændtes i sine Tjeneres Tarme. Hans Tjenere vare nogle Ulve, som aserne fangede og sprættede dem op og bandt ham med dem. En ander er ogsaa Menneskene ønsked o aserne give, at

Lokes kinder de maa blive stive. Det betyder: Menneskene holdt meget af Tor og da Loke tit var paa Nakken af Menneskene og aserne holdt de selvfølgelig ikke saa meget af Loke og de ønskede derfor, at hans Kinder maatte blive stive af Giften, som dryppede ned fra Slangen. En ander er ogsaa: til man i Ragnarokke ned mig sænker. Det betyder: Du ved jo nok at Loke var oprindelig en Jette, som havde Hjemme i Jötunheim og regnede sig i Rang med Guderne, fordi han havde blandet falsk Blod med Odin; og da han var en Jette maatte han komme med alle Jetter til Neifelhaim efter Ragnarokke og derfra til Naadsstrand. Nu maa jeg slutte med en venlig Hilsen fra os alle herhjemme, men mest fra din mindste

Broder
Vilhelm la Cour.

Moder har læst det igennem, og da der ikke var saa faa Fejl, rettede jeg dem da maa nu undskylde er der flere og at det ikke er saa pænt, som det kunde have været.

Vil du ikke nok huske paa, hvis jeg skulde glemme det, at Morfader har givet mig det sidste Bind af Morfaders Fædrelandshistorie til dig, Ellen, og Poul, saa du kunde faa dit, naar du kommer hjem igen, din

Broder
Vilhelm la Cour.

Som man vil se, har jeg paa den Tid været grebet af den samme usalige Kommenteringstrang som vore Dages Dansklærere og har savnet al Forstaaelse af, at et Digtværks Charme ofte beror paa dets uigennemtrængelige Mystik. I den Henseende turde dette Produkt kunne tale for sig selv!

Paa denne Tid aabnede sig endnu en Verden for mig ved Læsningen af »*Bjovulfs Drape*, et Gothisk Helte-Digt fra forrige Aar-Tusinde«, som Grundtvig havde oversat »paa Danske Riim«. Her mødte jeg jo saa mange af mine Venner fra Saksens Danmarkskrønike – Kong Skjold, Roar, Helge og Rolf. Og saa de nye Vidundere: Kæmpen Bjovulf og Trolden Grændel med hans fæle Moder, Heksen. Her var i Sandhed Uhygge og Spænding, Vovemod, Styrke og Sej. Og dette oven paa en Søvnighed og Sorgløshed, som havde aabnet Sluserne for alle Farer:

»Natten ruged, fæl og mørk,
over Høje-Lofte,
Grændel lusked, fra sin Ørk,
over Mark og Tofte;
listet sig til Hallen hen,
snu det at forfare,
om, for Skade, Dannemænd
tog sig vel i Vare;

Fandt saa, i det høje Hus,
Danmarks Adel-Skare
drømmende, i Rus og Dus,
Fred og ingen Fare.
Graadig Trolde var og grum,
Tiden ej han spildte:
Kæmper, ti Gang tre, i Slum
han ved Livet skildte;
med saa velforrettet Sag,
skoggrende, den Fule
foer, med Byttet paa sin Bag,
til sin Røver-Kule«.

Hvem kunde den Gang ane, at man *selv* skulde komme til at opleve Udgangen paa Sovetrynernes og Drømmernes samvittighedsløse Laden staa til med Landet: hin 9. April, da Utskyet kom listende, hvorpaa det plyn-drede os gennem Aar for at føre Byttet til sin Røverkule! Man læste disse Strofer som Indledningen til et pragtfuldt Eventyr, der endte med Trol-denes Lemlæstelse og Død. Og man skænkede det ikke nogen Tanke, at den, som frelste Danerne af deres Nød, *kom udefra*. De formaaede ikke *selv* at frigøre sig. De var forkvaklede af det Vellevned, de havde ført, og maatte lære Kæmpevis paa ny af en Helt, der kom dragende over Havet til dem med Bistand – vestenfra!

Nej, man var lykkelig uvidende om den Virkelighed, der laa bag Bjovulfdrapens Billeder. Jeg husker, at jeg *foragtede* de drukne Daner – uden at skænke det en Tanke, at dog ogsaa *de* – og ikke bare Tyre Dane-bod, Kong Valdemar, Absalon, Niels Ebbesøn og de andre Helte – var mine Landsmænd. Nu, i dette Øjeblik (1943), forstaar jeg det – nu, da jeg angstfuld spejder efter Bjovulf!

Jeg er lykkelig over, at mine første *Indtryk af Historie* fæstnedes ved disse uforgængelige Monumenter: Sakse, Snorre, Sagaerne, Edda og Bjo-vulf. Og jeg er taknemmelig for, at det skete paa saa tidligt et Tidspunkt, at det kunde være med til frugtbart at forme mine Begreber om Mænds Evner og Ansvar – i meget naturligtvis en ubevidst Proces, men efterhaanden afklaret i enkle, store Linier, som blev bestemmende for min hele Holdning til Folk og Fædreland. Tro ikke, at jeg nogen Sinde bildte mig ind, jeg *selv* kunde naa disse Maal. Saa vilde Livet kun have været een stor Skuffelse. Men jeg følte mig – og føler mig – som en af de danske Svende, der rider i stort Følge frem gennem det Land, vi fik i Arv af frie,

djærve Fædre. Hvis jeg ejer noget »Historiesyn«, er det inspireret af denne min Læsning, da Livet begyndte.

Og saa vilde det forøvrigt være urigtigt ikke at nævne endnu en Kilde: *vor danske Sangskat*. Enhver, som er vokset op paa en Højskole, vil af egen Erfaring vide, hvor overordentlig stor en Rolle Sangene spiller for hele Sindets Idéindhold. De er langt fra kun Udtryk for Stemninger, der kan komme og gaa med de vekslende Dage. Nej, den poetisk fortættede Form, hvori Tanken iklædes eller Begivenheden fortælles, udkrystalliserer Opfattelser, som aldrig forlader En, og Billeder, som man altid har paa rede Haand. Det gælder i høj Grad de *aandelige* Sange – Salmer og bibelhistoriske Digte. Men det er i mindst lige saa stor Udstrækning Tilfældet med de *verdslige* Sange – om Fædrelandet og Folket og dets Historie. Hvilke blivende Værdier har jeg ikke faaet ved grundtvigske eller ingemannske Sange som »I gamle Dage det var en Gang«, »Kong Vermund den Gamle, af Alderdom blind«, »Sol er oppe«, »Vær hilset mit gamle Fædreland!« »Ved Lejre græsse nu Faar paa Vold«, »Om Danmarks Kvide der lød en Sang«, »Paa Tave Bondes Ager«, »Kommer hid I Piger smaa!« »Det var en Sommermorgen«, »Fædreland! Ved den bølgende Strand« – nej, det er haabløst at plukke en Række af dem ud, for den maatte jo mangedobles, hvis den skulde sige noget virkeligt. Og den skulde forøges med lige saa kære Sange af Blicher og H. C. Andersen, Hauch og Hertz, Hostrup og Richardt, Ploug og Lembcke. Og dertil skulde den norske og den svenske Sangskat føjes – Wergeland og Welhaven, Bjørnson og Arvesen, Tegnér og Fryxell og Runeberg og mange, mange flere. Det har altid været mig fuldkommen ubegribeligt, at moderne Pædagoger – i hvert Fald i den højere Almenskole – har ment at kunne undervise Smaabørn tilfredsstillende i Dansk og Historie uden at *synge* Emnerne ind. Saa længe jeg selv var Skoleleder ved Thyssens gamle Skole, gennemførte jeg Princippet. Da jeg blev knyttet til Statskolen i Birkerød, fik jeg at vide, at det forstyrrede Roen i Naboklassen. Og saa maatte jeg af kollegiale Hensyn bremse op. Men eet er givet: den Lærer, som har Liv nok til at føre en Fællessang om Fædrelandet eller vor Fortid igennem, han giver Børnene en Skat, som ingen Lærebog og ingen pernittengrynsagtig Billedanalyse kommer op imod. *Hindres* han i Sangen, maa han kunne benytte det andet koldsk-grundtvigske Vaaben: Fortællekunsten. Ellers naar han aldrig ind til det inderste i Barnet: Hjertet og Fantasien. Og de Kundskaber, han nidkært og systematisk hælder paa det, vil i de 9 af 10 Tilfælde være spildte Guds Ord paa Ballelars. Det er fuldkommen taabeligt at tro, at *Forstanden*

ikke kan udvikles ved andet end Intelligensøvelser. Den *virkelige* Forstand sidder i – *Hjertet!*

Disse Linier skal være en Tak til dem, som i mine Barneaar lærte mig dette. Lærte mig, at *Viden* og *Syner* maa gaa Haand i Haand – ogsaa naar det gælder Opfattelsen af *Fortiden*.

Thi man maa ikke forestille sig, at jeg fra det 10. til det 12.–13. Aar nøjedes med at *lytte* mig eller *synge* mig ind i det svundne. Jeg søgte virkelig efter ufuldkommen Evne ogsaa at skabe mig en *Viden* om det, Sagn og Sagaer fortalte.

Fabricius gav mig ikke stort andet end Billederne. De tog helt Magten fra Teksten. Og *Morfars* »Fortællinger af Fædrelandets Historie« var mig for uoverskuelige, hvad Indholdet, og for omstændelige, hvad Formen angaar. Men jeg sled med Glæde baade Bind og Blade i *A. D. Jørgensens* »Fyrretyve Fortællinger«, jeg gik trøstigt i Gang med *Allens* »Haandbog i Fædrelandets Historie«, og jeg havde een Yndlingsbog, som jeg stadig vendte tilbage til: *N. M. Petersens* »*Danmarks Historie i Hedenold*«. Det var – for mig paa dette Tidspunkt – et passende Supplement til Sakse og Bjovulf. Jeg husker, hvordan det ofte kneb for de Store at faa mig revet fra den. En Gang var jeg blevet udkommanderet til en Køretur, og man havde anbragt mig oppe paa Bukken hos Kusken. Men ingen anede, at jeg havde medført min elskede Bog! Mens Hestene travede, og Mor sad med Ryggen til, og Morfar og Mormor var tavse Vidner, gled jeg ned under Forlæderet, lagde Bogen paa Kuskesædet og slog op paa den Side, jeg var kommet til: den handlede om Dan Mikillate, han, som var en Sønnesøn af Asa-Heimdal, og som skabte det danske Rige!

Hjemme sad jeg og skrev Aarstalsrækker og Stamtavler op, samlede sammen, hvad jeg kunde, og frydede mig over disse vidunderlige Navne, fulde af Kraft og Storhed: Havard hin Haandramme, Vermund hin Vitre, Frode hin Frøkne, Ingild Stærkoddersfostre, Rørik Hnøggvanbauge, Rørik Sløngvanbauge, Rolf Krake, Harald Hildetand og Regnar Lodbrog. N. M. Petersen havde baade dem og mange andre i lange Stamtavler, som jeg kopierede og sammenlignede – og lærte udenad. Det var en primitiv Studief orm; men alt menneskeligt begynder jo primitivt.

Paa samme Tid fik jeg fat i *P. G. Thorsens* »*De danske Runemindesmærker*«. Det var en udtømmelig Skat for mig. I en lille sort Lommebog med blankt Spejl paa Forsiden og kvadreret Papir – en Julegave, jeg ikke havde kunnet ønske mig bedre – noterede jeg omhyggeligt hver enkelt

Stens Udseende og Indskrift, Runernes Anbringelse og Højde og alt muligt andet, som jeg fæstede mig ved. Runestenene inde i »Oldnordisk Museum« havde altid tiltrukket mig. Inden længe skulde jeg ovre i Jylland se baade Jellingstenene, Bækkestenen og Læborgstenen. Det var herligt! Man stod Ansigt til Ansigt med de Gamle, syntes jeg. Intet skilte. Disse Blokke havde de selv tumlet med, mens de raabte og talte og fik Jord paa Fingrene. Nu stod Stenene her. Jeg kunde tage paa dem – som *de* havde gjort – og lade Fingeren løbe i alle Riller og Slyngninger, hvor deres Mejsler havde bidt dybe Spor.

Ogsaa dette var en saare primitiv Forskerglæde. Men jeg var jo heller ikke mere end en tolvaars Dreng.

XVI.

Hvad er betydningsfuldest for en Drengs Udvikling: Hjemmet med dets faste Rammer og tusinde Smaaoplevelser – eller de famlende Forsøg paa at gaa paa egen Haand og ud af planløse Lege skabe sig selvstændige Interesser, der kan præge ens Ungdoms og Manddoms Gerning? Spørgsmaalet er urimeligt. Man kunde lige saa godt spørge et ungt Træ om, hvad der betyder mest: Voksestedet med dets Jordbundsforhold, dets Læ eller piskende Blæst – eller Træets egne Evne til at omsætte Luft og Sol og Regn og den moderlige Muld i Stamme og Grene og Bladhang. Alt kommer »i Naturens Orden«, naar kun Forudsætningerne – indre og ydre – for Væksten ikke mangler. Derfor var Dagliglivet i Hjemmet lige saa bestemmende for min Udvikling som min egen Trang til at læse om og færdes sammen med de Slægter, der for Hundreder af Aar siden havde haft netop dette Land til Voksested.

Og jeg havde den Lykke virkelig at være *forankret* i mit Hjem. Ja, endnu mere: at have Rod i et Milieu, som omfattede mere end selve Familien – en Verden, som hvilede paa Slægten og Arbejdet, og som derfor altid havde Udblik til mange Sider og modtog Impulser af højst forskellig Art. Faste Traditioner spillede en mindre Rolle. Fars splittede Tilværelse med stadige Rejser og Møder forhindrede, at meget af *det* kunde gro frem, som i andre Hjem danner den trygge, tilbagevendende Livsordning – saadan som f. Eks. Faster Charlotte skildrede Livet i det gamle Skærsøhjem for mig. Det indskrænkede sig hos os hovedsagelig til de *store* aarlige Begivenheder: den egentlige Hjemmets Fest i Julen, Slægtens Fest ved Søkendemødet og saa Arbejdets Fest, naar det nye Elevhold rykkede ind

om Efteraaret, og Skolen kom i Gang efter Sommerhilen. Rytmen var maaske spinklere end mange andre Steder. Til Gengæld fik dens enkelte Led en fuld og ren Klang.

For den seksaars Knægt, som i 1889 begyndte Livet paa Landboskolen, maatte nødvendigvis *Julen* blive Aarets Centrum, det Midtpunkt, hvorom alle Maanederne drejede sig. Naar Høsten paa Brede Ladegaard var kørt ind og Gæssene kommet paa Stubmarken, naar mørke Skyer om Eftermiddagen drev over den grønklare, kolde Oktoberhimmel og Aftnerne var sorte efter regnvaade Dage, naar Klapjagterne havde været afholdt paa Skærsø, og Far og Mor havde faaet deres Part af Vildtet tilsendt – saa vidste jeg, at Julen nærmede sig. Midt i December kom den sidste Sending derovre fra Jylland – saa fik vore gode Venner i Lyngby, Sognepræsten, Dr. *Rørdam*, og Distrikslægen, Dr. *Ditlevsen*, hver en Hare eller et Dyr, og det samme gjaldt de to Mennesker, som Far syntes, han Aaret rundt gjorde mest Ulejlighed: Stationsforstanderen og Postmesteren. Andet gik ind til »de Gamle« paa Frederiksberg og til Slægten i Lykkesholms Allé. Sandelig skulde saa mange som muligt nyde godt af Jagtudbyttet fra de store Skove og Sandmarker paa Mols!

Og Spændingen steg. Ønskelister blev skrevet og forsynet med Stjerner og Understregninger, saa ingen skulde købe det, man *mindst* gerne vilde have. Nede hos Boghandler Balleby fik jeg skaffet mig to Ark med Kræmmerhuse og Godtekurve, og saa gik Aftnerne let ved det store Bord, hvor Mor og Jomfruen sad med deres Haandarbejde, og hvor jeg selv blev anbragt med Mors store Saks og en Kop Melklister foran mig. Alt, hvad jeg lavede, var til mit *eget* lille Juletræ – ikke til det store, som vi var fælles om, og som gik fra Gulv til Loft. Paa det maatte der ikke være andet end »Lys som Fugle paa Kviste« – endda kun *hvide* Lys, ikke røde og hvide som inde hos Morforældrene. Det holdt Far strengt paa, og det var vel en Tradition fra det gamle Skærsøhjem, hvor Farmor selv havde støbt Lysene. Men Mor lagde dog glitrende Englehaar mellem Grenene, saa det funkledede helt inde i Mørket omkring Stammen, og oppe i Toppen fløj den Guldsvale, som Maleren *Vilb. Kybn* havde tegnet til Far og Mor, da de var ganske unge Ægtefolk. Den brugtes altid i Stedet for en Stjerne.

Og skønt var Træet, i mine Øjne uforligneligt skønt. Det var saa rent og saa klart, langt snarere højtideligt end festligt. For Julen *var* en Højtid hos os. Den var nok en Glædens Fest; men indvævet i den og prægende den var Budskabet om det højeste, Menneskeslægten havde oplevet: at et

lille Barn var født til vor Frelse, og at det hvert eneste Aar fødtes paa ny for alle, som vidste, at de trængte til Forløsning. Det var saa enkelt og saa ligetil. Der var slet intet ubegribeligt i dette Under, for Gud omfattede enhver levende Sjæl med sin Kærlighed – ganske som Mor og Far vilde give os Børn alt det bedste, de ejede. Man forfalder ikke til Spekulationer over noget, der glider ind i den daglige Tilværelse som det selvfølgeligste af alt: en Kærlighed, der ingen Grænser kender, og som ingen Bøn trætter.

Men for mig var Julen ogsaa andet end dette. Den var et Hvilepunkt midt i Aarets mørke Skoletid. Tornysteret blev lagt hen, Bøgerne gemt, man fik Besøg af Kusiner og Fætre fra København eller var selv paa Besøg hos dem. Og var man heldig, var Julen tillige en Række af friske Sne- eller Frost dage med Slædekørsel (Kælker kendtes endnu ikke) paa Bakkerne ned mod Hulvejen og Brede Allé, med Bygning af Snemænd og Snehytter, med stille, klare Aftner, hvor alt stod sort og blaat under en tindrende Stjernehimmel eller en skinnende Maane, og hvor Ørenap og Neglebid fortalte, at det var Vinter – *rigtig* Vinter, saa man med salig Fryd kunde søge fra Kulden og Mørket ind i Stuevarmen og Lyset, tøj op, stege Æbler paa Kakkellovnen og sætte sig til at lege med alt det dejlige, der fandtes paa Udklipsarkene i »Børnenes Juleroser« eller »Børnenes Julegave«.

Hvad Under, at man længtes efter denne Tid! Nede i »Thyssens Skole« var man allerede tidligt begyndt at lære Julesalmerne udenad og synge dem ved Morgenandagten. Men det slog ikke til. Der var saa mange andre Salmer end »Dejlig er den Himmel blaa«, »Et Barn er født i Bethlehem«, »Julen har Englelyd«, »Julen har bragt velsignet Bud« og »Dejlig er Jorden«, som man gerne vilde kunne. Saa tog Mor en paa Skødet inde i Havestuen, hvor vi »kunde have det for os selv«, og saa lærte man de andre Salmer, der hørte Julen til – først og fremmest »Den yndigste Rose er funden« (som man aldrig kunde synge uden at tænke paa lille Kaj og Gerda i »Snedronningen«), og den, som vi altid sang inde hos Morfar og Mormor: »Et lidet Barn saa lysteligt«. Men der var mere endnu, som skulde kunnes. Nytaarsaften Kl. 12 sang vi »Vær velkommen Herrens Aar«, og Hellig tre Kongers Aften kunde ikke gaa, uden at vi fik sunget »De hellig' tre Konger saa hjertensglad«. Salmer og Sange var i det hele ikke noget, som hurtigt blev »overstaaet«, for at vi kunde naa til Julebordet eller Julegaverne. De var selve *Tonen* i Hjemmet, Spændingens Udløsning, det samlende Element, som rummede Glæden og Takken.

Over for alt dette vejede det ikke stort, at jeg havde Fødselsdag Lillejuleaften. Den Begivenhed hoppede vi nærmest over med samlede Ben. Jeg fik naturligvis mine Smaagaver, og Chokoladen savnedes ikke – den brændte mig uhjælpeligt paa Tungen, *hver* Gang jeg drak et nyt Aar ind. Men Far var paa Kontoret, og Mor havde travlt i Køkken og Fadebur, og Eleverne brød op for at naa hjem til Juleaften. Denne Dag var og blev kun Forberedelsen til, hvad der var større og bedre.

Og saa svandt den sidste Nat før Jul. Nu var der kun Timer, som skilte os fra Højtiden. Brødrene var kommet hjem, saa vi alle kunde være samlede. Far og Mor havde ikke travlt mere, allerede Frokostbordet var festligt dækket med Sylte og Grisetæer og Leverpostej, og der vankede en Draabe af den røde Solbærrøm, som kunde varme hele ens diminutive Krop, selv om man kun fik en Bundskjuler. Derefter skulde mine egne Gaver, som jeg havde købt hos Balleby eller (naar fint skulde være) hos Manufakturhandler Møller (hvis jeg da ikke selv havde lavet dem), pakkes ind og mærkes med Navn og overgives Mor til Anbringelse paa Julebordet i Havestuen. Og saa skulde man klædes om i det nye Matrostøj med Ankerknapper, man skulde renses over al Maade grundigt – syntes jeg –, efterses i Ørene og bag Ørene og langt ned ad Nakken, vise Hænderne frem, have Neglene underkastet en skarp Kritik og faa Søster Ellen til at vandkæmme Haaret, saa Skilningen blev lige og udadledig. Der var nok at tage Vare paa, og det var godt det samme, for saa gik Timerne hurtigere.

Omsider faldt Mørket paa. Lamperne tændtes. Jomfruen og Pigerne havde dækket det store Bord, som var trukket ud; for her skulde de spise sammen med hele Familien, Skolekarlen Adolf (en Søn af gamle Skovfoged Terkel paa Skærsø) og de Par Elever, der ikke havde kunnet rejse hjem. Risengrøden havde sin Mandel, Flækestegens Svær var brun og sprød og næsten alt for dejlig til at spises, og Æblerne, Pærerne og Nødderne fra Skærsø eller fra vor egen Have (men helst de første!) sluttede Maaltidet. Far bad Bordbønnen før og efter. Nu skrabede Stolebenene paa Gulvet, mens man rejste sig, Pigerne og Jomfruen fik travlt med at tage ud, Mor helligede sig et sidste Eftersyn af Stuerne og Gaverne, og Far sørgede for, at alt var parat inde ved Træet. Selv drev man hvileløs om i en næsten uudholdelig Tilstand af Forventning.

Lang blev den dog ikke. Snart var Familie og Husstand samlet paa Fars Kontor, hvor han læste det hellige Juleevangelium, og den første

Salme blev sunget. Saa gik han eller en af de voksne Sønner ind for at tænde Træet. Det stod i Elevernes store Dagligstue, hvor Midterbordet mellem de to Jernpiller, der bar Loftsbjælkerne, var flyttet bort. *Herinde* var der ordentlig Plads til at danse! Og Døren mellem Dagligstuen og Kontoret, hvor nu Lamperne var slukket, gik op. Mor tog mig i Haanden. Lysen strømmede ind til os. Man sagde intet, men stod ganske stille – grebet, overvældet, lige stærkt betaget hvert eneste Aar.

Ved Siden af det store Træ stod mit eget lille. Det havde Lys i alle Regnbuens Farver, og paa det hang der baade Kræmmerhuse og Kurve og Himmelstiger, Hjerter og Englehaar. »Det ligner et Fastelavnssris«, sagde min ufølsomme Søster. »Det er det store, der gælder!« Og det kunde have været bittert at høre, hvis man ikke havde været saa alt for glad til at skænke det en Tanke. Men hun kunde jo ikke gøre ved, at hun var saa mange Aar ældre end jeg og derfor vidste saa meget bedre Besked. Nu tog vi alle hinanden i Haanden, Ringen blev sluttet, og syngende gik vi omkring begge Træerne, medens Lysene blinkede, og den gyldne Svale oppe i Toppen slog Vingerne ud til sin Flugt op mod Julens lyse, straalende Himmel.

Først naar Salmerne var sunget, og man i god Ro havde glædet sig over Træet, blev Lysene slukket et for et. Det fik *jeg* Lov til at gøre – med det lange, vinkelbøjede Pusterør, som Mor brugte, naar Hængelampen i Spisestuen skulde blæses ud. Saa fulgte inde i Havestuen Gaveuddelingen. Brevene blev læst. Frugt og Knas og Godter, Pebernødder, brune Kager og Klejner, Mors Kvædebrød og hendes kandiserede Appelsinskaller blev sat frem. Pigerne skyndte sig ud i Køkkenet for at sætte Theen over og smuttede samtidig ind paa deres Værelser med de nye Kjoletøjer, som de havde faaet. Eleverne og Karlen gik ind til Træet og slog sig ned med Dagens Aviser, mens de tændte Gavecigarerne. Freden faldt over alt og alle, Smaasnakken gik, Bøger og Hæfter gennemblædedes – eller en af os listede stille af til et fjernt Sted i Huset, et Soveværelse f. Eks., hvor man *heldt* uforstyrret kunde nyde Aftenens Udbytte. Sagnet fortalte, at Jørgen en Juleaften havde faaet sin første Kasse Cigarer og sin sidste Æske Tinsoldater – og derefter ikke var synlig for Omverdenen, før vi alle skulde lægge os. Selv paastod han, at da han i Letsindighed havde givet mig en Krukke Pomade for at slippe at se paa den evindelige Vandkæmning, fandt han mig Øjeblikket efter foran Mors Toiletbord: Bluse- og Skjortearmer var smøget op til Albuerne, jeg glinsede over baade Arme, Ansigt og

Haar, og Krukken var paa det nærmeste tomt. Men man skulde nu aldrig stole *belt* paa, hvad han sagde!

Det var først sent, vi kom i Seng. Endnu sang vi en Salme eller to, jeg maatte som den første bryde op, og snart efter kom Mor ind for som sædvanligt at bede Aftenbønnen med mig, faa slaet Armene om sin Hals og faa et Kys til Tak for den dejlige Aften. Julemorgen var vi tidligt paa Benene, saa vi i god Tid kunde være klare til sammen at gaa i Kirke og høre Dr. Rørdam læse Evangeliet med sin dybe Mandsrøst og prædike for den store Skare af Sognefolk, der fyldte Rummet. Kom vi tidsnok, kunde Far ogsaa denne Dag faa sin vante Plads: nede ved Døbefonten. Ved en saadan graa Granitfont var hans Kristenliv sprunget ud i det fjerne, kære Draaby, og derfor hørte han aandeligt hjemme i dens Nærhed. *Her* vældede Menighedslivet frem. *Her* gik Vejen »fra Badet til Bordet« – fra Bethlehemstjernen til Golgatakorset og Opstandelsens tomme Grav.

Juledags Aften var Træet atter tændt, Salmerne klang paa ny, mens Haand blev lagt i Haand og Kæden dannedes. Ofte tog Far en af gamle Peter Rørdams Prædikener frem og læste den – eller det kunde være sket allerede Juleaften. Men anden Juledags Aften var gerne helliget Familien – enten kom den til os paa Landboskolen, eller vi tog ind til den i København. Et saadant enkelt Besøg var strengt taget den eneste »Juletur«, der fandt Sted. Hvad navnlig Far, men ogsaa Mor trængte til, var *Hvile*, og selv om Kontoret ikke forsømtes, og meget Skrivearbejde maatte passes i Julegens Hverdage, gav Skoleferien dog et nødvendigt Pusterum. Kom Lykkesholmerne paa Besøg, eller saa andre Venner ind til os, var det Træet og Julens Toner, man samledes om – intet højrrøstet og støjende, som kunde kvæle den sande Glæde over Budskabet, der var forkyndt Hyrderne paa Marken.

Paa ganske samme Maade var vor *Nytaarsaften* en forholdsvis stille Aften. Naar andre fyldte den med Stimen og Halløj, forekom det Far og Mor at være en mærkelig Misforstaaelse af Øjeblikket. Det begreb jeg ikke rigtigt. Jeg hørte om Kanonslag, om at brænde Kinesere af, om spruttende Skrubtudser og om Potter, der blev slaet paa Dørene – og jeg syntes, det maatte være herligt at være med til al denne Kommers. Men det blev der intet af. Paa det nye Aars Tærskel var det *andre* Tanker, der skulde have Raaderum: Takken til Gud for det Aar, der svandt, og Bønnen for det, der kom. Det skulde være *Grundtonen*. Derfor var atter det tændte

Træ Midtpunktet. Vi tog paa ny hinanden i Hænderne og dansede om det, og naar Bornholmeren i Elevernes Dagligstue slog tolv, foldede Far sine Hænder og bad for os alle. Vi sang Grundtvigs gamle Nytaarssalme (i Virkeligheden brugte vi hans Salme for det *kirkelige* Nytaar), inden vi ønskede hinanden alt muligt godt og gik til Ro.

Thi første Nytaarsdag kaldte Kirken atter paa os. Nede i Vaabenhuset stod den lille skævryggede, inderligt rare Graver *Christensen* og gav os Haanden, og hans Kone gjorde det samme. Hun havde Gyldenstykkets-Hue paa med fint, stivet Lin under; og gamle Pastorinde *Rørdam* med det mærkeligt brune, jødiskprægede Ansigt (hun var født Kalkar) og de violette Baand i Capothatten nikkede smilende, mens hun rigtig hjerteligt ønskede os et glædeligt Nytaar. Men hvem hilste man forøvrigt ikke paa en saadan Dag! Der var Naboen, Proprietær *Mürer* med det kortstudsede Skipperskæg og med den lille livlige, morsomme og søde Kone. »Mürers Tøser«, de tre Døtre, mine ældste Brøders Legekammerater, sejlede frem i Kølvandet. Der var Distriktslæge *Ditlevsen* og Doktor *Brodersen*, hvis Kone talte saa mærkeligt, for hun var finsk. Der var Skolebestyrer *Thyssen* og hans Hustru og Børn – Fruen med adstadige og imponerende Hængeskrokker. Og der var gamle Kammerraad *Lund*, en af Landboskolens Fædre; ja, endog Stedets øverste Politimyndighed, »le terrible Justitsraad« *Blom*. saluterede det nye Aar med Kirkegang. Men paa ham hilste man nu mere formelt. Lovens Haandhæver holdt krampagtigt paa Værdigheden. Det blev almindeligt sagt i Byen, at hans højeste Udtryk for Ærbødighed var ved en Hilsen at føre *tre* Fingre op til Uniformskasketten. En saadan Udmærkelse vederfores kun Far og Dr. Rørdam. De øvrige Honoratiores maatte nøjes med *to* Fingre, og Plebs fik aldrig mere end *een* smækket løseligt op til Kasketskyggen!

Ligesom i Julehelligdagene var Tjenestefolk og Elever inde hos os ved Aarsskiftet. Saa gjorde man sig atter til Gode med Herlighederne fra Mors Spisekammer og Fadebur, der spillede Halvtolv og Sorte Per om Pebernødder, Klejnerne fortæredes med stille Vemod, for det *svandt* jo i Kagekasserne, og ingen i Verden kunde bage Klejner som Mor! Næsten hver Jul eller Nytaar læste Far en lille Historie for os af *Leopold Budde*: »En Juleaften mellem Himmel og Jord« – den holdt han saa meget af, dels fordi den var saa smuk, dels fordi den vakte gamle, gode Minder hos ham. Han og Budde havde ligget sammen som Officersaspiranter paa Kronborg, og Breve fra Budde har fortalt mig (hvad Far aldrig selv hen-

tydede til), at Far i disse Ungdomsaar havde haft den stærkeste Indflydelse paa Vennen, som aandeligt var ved at gaa i Spaaner, ja, rent ud forsumpe. Far havde vist ham Vejen til Bønnen og Korset, og det glemte Budde aldrig. Der var Fest over de Gange, han kom paa Besøg hos os. Nu søgte han at give sine mange Drengene paa Opdragelseshjemmet Holsteinsminde den samme Livsballast, som havde frelst ham selv. Hvor kan jeg endnu mindes det Indtryk, hans lille tætte og livlige Skikkelse gjorde paa mig – ikke mindst hans store, lokkede Polkahaar, der faldt helt ned over Ørene og Nakken, og hans flagrende Kunstnerslips, bundet i den flotte Knude!

Men omsider var Ferien ved at faa Ende, og Eleverne, som havde været bortrejst, begyndte atter at dukke frem. Saa blev vi endnu flere om Aftenen i Dagligstuen, og saa blev rigtige Lege sat i Gang. Vi »lod Ringen gaa« og »trillede med Grydelaag«, vi legede Ordsprogsleg og »skar til Melbollen«, saa vi lignede Møllersvende. Vi sang og fortalte – eller rettere: de *Store* gjorde det. Selv var jeg lutter Øre – hvis Julen da ikke havde bragt mig en saadan Boghøst, at jeg ikke kunde rive mig løs fra den. Hvad siger man f. Eks. til *Aksel Larsens*: »Dansk-norske Heltehistorier«? Dør var vel nok Oplevelser at hente – fra Peder Skram, Herluf Trolle og Otte Rud til Willemoës og Suenson! Sikke en Række Landsmænd! Og hvorfor skulde de ikke gaa lyslevende rundt imellem os den Dag i Dag? Gennem mange Aar havde jeg det med at digte Fortidens Helte ind i de Mennesker, jeg af en eller anden Grund satte stor Pris paa. Den faamælte, kæmpestærke og stovte Proprietær *Piper* paa Hummeltofte – han maatte være Niels Ebbesøns udtrykte Billede! Og Farbror *Christian* paa Trinderup lignede grangivelig Christian IV. Da jeg senere kom i Birkerød Kostskole, nærere jeg ingen Tvivl om, at min elskede Lærer *Poul Scheller* paa en Prik saa ud som Gunnar fra Hlidarende. Og blandt vore egne Elever var der en rask Vendelbo, sorthaaret og brunøjet, behændig og kamplysten, *Brüel* hed han – han maatte være Otto af Lüneborg. Men den høje, lyse og ranke *French*, som havde medført sin Garderhue og gav mig Lov til at prøve den – han var simpelthen, hvad vi nu vilde kalde »den ukendte Soldat«, Typen paa en ung dansk Kriger!

Og Hellig tre Kongers Aften oprandt. Egentlig skulde vi have et Hellig tre Kongers Lys paa Bordet; men de, som man købte, duede ikke. »Nej, Farmor paa Skærsø«, sagde Far, »hun støbte Lyset selv. Og saa lagde hun Krudt i det paa det Sted, hvor det grenede sig. Naar det var brændt

saa langt ned, eksploderede Kruddet. *Saadan* skal et Hellig tre Kongers Lys være!« Tænk, om Mor kunde have støbt saadant et eksploderende Lys til mig! Var der virkelig en Mangel ved Mor?

Aa nej, men hun holdt nu engang ikke af Eksplosioner. »Sæt det futede op i Øjnene!« sagde hun med Ængstelse. »Aa hvad«, lo Far; »man maa kunne staa for Skud«. Han vilde have en Dreng, der ikke var bange. Klager over stærkere Kammerater afviste han. »Du er vel ingen Kryster?« sagde han ved et Aftensbord. »Overfalder han dig, saa knyt Hænderne, stik den ene frem og sig: »Vil du lugte til denne Rose?« Stik saa den anden frem og sig: »Kender du denne Tulipan?«« – »Men Jørgen dog, lær da ikke Drengen den Slags Ting!« afværgede Mor, medens jeg lagde al mulig Interesse for Anvisningerne for Dagen. »Søg aldrig Striden«, formanede Far, »men *skj* den ikke heller!«

Naar Lysene slukkedes paa Træet Hellig tre Kongers Aften, var Julen forbi. Saa begyndte man igen paa »Striskjorte og Havreløse«, som de siger i Norge. Tornysteret kom frem, Skolebøgerne kom frem, man var død som en Sild hver Morgen, og kun den lange Vej til »Thyssens Skole« fik Søvnigheden saa nogenlunde til at forsvinde. I Luntetrav gik det ned til Museet, hvor Olaf Børup samledes op, og saa marcherede vi af i Fællesskab.

Vi fik den Skik undervejs at fortælle hinanden vore *Drømme*, mens vi endnu huskede dem tydeligt. Og der var faktisk to Drømme, der gik sig saa hyppigt for mig, at jeg ikke kunde glemme dem. Den ene var ret variabel, men gik altid ud paa, at jeg forfulgtes af vilde Dyr – en Løve, en Tiger eller et andet Bestie. Jeg drømmer den endnu. Jeg drømte den for to Nætter siden – men da var det et Vildsvin! Den anden var fuldkommen ens hver Gang. Jeg var oppe paa Museets Tørreløft, som ved et mandshøjt Bræddeskinnerum var delt i to, svarende til Bygningens to Lejligheder. Selv var jeg inde paa det vestre Loft. Dør dansede hvide Engle omkring, for det var Himmelen. Henne under Skraataget stod Vorherres Trone og lige over den fandtes et Tagvindue. Vorherre selv var en forfærdelig rar gammel Mand med hvidt Skæg ligesom Morfar. »Kom herhen«, sagde han og rejste sig; »du maa gerne et Øjeblik kravle op paa Armlænet og lukke Tagvinduet op – saa kan du se ud over hele Verden«. Det gjorde jeg – men jeg saa virkelig ikke andet end ned over Hulvejen og op til Folevad Mølle, saa det syntes jeg ikke var videre spændende. Nej, men inde fra Børups Loft – i Øst – hørte jeg et farligt Leven. Der

var Musik og Raaben og Spektakel. Paa en eller anden Maade fik jeg fat i en Stige, stillede den op ad Skillerummet og kravlede til Vejrs for at se, hvad i al Verden der foregik derinde. Det var forfærdeligt! For det var Helvede! Mennesker for rundt imellem hinanden og brugte Mund, slog hinanden i Hovedet og spillede paa Harmonika – velsagtens for at overdøve Elendigheden. Og midt i det hele sad – vor lille Gartner Petersen! Han befandt sig slet ikke vel og tiggede saa bønligt om at maatte komme over til mig. Men hvad skulde jeg dog gøre? Jeg raadede jo ikke for hans Anbringelse. Jeg kravlede skyndsomst ned ad Stigen igen, lykkelig over, at jeg selv havde midt paa det tørre!

Og det mest ubegribelige er, at Gartner Petersen var det skikkeligste Menneske paa Jorden! Hvordan skulde saadan en Drøm forstaas?

XVII.

Dagene længedes, og Kulden strengedes. Den Periode kom, hvori mange Dreng bliver forkølede – saa de kan slippe for Lektier og Skoleplager i en Uges Tid! Det var simpelthen en vidunderlig Fidus, naar det indtraf. Man laa ikke i Sengen, men hyggede sig indendørs og tænkte med Skadefryd paa de arme Syndere, der sad bøjet over Louise Stremmes Skriveøvelser eller regnede de mest unyttige Multiplikationer ud paa den sorte Tavle. Og tænk, skønt man havde det som Blommen i et Æg, var man Genstand for Deltagelse og Bekymring! Hvordan kunde den kære Drengs tunge Tanker bedst adspredes?

Naturligvis var det min ejegode Mormor, som saa gerne vilde trøste. »Du har jo været syg«, skrev hun til mig (Marts 1891), »og Mormor har ikke kunnet komme ud at se til dig, og du er ikke rask endnu, saa du kan ikke komme ud til dine Kammerater. Saa fik jeg saadan Lyst til at sende dig et Par Billeder, som du maaske kan slaa Tiden ihjel ved at se paa og ved at klippe ud. Og *danske* er de, det kan du nok se – ikke grimme tyske, som er saa kedelige at se paa. For du er en *dansk* Dreng, der, naar han bliver stor, vil slaas for sit Land og være med til at værgе det, dersom Tyskere igen skulde faa Lyst til at falde over os og tage, hvad vort er. Ja, du vil sikkert, du kære Dreng, være med til at tage Danevirke tilbage. Du har jo allerede for længst tænkt dig, hvad du vilde gøre«.

Mormor glemte ikke en Aftale! Og jeg har ikke glemt Mormors Billedark! Paa det ene var der de dejligste, marcherende Gardister i den røde

Galla og med de store Bjørneskindshuer. Obersten red i Spidsen. Og Fanebæreren skred frem med en Værdighed, saa enhver kunde se, hvad han betød. Paa det andet Ark var der lyseblaa Husarer paa travende Heste. Chakoten med Fangsnoren voldte Kvaler ligesom de tynde Hesteben, naar Figuren skulde klippes ud. Men *lykkedes* det – hvor var da saadan en Rytter flot! Dolmanen slængt over Skuldrene, de blanke Støvler i Stigbøjlerne – og hver eneste Mand med det selvsamme lille, kække Husaroverskæg!

Der var kun een Fejl ved denne Gave, men den havde Mormor ikke tænkt paa: disse danske Soldater maatte dog *slaas med Tyskere*, og hvor var Tyskerne henne? Gaa ned at købe et Ark med disse graagrønne eller brungrønne Bavianer kunde jeg ikke faa mig til. Men fra en forudgaaende Jul havde jeg en Æske fuld af havarede Tinsoldater. Det havde oprindeligt været danske Infanterister – hvad ingen længere kunde se. Farven var gaaet af dem, Geværerne knækket, adskillige var eenbenede og ikke faa havde mistet Hovedet. De egnede sig udmærket til at være Tyskere. Og saa stillede de op lige over for Garden og Husarerne, medens Artilleriet – en tiøres Kanon – og Ammunitionen – en Haandfuld tørrede Ærter – holdtes parat ude ved Siden. »Bum!« sagde jeg (Kanonens vilde ikke selv sige noget) – og saa væltede to Tyskere ved eet Skud og rev tre med sig i Faldet. »Bum!« sagde jeg igen – og et nyt Geled laa paa dets Gerninger. Ubegribeligt nok savnede Tyskerne Artilleri. Garden og Husarerne havde egentlig ikke andet at gøre end at overvære, hvorledes den danske Kanon gjorde lyst i Fjendens Rækker. Og da den sidste var faldet, fik Artilleriet en Trommehvirvel til Tak for Forestillingen, og saa marcherede Garden af, medens Husarernes Heste dansede under dem. Det var en herlig Tidsfordriv! Bare man aldrig skulde i Skole igen!

Omtrent samtidig med dette indtraf Fastelavnen, og Eleverne skulde »slaa Katten af Tønden«. Et Aar laa jeg i Sengen, saa jeg ikke kunde være med; men Mor ordnede det saadan for mig, at en af de stærkeste paatog sig at slaa ogsaa for mig. Derved vandt jeg – et stort Merskumscigarrør! Syv Aar før Konfirmationen! Man var vel nok et fremmeligt Barn!

Næste Fastelavn var jeg selv paa Benene. Jeg havde faaet en Smørdrittel, og den var pyntet paa det smagfuldeste med Stjerner og Maaner af kulørt Papir. Den blev hængt op paa Mors Tørreplads mellem de store Buksbom og Naurtræt, for Olaf Børup, Gotlieb Piper, Carl Jørgensen, Oscar Hamann og »Tyren« skulde hjælpe mig med at slaa den i Kvas –

hvilket hurtigt lykkedes os. Og derefter kunde hele Opmærksomheden udelt samles om *Elevernes* Foretagende: den vældige Petroleumstønde, som var hængt op midt i Gymnastiksalen. Jeg havde selv set, hvordan de havde spigret Staverne i den sammen, saa den skulde blive endnu stærkere. Jeg havde været med nede i Krattet, da de huggede Smaatræer om for at lave Knipler af dem – sikke Kræfter, der skulde til! Og de havde taget mig med ned til Lyngby, da Præmierne skulde købes. Det var overvættets flot, syntes jeg!

Men bedst af alt: *Brüel* havde lovet at slaa for mig! Og *som* han slog! Een Gang sprang Kniplen tilbage og gav ham en Bule i Panden, saa han var ved at besvime. Men han gik paa igen. Saadan skal det være! Og da de var færdige, havde jeg vundet – en lang Pibe! Merskumsrøret var aldeles distanceret!

Tredje Fastelavn blev dog yderst mager. Og den havde jeg endda tænkt mig at faa allermest ud af. Jeg havde nemlig laant en Dragt, som min Bror Jørgen havde brugt paa et Karneval: en flot, spansk Ridderdragt – gul- og sortstribede Pludderbukser, en kort sølvbroderet Trøje og en lyseblaa Baret med en mægtig Plumage af rødt Uldgarn. Før nogen fik Sko paa om Morgenens, var Ridderen i fuld Krigsmaling og drog ud paa Togt for at vække de sovende.

Det gik godt nok baade med Familien, Jomfruen og Pigerne. Men det vilde jo kun have været halvgjort Gerning. I Brandmærke listede jeg op paa den lange Elevgang og tog fat fra en Ende af. Ak, det skulde jeg aldrig have gjort! Paa et af Værelserne har de vel anset mig for en ondskabsfulde Kammerat, der ikke undte de trætte Nattero – kort sagt, et Par kraftige Næver greb mig, kylede mig ud af Døren og slyngede mig paa Hovedet ned ad Trappen, saa Ridderen havnede paa Reposen – med Pludderbukserne om Hælene og knækket Staaltraad i Baretens Uld-Plumage! Det var et bittert Nederlag, og det forkyndtes ved et hjerteskerende Hyl, der sikkert var et langt effektivere Vækkemiddel end det Ris, jeg havde tabt undervejs.

Dagen var ødelagt. Jeg hinkede forslaaet og rasende op til min Seng, lod Ridderen blive liggende i en krøllet Bylt foran Fodenden og krøb selv i min stumpe Skjorte under Dynen. Aldrig mere skulde jeg vove mig op paa Elevgangen i Mørke!

Det *var* nu heller ikke uden en vis Bæven, jeg havde gjort det. Det var nemlig givet, at det ikke gik rigtigt til deroppe. Det rent ud sagt

spøgede! Og tænkte man nærmere over Sagen, var det vel noget i den Retning, jeg havde været ude for?

I Skolens Fysiksamling havde jeg tilbragt mange Timer med at se paa alle de underlige Apparater, som baade kunne snurre og gnistre og knalde. Men een Ting havde mere end alt andet fanget min Opmærksomhed og holdt den fast: et tilsyneladende uskyldigt Glas, fyldt af en klar Vædske, i hvilken man saa en lille sort, hornet Djævel med grønne Øjne og rød Tunge! Naar man trykkede paa det bløde Laag, dansede han rundt dernede i Vædsken. Sælsomt – og faretruende! Eleverne kaldte ham »den cartesianske Djævel«, og de paastod, at de havde fanget ham oppe paa Elevgangen! Der havde dette lille Asen faret rundt i Krogene og lavet Ulykker, til det endelig var lykkedes et Par modige Mænd at faa fat i ham, putte ham ned i Glasset og hælde Spiritus paa. Men se, om Fyren vilde dø som en anden Fisk eller Hugorm! Hver Gang man rørte ved Laaget, hoppede han rundt, som vilde han sige: »Pas bare paa! En skønne Dag skal jeg nok se mit Snit til at slippe ud, og saa har I Spillet gaaende igen!«

Monstro det virkelig var lykkedes denne lille Djævel at komme ud, rende op paa Gangen og slynge mig ned ad Trappen? Han skulde være ganske ufatteligt stærk, havde de forsikret mig – stærkere end den stærkeste Mand. Det spekulerede jeg paa, til Taarerne tørredes, og jeg sov ind – og vaagnede til klar Dag og friske Fastelavnsboller og Mors Trøst efter Nattens Tilskikkelse!

Men senere var jeg ovre i Fysiksamlingen for at se, om Fyren virkelig ikke længere var i Glasset. Jo, vist var han saa! Men hvem havde *da* ødelagt Don Ranudos Ekspedition?

XVIII.

Da Sommerferien kom i 1891 skulde Mor og jeg rejse alene til Slægten i Jylland. Det var jo ikke et ukendt Foretagende; men det var lige interessant hver Gang, og navnlig nu, da jeg nærmede mig 8 Aar, maatte der kunne stilles visse Krav til mig – som Kavalier. Far paalagde mig ved Afskeden indtrængende at hjælpe Mor med at bære hendes Haandtasker og Pakker og ikke volde Bryderi om Morgenen, men staa op og selv klæde mig paa, saa Mor kunde se, hun rejste med en stor Dreng, ikke sandt? Jeg sagde jo – og vi begav os af Sted den 10. Juni.

En Rejse over Land til Aarhus i smeltende Sommersvarme var paa den Tid ingen Spøg. Folk, som i vore Dage rejser paa Fællesklasse, har ingen

Anelse om, hvor trange og lumre de gamle 3-Klasses Vogne var – men ganske vist regnede den Tids Mennesker ikke med, at Rejsen kunde gøres stort bekvemmere. Man maatte tage det, som det faldt; og for en Purk paa syv et halvt Aar var der saa meget at se til, at Opmærksomheden blev bortledt fra de haarde Træsæder og den stillestaaende, slet ventilerede Luft.

Det er næsten utænkeligt, at Mor ikke undervejs skulde have fortalt mig om alt det historiske, vi passerede – Roskilde Domkirke, St. Bendt i Ringsted, Fjenneslevlille, Sorø Akademi og Hellig Anders Kors ved Slagelse. Jeg kan i hvert Fald se, at hun trofast forkortede Vejen for mig i Jylland. »Vi lagde stærkt Mærke til Egnen ved Vejle og Horsens«, skrev hun til Far (12. Juni), »og ved Skanderborg sang jeg »Morten Borup« for ham. Naar han nu ser Byerne paa Kortet, haaber jeg, at han kan huske, hvor dejligt de ligger ved de spillende, blaa Fjorde«.

Vi var begyndt i blank, stille Sol ovre paa Øerne. Men i Eftermiddagens Løb rejste der sig en Brandstorm, og forfrosne rullede vi om Aftenen paa aaben Vogn fra Aarhus til Vestereng, hvor Tante Risse og Onkel Aubert mødte os i Døren og bød os Velkommen.

Der var et stort Spørgsmaal, som stod paa Tapetet: det var Meningen at holde et *Slægtsmøde* oppe i Hobro Skov den 17. Juni og Dagen efter at fortsætte med et *Søskendemøde* paa Trinderup. Skulde vi monstro med til alt dette?

Et Slægtsmøde havde ikke været holdt siden den 9. Juni 1882, da la Cour'er fra alle Egne af Landet var stævnet til Himmelbjerget. Nu, i 1891, haabede man atter at kunne samle dem, 175 Aar efter at Stamfar havde begaaet den utilgivelige Tankeløshed at lade sig føde i Köpenick i Mittelmark-Brandenburg! Rigtignok med *franske* Forældre, flygtet fra deres Fædreland under Huguototforfølgelserne; men alligevel!

Spørgsmaalet drøftedes indgaaende. Søster Ellen var i Maj rejst til Trinderup, hvor hun skulde gaa i Huset, og naturligvis kørte hun med Familien dør til Slægtsmødet i Hobro. Mor havde stor Lyst til at følge hende, »i alt Fald vilde jeg gerne være paa Trinderup og se de unge Piger pyntede. Jeg har jo ogsaa Ellens Koralkæde med, som hun vist gerne vil have paa. Nu faar vi se, hvad Vejr og Penge siger«. De sagde heldigvis Ja. Mor og jeg kom i rette Tid til Trinderup til at faa Ellen pyntet med nystrøgen hvid Sommerkjole og blodrød Koralkæde, og i straalende Vejr rullede Vognene ind til Hobro med alle de Voksne, medens min Fætter Theodor og jeg blev ladet tilbage i Pigernes Varetægt. Vi var for smaa til,

at Kongens Mønt skulde ofres paa os. Deltagelsen kostede – 6 Kr. pro persona!

Derfor kom jeg ikke til at opleve dette Slægtsmøde, og da det næste blev holdt – i 1916 – var jeg ligeledes lovligt forhindret. Det er altsaa ikke hos *mig*, man skal søge Oplysninger om disse Møders Form og Værdi. Men det er dog klart, at Værdien vil afhænge af det Sammenhold, der hersker inden for Slægten. Er dette forholdsvis svagt, vil Stævnet blive uden dybere Interesse – er det stærkt og navnlig: gør en fælles *Aand* sig gældende blandt Flertallet af Deltagerne, kan en stor Rigdom høstes under Samværet. Hvad la Cour'ernes Slægtsmøde i 1891 angaar, kan man vist ikke med Sandhed sige stort andet, end at det var »vellykket«. Der var, rapporterede Mor, »saa fortryllende smukt i Hobro Skov«, hvor der ialt var samlet c. 150 Mennesker, »og Stemningen var udmærket glad og fornøjelig. De unge sluttede Festen med et Bal til 11^{1/2}«. Ved Bordet blev der udbragt »en meget varm Skaal« for Far, og et Telegram, han havde sendt, blev hilst med stor Tilslutning. Men ellers –?

Nej, der manglede aabenbart noget! De faa inden for det ældre Slægtled, som ragede op over de øvrige, og som ved deres Autoritet og Personligheder kunde have givet Festen et bestemt Præg, savnedes næsten alle. Det gjaldt i første Række Far. Og Savnet blev endnu større Dagen efter, da *Søskendemødet* fandt Sted paa Trinderup.

Det var i det hele et magert Foretagende. Farbror *Niels* havde nu ombyttet Mors med Nordamerika – en lille Sceneforandring, der fritog ham fra enhver Forpligtelse til at deltage. I Marts var han og 30 andre Morsingboere draget af til det store ukendte Fastland bag Dammen for at se, om Mulighederne ikke skulde være større dør end ved Limfjorden.

Ham maatte man altsaa ligeledes savne. Det samme gjaldt Faster *Jenny*, der havde Hænderne fulde af Arbejde paa sit Vævekursus, og Farbror *Poul* var travlt optaget med sine Forsøg. »Han har nu faaet Møllen rejst«, meddelte Faster, »og den tager sig nok saa godt ud i Landskabet. Gid den maa male Lykke og Glæde for ham, den kære Bror. Opfindelsernes Vej er ofte tornestrøet«. Naar nu hertil kom, at Faster *Risse* og Onkel *Aubert* heller ikke kunde være med til noget af de to Stævner, vil man sikkert give Mor Ret i, at det blev »en meget fattig Søskendemødedag ... Det blev ogsaa mere som enhver anden selskabelig Sammenkomst. Ingen af Sangene blev sunget ved Bordet. I Dag rejser de fleste af Gæsterne, og jeg glæder mig til lidt Ro.«

Mine Erfaringer om Slægtens – i hvert Fald Skærsingernes – Sammenhold havde da nærmest lidt Skibbrud. Men det mærkedes ikke stort, fordi jeg havde hundrede andre Ting at varetage end at passe paa de Store. Først og sidst skulde mit Bekendtskab med Fætter *Theodor* udnyttes til det yderste. Han var 6¹/₂ Aar gammel – altsaa et Aar yngre end jeg –, men han havde adskillige Privilegier, som jeg ikke kendte til. De fulgte naturligt af dette, at han voksede op paa en jydsk Herregaard. De store Fætre – *Matbias*, der var Forvalter paa Trinderup, *Lauritz*, som næppe var færdig med sin praktiske Landmandsuddannelse, *Johannes*, der kom hjem som nybagt Student, *Pierre*, 13 Aar, og *Jørgen*, 11 Aar – lagde os ingen Hindringer i Vejen. De skældte bare ud eller stak forstaaende en og anden Lussing – og hvad gjorde det? De sladrede ikke – det var det vigtigste! Men Theodors Søster *Ellen*, som var godt 16 Aar, og min Søster *Ellen*, som var godt 15 Aar, besad dette pinagtige, moderlige Instinkt, der stadig førte til Eftersyn af vore Ører og Hals, ligesom de meget gerne etablerede et vist Opsyn med os i Have og Stald og i Nødsfald paakaldte Tante Maries og Mors mere effektive Indgreb. Det kunde være generende!

Hvor var forøvrigt Sommeren herlig! Bagende varm Sol i Bakkerne, køligt Mørke i Udlængernes hemmelighedssvangre Kroge, timelang Sludder, naar vi var puttet i Seng med Paalæg om hurtigt at sove. Det var virkelig umuligt at forholde sig stille! Kun een eneste Gang lykkedes det at dæmpe Snakkelysten.

Det var selve den Aften, Slægtsmødet fandt Sted, og Theodor og jeg var blevet hjemme hos Pigerne. Ved normal Sengetid begyndte de at fortælle mig om Spøgeriet paa Gaarden. Og mine Øjne stod paa Stilke! *Spøgeri – her!!* »Jajada«, sagde den ene og nikkede; »do trowr' et kanske ét; mæn se, wi haar da saa møj gammel en Himmelseng hier o æ Go'r, aa den snorker saa rent gusjammerligt hwer jenest Nat, nær æ Klokk slaar 12«. Fætter Theodor havde aldrig før hørt dette Monstrums fængslende Ejendommelighed omtale. Han var lige saa konsterneret som jeg. Og vi forlangte i Munden paa hinanden at faa Lov til at sove i Himmelsengen. Det var der intet i Vejen for, der blev redt op, i en flyvende Fart kom vi af Tøjet og krøb ind under Dynen.

Men nu gjaldt det sandelig om at tie stille, for ellers kunde vi overheøre Snorkeriet, og hvad havde vi saa ud af Sceneforandringen? Klokken kunde blive 12, før nogen af os anede det! Altsaa laa vi spændt lyttende, Dødsens tavse. Og hvem falder hurtigere i Søvn end en Dreng, der intet

siger, men er træt i hele Kroppen af Sol og Leg? Ikke længe efter listede Pigerne sig ind og bar os over i vore egne Senge. Dér vaagnede vi næste Morgen. Om Himmelsengen har snorket, ved jeg ikke. Men Kvinden er træsk!

Besøget varede kun en Uge. Det er ubegribeligt, hvad syv Dage kan rumme af Oplevelser! Man skulde tro, en Maaned vilde være nødvendig. »Vilhelm kommer fortrinligt ud af det med Fætrene her«, skrev Mor (22. Juni), »og boltrer sig i de store Forhold hele Dagen. I Gaar var alle Drengene en Ridetur. Du kan tro, det tog sig ud! Tre og tre! Vilhelm straalende paa sin egen Hest«.

Dagen efter kom Besøgets sidste Aften – St. Hans-Aften. »Vi var ude at se Folkene brænde Blus og raabe deres Gadelam op, det var morsomt, han fik det med«. Ja, og jeg *busker* det! Det var det første St. Hans-Baal, jeg havde set. Luften var blevet kold og blæsende efter en Tordenregn; men inde ved Kvasbunken, hvor det spragede og spruttede, og hvor Luerne slog slikkende op mod den natblaa Himmel, medens Gnisterne føg som tusinde Stjerneskud langs den sorte, bolmende Røgbane, der vældede op af en brændende Tjæretønde – derinde var det smeltende hedt. Og midt i Skærets røde, flakkende Lys stod Farbror Christians høje, tunge Skikkelse, støttet til Stokken, Hatten trykket ned i Panden, medens Mor og Tante Marie samlede deres Kaaber om sig, og Theodor og jeg med blussende Fakler sprang som Lygtemænd gennem den kvælende Røg og morede os himmelsk over Karlens Raab og Pigernes Fnisen.

Saa holdt den 24. Juni Vognen ved Døren for at køre Mor og mig til Stationen i Hobro. Farbror Christian sørgede for, at vi kom ordentligt til Sæde. »Se nu her, bette Brorsøn«, sagde han, »her har du og Tudder (Theodor) hver en blank Daler. Gem den nu godt, til I mødes igen. For saa maa den, som har været *mindst* flittig i Skolen, aflevere sin Daler til den anden!«

Det var en lidt besværlig Form for en Gave! Naa, til syvende og sidst afhæng det af en selv, om man ved næste Møde vilde fordoble sin Formue eller sætte den helt over Styr. Foreløbig gjaldt det om at passe godt paa, hvad man havde faaet.

Men ak – ud paa Efteraaret havde jeg taget Tokronen i Bukselommen for at vise den til nogle Legekammerater paa Brede Ladegaard. Vi morede os med at hoppe paa Toppen af en hushøj Kvasdyng, der fjedrede skræk-

indjagende under os og nu og da truede med at lade os gaa til Bunds. Om-sider vilde ogsaa Daleren lege med. Den hoppede fra Bukselommen ud i Dyngen – og gik til Bunds! Ingen af Gaardens Folk vilde hjælpe mig med at faa flyttet alle disse Læs Kvas, saa Daleren kunde findes. Jeg saa den aldrig siden.

XIX.

Fra Trinderup gik Rejsen til *Skærsø*. Det er med udelt Forbavselse, jeg af Brevene ser, at jeg har været »en nem Dreng at rejse med«. »Han hjælper mig at bære Tøjet og er en hel Kavalier«, hedder det. Gid saadanne Egenskaber havde været mere konstante! Imidlertid – vi kom fra den ene store Gaard til den anden, og Fætter *Volmer* (knap 6 Aar) indtog Fætter Theodors Plads paa Dagens Program.

For min Skyld kunde dette blive ved i en Evighed – næsten! Men Mor længtes tilbage! Hun og jeg gik Ture sammen gennem Kælderskoven og Storskoven til Draaby Sø og til Farfars og Farmors Gravsted paa Kirke-gaarden. Farbror Jacob kørte os op gennem Plantagerne i Sandmarken, og en to Dages Udflugt fulgte til Poulsenerne – Farmors Slægt – paa de store Gaarde ved Kalø Vig: Rolsegaard, Aldershvile og Kveldstrup. For Mor var alt dette dog mere Pligt end Glæde. Hun var utaalmodig efter at komme hjem, hvor der var sat omfattende Arbejder i Gang, som væsentlig vilde ændre den gamle Landboskoles Bygninger – Hovedfløjen undtaget.

Det var Udvidelsesplanerne, som nu blev gennemført. Der skulde bygges en ny Skolebygning med baade Undervisningslokaler, Laboratorium, Samlingsrum, Elevværelser og Bolig for en ugift Lærer, og Økonomifløjen skulde forlænges, saa Mor fik bedre Plads til Husholdningens mange Gøre-maal. Og da vi vel var kommet hjem, blev Grundstenen til Nybygningen lagt paa selve Fredericiadagen – den 6. Juli. Med Flaget vajende og Bøge-løvet som en grøn Skærm omkring Stilladser og Kalkbaljer fejredes Høj-tiden. Far takkede »Grundtvigs gamle Venner«; thi det var i *Grundtvigs* Aand, der skulde arbejdes her paa Stedet. De Unge skulde lære »Trofast-hed, Uforsagthed og Selvopofrelse – saa vil ogsaa vi Gamle bevare vor egen Ungdoms lyse Haab og faste Tro«. Og kun derved vilde man »arbejde i Pagt med den djærve, danske Aand, som prægede al Grundtvigs Tanke, saa vi ikke skal gøre hans Navn til Skamme«.

Ud paa Efteraaret forestod en *stor* Begivenhed, som de Gamle enten helt maatte se bort fra at fejre, eller som de maatte overlade til deres Børn at give den rette Glans: de skulde den 11. September holde *Guldbryllup!* Maanedsdagen forud telegraferede Far og Mor til dem og bad dem fejre Festen paa Landboskolen! De kunde bare sige, *hvem* de vilde have indbudt, saa skulde alt blive ordnet for dem. Begge takkede, dybt bevægede, og til sin Tak føjede Morfar denne henrivende lille Efterskrift:

»Jeg har dog en Bøn til dig, lille Agate! Vil du ikke nok paa Guldbryllupsdagen hjælpe Moder med at give mig mit Ridderkors paa; thi jeg har en grundet Mistanke om, at hverken hun eller jeg har nogen ret Forstand paa, hvordan det skal anbringes«.

Det er sikkert sket efter Ønske. Og Festen, som havde samlet baade Familien og den store Vennekreds, der i Aarenes Løb trofast var kommet i de Gamles Hjem, blev et dyrebart Minde for dem – et varmende Solstrejff i en Tid, hvor Alderens Kulde gjorde sig mere og mere mærkbar.

Ønsket om at *faa Far valgt til Præsident i Landhusboldningsselskabet* var fremsat offentligt i det mest udbredte af Landbrugets Fagblade »Ugeskrift for Landmænd«, omtrent samtidigt med Grundstensnedlæggelsen paa Landboskolen. Mand og Mand imellem havde det ofte været nævnt. Far var selv blevet gjort bekendt med det. Men han havde ikke mødt det med umiddelbar Glæde, skønt det var Vidnesbyrd om en meget stor Tillid til hans personlige Dygtighed og Lederevne. Han nærede den – rigtige – Opfattelse, at han som Sekretær stod i en mere umiddelbar og levende Rapport til Landmændene rundt om i Danmark, end han vilde komme til at gøre som Præsident, og netop dette Forhold betød særdeles meget i hans Øjne. Det kunde let opveje Æren ved at faa Sæde i en af Præsidentstolene.

Selvsagt maatte Far regne med en vis Modstand mod sit Valg. Hans klare Afstandtagen fra Agrarbevægelsen havde inden for dens Lejre fremkaldt en stærk Kritik af hans Landbrugspolitik, og hans myndige Optræden havde ikke gavnet ham blandt dem, der selv havde vanskeligere ved at gøre sig gældende. Alligevel var han temmelig sikker paa at blive valgt, da han først var gaaet med til at lade sig opstille. Der fandtes ingen inden for det daværende danske Landbrug, som ejede en større Autoritet end han, eller som med større Ret kunde gøre Krav paa almindelig Tillid. Paa Valgdagen (16. Decbr.) fik han 165 af i alt 184 afgivne Stemmer. Det var et stolt Resultat!

Og inden for de toneangivende Landbrugskredse hilstes den straalende Sejr med stor Tilfredshed. Karakteristisk var Forpagter *Cbr. Sonnes* Brev til Far (16. Decbr.):

»Først og fremmest min varme og hjertelige Lykønskning til Dem selv og os andre over at se Dem paa den Post, hvortil De er baaret op, ikke ved Ahner og Hartkorn, men ved Deres egen Personlighed. Og gid det maa blive Dem forundt til det store Arbejde i dansk Landbrugs Tjeneste, De med Stoltæd kan se tilbage paa, at føje en ny Række lødige Vidnesbyrd om den levende og aldrig svigtende Interesse, med hvilken De omfatter vort Lands Hovednæring. De er nu engang skabt og udviklet til at være Fører for Fremskridtets Stormkolonner. Modstanderens Projektler eller Frygten for, at saadanne mulig kunde vise sig, bevæger ikke Dem – som adskillige andre af Deres Medmennesker! – til at samle Tøjet sammen og liste af fra Krigsskuepladsen, men ægger Dem tværtimod til fornyede Anstrengelser og – fornyede Sejre. Men er man skabt til Fører, maa det i Længden blive utilfredsstillende at nøjes med at lægge den Slagplan, ved hvis Hjælp en anden vinder Slaget, eller at lave alt i Stand til Kørselen, for at række en anden de Køreliner, ved hvilke Triumfvognen kører frem. Det er mig derfor en overordentlig Tilfredsstillelse at se Dem paa den Hæderspost, der bringer Dem i Niveau med de øvrige »Skovens største Træer«, hvis »Kroner« følger ikke formaar at tvinge Dem i Skygen. Nuvel, Spøg til Side. Har De som Sekretær været den, i hvis Haand Landbrugets samtlige ledende Traade ret beset faktisk *var* samlede, saa har Opinionen gennem Præsidentvalget udpeget Dem som den, i hvis Haand disse *bør være* samlede. Og dette staar for mig som en betydningsfuld Forskel. De har som Selskabets første Styrmand i en Aarrække staaet til Rors under en haard og trang Sejlads – manges Gang med Braadet ind over Dækket. Gid De som første Fører maa opleve at se vort Landbrug lægge ud til en stolt Sejlads med lutter tilfredse Folk om Bord i Skuden, og maaske med mig som Forsanger i det Kor (det vorde større og større og forskaane vort Landbrug for denne urimelig store Tilgang af betydningsfulde officielle Personligheder!), hvis Ambition ikke gaar videre, end at den kan tillade det af Hjertet at istemme med Deres Svigerfader:

»I Fred vil vi dyrke vor Fædrenejord!«

Saaledes hilstes Far af en af Landbrugets kommende Førere, en Mand, som adskillige Aar efter (1919) selv skulde tage Sæde i Selskabets Præsidium, højt hædret og agtet i sine Fagfællers Kredse.

XX.

Vinteren 1891–92 var ikke af de bedste. Det raakolde Taagevejrs med Snesjap og Ælte gav megen Sygdom, og manges, som bar paa en eller anden Svaghed, blev revet bort. Far fik – som hver Vinter – sin »Influ-

enza«-Tur og maatte holde Sengen, skønt Brevene til ham strømmede ind, og der gik stadige Bud mellem ham og Landhusholdningsselskabet. Med Skriveunderlaget foran sig paa Dynen og med Pen og Blæk paa Natbordet laa han parat og ekspederede sin Post, indtil han ikke længere kunde holde dette »Driveri« ud, stod op og »krøb« fra Sengen til Kontoret, utaalmodig efter atter at kunne sætte Dampen op.

Mor, som hørte til de ængstelige Naturer, var slet ikke glad for denne aarligt tilbagevendende Periode, hvor hans Træthed, Rheumatisme og Søvnløshed afløstes af nyt, hidsigt Slid. Og samtidig var hun urolig for, hvordan »de Gamle« havde det. Hun havde ikke set noget til dem i Julen, og den vanlige Indbydelse til deres Juletræ var udeblevet. Stakkels gamle Mormor følte sig saa mat og træt, at hun havde Møje med at gaa over Gulvet, og Morfar var efterhaanden blevet saa lidt bevægelig, at han umuligt kunde have fortsat sit flittige Arbejde, hvis ikke min ældste Bror havde hentet og bragt de Bøger, han laante paa Biblioteket. Selv kunde han ikke komme derind, og det kneb vel i det hele for ham at følge tilstrækkeligt med i den hurtigt voksende Faglitteratur, skønt han ofrede mange af Døgnet's Timer derpaa. Det er med Taknemmelighed, jeg ser, at hans yngre Fagfæller ikke glemte den gamle Mand, der hørte en svunden Tidsperiode til og ikke længere var i Stand til at gribe aktivt ind i Begivenhedernes Gang. De viste derved en Trofasthed og en Sindets Rummelighed, som tjente dem til Ære. Ret forstaaeligt var det, at en Forsker som Rigsarkivar *A. D. Jørgensen* holdt Forbindelsen med ham vedlige – sendte Morfar de Værker, han udgav, og skrev smukt og varmfølt om ham, naar han rundede et af de »store« Aar. Mindre ligetil er den Kendsgerning, at den unge *Kr. Erslev* gjorde det samme. Han og Morfar havde jo næsten intet fælles. Deres Historiesyn var vidt forskelligt, deres Forskningsmetoder havde saa at sige ingen Berøringspunkter, deres Historiefremstilling fulgte helt skilte Baner. Erslev kunde med et Skuldertræk have af-færdiget Talen om denne Fagets Fortidslevning, der endnu sad og sled med bindstærke Værker uden Anelse om moderne Kildekritiks strenge Krav, ofte fornægtende de Resultater, den var kommet til, seende alt i det Lys, hans Ungdoms vældige danske og nordiske Oplevelse havde kastet over Fortiden. Men Erslev gjorde *ikke* dette! Han havde saa vaagen en Sans for Oprindeligheden og Personligheden i Morfars Forfatterskab, at han – uden at tie om dets mange Svagheder – kunde prise dets Styrke og Ægthed. Og han glædede den gamle Mand ved denne fordomsfrie, forstaaende Bedømmelse. Erslev, som af Natur og Instinkt i udpræget Grad var *Forsker*,

havde Mod nok til at vedgaa, at *Historieskrivningens Kunst* og *Historie-synets* af skiftende Tider prægede Opfattelse var selvstændige Værdier, som ikke kunde undværes. Det var for een Gangs Skyld et Vidnesbyrd om, at endog en frisindet Mand *kan* vise Frisind!

Det var egentlig ikke noget, der kunde siges om Morfar selv! Hans Sæt af Meninger og Synspunkter var fastlagt, da han stod i sin fulde Kraft, og fra dem veg han ikke en Tomme. Det gjaldt religiøst, nationalt og politisk. Af Smidighed havde han intet. Men dermed er slet ikke sagt, at han ikke vilde *høre* andres Opfattelse, eller at han ikke til en vis Grad *respekterede* den. Han var kun ude af Stand til at finde *Værdien* i det, der laa hans egne Tankebaner fjernt.

Som nu i 1892. Da var det min Bror *Jørgens* Tur at bo hos »de Gamle«, medens han var oppe til Eksamen ved Landbohøjskolen. Og da kunde det komme til lange Diskussioner, naar Morfar efter Middagen tog sin traditionelle »Motion« paa Stuegulvet, og Jørgen »saa rart kan gaa med ham og tale saa højt, at han kan høre ham«. Jørgen var en ny Tone i Hjemmet. Hans Interesser var vidtspændende, hans Lyst til at udtale sig stor, hans Evne til at forme sine Meninger ikke almindelig. Maaske var det ikke saa meget nye Anskuelser, han gav Udtryk for, som et nyt Temperament, en ny Facettering. Og Morfar spekulerede sindigt og roligt over denne Dattersøn, der baade gav ham Ret og Uret, og som aldrig var bange for en Dyst, skønt han paa Forhaand vidste, at den Gamle ikke lod sig rokke. Hvad er det, det kommer an paa i en Meningsudveksling? spurgte Morfar sig selv, og han svarede: hurtig Opfattelse, klar Dømmekraft og sikker Hukommelse. At Jørgen havde et sjældent hurtigt Blik for en Sags Sammenhæng, var tydeligt nok. Og det var ikke Morfars stærke Side. Han skulde helst have god Tid til at sunde sig. Men til Gengæld havde han en fuldkommen fabelagtig sikker Hukommelse – og en saadan kunde Jørgen næppe prale med. Saa drog de da i Leding, hver for sig rustet paa sin Maade. Og saa dystede de om den tredje og væsentligste Egenskab: den klare Dømmekraft. Hvem besad den? Begge – eller ingen af dem? To Generationer talte hver *sit* Sprog, følte paa hver *sin* Maade, dømte ud fra hver *sine* Forudsætninger. Morfar sad tilbage med en vis Uro i Sindet, naar »Motionen« var overstaaet, og han atter sank hen i Arbejdet. *Kunde* Ungdommen finde frem til Maalet, naar den ikke i et og alt fulgte de gamle Spor? Frihed, Fædreland, Norden, Samfund, Gud – *kunde* disse Livsnødvendigheder tolkes paa anden Maade, end man havde gjort det ved

Aarhundredets Midte, og kunde de fyldes med et andet *Indbold* end det, man den Gang havde kendt? Han vidste, at Jørgen forstod Værdierne. Hvorfor saa ikke uden Modsigelse annamme dem i netop *den Klædedragt*, de havde, da Friheden, Fædrelandet og Norden blev Realiteter for Folket, da Samfundet ikklædtes Liberalismens aabne, tillidsfulde Træk, og da Guds Ord blev knæsat i Kirken under Grundtvigs mægtige Gerning?

Ja, saadanne Spørgsmaal var det umuligt for ham at finde Svar paa.

Mor var ved at opbygge en Tradition: hvert Aar tog hun med sin mindste Dreng en tre-fire Dage ind til Hovedstaden for at vise ham »*Københavns Herligheder*«. Det var en vidunderlig Chance! Saa kom man ikke alene paa ny i Morforældrenes Hjem og fik leget med Kusinerne omme i Lykkesholms Allé; men man genoplevede Frederiksberg Have, som næsten helt var gledet ud af Bevidstheden, man gik gennem Apistemplet ind i Zoologisk Have, gav Elefanten Hvedeknopper og Abekattene eller Bjørnene Nødder, man stod stum over for Løven, ventende spændt paa, at den skulde rulle sig lidt ud og ikke bare ligge og dase i Solen, og man holdt sig i passende Afstand fra Lamaerne, for at de ikke skulde kunne spytte paa ens nye Matrostøj. Eller man kom paa »Oldnordisk Museum«, hvor der hverken var Ende eller Begyndelse paa alt det, man skulde have set, man skyndte sig op i Rundetaarn for at fare som et oljet Lyn ned ad Sneglegangen igen og løbe fra Mors ængstelige Tilraab, at man nu endelig ikke faldt og brækkede baade Arme og Ben. Man kom paa Konditori og fik Lov til at spise hele to Napoleonskager, og om Aftenen gik man i Tivoli eller i Cirkus, hvor al Verdens Vidundere aabenbares. Træt og lykkelig luntede man med Sporvognen hjem til Allégade, blev puttet i Seng og vaagnede næste Dag til nye Oplevelser. »*Københavns Herligheder*« syntes at være uudtømmelige!

Men i Forsommeren 1892 var der noget ganske *særligt*, som trak: den 26. Maj skulde Kong Christian IX og Dronning Louise fejre deres *Guld-bryllup*! Naturligvis maatte vi med til Festen! »Det er en Glæde for os alle«, skrev Mormor, da hun bad os overnatte hos hende og Morfar, »at vi har saa ædelt et Kongehus, hvis Højtid vi saa fuldt kan dele af et varmt Hjerte«. Og det blev vel nok en Begivenhed! Aldrig før havde jeg set saa mange Mennesker eller saa mange Dannebrogsglag. Vi stod om Formiddagen oppe i Fars Kontor i Landhusholdningsselskabet ret over for Christiansborg Slotskirke. Vinduerne var aabne, og nedenunder fossede det med Mennesker paa begge Sider af Kanalen. Højbro var stopfyldt, al

Færdsel standset, og ridende Politi med skinnende Hjelmkamme og lange Sabler red op og ned for at gøre Plads, til den kongelige Kortege dukkede op. Saa begyndte alt at komme i Bevægelse, Hurraraabene skyllede frem fra de mange Tusinder, der stod nedover mod Holmens Bro. Det var, som naar Ild fænger i Halm – i Spring efter Spring forplantede Jubelen sig, til ogsaa vi slugtes af den. For dør kom Guldkareten med Kongeparret, med røde Kuske og grønne Jægere og skrammererede Lakajer! Inde i Vognen sad Kongen og Dronningen og nikkede og smilede, medens Hyldesten favnede dem fra Stenbro og Lygtepæle, fra Vinduer og Hustage, fra hele det Hav af Mennesker, som svingede Hatte og Tørklæder, medens Solens Straaler badede den festklædte By. Og tænk saa, at Kongeparret kørte i en virkelig *Guldkaret!* »Den er jo kun forgyldt«, sagde min kloge Søster. »Der er bare Træ inden for«. Forgyldt og forgyldt – kunde man maaske forgyldte uden Guld? Og hvad saa med Kronen øverst oppe? Var den maaske heller ikke rigtig? Jo, vist var den saa! Eventyret var kommet lueforgyldt til Byen! Hornene klang, Fanerne smeldede, Gardehusarernes dragne Sabler glimtede, Kongens fine Fjerbusk vajede, da han steg ud af Kareten og sammen med Dronningen gik op ad den røde Løber og ind i Slotskirken, fulgt af Prinser og Prinsesser og Kammerherrer og Officerer i een farvestraalende, guldgiltrende Strøm. Bagefter var jeg med Mor ovre paa Gammeltovej for at se Springvandet springe med Gulddæbler. De dansede paa Vandstraalerne og fangede Solen i et gyldent Smil, laa et Øjeblik og lyste af lutter Glæde og sank saa ned for straks at springe op igen til en ny, munter Leg.

Saa fulgte Middagen hos »de Gamle« – sandelig, om vi ikke fik Steg og de Voksne Rødvin i Dagens Anledning! Morfar løftede Glasset og bad Gud velsigne Konge og Dronning. Mormor havde Taarer i Øjnene, Mor smilte, jeg selv var lutter Øjne og Øren. Tænk, at vi Danske havde den *bedste* Konge og Dronning i hele Verden! Det var Far ogsaa ved at synes, skønt han som ung Officer havde været alt andet end begejstret over Skiftet fra Frederik VII til Christian IX. Den Gang havde forøvrigt heller ikke Morfar været klogere. Men nu sad de vist og fortrød, begge to. For det var da sikkert, at et mere kongeligt Guldrudepar fandtes ikke!

Mor var blevet træt af al den Tummel og Støj paa Gaderne. Hun lod Ellen, som boede hos Lykkesholmerne, se paa »Folkelivet« sammen med Kusinerne og Fætrene, men selv vilde hun hvile. Og det samme skulde jeg. For jeg skulde være længe oppe om Aftenen. Byen skulde illumineres, og Fyrværkeri skulde brændes af. Mormor og Morfar havde faaet sat Lys i alle deres Vinduer – det var næsten som en Slags Juleaften. I Skumringen

blev de tændt, og vi maatte ud paa Allégade for at se Virkningen. Alle Lejligheder i den store Bygning var pyntet paa samme straalende Maade, og saadan var det Hus efter Hus. Men rigtigt saa vi det først, da det helt utrolige skete, at Morfar bestilte en aaben Droske til at køre os rundt i Byens Gader. Han og Mormor paa Bagsædet med en Plaid svøbt godt om de gamle Ben og et Sjal om Skuldrene. Mor og jeg paa Forsædet, ivrigt spejdende til højre og venstre, at intet Transparent og ingen pompøs Udsmykning skulde gaa os forbi. Det var en vidunderlig Køretur gennem de skumringssvøbte Gader, hvor Tusinder og atter Tusinder af Smaaflammer i Vinduerne ønskede Velkommen til Festen, hvor Hesten ofte maatte gaa i Skridt, fordi Folk fyldte Kørebanen, og hvor Latter og Sang fulgte i Bølge efter Bølge, naar vi passerede et særligt tiltrækkende Sted. Helt ud til Nyboder kom vi, og dør saa vi det bedste af det altsammen: de to Gavle nærmest Suenson-Monumentet var forvandlet til Agterspejl paa to stolte, danske Fregatter! Lysskæret fra Gadelygterne faldt ind over dem, og de traadte klart frem paa Baggrund af den mørke Aftenhimmel. Aa, om vi endnu havde haft saadanne Orlogsmænd i Søen! Saa vilde nye Heltehistorier kunne skrives!

Det var Dagens sidste Indtryk. Med det sov jeg ind.

XXI.

Blegnede Aarets anden store Begivenhed i Lyset af det kongelige Guldbryllup? Langt fra! Efteraarets *Sølvbryllupsfest paa Landboskolen* kunde ikke fordunkles af selv nok saa mange Minder om Hovedstadens Illumination.

Men der foregaar trods alt saa meget, naar de Voksne fester, som en niaars Purk ikke forstaar. Det er mest selve Stemningen, Højtiden, den usædvanlige Glans, som lægger sig over Dagens myldrende Begivenheder, der bliver staaende i hans Erindring. Han husker ingen af de mange Taler, kan ikke holde de talrige Deputationer ude fra hinanden eller i Enkeltheder gøre Rede for, hvorledes Festen forløb. Det er jo ogsaa ligeegyldigt. Det hele ligger gemt som en Streng i hans Sind. Tager han de gamle Breve og Telegrammer frem, klinger Strengen paa ny – hvor vanskeligt det maaske end kan være for ham at gøre andre fortrolige med dens Klang.

Allerede ved Foraarstid 1892 havde Fars og Mors Venner sat en Ind-

samling i Gang med det Formaal at skænke Sølvbrudeparret et stort Maleri af det velsignede Skærsø. De havde truffet Aftale med Fars Fætter, Prof. *Janus la Cour*, om at løse Opgaven, og i Sommerens Løb var han oppe paa den gamle Gaard for at tage Skitser til Billedet. I Sandmarken, paa Toppen af en lynggroet Bakke slog han sit Stafeli op. Her saa man ned over de grønne, saftige Gunger til Gaarden, som halvvejs gemte sig mellem Havens kuplede Træer og med Kælderskoven og Storskoven bag ved. Langt videre gik Synet – ud over Landskabet, som i rolige Linier søgte frem mod Kattedats sølvlyse Stribe. Og yderst ude anede man Hjelm med dens »Horn«, dens slanke Fyrtaarn, som en Velkomsthilsen til alle os fra Øerne, naar vi vilde gæste vort jyske Slægtshjem. Skitsen blev udført med den minutiøse Nøjagtighed, der *kan gøre* et Kunstværk til noget helt andet end en simpel Efterligning af Naturen – til en Kærlighedserklæring, en fortrolig Kalden, der faar ens Sind til at vibrere.

Men dette med Maleriet var en Hemmelighed for alle andre end »de Store« paa Landboskolen. Den kunde ikke betros til den Yngste. Nej, først da selve Forberedelserne til Dagen tvang alles Tanker til at samles om Festen den 20. September, fik han Lov til at komme med – endda med Navns Nævnelse under den litografiske Indbydelse, som bad Gæsterne komme »med Banetoget 2³⁵ fra Kjøbenhavn« for derefter at blive kørt fra Lyngby Station til Landboskolen, hvorfra de kunde »retournere med Aften-toget Kl. 11«. Der var Orden i Sagerne. Punktligt og pynteligt skulde det gaa til.

Og Dage fulgte med hektisk Travlhed i Køkken og Kælder og Brygers. Vask, Rengøring, Bugning, Indkøb, Oppudsning – Elverhøj stod paa gloende Pæle, og Elverkongens Krone pudsedes i Duksegriffel! Saa kom det Øjeblik, sent om Aftenen den 19., da Æresporten blev rejst ved Indkørselen gennem Naurhækken, da en lukket Allé af Graner blev plantet tværs over Skolegaarden til Gymnastiksalen, hvor Festen skulde fejres, og da Blomster i Mængde blev skaaret i Haven, da de først indstrømmende Gaver blev bragt i Sikkerhed, Sangene ekspederet fra Trykkeriet og – »de Gamle« hentet inde paa Frederiksberg, saa de kunde faa hvilet sig godt ud, inden det næste Dag for Alvor gik løs.

Der var tusinde Ting, som den mindste i Familien nødvendigvis maatte følge gennem alle Stadier, saa intet gik ham forbi. Desværre havde hans Inspektion visse Vanskeligheder at overvinde. I det Overmod, som Feststemning ofte kan fremkalde, og maaske inspireret af en Bibeltimes Fortælling om St. Peters mislykkede Forsøg paa at gaa paa Vandet havde han

i et ledigt Øjeblik følt sig sikker paa, at han selv mageligt skulde kunne gaa paa Toppen af en høj Tjørnehæk. Tillid bliver imidlertid ikke altid honoreret her i Verden. Hækken gav efter og smed ham af – med forrevne Hænder, Huller paa Strømperne og en forstuvet Fod. Det var altsaa en ynkeligt hinkende Inspektør, som Dagen lang med stigende Forventning fulgte de Stores Anstrengelser, og det var ikke bedre den følgende Morgen, da Flaget blev hejst, og Gardens Musikkorps mødte op med Horn og spillede, hvad Legioner af Sølvbrude- og Guldbrudepar her i Landet anser for den selvskrevne Indledning til en saadan Dag.

Formiddagen var – som det jo hedder i officielle Festreferater – »hel- liget den snævre Familiekreds«. Nej, ikke helt! Een Ting kunde Far og Mor ikke tænke sig at undvære netop da: Adgang til Herrens Bord. Den store Landauer kørte dem og os Børn til Lyngby Kirke, og gamle Pastor Rørdam forrettede den hellige Handling – den *virkelige* Indvielse til al den Glæde, som nu skulde følge.

Og saa strømmede Deputationerne ind fra de mangfoldige Institutioner og Organisationer af officiel og privat Karakter, som Far gennem Aarene var kommet i Forbindelse med, i mange Tilfælde som deres ledende Personlighed. Telegrammer og Blomster, Blomster og Telegrammer hobede sig op. Stuerne bugnede. En dejlig, klar Efteraarssol lunede Luften. Gik man uden for Skolens Enemærker, saa man, hvordan hele Omegnen var flagsmykket – fra Gaarde og Huse, fra Mølle og Fabrik vajede Dannebrog, helt nede i selve Kongens Lyngby signaliserede man fra Flagstang til Flagstang, at *nu* var det »Kaptajnen«s og hans Hustrus Højtidsdag!

Gæsterne kom. Det var en stor Skuffelse, at flere af Fars Søskende i sidste Øjeblik havde maattet sende Afbud. Landmændene kæmpede med et elendigt Høstvejr, Sæden stod endnu ude, og ingen brugbar Arbejdsdag maatte gaa tabt. I andre Hjem var det Sygdom, som hindrede Rejsen, og man maa huske, at en Tur fra Jylland til København den Gang virkelig *var* en Rejse – noget, man sjældent foretog sammenlignet med vore Dages Halsen fra den ene Ende af Landet til den anden. Breve og Telegrammer maatte da i flere Tilfælde gøre det ud for det personlige Møde, og – som Farbror Poul skrev – kunde »et aandeligt Samkvem dog til en vis Grad raade Bod derpaa«.

Paa Slaget 3 kom Deputationen med den kæreste af alle de mange Gaver: Maleriet fra Skærso. Det var smuglet ind i Huset et Par Dage før, saa man kunde være sikker paa, at ingen Forsinkelse vilde forstyrre Planerne. Nu stilledes Skitsen op i den lyse Havestue, og en overordentlig

smuk, kalligraferet Adresse med Kornaks og Lyng og en kvidrende Lærke som Ramme om en varm og hjertelig Hyldest blev læst op af Fars Fætter, Onkel *Albert la Cour* fra Næsgaard, medens Tankens andre Faddere var højtidelige Vidner til, at alt gik, som det skulde. Far var overvældet. Faa kunde lyse af Glæde som han, naar man til Bunds havde truffet, hvad der var hans Tanker kærest. Og her stod i skønne Farver Hjemmet mellem Skovene og Lyngbakkerne for hans Øjne! Oven i Købet havde Onkel Janus sendt endnu en Skitse med: et Billede af den hvide, rummelige Draaby Kirke med det slanke, kamtakke Taarn, Slægtens Kirke frem for nogen. Det var vanskeligt at finde Ord, som virkelig kunde sige, hvad der rørte sig i Fars og Mors Sind.

Og det var jo heller ikke et Øjeblik til lange Taler. For nu strømmede fra alle Kanter Gæsterne ind. »Banetoget« var kommet, Vogn efter Vogn svingede op for den flag- og grøntsmykkede Indgang og læsede deres Indhold af, og den Mindstes Betagelse steg for hvert nyt Læs, der afleveredes. Sikken en Mængde Ordner! Og sikken flunkende Uniformer! Og sikken fine Kjoler! Men *Mor* var nu den sødeste. Hun havde aldrig før været saa mild og glad, syntes han. Silkekjolen bruste om hende, de cremefarvede Handsker, Smykkerne, hun kun bar ved de sjældne Lejligheder, og Kransen med Sølvaksene i hendes Haar – ja, *saadan* var det altsaa, en *rigtig* Sølvbrud skulde se ud!

Fra Hjemmets lyse Stuer gik vi gennem Granalléen over i Gymnastiksalen, som ikke var til at kende: løvklædt, med Vimpler og Flag overalt – de tre nordiske Flag broderligt Side om Side som Baggrund for Sølvbrudeparret, der samlede alles Smil og Hengivenhed. Og saa fulgte det, der *kan* være et Mareridt: Festbordet, hvor Taler og Sange ingen Ende synes at ville tage, og hvor Gentagelserne sjældent virker festligt nuancerede, men som Regel kun er Udtryk for selvbehagelig Snakkesalighed. Var det ogsaa saadan her? Hvor skulde jeg kunne sige det. Det meste gik jo helt over Hovedet paa mig. Men *det* var jeg sikker paa: at ingen i Verden havde kunnet opleve noget mere højtideligt. Og det var ikke saa sært. For Festen har ganske sikkert været præget af den samme Blanding af lys Glæde og mandig Alvor, som var saa karakteristisk for alt det, der udløstes, naar Far og Mor samlede deres Venner om sig. I sit Takkebrev skrev Feilberg, at selv om Livets Foraar var blevet et Minde, et udtømmeligt Skatkammer for Erindringen, og selv om den travle Sommer var svundet og Efteraaret kommet, saa var Efteraarets Arbejde jo netop Betingelsen – »det vide alle Landmænd« – for en god og ny Vaar. Det var denne Viden, som havde

præget Festen. Meget stort og skønt hørte de forbigangne Dage til, og Øjeblikkets Krav kunde tynde. Men Opfyldelsen af disse Krav vilde berede Sindet for nye Blomster og nye Frugter. Han kendte til Bunds sin Ungdomsven.

XXII.

Men det var langt fra kun Fester, som fyldte Aaret 1892. Paa eet vigtigt Punkt lignede det præcis sine Forgængere: det var optaget af Planer, Udvidelser og Arbejde.

Det Interregnum, der havde bestaaet, siden Far i 1890 havde solgt Landboskolen til Bestyrelsen for Grundtvigs Højskole, maatte bringes til Ophør. Selv kunde han ikke i det lange Løb bære Ansvaret for Ledelsen af baade Højskoleafdelingen og den landbrugsfaglige Afdeling. Han maatte finde en Personlighed, som kunde paatage sig Gennemførelsen af den rene Højskoleundervisning, og Tanken faldt atter paa Forstander *Hans Rosendal*ovre i Vinding. Han var villig til at rykke sine Teltpæle op og flytte til Lyngby, og de økonomiske Forudsætninger for Flytningen var nu ogsaa bragt i Orden. Derfor havde der med Mellemrum været ført Forhandlinger med ham, og Far havde – lidt betænkelig – accepteret Tanken. I Realiteten havde han ingen Indvending imod den; kun forekom Rosendal ham – flygtigt, som han kendte ham – at være for »kold en Natur« til at kunne øve den Paavirkning paa Ungdommen, som dog var en meget væsentlig Betingelse for, at Arbejdet skulde kunne lykkes. At der var en væsentlig Forskel mellem ham selv og Rosendal kunde der ikke være Tvivl om.

Men Forskellen i Natur kunde være et Gode, selv om den vilde medføre visse Vanskeligheder, naar Personlighederne var saa udprægede som her. Kompetencespørgsmaal kunde let opstaa og give sig større Udslag, end et frugtbart Samarbejde var i Stand til at bære. Ganske vist skulde Far ifølge den trufne Ordning være den selvskrevne Leder af begge Afdelingerne; men Hensigten med eventuelt at knytte Rosendal til Skolen var dog den at give ham *Ansaret* for den ene Afdelings Ledelse – og et Ansvar kræver til en vis Grad Selvstændighed. Der var da Spørgsmaal nok at tage under Overvejelse, inden en Afgørelse blev truffet. Paa den anden Side kunde Sagen ikke udskydes, i April kom Rosendal til Lyngby for at se paa Forholdene, og det aftaltes da, at han skulde tiltræde den 1. Oktober.

Forøvrigt var allerede et Par Aar forud dukket et nyt Ansigt frem i Kredsen paa Landboskolen. Det var den senere Statskonsulent i Plante-kultur og kendte landbrugshistoriske Skribent *K. Hansen*.

Far havde i 1890 faaet ham knyttet som Lærer til Skolen, og han havde hurtigt set, at der baade for Skolens og for *K. Hansens* egen Skyld burde skaffes ham Adgang til i størst mulige Udstrækning at videreføre den Forsøgsvirksomhed, han allerede en halv Snes Aar havde drevet i det smaa og for egen Regning. Samtidig med hans Ansættelse ved Landboskolen havde Far derfor faaet ordnet det, saa Foreningen til Kulturplanternes Forbedring lejede det nødvendige Areal til Forsøg med Korn og Bælgsæd, og *K. Hansen* blev disse Forsøgs Leder. I 1893 sammen-sluttedes Arbejdet i Lyngby med Statens Forsøgsvirksomhed, og *K. Hansen* overtog Stillingen som Bestyrer for Lyngby Forsøgsstation.

Det var en meget stilfærdig og tilbageholdende Jyde, som slog Rod paa den gamle Skole, og som samtidig med at passe de stadig løbende Forsøg tillige virkede som Lærer for Eleverne. Umiddelbart maatte man finde ham i enestaaende Grad »tør« – langsomt vejende hvert Ord, sindigt bredende sig i sit jyske Maal, der nok var poleret, men hvis Oprindelse ingen kunde tage fejl af. Hans Timer var saa sandt ikke spændende – sagde Eleverne –, og hans »Morgenstilhed« (en hensynsfuld Eufemisme) blev hurtigt berømt. Men dette var langt fra den hele *K. Hansen*. Han savnede aldeles ikke den Form for humoristisk Sans, som vi kalder »jysk Lune« – den stilfærdige, men overordentlige fintmærkende og godmodigt rammende Satire, som hos Jyden kan udløse en indestængt, klukkende Latter, naar Værdighedens Lænker løsnes en Smule. Og under alle Omstændigheder var *K. Hansen* en saa fremragende Dygtighed paa sit Felt, at alene dette gav ham en særlig Position. Vilde man lære Grundighed, Omhyggelighed, planmæssigt, roligt, velafbalanceret Slid, saa skulde man komme til ham. Vilde man se en Mand med Liv og Sjæl gaa op i et enkelt, bestemt Arbejde – saa var *han* Manden. Intet Under, at de Unge paa Skolen fik Øjnene op for disse Værdier og glemte de Smaapudsigheder, som *K. Hansen* var en alt for betydelig Mand til selv at lægge Skjul paa.

Udbygningen af hans Forsøgsvirksomhed var da en af de Ting, der optog Fars Tanker i 1892. Men hertil kom ved Sommertid endnu en Opgave, hvis Løsning han ventede sig megen Glæde af. Han havde indbudt 30 danske Landsbyskolelærere til et Kursus i Landbrug og i landlig Hus-holdning, og der havde været fuldttegnet. Allerede i 1865, da Far virkede

ved Landbohøjskolen, havde han udkastet Planer til et saadant Sommerkursus. De var imidlertid ikke blevet realiseret; først nu gennemførtes Tanken. De allerfleste af Landets Lærere havde jo den Gang en Skolelod, større eller mindre, som det gjaldt om at nyttiggøre efter bedste Evne, og ikke mange af dem havde et helt klart Begreb om Betingelserne derfor. Jordbundslære, Gødningslære, Dyrkningslære rummede hver for sig Teorier, som de havde Brug for at kende, og hvad deres Koner angik, vilde det ingen Skade være til, om Manden fik lidt Undervisning i Fjerkræavl, i Frugtens Anvendelse til Syltning og Henkogning, og hvad der nu ellers kunde komme for til Husets Behov. Saa kunde han lade sin nyerhvervede Viden gaa videre til »Mutter«.

Det var et ganske ejendommeligt Elevhold, som i Sensommeren holdt sit Indtog paa Skolen – værdige, skæggede Herrer, der ikke saadan med det samme slap det Præg af Autoritet, hvormed deres Gerning hjemme i Landsbyen havde forlenet dem. Men lang Tid gik der ikke, før Alvorens Maske faldt, og de følte sig, omtrent som da de i Ungdommens Dage havde prøvet deres Kræfter bag Seminariets Mure. De blev – mange af dem – muntre som store Dreng, naar Klokkerne ringede ud, og Tobakspiben blev halet op af Trøjelommen. De var virkelig slet ikke umulige at lege med, humørfyldte, som adskillige af dem var! Nu staar egentlig kun et Par af Ansigterne lyslevende for mig, medens Flokken i sin Helhed omgives af det Skær, som hyggeligt Samvær mellem den og Mor og Far forlenede Maanedene med.

Den ene, jeg tydeligt husker, var en Kæmpe at se til, høj, lys, hærdebred og med et langt, bølgende Skæg. Vigtigst af alt var dog, at han hed *Niels Ebbesen!* Og han var Jyde, som Ridderen af Randers Bro! Fantasien slog Smut gennem Aarhundrederne. Hesten groede frem under hans tunge Ben, han fik Kedelhat paa Hovedet, Brynje over Brystet og et langt, hvast Spær i Haanden. Og saa gik Riddet mod den kullede Greve – med alle Muligheder i Følge.

Den anden husker jeg ligeledes Navnet paa: Lærer *Cbr. Hansen* fra Skænkelsø. Ingen havde Hovedet mere kruset af Spilopper end han. Ingen var en rappere, morsommere Øbo end han. Aldrig manglede han et spilende Svar, et underfundigt og venligt Smil, et muntert: Kom an! Og han var ivrig i »Studierne« – indtil en vis Grænse! At lære Teorierne om Jordens Brug – all right! Kollegieheftet fyldtes. At faa Klarhed over Høns og Ænders Tumlen gennem Livet fra Rugekassen til den triste Afslutning – lad gaa! Ogsaa det var værd at notere. Men da man naaede til Syltningens

og Henkogningens Mysterier, lagde Hansen resolut Pennen fra sig efter kun at have skrevet et Par Linier. I Middagspausen saa Mør hans Kollegiehefte ligge opslaaet paa Bordet. Hun begreb ikke, hvorfor den ellers saa flittige Mand havde opgivet Ævred. Havde Foredraget virkelig været ham for »svært«? Hun tog Heftet, saa et Par Liniers Opskrift omhyggeligt noteret og derefter kun, tværs over Siden, med store, sirlige Bogstaver:

»Forøvrigt er Mutter i enhver Henseende paa Højde med Tiden!«

Kom ikke til Skænkelsø og bild Dem ind, at Fru Hansen er tabt bag ad en Vogn og maa hjælpes til en ny Start!

Der er ingen Tvivl om, at Far havde Glæde af dette Eksperiment med Landsbyskolelærerne. En af dem, Lærer C. E. Johansen i Borum Skole, aflagde i et Brev ved Juletid tydeligt Vidnesbyrd om den frugtbare Modtagelighed, som havde givet ham og de andre Kursusdeltagere fuldt Udbytte af Undervisningen. Nu havde han benyttet Tiden efter Hjemkomsten til at sprede den modtagne Oplysning blandt Egnens Bønder og Husmænd. Han var blevet sat i Stand til at drøfte med dem, hvad der kunde gøres for at fremkalde en Forbedring af Heste- og Kvægracerne, hvad man maatte foretage sig, hvis der skulde opelskes renere og kraftigere Stammer af Sædekorn o. s. v. I sin egen Have havde han udlagt et større Stykke til Forsøgsmark, og Interessen var virkelig vakt i de Kredse, han havde henvendt sig til. Kun klagede Gaardmændene over deres Mangel paa Arbejds-kraft, og de økonomisk saa vanskeligt stillede Husmænd vilde have en vis Sikkerhed for, at alt dette nye kunde »give noget i Pungen«, inden de gik i Gang med selv at eksperimentere – og det kunde jo egentlig ingen for-tænke dem i.

Men væsentligst var det maaske, at Far ved denne Kursustankes Realisation havde bragt den danske Lærerstand en forfriskende Impuls, saa den med større Lyst og Kraft kunde gaa til sin Gerning – ogsaa til dennes *aandelige* Del. Det havde netop været hans Hensigt. Han havde ikke alene regnet med, at god teoretisk Viden kunde afføde praktiske Resultater, men ogsaa at Lærerne ved deres Samvær og deres fælles Ekspeditioner kunde modtage Indtryk af Naturen og Livsvilkaarene, som vilde være til Nytte for deres Arbejde i Skoletimerne. Derfor havde han sat saa meget ind paa at faa Sagen gennemført. Af sine egne Midler gav han alle Deltagerne fuld Kost og Logi hele August Maaned igennem – kun til Undervisningen maatte han skaffe sig Tilskud udefra. Og hvor travl han end var, fulgte han personlig alt, som fandt Sted – fra Undervisningen tog sin Begyndelse om Morgenens, ofte ved 6-Tiden, og til den sluttede om Aftenen med frie

Foredrag og Diskussion til Kl. 10. Baade Far og Lærerne ofrede alt, hvad der mindede om Ferie. De sled. Men Tanken fængede, og allerede i 1893 gik dette Kursus ind som et fast Led blandt de statsunderstøttede Feriekursus. Dér fastholdt det sin Plads i en lang Række Aar, ogsaa efter at Far var gaet bort.

Gav Eftersommeren ham Glæde, og kunde han den 27. November med stor Deltagelse fra nær og fjern fejre 25-Aars Dagen for Aabningen af den første Skole, saa rejste Stridens Bølger sig til Gengæld, da vi kom ind i Julemaaneden – et Varsel om den Storm, der skulde bryde løs det følgende Aar.

Det var et Problem af vidtrækkende Betydning, som delte Vandene: Opfattelsen af den for Landbruget bedste *Toldordning*, og Fars Opfattelse (der var identisk med Landhusholdningsselskabets) tørnede her heftigt sammen med den voksende Agrarbevægelse. Da hans Valg til Præsident i Selskabet Aaret forud havde været et Suppleringsvalg, som kun gjaldt, til hans afdøde Forgængers, Docent Fjords normale Valgperiode vilde være udløbet i December 1892, øjnede hans Modstandere en Mulighed for ved at hindre hans Genvalg at sætte Bom for »Kaptajnen«s store Indflydelse, naar kun Angrebet kom tilstrækkeligt overraskende.

Otte Dage før Valget satte man saa ind med et Krav om at faa Far fjernet. Men Overrumplingen lykkedes ikke. Da Stemmerne blev talt op den 14. December, viste det sig, at Far var genvalgt med en overvældende Majoritet. Hans Position inden for Selskabet var i ikke ringe Grad blevet *styrket* ved Angrebet. Men det var ikke Spørgsmaalet om Valg eller Ikke-Valg, som i disse Dage havde bevæget hans Sind stærkest. Selv havde han ikke rørt en Finger i den Anledning. Selskabet kunde for ham faa det, som det vilde. Hvad der havde oprørt ham, var den *Maade*, hvorpaa Kampen imod ham havde været ført, fordi den forekom ham saa bundløs unfair. Og oven i Købet var det mislykkede Stormløb jo kun et Varsel om endnu kraftigere kommende Stridigheder, hvori han vilde komme til at staa som den selvskrevne Leder for den ene af de kæmpende Parter. At dette vilde sætte Spor i hans daglige Liv og derigennem i hans Families hele Tilværelse, kunde ikke undgaas.

XXIII.

Ingen af hans nærmeste holdt ham tilbage fra den Kamp, han fandt nødvendig. Men de Problemer, han tumlede med, var ikke af en saadan Art, at Hjemmet *sagligt* kunde hjælpe ham. I mangfoldige Tilfælde maatte hans og vore Levevilkaar forme sig højst forskellige. *Vi* fandt paa Landboskolen den Ro og Harmoni, som *han* savnede.

I Skolens Liv gjorde det nye Ferment, som *Rosendal* havde tilført det, sig stærkt gældende. I sin pure Ungdom havde han (1859–60) været Lærer ved Grundtvigs Højskole paa Marielyst, havde lært Grundtvig personligt at kende, var kommet ind i de Kredse, der samledes om ham og førte disse Oplevelser og Erfaringer med sig som en Tærepenge for hele Livet. Som Lærer ved Børgerskolen i Vejle (1860–67) var han blevet knyttet til Stedets Amtmand: Orla Lehmann. Havde Grundtvig lært ham det danske Folk at kende, saadan som Sagn og Syner tegner det, førte Samtalerne – ofte paa lange Spadsereture – med Lehmann ham ind i vor nyere og nyeste Historie. Dansk Aand, dansk Skæbne, dansk Gerning blev til et Personlighedsindhold for ham, begejstrede ham og bar hans Undervisning baade i den lange Tid, han ledede Højskolen i Vinding, som han grundlagde i 1867, og senere, da han i 1892 knyttedes til Landboskolen ved Lyngby. Han maatte jo allerede den Gang siges at høre til Højskolens Veteraner, og hans Gerning prægede ham. Men Formen havde ikke dræbt Livet, og Aarene havde givet ham Autoritet. Han var *myndig* i sin Ledelse.

Statens Tilsynsførende ved Folkehøjskolen, Filosoffen *Ludvig Feilberg*, havde i sin Tid skrevet til Far, at *Rosendal* egentlig ikke var, hvad man forstaar ved »vennesæl«. Det var rigtigt. Det lyste ikke om ham. Hans tætte, firskaarne Skikkelse, det tunge Hoved med det lyse Fuldskæg indbød ikke umiddelbart til Tilnærmelser. Paa en fortrolig Fod med Eleverne kom han aldrig – søgte heller ikke at komme det. Men Far havde taget fejl, da han opfattede ham som en nærmest »kold Natur«. Den, der er besjælet af en lidenskabelig Kærlighed til alt af Aand, kan aldrig være »kold«. Han har i sit Sind en Varme, enten den saa giver sig til Kende overfor hans Medmennesker eller ej. *Rosendal* viste sig, da Far laa i sin Grav, at kunne være koldt beregnende, hvor det gjaldt hans nærmestes Interesser. Men det er en anden Sag. Muligheder af den Art ligger ligesom i et andet Livsplan og udelukker ikke dyb og ægte Varme i ens daglige Gerning. Og selv om *Rosendal* paa dette Felt ikke direkte indbød til Fortrolighed, var han paa ingen Maade afvisende, saa snart han mærkede, at der i et andet Sind lød

Ekko af de Toner, der bevægede hans eget. Saa kunde Kontakten meget let sluttes.

Naturligvis gik der ikke lang Tid, inden det gik op for mig, at der her var kommet en Mand til Skolen, som ogsaa Stedets Yngste kunde forstaa. Det kom særlig tydeligt for en Dag ved de frie litteraturhistoriske Foredrag, Rosendal holdt om Aftenen, naar Dagens Arbejde paa Skolen var endt. Saa samledes vi inde i den gamle Skolesal i Hovedbygningen. De fire, store Hængelamper kastede deres Skær ned over de lange, smalle, sortlakerede Skoleborde, som Eleverne tog Plads ved, og op mod de brede Arbejdsborde paa begge Sider af Talerstolen, hvor Kvinderne i de to Familier – Rosendals og vor – sad med deres Haandarbejder, medens vi alle lyttede. Halvt i Skygge, oppe paa den gule, limfarvede Væg hang de store Kultegninger af Holberg, Oehenschläger, Grundtvig og Ingemann. Parnasset havde altsaa sine Observatører fremme; men der foregik intet, som de behøvede at rapportere med Kritik. Vi sang af Højskolesangbogen, hvad i hvert Fald Grundtvig og Ingemann som Regel maatte bære Ansvar for, Rosendal besteg Talerstolen med sit omhyggeligt udarbejdede Manuskript, han hvilede sig paa venstre Underarm, gav sit underlige Knyst gennem Næsen, som skulde der skaffes Plads til Aandens Udbrud – hvor ventede jeg spændt hver Aften paa dette Knyst-Signal! – og tog saa fat.

Og der gik intet Skaar i Kærligheden til min gamle Pædagog Appel, fordi jeg niaars Purk allerede den første Vinter maatte sige til mig selv: Magen til en Fortæller som Rosendal har du aldrig oplevet! Fortællingen var hans store og skønne Kunst. Det var Guldalderens Heroer, han talte om, men han hengav sig aldrig til litterære Analyser, han tog aldrig deres Værker som Tekst til egne Betragtninger. Han lod disse aandelige Ledere selv stige op af deres Grave, leve deres Liv paa ny og tale til os, som de havde talt til deres eget Slægtled. Det var deres Personligheder, Karakterer, deres Sind, han tegnede, ikke spirituelt, men aandfuldt, anekdotemættet, uden Spring, jævnt skridende, saa Bønderkarlene og Tjenestepigerne, Husjomfruen og Husmoderen, de unge Døtre og den lille Dreng kunde følge alt – Led for Led. Han anvendte heller ikke de gamle Grundtvigianeres Billedtale eller mytologiske Rebuser. Der var ingen Gaader i hans Ord. Men der var *Kerne!* Og der var – ukunstlet – Dramatik. Begivenhederne udspillede for vore Øjne. Replikkerne fik Vægt. Jeg glemmer aldrig hans Skildring af den gamle Pastor Ingemanns Død – da den lille Bernhard kommer hen til Sengen, og Faderen i Vildelse raaber: »Af Vejen fra Rælingen, Dreng!« De Ord har i mere end et halvt Aarhundrede lydt for

mig – og *hjulp*et mig, fordi de i Rosendals ligefremme Gengivelse fik deres fulde Perspektiv. Jeg kan ikke huske, at jeg en eneste af disse Aftener blev træt, skønt det jo egentlig var langt over min Sengetid. Jeg vilde bare høre mere.

Og naar han sluttede, naar Mor rullede sit Strikketøj sammen, og jeg lagde Blyanten og det overmalede Papir til Side, naar vi alle i Fællesskab havde sunget »Der staar et Slot i Vesterled« eller »Dagen gaar med raske Fjed« eller »Den skønne Jordens Sol gik ned«, naar Eleverne under Spektakel brød op, og vi hørte deres Snak og Kommers ude paa Gangen, medens vi selv gik over til Lejligheden – saa var en *virkelig* god Aftens-tund endt, og man kunde sove fredeligt og trygt, fordi man – saa lille man var – havde faaet en Sandhed om Livet fortalt paa en frugtbar og enfoldig Maade.

Nej, Rosendals »Kulde« afskrækkede ikke. Heller ikke, naar man nu og da listede ind paa hans »Kontor«, der bugnede af Bøger. Han sad ved Skrivebordet i sin graablaa Slobrok og med de uregerlige Lorgnetter paa Næsen. Saa skottede han hen til Gæsten. Tog Lommetørklædet op, gav det ventede Knyst fra sig og spurgte, hvad man havde paa Hjerte.

Ja, det var da først og fremmest Bøgerne! Maatte man kigge i en og anden af dem? Nede paa nederste Reolhylde stod et fabelagtigt Værk: *P. F. Subms* »Historie af Danmark«. Skønt der var ca. 15000 Sider i alt, gik Historien ikke længere end til Aar 1400! *Her* var en Mand, som maatte have vidst endnu mange Gange mere end Morfar og Fabricius og N. M. Petersen tilsammen! Saa blev Tilladelsen givet, man trak et Bind ud, satte sig paa Gulvet og læste – læste! Rosendal fik atter sine Lorgnetter anbragt paa Næsen, dyppede Pennen og fortsatte den afbrudte Sætning. Dyb Stilhed! Først naar han kaldtes ind til Tebordet, blev »Studierne« afbrudt. Saa var det ogsaa for mig Tid at kradse hjem.

Der var dog efterhaanden andet end Bøgerne, som trak. Rosendal havde en Datter, *Ellen* (i 1902 gift med Læreren ved Landboskolen, den senere kendte Politiker og Præsident i Landbrugsraadet *Henrik Hauch*). Nej, det var slet ikke hende, der trak. Hun var ganske vist kun to Aar ældre end jeg; men hun havde hurtigt faaet Veninder i Nabolaget, og saa ser man ikke til et mindreaarigt Mandfolk. Men Rosendal havde en anden Datter: *Musse* (Marie) (i 1900 gift med den senere Professor *Kr. Sandfeld*). Hun havde den rette Alder. Hun var nemlig elleve Aar ældre end jeg! Og saa staar et Kvindehjerte aabent!

Hvad gør man ikke i en saadan Situation! Jeg betvang til Udmattelse den store Pumpe, naar hun trængte til at faa fyldt Vandtønden inde i Køkkenet. Og dette Vidnesbyrd blev forstaaet! Ogsaa af hendes Forældre. En Aften, da jeg havde faaet Lov til at spise sammen med Familien, sagde Rosendal – smilende og (Knyst) vægtigt: »Vi skal vel snart deklarerer din og Musses Forlovelse?» Jeg følte, at jeg rødmede. Og jeg havde paa Fornemmelsen, at en hel Del Ting vist først maatte ordnes, inden vi kom saa langt. Men selvfølgelig var det rart paa Forhaand at være sikker paa Forældrenes Samtykke!

Naa, det blev jo ikke til noget. Der kom denne unge Filolog, hendes Plejebroder, Kr. Sandfeld, og snappede hende bort for Næsen af mig. Ham om det! Havde hun ikke ment mere med det, kunde jeg vel klare mig uden hende. Det gik!

Men i 1893 havde jeg da endelig ogsaa foretaget mig andet end at pumpe Vand til den Elskede. Jeg havde faaet en jydsk Kammerat, som sagde Sparto til alle dem, jeg hidtil havde haft.

Han hed *Hans* og var Søn af Fru Rosendals nære Slægtning, Købmand *J. J. Christensen* i Kolding. Hans var kun ubetydeligt ældre end jeg, men langt mere erfaren – baade hvad dette at sende Drager til Vejrs og at bygge Fæstninger angik. Ikke mindst det sidste! Mellem de store, bredkronede Ege paa Skrænten mod Brede Allé laa en Sandgrav. Den var som af Forsynet udset til at danne Basis for vore fortifikatoriske Anstrengelser. I dens Sider kunde vi udgrave Kasematter. Fylden kunde lægges op som en Vold, der helt dækkede os for »Fjenden« nede i Alléen, og fra dette vort »Jomsborg« – det vedtoges, at hverken Ellen eller hendes Veninder maatte tilstedes Adgang, selv om de skulde finde paa at bede om det – fra dette »Jomsborg« kunde vi sende en Regn af dræbende Pile mod enhver Angriber. Hans var heldigvis en Mester til at lave Buer og Pile! Og mere end det: han »smedede« de fortræffeligste Sværd af Fyrretræ! Tyrffing havde ikke tørstet mere efter Blod end mit, som kun havde en ubehagelig Tilbøjelighed til at give mig Splinter i Fingrene. Dog – en sand Kriger kunde ikke nøjes med Angrebsvaaben. Han maatte i Striden bære et pragtfuldt Skjold, hvorpaa hans stolte Mærke skulde lyse, saa alle vidste, mod hvem de stævnede frem. Hans viste sig ogsaa kapabel som Skjoldsmed. »Hvad vil du have malet paa Skjoldet?» spurgte han, da Bræderne var sømmet sammen. »Bunden skal være hvid«, svarede jeg, »og den skal have en rød Rand. Og midt paa Skjoldet skal der være en Guldhjelm med Sølvvinger.

Bag den skal der være et Sværd, en Hellebard og en Stridsplejl!« Maaske fandt Hans mig lidt fordringsfuld, men han var ikke den, som lod sig mærke med eventuelle Vanskeligheder. Det var, som havde jeg talt til Lampens Aand! Dagen efter flammede alle de forlangte krigerske Attributter i et hvidt Felt med rød Rand. Med Skjoldet paa venstre Arm, med Tyrping ved Lænden, Buen i Haanden og Pilene stukket ind i Seglgarnsbæltet, der var bundet om Livet, marcherede jeg af Sted til Jomsborg.

Hvad gør Borgens Besætning, hvis den er sin Opgave voksen? Den spejder anspændt efter Fjenden! Og – hyss! Han var allerede i Anmarch! Der lød tydelige Skridt i Alléen! Jeg for op paa Volden, lagde Pilen paa Buestrengen, skød – nærmest efter Lyden, for jeg havde ikke givet mig Tid til at tage Sigte –, og hvor skønt sang ikke Seglgarnet, da den smækre Hasselpil søgte sit Maal!

Desværre – Kampen maatte omgaaende afbrydes. Det viste sig nemlig, at Fjenden var Proprietær Mürer fra Virumgaard. Han opløftede et frygteligt Hærskrig, der i Korthed gik ud paa, at han – fordømme sig – nok skulde faa sat Pind for disse infame Drengestreger ved alvorlige Reklamationer til mit fædrene Ophav. Vort Tilbagetog blev tiltraadt i en – noget – trykket Stemning. Afvæbnet – bare ved Fjendens Trusler! Vi sprang – om end ikke som Rolf over Baalet. Og den 5. September skrev Hans de bundtriste Ord til mig: »Fæstningen er blevet sløjfet«. Jomsborg eksisterede ikke mere. Nuja, virkelig Krig kræver jo som virkelig Elskov sin rette Tid. Ellers bliver det hele kun til Skuffelse.

Hjemme var jeg fra at have været den Mindste stærkt i Færd med at blive den Eneste. Mine Søskende »fløj af Reden«. *Lars Frederik* holdt til i København, hvor han studerede Dansk, Engelsk og Latin paa Livet løs, *Poul* havde i 1891 slaaet sig ned paa Brede Ladegaard som Fars Forvalter, *Jørgen* boede inde hos »de Gamle«, medens han læste ved Landbohøjskolen, men drog i Foraaret 1893 til Kalundborg Ladegaard, ligeledes som Forvalter, og *Ellen* gennemgik baade i 1893 og 1894 et Vævekursusovre hos Faster Jenny paa Veumhus. Naar nu hertil kom, at Fars Arbejde medførte hyppige Rejser rundt om i Landet, var Hjemmet unægtelig stærkt affolket. Mor gik i stadig Længsel efter at faa samlet hele dets Befolkning igen. Men ogsaa *det* kunde jo kun føre til Skuffelse. Som Krig og Kærlighed forlanger Fællesskab i Hjemlivet sin særlige Tid. Naar den er svundet, vender den aldrig mere tilbage.

Tænker jeg paa Sommeren 1893, maa jeg altid mindes Slutningen af

H. C. Andersens Eventyr »Snedronningen«: »Og det var Sommer, den varme, velsignede Sommer«.

Saadan staar disse lange Soldage for mig. Landmændene klagede over Tørken, men de klager jo altid. Og var det ikke skammeligt at være utilfreds med saadanne herlige Døgn, hvor Himmelen var skyfri, og Luften dirrede i Middagsheden? Kusinerne fra Lykkesholms Allé kom ud og nød Ferien. I deres brogede Sommerkjoler lyste de som Blomster paa den grønne Græsplæne. Og Morfar og Mormor fulgte efter. Glade rullede de den vante Vej i vort uopslidelige »Hyttefad« – med sølvpletteret Seletøj paa de Brune og med Forvalteren paa Brede Ladegaard som Kusk paa Bukken. Hele fem Uger blev de hos os – nød Livet som aldrig før. Stilheden, Lysthusets Skygge, den morgenfriske Luft, den lune Aften. Vinteren havde været streng, navnlig for Mormor, som stærkere og stærkere plagedes af sit urolige Hjerte. Men i hendes Breve var det altid Morfar, det stod værst til med. Og i spagfærdige Efterskrifter protesterede han: Vist ikke, han var Karl for sin Hat, det var *hende*, man skulde passe paa! De kunde aldrig blive enige om, *hvem* der var den skrøbeligste; men een Ting var sikker: et taknemmeligere gammelt Ægtepar fandtes ikke. »De lever dog en velsignet Alderdom!« sagde deres Venner saa ofte. Og det var sandt. Det kunde læses ud af hver eneste Linie i deres Breve.

Trods Slid og Slæb og truende Landbrugsstorm var det, som netop Anspændelsen af alle Kræfter gjorde Far fri og lykkelig. »Du saa saa ung og glad og fornøjet ud«, skrev hans Søster til ham. I September var han paa Skærsø sammen med Mor, som fyldtes af Bekymringer for, hvordan den ældste og den yngste af Sønnerne skulde klare sig derhjemme paa den affolkede Landboskole. »Kan du komme op i rette Tid?« skrev hun til den ene af dem – *hvem* behøver ikke at siges. »Er du flink til at læse dine Lektier? Svarer du alle Mennesker høfligt? Og hvem hører din Aftenbøn? Du spiser vel ikke saa mange Pærer, at du faar ondt i Maven?« Spørgsmaalene ynglede, medens hun sad og bandt lange Guirlander af Lyng, som hun vilde hænge om de gamle Skærsøfolks Billeder paa Fars Væg.

Der var ogsaa andre Tanker, som fyldte hendes Sind. Kort før Skærsørejsen havde vi – den 4. September – været til Sølvbryllup i Lykkesholms Allé, og da Festen var endt, og Gæsterne halvt om halvt havde faaet Tøjet paa, fandt Dagens store Overraskelse Sted: hendes Søn *Poul* deklarerede sin Forlovelse med Kusine *Gudrun*! Hvor skulde man saa kunne bryde op! Festen maatte fortsætte endnu en Stund med Haandtryk og Omfavnelser og Lykønskninger.

Men – men – hvorlænge vilde det vare, før et nyt Hjem voksede frem og drog Sønnen for Alvor bort fra det gamle? Skulde det maaske bygges i en helt anden Del af Landet – eller kunde Brede Ladegaard blive Rammen om det, saa hun stadig havde kort at gaa, naar Længselen blev for stærk?

Først og fremmest maatte hun selv hjem. Ferie var en god Ting, men ikke for længe ad Gangen. Paa Maanedens sidste Dag var hun atter i Lyngby. En virkelig Husmor har intet blivende Sted uden for sit Hus.

XXIV.

For Far stillede Sagen sig anderledes. Det var netop nu »*Agrarbevægelsen*« for Alvor tog Fart.

Lige siden det mislykkede Kupforsøg ved Valget til Landhusholdnings-selskabets Præsidium havde fundet Sted ved Udgangen af 1892, var Uroen og Utaalmodigheden blandt en Del af de danske Landmænd vokset. Dens Aarsag laa langt dybere end i Uenigheden om Toldspørgsmaalet. Oppositionen repræsenterede tidstypiske Tendenser, som ogsaa gjorde sig gældende i Udlandet – ikke mindst i Tyskland og Sverige. Landbrugets stigende Vanskeligheder, baade økonomisk og arbejdsmæssigt set, var en naturlig Grobund for Utilfredshed og Propaganda, og naar Far saa bestemt vendte sig imod denne Bevægelse, havde det flere Grunde. Først kunde en rent følelsesmæssig nævnes: han afskyede det vulgære Demagogi, som karakteriserede flere af dens Ledere. Men det var selvsagt ikke kun Følelser, som bestemte hans Holdning. Han var en afgjort Modstander af at gøre en Organisation af Landmænd til et *politisk* Instrument. Landbruger-nes forskellige Sammenslutninger skulde have et rent *sagligt* Præg. Kun derved kunde deres Udtalelser faa Indflydelse paa Regeringens og Rigsdagens Politik. Desuden var det jo meningsløst at ville paastaa, at Landbruget savnede tilstrækkeligt mange og tilstrækkeligt indsigtfulde Repræsentanter paa Rigsdagen. Enhver kunde paa sine Fingre tælle op, hvor mange der var, og godtgøre, at netop Landbrugerne udgjorde den største Gruppe – som havde meget fremtrædende Mænd iblandt sig.

Hertil kom, at Agrarbevægelsen ikke alene udgjorde en snæver Standsbevægelse, der satte Skel inden for Folket og fremkaldte Modsætninger mellem Erhverv, som hvert for sig kun kunde trives, hvis de arbejdede Haand i Haand. Den kløvede tillige Landbrugerne i to hidsigt kæmpende

Lejre, virkede splittende og opløsende inden for de møjsommeligt opbyggede faglige Organisationer og svækkede den Autoritet, med hvilken disse kunde udtale sig, naar de af egen Drift vilde give deres Mening til Kende, eller de blev raadspurgt af Myndighederne i en eller anden Sag. Endelig fandt han, at den opfanatiserede Stemning savnede et konstruktivt Program. Dens Ideer hvilede ikke paa Indsigt. De imødekom kun et Behov for Fraser og for store Ord, der var lige saa billige, som de var virkningsløse. Bevægelsen savnede politisk Vurderingsevne og nationaløkonomisk Begreb. Den lod sig lede af Lygtemænd, som førte Tilhængerne ud paa gyngende Mosegrund. – Dommen var haard. Vi, som har oplevet L. S.-Bevægelsen, mangler maaske ikke helt Betingelser for at forstaa, *hvorfor* den fældedes med en saadan Skarphed.

Fronterne tegnede sig altsaa overordentlig tydeligt i dette Efteraar, i hvilket »Agrarforeningen« dannedes (22. November), og for Far blev Kampen et løbende Akkompagnement til Aarets øvrige Opgaver, blandt dem Ordningen af *Landbrugets Konsulentforhold*. Som Landhusholdningsselskabets Sekretær havde han gennem en lang Aarrække udbygget dettes Konsulentvirksomhed og havde vedvarende haft Ledelsen – ogsaa efter Virksomhedens Overgang til Staten. Da han i 1891 blev valgt til Præsident, oprettedes der under Indenrigsministeriet et særligt »Konsulentkontor«, til hvis Chef Far udnævntes. Af forskellige Grunde blev Ordningen udsat for Kritik, man ønskede Kontoret udskilt fra Ministeriet og atter henlagt under Landhusholdningsselskabet, og dette kunde bringe Far i en meget vanskelig Stilling, hvis han under den voksende Opposition ikke skulde kunne fastholde sin Plads i Præsidiet, men blive afløst af en »umædgørlig« Modstander – og alligevel staa med Ansvar for Kontorets Ledelse. Følgen var, at han af Ministeriet krævede Garantier for en vis Uafhængighed som Kontorleder, og først da disse Krav var opfyldt, overførtes Kontoret atter til Landhusholdningsselskabet.

XXV.

Maaske gik en Kamp som denne nok saa meget ind paa Mor som paa Far. Det var Hjemlivet, der maatte betale Omkostningerne, og hun mindede ofte Far om, hvad hans gamle Ungdomsven P. Feilberg en Gang havde skrevet til ham: »I *Hjemet* og intet andet Sted end dør er Livets Tyngde-

punkt for hver den, Gud har givet et Hjem«. Far indrømmede, at hun havde Ret, og følte »Angeren komme op i Sindet«. »Men«, tilføjede han, »paa den anden Side er det vanskeligt for mig at rive mig løs fra de Tillids-hverv af forskellig Art, der har været mig betroet; thi dels lider jeg af den almindelige menneskelige Skrøbelighed at ville have Indflydelse paa de inden for mit Fags Omraade liggende Fællesopgaver, dels er jeg opfyldt af Ønsket om at bidrage mit til at lede Udviklingen i den Retning, jeg anser for heldigst for Folk og Fædreland«. Saadan er vel oftest (altid?) et kæmpende Menneskes Motiver blandede: de bestaar af baade personlig Ærgerrighed og af upersonlig Iver efter at naa det bedst tænkelige Resultat for Sagen.

Den, som endnu kun var et Barn, og for hvem Kampens Indhold maatte være et Mysterium, fik et varigt Indtryk baade af dens Nødvendighed, naar den stod i en stor Idés Tjeneste, og af de Krav, den stillede til ridderlig Fremfærd. Og netop i 1894 dæmrede en saadan Idé for mig. Jeg havde mangfoldige Gange hørt om *Sønderjylland* og om de Krige, vi havde maattet føre, naar Tyskerne angreb os, men det havde altsammen hørt ligesom en fjern Fortid til. At vi den Dag i Dag havde Pligt til at væрге, hvad der med Historiens Ret var vort – det var et nyt Synspunkt, som ikke vilde slippe mig.

Jeg vidste, at min Far som ung Løjtnant havde ført et Kompagni under Krigen 1864 – og ført det med Ære. Siden Krigen havde Far ikke villet besøge den tabte Landsdel, naar undtages en flygtig Rejse til Flensborg, hvor en Søstersøn laa alvorligt syg efter en Amputation. Men i 1894 fik han alligevel Trang til at vandre ad de samme Veje, hvor han 30 Aar forud havde ført sine Soldater, og det hang vel sammen med, at han gennem sit Arbejde i den sønderjyske Forening »Dannebrog« havde erfaret, at der endnu fandtes Tusinder af Landsmænd dernede, som frimodigt drog i Felten for deres Ret. Far blev vist ogsaa inspireret af gamle *Kristian Appel*, som havde grundlagt en Efterskole i Holsted, da han i 1890 havde forladt Landboskolen. Hos ham mødtes nu sønderjydsk og rigsdansk Ungdom, blandedes, oplystes og virkede gensidigt befrugtende paa hinanden. Appel havde sat alt, hvad han ejede og havde, ind paa »Sagen«; men han vilde være kørt fast, hvis ikke andre havde været besjælet af den samme Idealisme som han. Han fik Støtte fra flere Sider, bl. a. fra »Dannebrog«. Utallige er de Breve, han skrev til Far for at paakalde Hjælp til Fripladser for unge Sønderjyder, og ved ham blev Far holdt underrettet om alt, som

vedrørte denne smukke Gerning. Altid var Brevene fyldt af Haabet om at faa muret endnu en lille Sten i vort folkelige Danevirke, og Appel syntes selv, at han var »ligesom i Vorherres Kridthus«. Forbindelsen med ham og med flere af de sønderjydske Førere, navnlig Flensborgere, kaldte paa Far. Til sidst kunde han ikke længere beherske Trangen til at gense Kamppladsen, og i Begyndelsen af April gik han, ledsaget af Rosendal og et Hold Elever, over Grænsen.

Det blev en enestaaende Oplevelse for dem alle. I første Række stod Besøget paa Dybbøl, hvor ganske vist adskilligt var forandret, men hvor meget stadig mindede om Dage, der aldrig glemtes. Hvert Skridt kunde følges af en Fortælling, som ikke længere lod sig holde tilbage – om hans eget Mandskab, om hans jævnaldrende Ven i Skanse 2, Løjtnant *Castenschiold*, om General *du Plat* o. s. v. Her gik han fra Mark til Mark, fra Grav til Grav, fulgt af en Ungdom, for hvem alle disse Enkeltheder var nye og ukendte, men som blev grebet under Vandringen af den Stemning, Fortællerens Selvoplevelser førte med sig. De kom til Dybbøl Mølle, til Dybbøl By, til Avnbjerg og Bøffelkobbøl, de saa over mod Ragebøl, Smøl og Broager, og de passerede et Hus – et ganske almindeligt lille Landsbyhus, hvor en Skrædder sad inde paa Bordet og syede. Var det noget at lægge Mærke til? Ja, for den selvsamme Skrædder sad som nu paa sit Bord og arbejdede, da Far for 30 Aar siden en skønne Dag fik Ordre til med en Patrouille at rykke ud i Forterrænet og brænde Skrædderens Hus af. Som det laa, ydede det Fjenden Dækning. Men Skrædderen vilde ikke forlade sit Hjem, han maatte tages med Magt, og hans Hus blev stukket i Brand. Det havde været et modbydeligt Job, syntes Far. Han havde følt det som »Kunstneren mellem Oprørerne«: »Paa Mindets sorte Tavle vil denne Dags Bedrift som et Spøgelse kravle med afskyelig Skrift«. Skrædderen havde efter Krigen faaet genopført Huset, og nu sad han paa Bordet, bøjet over Naal og Traad, som han havde gjort det den Dag i 1864, da hans Hjem blev ødelagt.

Fra Dybbøl gik Marchen til Graasten og herfra med Dampbaaden til Flensborg. Hvor den lagde til bag den gamle Jernbanestation, mødte de danske Flensborgere med Red. *Jessen* i Spidsen for at byde Velkommen. Hver eneste af Deltagerne fik en Rose overrakt, Far blev hjemført af *Gustav Johannsen*, Rosendal af *Jessen*, Eleverne af andre gode Borgere. Byen blev beset – Nørreport, Borgerforeningen, den gamle Kirkegaard med Krigergraven –, Samvær og Sange fyldte Aftenen, og allerede næste Morgen Kl. 7^{1/2} gik det videre mod Syd – ad Danmarks lange via dolorosa,

hvor alt mindede om den tungeste Nat, Far havde gennemlevet: Natten, da vor Hær forlod Danevirke. Man kom til Bilskov Kro – og Rosendal fortalte om Krigsraadet inden Slaget ved Isted i 1850; man naaede Sankelmark – og nu oprulledes 1. og 11. Regiments Arrièregardekamp i 1864. Videre gik det – Oversø, Sønder Smedeby, Helligbæk. Her gjorde man Holdt for at hvile. »Nu kan ingen vente at høre et dansk Ord mere«, sagde Rosendal, inden man brød op. Mellem Deltagerne var en Student, den senere Overlæge *Jonas Collin*. Han bar trodsigt den hvid-røde danske Studentehue. Og næppe var man kommet over Helligbæk og nærmede sig Krogshøj, før en Karl paa et Hølæs, der kom kørende, fik Øje paa Huen, rejste sig og – sang »Danmark dejligst Vang og Vænge!« Kraftigere kunde Haabløsheden ikke være blevet dementeret!

Skaren fortsatte sin Vandring. Ved Isted fortalte Rosendal paa ny. Alle de mangfoldige Smaatræk levede i hans Sind og fik Liv for de andre ved det, han sagde. Man kom til Stederne, hvor Schleppegrell og Læssøe faldt, man gik gennem Slesvig til Haddeby og langs Danevirke til Valdemarsmuren ved Rødekro. Dødtrætte lagde man sig i Græsset, medens Beretningen om Slesvigslaget samlede Dagens Billede, og Rosendal lod det munde ud i Ingemanns vidunderlige Strofer:

»Stig op af Graven, du Slægt, som døde!
 Forkynd dit Fald og afmal din Brøde!
 Advar os for Udslettelsens Dom
 og vis os, hvorfra din Frelse kom!

— — —

Og blunder atter i Blødheds Drømme
 mit Fædreland ved de dybe Strømme –
 hvad heller raser i blinde Lyst
 forvildet Slægt mod sit eget Bryst –
 da ryster Sjælen og vækker Aanden
 og styrker Hjertet og ruster Haanden
 til dansk og stor og til herlig Id –
 til Danmarks Frelse i Nødens Tid!«

Hvor blev man baade hed og glad, da Far kom hjem fra denne Pilgrimsfærd, og man hørte om alle de Oplevelser, den havde bragt – langt flere, end han havde naaet at skrive om undervejs. Til Morfar og til mig havde han Blomster – plukket ved Sankelmark, Grydeskov og Danevirke. En Hilsen fra et Land, jeg saa ofte havde været med til at synge om. Et tabt Land? Nej, et Kampens, Viljens og Haabets Land!

Turen havde ligesom sprængt en Dæmning. Dette at lade Ungdommen med egne Øjne se, hvor der var kæmpet, og hvor der stadig kæmpedes – det var noget endnu langt rigere end selv de mest vækkende Foredrag i Skolestuen. Næste Aar – 1895 – var Far atter dernede med Rosendal og et Hold Elever. Han stødte denne Gang til dem i Haderslev, sejlede gennem Fjorden og ned mod Allsund, hvor man gik i Land og indkvarteredes hos de livlige og gæstmilde Sundevedboere, som mødte op med deres Vogne for at køre Gæsterne rundt til Hjemmene. Baade Far og Rosendal skulde overnatte paa Nørremølle. Den gamle Christen Hanssen var død fire Aar før, hans Kone – Anna Marie – Aaret før; men paa Fædrenegaarden sad nu den unge Bonde *Christen Hanssen*, og det gjorde ikke stor Forskel – Slægtspræget gik lige saa dybt som Ættens danske Rod.

Far var fortryllet af Egnen, der laa i sin bugnende Sommerrigdom under en sval Aftenhimmel. Han kunde ikke sidde inde:

»Der var en vidunderlig Stemning dernede ved Sundet. Jeg kunde ikke rive mig løs, men gik langs Stranden under Sottrup Skov og skimtede gennem den klare Natteluft Kystenovre paa Als, hvor vi havde gaaet og ventet paa Fjenden. Det var helt som en af de mange Nætter, jeg oplevede under Krigen – stille og tyst. Paa begge Sundets Bredder havde vi lejret os, Tyskerne her, vi dør, spejdende mod hinanden. Hvor mangan Nat havde jeg ikke tilbragt, lyttende ved Forposten, medens Tankerne vandrede fjernt – hjem til min lille Fæstemø. Ogsaa paa *det* Punkt var alt uforandret. Minderne myldrede frem – Løbegrave, Fæstningsværker, Nattetaage over nedtrampede Kornmarker, Bivouakilden, Soldaternes Geværpyramider, den unge, skæggede Løjtnant. – Og saa kom den sidste, usigelig sørgelige Nat, da Fjenden gik over Sundet i Baade og overvældede os, fordi »Rolf Krake« misforstod Situationen. Vort Kompagni rykkede frem, vi mødte Fjenden ved Kær By og kom i Haandgemæng med ham, og jeg mistede Halvdelen af mine Folk. Drastrup, Buckhave, Berzelius – Navnene paa de faldne Kammerater fik nyt Liv, og Smerten blev dobbelt tung, fordi alt dette nu laa under Voldsmandens Aag. Bønnen trængte sig frem – for dette Folk, for disse dejlige, minderige Steder, for vort Fædreland, for dets tilsyneladende saa mørke Fremtid, gennem hvis Slør jeg dog saa Haabets Stjerne skinne. Hvor maatte jeg ikke samtidig takke Gud for, at han paa hin Dag, da Kuglerne i Titusindvis hvislede hen over Markerne og mejede de danske Rækker ned, i sin Naade ikke overlippede min unge Livstraad, og at han endnu har Langmodighed med mig. Oh, Gud, maatte jeg handle og virke i den Tid, der er tilbage, til Din Ære og til Gavn for mit Land!«

Der knyttedes ved disse Sønderjyllandsrejser mangfoldige Baand mellem Far og Befolkningen dernede. Det gav sig bl. a. Udslag deri, at han tog Initiativet til *Genbesøg i Nordsjælland* – først i 1894 af en mindre

Kreds, som kom til Landboskolen og fejredes den 20. Maj ved en Fest paa Klampenborg, senere – i 1896 – af en langt større Skare, 265 i alt, som blev Nordsjællands Gæster, formelt indbudt af Landboforeningerne i København og Frederiksborg Amter. Heroppe fik de det Pust af fri og ren Luft, som de længtes saa uendeligt efter i det voldtagne Land.

For mig var Besøget i 1896 en Begivenhed, som satte dybe Spor. Her var de altsaa, disse Frihedskæmpere – lyslevende, stoute, ukuelige i deres Haab! Jeg *saa* dem! Jeg *hørte* dem! Vi sang os sammen med dem og forstod, at de slet ikke havde tabt Humøret, at det tværtimod var et af deres bedste Vaaben, og at de var lige saa friske, kraftige og ivrige, som vi – *skulde* være! Saa lille jeg var, kunde jeg naturligvis ikke være med til alt – fra de kom (18. Juni), til Hjemrejsen fandt Sted (24. Juni). Men »lidt« har ikke alene sin Ret, det kan ogsaa have sit store Værd. Og aldrig nogen Sinde har jeg suget Indtryk i mig som i disse Sommerdage, da selve Solen den største Del af Tiden syntes at ville gøre Besøget med.

Naturligvis er det kun Glimt af Dagene, der er blevet tilbage saa mangfoldige Aar efter. Men mange af de Personligheder, jeg her saa for første Gang, fik for mig det Præg, som siden fæstnedes ved hvert nyt Møde med dem. Der var Frimenighedspræsten *L. B. Poulsen* fra Bovlund. Han boede hos os paa Landboskolen sammen med saa mange andre, og hver Morgen holdt han Andagt paa sit brede, nordslesvigske Landsmaal og anslog derved straks en Tone, som virkede dobbelt stærkt, fordi den lød saa overraskende. Stilfærdig, rolig og hjertevarm færdedes han i vore Stuer, og jeg mærkede, hvor stor en Pris Mor satte paa at tale med ham. Paa en af Køreturene fik jeg Plads i samme Vogn som Red. *Jens Jessen*. Om ham havde jeg hørt mange Gange, »Flensborg Avis« var vor daglige Gæst, og i den svang han Skræp over Tyskernes Hoveder, saa det sang, og de kastede ham i Fængsel, fordi de ikke taalte at høre Sandheden. Han havde Ord for at være en Del formel og reserveret, naar han kom blandt fremmede; men her paa Køreturen var al Tilbageholdenhed strøget af ham. Han var indkvarteret i Birkerød, og han fortalte lykkestaalende, at Eleverne paa Kostskolen havde givet ham en dejlig, stor Dukke i hvid Kjole med røde Sløjfer, som han skulde tage med hjem til sin Datter Dagmar. Den Venlighed og Tillid, han mødte, og den Respekt, der omgav ham, havde løst hans Sind op, og nu strømmede hans Glæde umiddelbart imod os, frigjort ved alt det frie og aabne omkring ham. Saa var der *Gustav Johannsen*, der ligesom *H. P. Hanssen-Nørremølle* kom midt i Besøget, fordi de havde været bundet af deres Arbejde henholdsvis i Rigsdagen og Landdagen i

Berlin. Til Gengæld blev de naturlige Midtpunkter overalt, hvor de viste sig. Bedst husker jeg Gustav Johannsen – paa Talerstolen under Folkemødet ved Fiskebæk. Bred, kraftig, jovial – en Mand, der kendte Ordets Kunst uden at være egentlig Ordkunstner. Med Evne til at sammentrænge Tanken – Angrebet, Forsvaret – i en klart formuleret Anekdote eller Pointe. Jeg havde aldrig før deltaget i et Folkemøde, ikke engang i et almindeligt sønderjyds Møde. Og nu stod jeg – inde i den grønne, svale Skov, fasttryllet ved det, han sagde deroppe paa den dannebrogssvøbte Talerstol. Og vi sang! Nej, hvor vi sang! Man maatte kunne høre det helt paa den anden Side af Farum!

De sønderjydske Dages Klimaks – Besøget i Skaane – var jeg desværre ikke stor nok til at være med til. Udflugten hinsidan var en virkelig genial Tanke, Far havde faaet realiseret ved Hjælp af sin Ungdomsven, Dr. *Lennart Holmström* paa Hvilan Folkehøjskole. At forbinde et sønderjyds Besøg med et nordisk Samvær var ikke hidtil forsøgt, men det var en lykkelig Kombination. Skaaningernes Modtagelse af Sønderjyderne var ikke mindre hjertelig end Nordsjællændernes. Straks ved Ankomsten til Malmø gjorde Kæden af Toldere og Politi kun Honnør, smilte og viste Vej – alt Eftersyn var aflyst. Paa Banegaarden slog Jernbaneledelsen Hovedportalen op, saa Indtoget kunde blive saa pompøst som muligt. I Lund modtoges Gæsterne af Studenterne med Professorerne *Ribbing*, *Weibull* og *Nathorst* i Spidsen, og Domkirken fyldtes af Skaaninger, Sønderjyder og Sjællandsfarere, medens Domprovst, Dr. *Eklund* beaanded bød Velkommen, og Far i en Tale mindede om, at Absalons Stemme havde lydt under disse Hvælvinger, da han for de mange Aarhundreder siden legemliggjorde Enhedstrangen i vort Folk. I 86 Vogne, som Byen og dens Omegn stillede til Disposition, kørtes Deltagerne til Dalby Kirke, hvor Prof. *Martin Weibull* – den fremragende Historiker og varme Skandinav – talte om svundne Tiders Samhør, og paa Billebjerg holdtes en Folkefest, hvor Godsejer *Gottfried Warholm* førte Ordet som Landbruger, og gamle *Skrumsager* talte for den nordiske Aands Frihed. Senere var der Fællesmaaltid i Dalby Kongsladegaard, og her fulgte den ene Tale den anden. Gustav Johannsen, Hanssen-Nørremølle, Prof. Ribbing, Prof. Nathorst, Højesteretsadvokat Nellemann, Dr. Holmström, Far – en Række af fængende Ord, indrammet af svensk og dansk Musik og med svenske og danske Flag som Festens Symbol.

Et enkelt svensk Blad – »Vårt land« – kritiserede Prof. Weibulls Tale i Dalby Kirke, fordi han i den havde hentydet til den *politiske* Side af Sønderjydernes Frihedskamp, og Kritikken blev grebet med begge Hænder af »Hamburgisches Correspondent«, som syrligt paatalte, at man benyttede Udtryk som »Südjüten« og »Südjütland« – Udtryk, som var strafbare efter tysk Ret! Bladet trøstede sig imidlertid med, at en saadan »Verbrüderungs-feier«, et saadant Opkog af skandinavisk »Schwärmerei« af de fleste Svenskere vilde blive opfattet som betydningsløst og malplaceret, og man nøjedes derfor paa tysk Side med at notere sig, *hvilke* Sønderjyder der havde deltaget i Besøget. Saa kunde man jo eventuelt vende tilbage til Sagen og gøre Regnskabet op med dem, naar de kom hjem. Jessen gav i »Flensborg Avis« Svar paa Tiltale, frygtløs som sædvanlig og med dette overlegne ironiske Smil, der kunde gøre en Preusser fuldkommen desperat. Det lille Efterslæt blev dog hurtigt glemt. Og det kunde ingen Skygge kaste over Mindet om de vidunderlige Dage – ikke mindst Dagen i Skaane. Til Far strømmede i den følgende Tid Takkebrevene ind. Karakteristisk var *Gustav Johannsens* impulsive Hilsen (28. Juli):

»Kære Kaptain la Cour!

Tak for Din Daad! min kære Ven. Og den Daad, min Tak idag gælder, er Besøget og Mødet i Sverige den 22. ds.; Modtagelsen i Lunds Domkirke og Mødet i Dalby.

Vel værdsætter jeg ogsaa Sønderjydernes Besøg i Nordsjælland, men for mig har dog Besøget i Skaane størst Betydning.

Det var en stor Tanke, der fødtes i Dit Hjerter, men Udførelsen lykkedes Dig langt ud over mine Forventninger, og længe har jeg ikke været saa grebet, som da Domprovsten og Du talte i den prægtige Domkirke, og da vi: svenske, danske og sønderjydske Alvorsmænd udtalte vore Følelser for hverandre og for de gladforenede Brødre og Søstre østen Sund og norden og sønden Aaen.

Du kan tro mig: denne Din Daad har Betydning for vor Hjertesag og stod under Himlens Velsignelse.

Følte Du ikke, hvorledes den Gamle af Dage var med Dig?

Her Haandslag til Tak for denne Daad!

...

Skulde jeg idag udøse alle mine Takfølelser, vilde jeg bruge mange Ark Papir, derfor nøjes jeg med det lidet, med at have antydnet, hvad jeg følte ...

Tak, kære Ven!

Pulsslaget bliver endnu saa hurtigt, naar jeg tænker paa det nysoplevede.

Din inderligt hengivne

Gustav Johannsens.

XXVI.

Man kan ikke være taknemmelig nok for at have modtaget saadanne Indtryk paa saa tidligt et Tidspunkt. Men det vilde have været usundt, om Tankerne allerede nu i alt for stærk Grad var kommet til at kredse om disse Ting. Drengesindet skal først og fremmest præges af det, der hører Drengelalderen til. Og det var ikke lidet, der passerede gennem den 11–12 Aar gamle Knægts Hoved.

En Inspirationskilde var den stadig uforlignelige *Hans Christensen* i Kolding. Jomsborg havde ganske vist været en Tragedie; men han var ikke den, som tabte Modet, og hans Krigerinstinkt var uberørt af Tilbagetoget. Pr. Brev sendte han Tegning af »en ny Slags Vaaben«, han havde konstrueret, og som han paa det varmeste anbefalede. Han havde rigtignok selv maattet standse Skydningen med det, fordi der var gaaet for mange Vinduesruder med i Løbet; men han forestillede sig vel, at der i Lyngby endnu fandtes saa mange hele, at fortsatte Eksperimenter med Rimelighed kunde henlægges hertil. Eller han meddelte, at han havde »anlagt en Faldgrube«, hvori han foreløbig havde fanget en Grævlingehund (som han nær aldrig havde faaet halet op igen), og han ventede sig store Resultater, hvis saadan en Grube indgik som Led i en nyopført Fæstning. Allerbedst var det dog, at han inviterede mig til *Kolding*, saa jeg ved Studier i Marken kunde gøre mig bekendt med denne fortifikatoriske Detaille, og i Juli 1894 ekspederedes jeg da sammen med Hans og Ellen Rosendal om Bord i en lille Damper – ud paa min første Sommerferierejse uden moderlig Kontrol. Vi lagde til i Fredericia, hvor vi selvfølgelig styrede lige op til Landsoldaten og Kæmpegraven, og lidt senere stod vi Kolding Fjord ind, hilsende paa Herkules, der oppe fra sit høje Stade paa det arrede og forvitrede Slotstaarn syntes helt upaavirket af vort Komme. Saa holdt vi vort Indtog i den store Købmandsgaard paa Laasbygade, og den første Rapport afgik til Hjemmet: Rejsen var gaaet fortræffeligt, »baade med Hensyn til Luftens Friskhed og Vejrets Stilhed«, og Fru Christensen passede »ikke uden en hvis Enærgi (sic!) paa mit Velgaaende«.

Hvor husker jeg den Dag i Dag hendes venlige, omsorgsfulde »Energi« – gæstfri og forstaaende Husmor, som hun var i det rummelige Hus. Saadanne Omgivelser havde jeg ikke tidligere set – en gammel Købmandsgaards store Stuer, optagende hele 1. Sal, og under dem Porten, Butikken, Kontoret og Baglokalerne, hvor der i Skuffer, som vi – med visse Forbehold – havde Adgang til, fandtes baade Svedsker, Rosiner og Chokolade.

Tilværelsen nærmede sig Saligheden! Overalt en krydret Duft af de mange forskellige Varer, ved Indgangsdøren en ringlende Klokke, som kaldte Købmandssvendene til Disken og fik Christensen til nu og da at skotte ud fra Kontoret, og bag Porten den smalle, brolagte Gaard med Udbygningerne, blandt dem den store Lagerbygning med Hejseværk og med Lofter, der maatte kunne rumme Proviant til en hel Hær. Baaret, ombølget af alt dette nye gled Feriedagene hen i salig Fryd. Om Morgenen gik hele Familien undtagen Christensen i Bad ude i Fjorden, om Dagen lavede Hans »ildsprudende Bjerge« af graat Karduspapir, som han fyldte med Trækul og Salpeter og mange andre ubegribelige Ingredienser, og som han brændte af, saa Gnisterne fæg over Stenbroen, og Fru Christensen oppe i Vinduet skreg Gevalt, og om Aftenen foretog vi Strejftog i Haven, langs Aaen, alle Vegne, hvor vi kunde haabe endnu at finde vilde Stammer af Negre eller Indianere, der vilde give Guldringe i Bytte for Rosiner. Gjorde de ikke det – nuvel, saa foretrak de altsaa i Stedet en rask Kamp!

Men Købmandsgaarden og dens nærmeste Omgivelser var ikke vort eneste Revier. Vi hjemsovte Slotsruinen, trængte ind mellem Murbrokkerne og foranstaltede Udgravninger, hjembringende forkullet Korn, fra den Gang Spaniolerne sved Koldinghus af en kold Marts morgen i 1808. Vi tog paa Udflugt til Fænø, fangede Krabber og kom hjem med Bæltets friske Luft i Lungerne. Og den store Charabanc blev forspændt med to svære Heste, og saa gik det paa Heldagstur gennem det bakkede østjydske Landskab – til Steder, hvis Navne allerede forud hang mig i Ørene. Det var *Skamlingsbanken*, der trak. Dens høje Obelisk, der vidnede om Sønderjydernes Kamp, Preusseres Vold og dansk Genrejsning, kendte jeg for længst af Billeder. Men hvad Værdi har et Billede sammenlignet med dette at staa ved selve Støtten og se ud over det vidtstrakte, velsignet skønne Land – med Bæltet og med Fyns frodige Kyster i Øst og med Syn ind over selve Sønderjylland i Syd!

Nu kan jeg ikke længere huske Forskel paa disse Ferieophold i Kolding, for det blev ikke ved det første Besøg. Men forøvrigt var Kolding kun eet af Punkterne paa disse Aars Sommerprogrammer. Det blev Skik og Brug, at jeg i Ferien fulgte med Rosendal og hans Familie, hvor de nu skulde hen, og saaledes havnede jeg i 1895 i *Vejrs* ovre ved Vesterhavet. Her var hans Svigersøn, Plantør *Vilb. Pinholt*, Aaret forud blevet Klitfoged, og hans – Rosendals – vordende Svigersøn, *Henrik Hauch*, var

Assistent. For første Gang saa jeg den mægtige vestjydske Natur – Klitrækkernes sandføgne Bælte, Forstrandens brede, hvide Bræmme, der baade mod Nord og Syd tabte sig i Uendeligheden, og de tre Revlers skumtegnede Striber ude i det blaa, solsitrende Hav. Der eksisterede den Gang ikke en »Landligger« derovre. Jeg kunde lege den udslagne Dag ved Stranden uden at se et Menneske – bade, finde Rav, bygge Fæstninger i Sandet og komme hundesulten hjem til Plantørboligen for atter at forsvinde ud i Ensomheden, naar Middagsmaden var sat til Livs og Tørsten var slukket i godt, hjemmebrygget, jydsk Øl.

Anderledes var der i *Vinding* – Rosendals tidligere Højskole ved Vejle Fjord. Købstadens fjerne, røde Tage inde i den blaalige Soldis over Fjordbunden, de grønne Banker og store Skove paa Skrænterne ned mod Stranden, det hyggelige og stærkt musikalske Lærerhjem i Vinding selv, hvor Datteren, den senere saa kendte Wagnersangerinde paa Det kgl. Teater, *Johanne Krarup-Hansen*, holdt sin Ferie, og hvor hendes ældre Søster i Juli 1894 holdt Bryllup med Rosendals ældste Søn Gustav. Ikke langt fra Vinding laa Munkebjerg, og der havde man vist mig »Munkens Hjerter« – en lille Lyngplet inde i Skoven, hvor Andkærmunken var manet ned.

Eller var han det slet ikke? En Aften, da jeg ene skulde flytte over i et tomt Hus, hvor der holdt Haandværkere til, fik jeg i hvert Fald mine Tvivl. De Store var saa venlige at fortælle mig – umiddelbart før jeg skulde i Seng –, at Andkærmunken hver eneste Nat kom vandrende fra Andkær bag Munkebjergtet gennem Vinding til et eller andet Sted, jeg ikke længere husker. Han kom ad den Vej, der løb lige under mit Vindue, og han havde Cyprianus under den ene Arm, sit afhuggede Hoved under den anden. Jeg blev urolig ved saa indstændigt at blive gjort opmærksom paa Munkens besynderlige Optræden, og jeg besluttede, at hans derangerede Rester ikke under nogen som helst Omstændigheder skulde faa Udsigt til at pausere hos *mig*. Da jeg kom op paa mit ensomme Værelse i det helt tomme Hus, drejede jeg Nøglen i Døren to Gange om, og dette vilde vel have været tilstrækkeligt, hvis der ikke i Væggen over Servanten havde været et stort, gabende, firsidet Hul ud til det bælgmørke Loft. Jeg kendte ikke Spøgelsers ekvilibristiske Evner, men fandt det raadeligst at barrikadere Hullet – det var jo ikke *helt* utænkeligt, at Andkærmunken trods sin Alder kunde forcere denne Adgang til mig. Følgelig stablede jeg Stole og alt andet løst Inventar i Rummet op paa Servanten, hvorefter jeg gik fortrøstningsfuld i Seng. Snart sov jeg.

Men jeg vaagnede ved et himmeltordnende Brag! Barrikaden fløj hen

over Gulvet, og jeg selv før rædselsslagen op i Sæde. Og hvad saa jeg? En nøgen Arm, som famlende strakte sig ind gennem Hullet, ind i Maanelyset, som blaahtvidt fyldte Rummet! Om Haarene rejste sig paa Hovedet af mig, ved jeg ikke, for hurtigere end en Lækat smuttede jeg under Dynen, vendte op og ned paa mig selv og stak Næsen ud ved Fodenden, overvejende, hvor langt jeg endnu kunde have tilbage af mit korte Liv. Men da lød en hul og alligevel befriende Stemme ud af Hullet: »A sku' bare ha' mi' Sæve!« Det var en af Haandværkerne, som før havde boet i Værelset, hvor han havde glemt sin Sæbe. Han var forsigtigt listet over i det tomme Hus og op ad Trappen for at bjerge sin Ejendel paa Servanten lige under Hullet, og hans Forfærdelse ved Rabalderet havde ikke været mindre end min – skønt ikke helt af samme Art. Men Andkærmunkens Eskapader troede jeg ikke mere paa. Der var jo rammet en Pæl igennem ham dèr, hvor han laa. Hvordan i al Verden skulde han saa egentlig ved Nattetid kunne irre rundt paa Landevejene?

Nej, man skulde holde sig til, hvad *gamle Rosendal* fortalte. I *det* var der Mening!

En Dag kørte vi alle fra Vinding gennem Vejle nordpaa. Rosendal havde været Lærer ved Byens Borgerskole, og han sad nu og fortalte om disse Aar – f. Eks. om den unge Kommis, der saa gerne vilde spille Elsker ved »Dilettant«, men ikke havde et Sæt sort Tøj. Og ingen kan elske uden sort Tøj. Følgelig stjal han et Sæt, blev taget af Politiet og kom i Fængsel. Rosendal ynkede over denne romantiske, teatergale unge Mand, som ellers fra alle Sider fik det bedste Skudsmaal, og han satte Himmel og Jord i Bevægelse for at faa ham benaadet. Til sidst søgte han Audiens hos Christian IX og talte Mandens Sag. Kong Christian lyttede venligt, stolede paa Rosendals Vidnesbyrd og lovede, at han med Velvilje skulde tage sig af Sagen, naar den blev forelagt ham af Justitsministeren. Nogen Tid senere var Benaadningen en Kendsgerning, og Rosendal fik Lov til at bringe den stakkels Elsker Budskabet. Men da Fyren derude i Cellen hørte, at han skulde slippes ud, sprang han op, stillede sig i 3. Position, slog sig for Brystet og udbød: »Oh! en Konge har dog en stor Magt!« – Teater helt igennem!

Fra Køreturen husker jeg ogsaa en anden af Rosendals Historier, som jeg utallige Gange har tænkt paa i min egen senere Gerning. Den Lærer, der kun ved Prygl kan holde Disciplin i sin Klasse, duer ikke, sagde han.

»Da jeg var ganske ung i Tjenesten, fik jeg en Klasse med en stor Klepert, der øjeblikkelig lagde an paa at tirre mig. Hvis du slaar, har du tabt Spillet, sagde jeg til mig selv. I Stedet gik jeg hen, greb ham ved begge Hofter og bar ham, tung som han var, i strakte Arme ud af Klassen. Han hang i Luften – fuldstændig forvirret og overrumplet. Men hverken han eller jeg sagde et Ord. Og siden det Øjeblik var der aldrig noget i Vejen med ham.«

Vi kom op over Bakkerne og fortsatte i Nordvest. Inden længe nærmede vi os *Lerbækgaard*, og Vognen gjorde Holdt ved en stor, flad Mark. »Se, her paa denne Mark var det, Kong Frederik VII holdt Revu den 18. September 1848 over Tropperne, som vendte hjem fra det første Felttog«, sagde Rosendal. »Jeg var netop fyldt ni Aar, og min Far tog mig med herhen for at vise mig Stadsen. Der var kommet en Mængde Mennesker til Stede, og Far maatte tage mig op paa Armen, for at jeg rigtig skulde kunne se Kongen, naar han kom«.

Og medens Rosendal fortalte, formeredes hele den danske Hær for mine Øjne. Jeg saa den store Karré af rødkjolede Soldater med de hvide, korslagte Bandolerer og de høje Chakoter. Kong Frederik red frem, Solen skinnede i hans gyldne Løvehjelm, hele Staben af høje Officerer fulgte ham, og Hurraraabene slog som en Braadsø op imod ham. »Jeg saa ham lige ind i Ansigtet«, sagde Rosendal. »Han var kridhvid – det var han altid, naar han var stærkt bevæget. Saa forsvandt han ind i Teltet, hvor han og Officererne skulde spise Frokost, medens Mandskabet og vi Tilskuere lejrede os i Græsset, og fra Teltet lød H. P. Holst's Sang: »Vel mødt igen, Kong Frederik, ved Hæren, til Kamp beredt den venter kun dit Bud«. Hvor kan jeg den Dag i Dag høre Rosendals Stemme, da han, siddende i Vognen, reciterede:

»Se, der er nok, der vil udfylde Pladsen,
se, der er nok, der kæmpe vil som han;
men ikke een der er i hele Massen,
som vil se delt sit skønne Fædreland.

»Det skal ej ske!« det Løfte har du givet,
»Det skal ej ske!« fra Folket lød igen.
Og Kongen, tro i Døden som i Livet,
»Det skal ej ske!« vi sværge her som Mænd«.

Saa rejser Kong Frederik sig, griber sit Glas og gentager med høj Røst: »Det skal ej ske!« Og Jubelen forplanter sig fra Teltet til Tropperne, fra Tropperne til Tilskuerne. »Det skal ej ske!« Et Løsen, en Ed. Den fulgte Kongen til hans Død, og den genlød, da »Slesvig« den mørke Novemberaften i 1863 sejlede den døde Konge ud af Flensborg Havn, paa Vej til hans sørgelædte Hovedstad.

Tænk, at man endnu i 1894 kunde se og overvære alt dette – derude paa Lerbækgaards Mark!

Hestene fik et Rap, og vi rullede videre. Vi skulde til *Jelling* – til Gorms og Tyres Høje og de to Runestene uden for Kirkedøren. *Her* var jeg paa kendt Grund, skønt jeg aldrig havde været der før. Men Tyre Danebod! Og Gorm den Gamle! Kunde der være nogen af Fortidens Skikkelser, som man kendte bedre! Jeg vidste fra P. G. Thorsens »De danske Runemindesmærker« paa en Prik, hvad der stod paa Stenene. Julen før – 1893 – havde jeg tegnet den store Jellingsten med alle dens Runer og slyngede Ornamerter og foræret Far Kunstværket. Og nu stod jeg en dejlig Sommerdag over for den og lod betaget Fingrene følge Runernes Furer. Rosendal sagde, at der vist havde været en Krans af Bautasten uden om de prægtige, grønne Høje, som saa sørgeligt skamskændedes af Bebyggelsen. Han mente, at man havde fundet en enkelt af disse Sten, og han vidste, hvordan Kong Frederik havde set ud, da han i 1861 lod grave i Højene: rød Fez paa Hovedet og en Merskumspibe i Munden. Hvem der dog bare havde været med! Vi var inde i et Hus i Byen, hvor en Mand havde et Skrivebord staaende, lavet helt af Graveg fra Kongegraven inde i den ene Høj. (Selv har jeg nu paa mit Skrivebord liggende en Lineal, lavet af Eg fra dette Gravkammer, og taget i 1821 (2) af Rahr paa Haraldskær). Det hele var saa vidunderligt, at jeg ikke gav Rosendal Rist eller Ro, før han indvilligede i, at vi fortsatte Turen i de Gamles Spor – over til *Bække* og *Læborg*, hvor Runestenen mindede om de Mænd, der havde bygget Tyres Høj. Ogsaa de var mine gode, gamle Kendinge fra Thorsens Bog. Torshammeren paa Læborgstenen havde altid sat min Fantasi i Bevægelse. Og kunde man tænke sig et herligere Navn end »Ravnunge-Tove«? Fjerne Aarhundreder bruste i det!

En Køretur som denne var Guld værd. Og saadan var det gerne at færdes med Rosendal. Fortiden blev levende. Som Regel var han lige saa ivrig som jeg efter at dvæle paa de Steder, hvor Minderne kaldte.

Men ikke altid. En Gang havde han taget mig med til Sorø. Han skulde vist tale paa Husholdningsskolen dør, og næste Dag skulde han paa Udflugt med Skolens unge Piger. Paa den vilde han have mig tvangsindlagt. Hvad tænkte han mon paa! Tage paa Udflugt til et eller andet ligegyldigt Sommermøde, naar man havde *Sorø Klosterkirke* næsten uden for Stuedøren! Jeg nægtede aldeles bestemt at tage med. I Stedet vilde jeg lukkes inde i Kirken, til de ud paa Aftenen kom hjem. Og det skete. Uforstyrret gik jeg i timevis derinde, hvor Absalon og Valdemar Atterdag hvilede. Holberg fik ogsaa en kort, men høflig Visit – han var for »ny«. Men de rigtig gamle, alle de henfarne, hvis Vaaben jeg saa i Murenes Skjoldfrise, med *dem* nød jeg Stilheden – tegnede deres Skjoldmærker, opskrev deres Navne, vandrede fra Pille til Pille, traadte den slidte Munkestenstrappe, som i sin Tid havde ført fra Klosterets Dormitorium til Kirkens Kor, hørte Messen blive celebreret, mærkede Røgelsesduften fra Kordrengenes Røgelseskar, gik som Karl af Rise paa Vagt ved den store Absalons Grav – og saa havde man virkelig troet, at man i Stedet kunde lokke mig paa Udflugt med Husholdningselever!

Paa den anden Side var der Grænser for, hvilke historiske Steder jeg følte mig tiltrukket af. I Juni 1895 var jeg med Rosendal paa Hvilan Folkehøjskole, og en Dag rejste vi til *Lund*, hvor jeg skulde se Domkirken. Det var jo godt nok. Ogsaa her havde Absalon været, og Anders Sunesøns Grav laa i den. Men siden vilde han have mig med ud til *Mindestenen for Slaget ved Lund 1676*. Jeg stillede mig yderst skeptisk til dette Forslag, saa paa ham og spurgte: »Hvem vandt?« Ja, han maatte jo skamfuld indrømme, at det gjorde nok Svenskerne. »Saa vil jeg ikke derud!« erklærede jeg kort og godt. Hvorfor skulde jeg trækkes ud til en Sten, som mindede om et dansk Nederlag? Den kunde man lade Svenskerne om at besøge. Han lokkede længe. Ja, men den var ogsaa rejst til Minde om vore egne, som faldt i Striden, sagde han. »Sloges de godt?« spurgte jeg. Udmærket! Han fortalte om, hvordan det længe havde set ud, som skulde det være *os*, der vandt, og at det først var i sidste Øjeblik, Lykken havde vendt sig. »Og nu har Danske og Svenske i Fællesskab rejst Stenen, fordi de er blevet gode Venner«, fortsatte han. Jeg overvejede, hvor langt jeg kunde strække mig. Men endelig slog jeg til. Vi havde dog ved andre Lejligheder givet Svenskerne, hvad de trængte til, saa et enkelt lille Uheld kunde man vel se stort paa. Desuden havde Rosendal netop i Domkirken fortalt mig, at »söndringens tid är förbi«. Saa maatte man jo passe paa ikke at skabe nye Vanskeligheder!

XXVII.

Det havde i 1894 en Overgang set ud til, at vi skulde forlade Landboskolen og flytte til Jylland. Hele Tilværelsen vilde være blevet en anden, hvis det var sket.

Forholdet var det, at Hedesagens fremragende Forkæmper, Oberst *E. Dalgas*, var død den 16. April. Hedeselskabets Bestyrelse rettede den direkte Forespørgsel til Far, om han vilde være villig til at overtage Stillingen som Selskabets administrerende Direktør, og dermed kastedes han ind i meget vanskelige Overvejelser. Kun med stor Ængstelse for, at hans Evner ikke skulde slaa til, og derfor udelukkende under bestemte Forudsætninger kunde han tænke sig at svare ja. Desuden benyttede hans Modstandere blandt Agrarerne Lejligheden til at kritisere Bestyrelsens Optræden, og det er ogsaa sandsynligt, at den havde handlet noget for egenmægtigt, da den henvendte sig til ham. Den tog derfor Spørgsmaalet om Selskabets øverste Administration op til fornyet Overvejelse og anbefalede nu en Leder af Skovbruget og en Leder af Mose- og Engvæsenet, men *uden* nogen samlende, administrativ Chef, og dermed var strengt taget Forudsætningerne for Fars Tilknytning til Selskabet bortfaldet. Han meddelte, at man under disse Omstændigheder ikke skulde regne med ham.

Af flere Grunde handlede Far sikkert rigtigt ved at trække sig tilbage. Han var dog naaet ud over den Alder, da man med fuld Styrke kan gaa ind paa et helt nyt Arbejdsfelt, og de Kredse, der stod Landhusholdnings-selskabet nær, havde med stor Bekymring set den Mulighed i Øjnene, at man skulde komme til at miste sin »Overpræsident«. Ikke mindre var Glæden over, at han altsaa vedblivende vilde staa i Spidsen for Landboskolen. Der var navnlig een, for hvem dette betød mere, end hun kunde sige: Mor! Nu blev den Ramme for Tilværelsen, som hun elskede, ikke sprængt, hun skulde ikke omplantes i nye og helt ukendte Omgivelser – en Tanke, der slet ikke laa for hendes Psyke –, og det gamle Hjem skulde vedblive at være det Centrum for hende og Familien, hvor Aar taknemmeligt kunde lægges til Aar, indtil den Eneste, som vidste, hvad der tjente os alle bedst, vilde kalde Far til sig.

De mange Spekulationer, som Hedeselskabsplanen havde ført med sig, var jeg naturligvis helt uvidende om. Men der hændte i Midten af 90'erne andre Ting, som jeg havde lettere ved at fatte – de fleste kun ubetydelige i sig selv og alligevel væsentlige i den Lilleverden, hvori jeg endnu levede.

Det betød selvsagt ikke stort, at Morfar og Mormor forlod det gamle hyggelige, men upraktiske Hjem i Allégade – mit sikre Tilflugtssted paa alle de Byture, jeg kunde huske. De flyttede i Oktober 1893 hen i Lykkesholms Allé, og Livet fortsatte paa den kendte, stilfærdige og trohjertige Maade, som lagde et Skær af sand Ro og Lykke over disse gamle Menneskers Livsaften. Forøvrigt var Midten af 90'erne en Tid, da der gik Uro i Blodet paa mine store Søskende. Den ældste af Brødrene tog til England i Studieøjemed, den næstældste overtog Driften af Brede Ladegaard og gik i den Grad op i sit nye Hverv, at han glemte alt andet – f. Eks. at han en skønne Dag skulde paa Session.

En Dreng kom styrtende ud i Marken: Telefonen kimedede ustandseligt! Bestyreren maatte straks komme hjem! Poul smed Redskaberne og løb ad Gaarden til. Det var Proprietær Piper, Hummeltofte, der sad i Sessionskommissionen, og som havde lagt Mærke til, at Poul ikke var mødt. Altsaa – første Tog til København! Da han lidt senere stedtes for Kommissionen, blev han brysk spurgt, hvorfor han kom for sent. »Jeg har glemt det!« svarede han. »Maa vi se Deres Papirer«, sagde Lederen. »Dem har jeg ogsaa glemt!« lød det frimodigt. Den høje militære Herre lagde Blyanten ned og saa med virkelig Bekymring paa den unge Adam. »Det var dog Satan til Hukommelse«, mumlede han overvældet. Naa – faa Minutter efter var Poul udtaget til Garden; men han byttede sig – det kunde man nemlig den Gang – over i Trainet; saa stod det hele (saa vidt jeg husker) kun paa i fire Maaneder, og vigtigst af alt var det, at han hurtigst muligt kunde komme hjem til Bedriften igen. Men for Far – den gamle Officer fra 64 – var dette noget af et Slag: den ældste og tredjeældste Søn kasserede, den næstældste Trainkonstabel – monstro den yngste til sin Tid vilde formaa at rette Prestigen op? Ak, den yngste blev ogsaa – meget imod sin Vilje – kasseret! Men den Tort sparede Far dog for at opleve.

Forøvrigt vakte i disse Aaringer netop den yngste Bekymringer nok. Det er slet ikke let at være mellem 10 og 15 Aar. Der er saa meget, man vil have Haand i Hanke med, meget mere, end Skolen byder paa. Og saa hedder det om ham – i et Brev fra Far –, at »han er kvik, men noget flygtig« medens den gamle Morfar udtaler et beskedent Ønske om, at Knægten dog vil lægge sig lidt mere efter Orden. »Jeg kan ikke vide, hvorfra han har faaet denne Sans for Uorden. Fra sin Moder har han sandelig ikke arvet den, og jeg synes heller ikke, at hans Far hører til de uordentlige«.

Nej, der findes uløselige Gaader her i Livet. Og der findes Kilder til ufattelige Sorger. Hvad slider – f. Eks. – en saadan Dreng ikke paa sit

Tøj! Og hvordan i al Verden skal Storesøster kunne holde det helt paa Kroppen af ham, naar hun i Forældrenes Fravær har faaet denne uopfyldelige Pligt paalagt? Han har »passet Spisetiderne og læst sine Lektier pænt«, rapporterer hun (19. Septbr. 1894); »men en sørgelig Efterretning: jeg tvivler paa, jeg kan holde hans Bukser sammen. I Gaar stoppede jeg 32 Stopninger paa hans brune Bluse og de gamle Bukser, og de Benklæder af Lars Frederiks, der er syet om til ham, er saa tyndslidte, at vi risikerer det værste. Jeg skal gøre mig min Flid, men love noget kan jeg ikke«.

Saa maatte altsaa Mor gaa i det fjerne Jylland og grue for, at »det værste« skulde hænde. Det hændte ganske sikkert. Bukser har den Uvane, Bukser *skal* ha'. Navnlig aflagte, der er syet om til den Lille.

Men Livet er ogsaa saa naadigt, at det løfter denne lille Sjæl højt op over saadanne Petitesser. For en rask Dreng er Huller i Bukserne komplet ligegyldige i September. De mærkes først, naar det sner ind igennem dem.

Og Vinteren rummer jo heller ikke de samme Betingelser som Sommeren for et ubundet Liv i Skov, Mark og Mose. Der er nok Slædekørsel paa de bratte Bakker ned mod Brede Allé (Kælke og Ski var endnu den Gang ukendte Begreber blandt Drengene) og Skøjteløb paa Oversvømmelsen ved Landboskolen, Dammen ved Rønnerødgaard eller – i sjældne Tilfælde – Lyngby Sø; men Vinterdagen er snart endt, Skumringen med Skyggespillets intense Spænding i Maanelyset over Sneen begrænser baade Foretagendernes Mangfoldighed og deres Aktionsradius, og saa følger den virkelig sorte Vinteraften – med Neglebid og frostrøde Øreflipper og Næsedryp – og lokkende Lampeskær gennem Vinduerne, saa Sneen bliver gylden uden for dem, og man ser længselsfuldt ind i den lune Stue og det store, travle Køkken. Eller er alt dette kun Romantik? Sjældne *virkelige* Juleferiedages uforgængelige Sejr i Mindet over taagede og sjappede Vinterskuffelser? Maaske. Julen i 1894 var i hvert Fald ingen Julekortjul med Snepudder paa Tage og Træer. Men det kunde være det samme. I Taage og Slud var der nok at foretage sig indendørs. Et helt nyt »Studium« var ved at aabne sig. Thorsens »Danske Runemindesmærker« og Wimmers »Sønderjyllands historiske Runemindesmærker« – de to eneste Værker, jeg havde kunnet finde af den Slags paa Fars og Rosendals Reoler – var tømt for hver en Detaille, afskrevet og aftegnet, ligesom mangfoldige Ting i A. P. Madsens prægtige »Afbildninger af danske Oldsager og Mindesmærker« var vandret over i mine smaa, forslidte Lommebøger. Nej, det var et helt *nyt* Felt, der lokkede – og da jeg først i Løbet af 1896 fandt ind i

det, kom jeg aldrig for Alvor ud af det igen. Jeg færdes dér den Dag i Dag. Med dette hang det saaledes sammen.

Med den lille, brune Lotte for Vognen og Far paa Bukken havde han og Mor en klar og varm September i 1896 taget mig ud paa en Rundtur gennem Nordsjælland. Det var i disse velsignede Dage, da man endnu ikke havde faaet sine Begreber om Tid og Afstande forvirret af idiotiske Biler, der halser ud ad Vejene, som skulde de altid naa frem i rette Tid til et Dødsleje – og saa gælder det dog ofte kun om at naa Frokosten med dens Øl og Snaps, inden man vel har faaet det sidste Maaltid fordøjet. Lotte – det tør jeg hævde –, den blankstriglede Lotte med det sølvpletterede Seletøj vidste, hvad Tiden betød. Den forstod, at Kravet om værdig Optræden ikke hørte til Livets ringeste, og den handlede derefter. Trip-trap, trip-trap sagde det under dens Hove, medens den sindigt og taalmodigt førte os nordpaa. Sent om Eftermiddagen naaede vi Asminderød Kro. Her staldede vi op, fik noget at spise og gik Aftentur, før vi lagde os. Far viste mig *Fredensborg hvide Sommerslot* med de store, aabne Plæner, de efteraarsmørke Alleer og de hvide og graa Statuer, som stod og drømte i Skyggen. Men han viste mig mere. Inden vi gik til Ro, lagde han Turen om ad *Asminderød Kirkegaard*, hvor han fortalte om Frederik Hammer, Drengen, der sammen med sin Far, Kromanden i Asminderød, deltog i Forsvaret af København, den Gang Engelskmanden laa omkring Byen i 1807. Han var altsaa vokset op her, hvor vi skulde overnatte, og nu stod vi ved hans Grav paa Kirkegaarden.

Næste Dag gik Turen gennem *Danstrup Hegn*, og vi standsede ved Mindestenen paa det Sted, hvor Hans Rostgaard i 1659 narrede Svensken under hans, Lorens Tuxens og Henrik Gerners – desværre – forgæves Forsøg paa at generobre Kronborg. Men en endnu større Oplevelse var alligevel Besøget paa *Gurre*. Hvor laa den gamle Borgruin skønt og uberørt under de store, prægtige Træer! Vejen forbi den var ikke som nu ødelagt af Asfaltiasis – den egnede sig kun til at befærdes af Lotte og hendes nordsjællandske Søskende, og derfor var der endnu Stemning og Fred over Stedet. Kong Valdemars Jagthorn lød i Skoven, og Hundeglam fortalte, at han nærmede sig, hvad der var ham dyrebare end Himmerige selv. Fjerne Aarhundreder løftede sig af Jord og Sten, rige paa Farver og Klange. Uffe og Bjovulf, ja, selv Gorm og Tyre maatte vige for denne Danmarks Befrier og Genrejser og hans elskede Tovelille. Her var mere end Runer. Her virkede Ringens Magt over Sind og Tanker, Sagn, som inspirerede, og som

stadig levede i danske Digteres Poesier. Far havde til Rejsen givet mig en lille Skitsebog. Og der blev tegnet! Sten paa Sten! Ubehjælpsomt, men dybt interesseret. Til dette vidunderlige Sted maatte jeg ofte vende tilbage!

Fra Gurre blev Vejen lagt over det gamle *Esrum Kloster*, hvor vi desværre ikke kunde standse, hvis vi i rette Tid skulde komme til Fars gamle Ven, Løjtnant *P. B. Feilberg* i Søborg. Siden 1872 havde han ledet Tørlægningen og Kultivering af *Søborg Sø*, hvor hans Arbejde nu var ved at være endt. Han og Far havde mange Ting at tale om – Minder fra længst forsvundne Aar og Problemer fra Dagens aktuelle Landbrugsdiskussion. Men een Ting glemtes ikke: at jeg fik Lov til at besøge den lille Holm med de graa, mosgroede Kampestensmure mellem Bregner og Nælder og med Taarnkælderes røde, forvitrede Munkesten mellem Dynger af Brokker og smuldret Mørtel. Alt var i sørgelig Grad præget af højsalig Kong Frederik VII's ødelæggende Udgravning i 1850 og af den følgende Tids Beplantning af Holmen med Træer og Tjørne. Og alligevel – huskede man ikke sin Ingemann? Vidste man ikke, at paa *dette* Sted havde baade Biskop Valdemar og Ærkebiskop Jens Grand siddet som Fanger, og Morten Madsvend havde lodset Kongemordernes Frænde, den hadefulde Ærkebiskop ud ad Taarnvinduet. Maaske var det netop i *den* Kælder, han havde siddet – blandt Tudser og Kryb, som ogsaa nu kravlede, fede og slimede, mellem Trinene. Eller havde man sat ham oppe under Taarnhatten, der kronede Tinderne, den Gang Ringmuren endnu spejlede sig i den blanke Sø? Hvad vidste jeg. Jeg vidste kun, at her i Søborgs Ruiner levede Danmarks Historie, som den levede i Gurre, og som jeg havde mærket dens mægtige Vingeslag i Sorø Klosterkirke og mellem Jellinghøjene.

Og saa blev endda Gurre og Søborg ikke de eneste af Nordsjællands Ruiner, jeg skulde faa at se paa Turen. Sent om Aftenen trillede vi med Lotte op for Indgangen til det netop aabnede Tisvilde Badehotel, og næste Morgen stod vi ved *Helenes Kilde* og *Helenes Grav*, inden vi atter fik Lotte i Selen og rullede ned mod *Asserbo Ruiner* i Tisvilde Hegn. Her var jeg paa helt ukendte Tomter. Navnet havde jeg aldrig før hørt, og Far maatte hjælpe mig paa Gled. Han fortalte om Sandflugtens frygtelige Trusel i gamle Dage, den, der var overvundet ved Anlæg af Plantagen, og som Monumentet Syd for Tisvilde By mindede om, og han fortalte om det ældgamle Asserbo Kloster, der var grundlagt, da selve Absalon indkaldte Kartheusermunkene og gav dem Jord heroppe til et Byggested. Da de forvænte Munke snart efter forlod Egnen, gjorde Absalon Klosteret til en Ladegaard under Sorø, og herfra vandrede Gaard og Tilliggende over til

Adelsætterne Oxe og Laxmand, indtil Kronen beslaglagde hele Herligheden, mistede den, fik den paa ny og til Slut maatte vige for den stærkeste Part: Flyvesandet, der gjorde en brat Ende paa Asserbos Tilværelse. Gaardens Ruiner havde i 1849 været Genstand for Frederik VII's Mani – Aaret før han udsaa sig Søborg til Offer –, og saadan præsenterede dens Grundmure og dens Stenbrolægning paa Gaardspladsen sig nu, blottede, men vedbendklædte og med Brombærs og vilde Rosers tornede Slyngværk til at holde Folk paa passende Afstand af de frostsjørnede Sten.

Ogsaa her blev der tegnet og Indtryk suget saa dybt, at de for alle Tider blev siddende i Sindet. End ikke Turens afsluttende Besøg hos Præstefamilien i Hjørnlunde og Forsikringen om, at *her* havde Paradiset ligget – men saa kom Adam fra Manderup og Eva fra Kvinderup og Slangen fra Slangerup, og dermed var det ude med Hjørnlundes Paradisfunktion – end ikke alt dette kunde vriste mine Tanker fra Turens tre Perler: Gurre, Søborg og Asserbo, et Udsnit af min Hjemegns Danmarkshistorie fra de store Valdemarers Dage over Holstenervælde og Atterdag og Grevefejde til Flyvesandselendighed, Udtørringer og Beplantninger – og saa en Nyvaagnen ved Hakkers, Spaders og Trillebøres Hjælp! Jeg vidste jo, at disse tre Borge kun var faa blandt mange, som i Fællesskab tegnede en stor og væsentlig Linie i mit Folks Historie. Ovre i Jylland havde jeg set det arrede *Koldinghus*. Mon der ikke havde været Hundreder af den Slags Borge eller befæstede Gaarde, spredt over Landet? Og fandtes der ikke Rester af dem – faldne Mure, grønne Voldsteder, siggroede Grave, som det var værd at opsøge, tegne og male og grave i, hvis man fik Lov? Ikke langt fra Landboskolen laa i hvert Fald een: *Hjortholm* ved Furesøen! Den havde jeg set. Her tittede et Par Munkesten og lidt Mørtel op af Græsset. Mon ikke den store, toppede Høj gemte et Taarn? Hvor kunde man lære noget om alt dette at kende? Der maatte jo være skrevet og trykt baade et og andet. Der maatte eksistere Billeder, Planer, Vejledninger.

Saadan gik det til, at jeg i Vinteren 1896–97 kastede mig med Dødsforagt over Traps »Danmark«. Alle Bindene blev pløjet igennem fra Ende til anden, og hvert eneste Ord, der gjaldt en Borgruin eller et Voldsted, blev omhyggeligt skrevet af, og hvert af Mindesmærkerne fik sit Løbenummer. Det ene Ark fyldtes efter det andet og heftedes til Slut sammen som en lille Bog. Men ikke nok hermed: jeg tegnede mig et stort Danmarks-kort og fyldte det med røde Prikker, svarende til Numrene i »Bogen«. Saa havde jeg en Oversigt over Fordelingen og kunde bedre planlægge kommende Rejser til dem alle. Kortet satte jeg paa Stænger, som jeg sort-

lakerede, saa havde jeg et rigtigt Landkort, parat til at hænges op i mit Kammer – som om jeg ellers skulde risikere at glemme, hvad der nu saa helt havde fængslet mig. Far saa paa det og morede sig paa sin gode, opmuntrende Maade, som afværgede alt Vigtigmageri, men virkede som et venligt: »Ja, det er der da en Mening i!«

Det var netop paa denne Tid, der dukkede Planer op om at faa flyttet det lille Frilandsmuseum, som Museumsdirektør *Bernhard Olsen* efter svensk Mønster havde skabt i Rosenborg Have, ud til Kongens Lyngby. Planen gennemførtes først i 1901; men Modningen af den havde taget flere Aar, og medens dette stod paa, førte Far gentagne Forhandlinger baade med *Bernhard Olsen* og med Nationalmuseets Direktør, Dr. *Vilh. Møllerup*. Det var jo naturligt, at man overvejede, om der ikke kunde findes en Løsning, der lod Frilandsmuseet gaa Haand i Haand med det Landbrugsmuseum, som var skabt ved Fars Initiativ, og som han havde givet Husly.

En skønne Dag i Foraaret 1897 kom Dr. *Møllerup* ud til Far for at drøfte et eller andet Problem i denne Forbindelse. Da de var færdige, sagde Far til mig: »Du skulde vise Direktør *Møllerup* dit Kort over danske Ruiner og Voldsteder«. »Hvad for et Kort?« spurgte *Møllerup*; »lad mig se det!« Og lidt befippet kom jeg frem med det og den tilhørende »Tekst«. »Nej, se dér!« udbrød *Møllerup* og smilede bag *Pincenez'en*; »vi skal netop inde paa Museet til at sætte alle disse Ruiner paa Dagsordenen. Kom ind til os, naar du har Lyst. Vi har nok baade Billeder og Beskrivelser, som du kan have Interesse af at se«.

Dermed var Loddet kastet. Fra da af sad jeg troligt i mine Ferier – naar jeg da ikke var bortrejst – inde paa Museet og kopierede alle de Planer og Snit, jeg kunde finde, noterede og samlede og saa Bunken derhjemme vokse, samtidig med at Lysten til at se de mærkelige Steder ude i selve Marken steg himmelhøjt. Hvem kunde drømme om en saligere Tilværelse end den med Tiden at undersøge alt dette til Bunds, maale og tegne, grave og fotografere det og saa inde paa Museet faa de fundne Sager stillet op paa Rad og Række, medens man selv sad og skrev – skrev om Konger og Herremænd og Bisper, som havde ejet Borgene, om Taarne og Tinder, Volde og Vindebroer, Grundmure og Grave, ja, om Livet og Kampen, saadan som Sporene af alt det svundne kunde opledes i baade Jord og Dokumenter.

XXVIII.

Det er maaske et Vidnesbyrd om, hvor stærkt disse Ting optog mig, at jeg ikke husker stort andet fra denne Tid. Og dog hændte der det, som nok kunde have bidt sig fast i Erindringen, hvis Tankerne ikke havde været helt andre Steder henne. F. Eks. døde Faster *Dorothea* i Sommeren 1894. Jeg ser af Breve, at Far netop da var paa Rejse i Jylland, og jeg aner, hvor grebet han følte sig ved dette »det første Brud i vor store Søskendekreds«. »Tiden nærmer sig, da den vil smuldre mere og mere«. Det er dog noget, som maa have præget baade Tonen og Tanken i vort Hjem, men det er gledet mig helt forbi. Og naar Fars Slægtled følte det saadan, hvorledes maa man da ikke have følt i det Slægtled, som var ældre end hans. »Lidt efter lidt gaar hele min Samtid bort«, skrev Morfar i Begyndelsen af 1895. »Mændene er *alle* borte, og jeg sidder ene tilbage. Moder og jeg har tidt talt om, at af alle dem, vi levede vor Ungdom med, er nu kun tre tilbage«. Og samme Dag som dette blev skrevet, gik den ene af disse tre bort. Høstmanden vandrede fra Hjem til Hjem. Han lod sig ikke standse.

Men før hans Knokkelkno slog de første Slag paa vor egen Dør, skulde endnu nogle Aar gaa, fulde af Arbejde, Strid og – til Slut – en stigende, trykkende Ængstelse.

I December 1895 stod man atter overfor et Præsidentvalg i Landhusholdningsselskabet, hvor Spørgsmaalet om Fars Stilling kom til at staa øverst paa Dagsordenen. Her var en Lejlighed, hvor Agrarerne haabede at kunne fælde ham, takket være de trykkende Forhold, hvorunder Landbruget netop da arbejdede.

Derfor rustede man sig til Stormløbet – og led et totalt Nederlag! Far genvalgtes til Præsident med 155 Stemmer, et overvældende Flertal. Det var i sig selv et uforkasteligt Vidnesbyrd om den urokkelige Tillid, hvormed man saa hen til ham som den centrale Skikkelse inden for Landbruget, men Vreden blandt Agrarerne var stor, og de mange Indlæg for og imod hans Valg kunde ikke undgaa at kaste et Skyggestrejf ind over Julen.

Tredje Juledag modtog jeg det sidste Brev, Morfar naaede at skrive til mig. Det var et mærkeligt Brev – næsten noget af et Testamente. Han paalagde mig først altid at vise mit Hjem, mine Forældre og mine Søskende den Kærlighed, jeg i saa rigt Maal skyldte dem. Og saa hed det:

»Du ved ogsaa, at alt som Aarene skrider, vil du som alle vi andre faa andet og mere at leve med og for end det snævre, lykkelige Hjem, som du nu vokser

op i. Du ved, at der vil komme en Tid, da et større Hjem, dit Fædreland, vil kalde paa dig som paa alle os andre. Gud give dig da Naade til at være dette dit Fædrelands og Modersmaals ægtefødte, ærlige Søn! Dette skal være dine gamle Morforældres Ønske for dig nu og fremdeles. Paa den Tid, da Fædrelandet kalder paa dig, vil vore Legemer sagtens for længe siden være dækkede af den Muld, af hvilken de er kommet, men vore Aander skal bede for dig og juble, hver Gang vi ser dig paa Pligtens og Ærens Vej. Du er kun tolv Aar, og jeg er fulde syv Gange tolv. Skriver jeg for gammelt til en Dreng paa tolv Aar? Jeg ved det ikke. Men i saa Fald har jeg dog et Husraad at give dig: gem mit Brev, til du bliver ældre, og læs det saa igen!«

Ja, det var gammelt nok skrevet til en Knægt paa min Alder. Men Brevet blev gemt. Og det blev atter taget frem. Og læst – til Forpligtelse. Og til Beskæmmelse, fordi Forpligtelsen kun saa ufuldkomment blev fyldestgjort.

I 1895–96 kunde man ikke forlange, at jeg skulde kunne forstaa Alvoren og Berettigelsen i saadanne Ord. Jeg var jo dog – heldigvis! – kun en Dreng. Og jeg har sikkert med større Forstaaelse læst min koldingensiske Ven, Hans Christensens samtidige Begejstring over, at jeg var kommet i en »Huggeforening«, og hans Forsikring om, at Drengene i Kolding nu ogsaa i 4. Klasse skulde lære Hugning. Men jeg har med Overbærenhed set hen til Resultatet af hans og hans Kammeraters Anstrengelser, for hvad vilde *de* kunne stille op imod *vor* »Forening«! Omme i Redskabsrummet bag Gymnastiksalen paa Landboskolen var der et sandt Rustkammer, som jeg havde fri Adgang til. Her stod 20–30 Geværer fra 1864 med Bajonetter og Ladestokke, her var lige saa mange Hugvaaben, Masker, Plastroner og Handsker med vældige Læderkraver, saa min Arm helt druknede i dem, kort sagt: her kunde i 0,5 udrustes en fuldkommen Hær, om saa skulde være! »Foreningen«s Medlemmer var ganske vist ikke saa talrige, at de ligefrem kunde formeres som en Hær. Men Vaabnene – *de* var der!

Da Julen var overstaaet og det nye Aar begyndt, var det imidlertid *andre* Vaaben, jeg skulde lære at haandtere. Ved December Maanedes Udgang var baade Olaf Børup og jeg taget ud af Thyssens Skole i Lyngby for at blive læst op til Indmeldelse efter Sommerferien i »*Latinskolen*« i *Birkerød* – Olaf som skolesøgende Elev, jeg som Kostelev. Det var uden Sorg, vi sagde Farvel til Thyssens Skole – og det var *vor* Fejl. Vi havde dog haft det godt i de Aar, vi gik der, havde mødt megen Venlighed af baade Lærere og Lærerinder, fundet udmærkede Kammerater og vel ogsaa

lært en Del. Men det er det bedste Bevis paa, hvor store Børn vi begge endnu var, at alt dette gled bort, bare Udsigten til at komme ind i en stor, »lærd« Skole tonede frem for os. Forestillingen om et helt nyt Liv, Muligheden for en Gang om nogle Aar at kunne sætte den rød-hvide Studenterhue paa Hovedet jog al naturlig Taknemmelighed paa Flugt, og hvad vi hidtil havde levet i fik Skær af noget kedsommeligt kendt, ja noget pauvert. Børn ved instinktmæssigt, naar de Voksne begaar Uret imod dem. De aner tidt ikke, naar de selv begaar Uret imod de Voksne.

Hvordan den Idé egentlig var opstaaet, at jeg skulde »studere«, husker jeg ikke. I Skolen havde jeg aldrig udmærket mig særligt, dertil havde jeg for mange Jern i Ilden. Og jeg havde da heller ikke lagt mig fast paa, hvad jeg vilde være, naar jeg blev »stor«. En Overgang, da der byggedes paa Landboskolen, havde jeg snakket vedholdende om at blive Arkitekt. Men det var en Flyvegrille. Historie var og blev det faste Punkt i min Tilværelse, og saa – ja, saa maatte man vel se, om jeg havde Stadighed nok til at tage en Studentereksamen. Far tvivlede sikkert, og min ældste Bror rystede opgivende paa Hovedet og sagde: »Du bliver *aldrig* Student. Du kan ikke samle dig!«

Jeg har vel selv maset paa og plaget tilstrækkeligt længe, da Tanken først var udkastet. Hvorfor skulde jeg ikke kunne skyde Ham, naar jeg saa mine jævnaldrende gøre det? De begyndte jo saa smaat at agere voksne. Ellen Rosendal havde faaet lang Kjole og Haaret sat op – det gjorde et voldsomt Indtryk! Hun var endnu mere utilnærmelig end før. Og Hans i Kolding skrev til mig, at han skulde i Købmandslære i Flensborg, men – føjede han til – »du maa endelig ikke tro, at jeg derfor bliver en ren Tysker, nej, jeg tror snarere, at jeg saa først vil blive en ægte Dansker, ikke fordi jeg tror ikke at have været det før, men dèr vil jeg ligesom Sønderjyderne komme til at føre en Kamp mod de tyske Undertrykkere, som vil kue det danske Sprog«. Jo, vist var der Skred i Geledderne! Man kunde ikke vedblivende sjokke til Lyngby, hvis man vilde følge med i »Udviklingen«!

Min ældste Broder, som nu havde afsluttet sin egen Studietid, skulde lede Olafs og min Undervisning og tiltraadte samtidig som Lærer ved Landboskolen og Grundtvigs Højskole. Oppe paa hans Arbejdsværelse, hvor Reolerne var fulde af Bøger, og Skrivebord og Skrivepult fortalte om hans eget Slid, blev vi placerede i Sofaen med de nye Lærebøger foran

os – en himmelsk Fornemmelse, naar man sammenlignede den med, hvad vi hidtil havde kendt i det store Klasseværelse med de umagelige Træbænke. Vi var aabenbart paa Vej mod Stjernerne! Vi lærte ikke Dansk af en interesseløs Bog med Stumper af Prosa og Poesi, nej, vi tog fat paa vor gode, gamle Ven, Ingemanns »Valdemar Sejrs«, og det gik strygende. Adskilligt flere Stop signaler maatte hejses, naar Timen bød paa latinsk Grammatik; men vi fik de første Bøjninger af Hjælpeverbet *esse* ind paa den vante Maade: *sum, es, est*, min Lærer er et Bæst *sumus, estis, sunt*, naar han slaar, saa gør det ondt o. s. v. Og det fandt vi særdeles rammende – skønt Læreren var det skikkeligste Menneske i Verden, som aldrig lod Hammeren falde, uagtet hans Taalmodighed ofte blev haardt prøvet, da Spændingen ved hele Situationen havde fortaget sig, og vi var gledet ind i en Skure, der bedrøveligt stærkt mindede om den vante fra Lyngby.

Maanederne sled sig hen med »*mensa rotunda*« og *amo, amavi, amatum, amare*. Lige før Midten af Marts havde Far og Mor levet i stor Ængstelse for de Gamle inde i Lykkesholms Allé. Morfar havde faaet en Lammelse i Underkroppen, og selv om den atter fortog sig, var han dog fængslet til Sygelejet i den følgende Tid. Men han var fuldt ud aandsfrisk, arbejdede paa Sengen med sine Bøger og Papirer og kunde godt spøge, som var det ikke Døden, der stod paa Tærskelen. »Jeg er saamænd saa rask, at jeg gerne kunde danse en Wienervals«, sagde han, da Foraaret var inde. Omkring 1. Maj var der endog Tale om, at de to Gamle skulde flytte ud paa Landboskolen i Haab om, at Morfar dør kunde genvinde sit Helbred. Han paastod selv, at det var det eneste Sted i Verden, hvor han kunde komme sig. Men den flakkende Livsflamme, der var blusset saa forhaabningsfuldt op, lunede kun for en kort Stund Sindene. Enhver Tanke om en Rejse ud paa Landet maatte opgives, og da man nærmede sig Midten af Juni, var Kræfterne udtømt. Alle hans Børn og mange af Børnebørnene samledes om ham og Mormor, og »som en gammel Patriark, glad i Troen«, modtog han og de den hellige Nadver. »Jeg er ikke bange for Vorherre – hører I det, Børn! jeg er ikke bange for Vorherre!« var hans sidste Ord, ikke sagt i Stolthed og Selvretfærdighed, men i sand Ydmyghed, fordi han vidste, at Vorherre netop var kommet for at frelse det fortabte. Saa svandt hans Bevidsthed stille hen. Han laa et Par Dage uden at komme til Klarhed paa ny, og ved Midnatstid den 15. Juni udaandede han med Mormors trofaste Haand i sin.

Et Par Dage senere, inden Kisten lukkedes, var vi alle inde for at tage den sidste Afsked med ham. Det var første Gang i mit Liv, jeg saa en Død, og jeg var dybt grebet. Roen over det voksblege Ansigt med det store, hvide Skæg, det skinnende rene Lintøj, Blomsterne, som var strøet over det, og den tunge, trykkende Luft i Rummet selv, de Voksnes Taarer og Mormors lille, spinkle Skikkelse, knuget i Sorgen – alt tegnede sig for mig som noget ubegribeligt stort og forunderligt. Som vi sørgede her, maatte alle sørge, syntes jeg. Ingen kunde være glade, naar han laa paa Dødslejet. Det maatte præge Gaden derude, alle Mennesker. For der kunde ikke findes mere end een Morfar, og han var ikke længere iblandt os.

Det var først, da vi gik fra det stille Hus, og jeg saa, hvor travlt man stadig færdedes paa Fortovene, hørte, hvor muntert Sporvognsklokkerne kimede nede paa Gamle Kongevej, og hvor ubekymrede alle Ansigter lyste imod os i Skumringens Halvmørke, at jeg forstod min egen Verdens snævre Grænser. Uden for den sejlede Myriader af andre Hjems Smaakloder gennem Rummet, lukkede som vort, fyldte af Tanker og Interesser, som ikke var vore, optagne af Planer og Gøremaal, der laa os fjernt. Verden var ufatteligt stor, og Menneskeskæbnerne mangfoldigere og mere brogede, end jeg havde tænkt. Godt, at man midt i dette Kaos af Glæde og Sorg, af Liv og Død havde et fast Punkt, et trygt Ly som man ikke behøvede at forlade.

Morfars Død var indtruffet tre Dage før det store sønderjydske Besøg i Nordsjælland og Skaane, som tidligere er omtalt. Alle Deltagere i Stævnet vidste, hvad han med Mund og Pen havde betydet for den Sag, man samledes om, og hans Gerning mindedes med dyb Taknemmelighed. Dagene fortalte desuden, at der var mange andre Mennesker, som midt i deres egen Travlhed standsede op i tavs Vemod, da de hørte, at den gamle Stridsmand for det udelte Norden og det udelte Danmark havde lukket sine Øjne. De sendte Breve og Kranse, og jeg saa, hvor det glædede Mor og Far at mærke denne Varme. Morfars egen Generation var jo forud gaaet bort, saa det var altsaa et nyt Slægtled – deres eget –, der vidnede om, at han ikke var glemt. Og de fortalte mig om det mærkelige, ja, gribende Træk, at der med *samme* Bud blev bragt to Kranse af *samme* Udseende og begge med dannebrogfarvet Baand. Paa det ene stod »Fra Kongen«, paa det andet »Fra Sønderjylland«. Var denne fuldkomne Overensstemmelse i Tid og Form en Tilfældighed? Morfar vilde have kaldt den noget helt andet. Det gør jeg uvilkaarligt ogsaa selv.

XXIX.

Graven lukkedes, og Sommerdagene var lyse og lange. Paa Landboskolen gled de i Stilhed under det Indtryk, der endnu laa saa friskt i Sindet. Men de var ogsaa forbundet med en vis Spænding, for naar Ferien var endt, skulde Frugterne af Hjemmelæsningen høstes, Optagelsen paa *Birkerød Kostskole* finde Sted og den yngste Søn forlade Hjemmet for at prøve paa at »staa paa egne Ben« – saadan i det smaa altsaa. Prøvens Dag – den 20. August – kom, og baade Olaf og jeg slap gennem det rigeligt store Naaleøje. For mig begyndte den Tilværelse som Kostelev, der havde lokket med guldrandede Forventninger om en »Selvstændighed« for en vis, forkælet Person, der var i Stand til alt andet end at kunne raade sig selv.

Indtrykkene var straks mangfoldige og fremmedartede. Kostskolen, der i 1896 havde bestaaet i omtrent 30 Aar (oprettet 1868), var tre Aar forud blevet overtaget af cand theol. *Johannes Plesner*, som havde maattet bringe den paa Fode, fordi den siden Grundlæggerens, Johan Mantzius' Død i 1890 var gaaet ikke saa lidt tilbage. Plesner var paa dette Tidspunkt 39 Aar gammel og havde Aaret før ægtet Præstedatteren fra Farum, *Marie Schiødte*, der var 16 Aar yngre end han. Han havde undervist fra sine unge Aar, men havde en Overgang i 80'erne drømt om at blive Maler i Stedet for Skolemand. Da han imidlertid i 1889 indsaa, at han ikke som Kunstner kunde drive det til, hvad hans strenge og redelige Selvkritik forlangte, vendte han tilbage til Klasseværelset med dets Kateder – først som Lærer ved Borgerdydsskolen i København, derefter – fra 1893 – som Skolebestyrer i Birkerød.

Det kan vist med Sandhed kaldes en stor Lykke for en Dreng, naar han i Spidsen for sin Skole har en Mand, der saa stærkt som Plesner kalder paa hans Respekt og Sympati. Maaske vilde man i vore Dage finde, at Plesner ikke just svarede til Begrebet »en moderne Pædagog«. Der var altid tre Skridts Afstand mellem ham og Eleverne. Men dette skyldtes paa ingen Maade Haardhed eller Kulde fra hans Side – langt fra! Det var en simpel Følge af den ubetingede Autoritet, hans retliniede og faste Personlighed skabte, og kneb det, kunde man være sikker paa at møde baade Forstaaelse og et varmt Sind. Han virkede umiddelbart ved to værdifulde Egenskaber: han var en sjælden smuk Mand, og han var i hele sin Færd udpræget mandig. Skønt han ikke sagde stort, var der aldrig noget skjult ved ham. Man vidste til enhver Tid, hvor man havde ham. Men dertil kom andet,

som skænkede ham en naturlig Overlegenhed. Han kunde sit Fag – Historie – paa Fingrene, og han gav sin Undervisning et personligt Præg. Selv om hans Timer fortrinsvis bestod i Eksaminatorier, fik han dog saa meget puttet ind af det, der »ikke staar i Bøgerne«, at man maatte være en Dødbider for ikke at følge med. Mærkede han særlig Interesse hos en Elev, gav han rimelig og rundelig Adgang til, at den kunde blive plejet. Og saa kom hertil hans omfattende Kendskab til Kunsten og dens Historie – et Felt, der i Sandhed ikke dyrkedes i Datidens forfærdelige Lærebøger. Ved Plesners faa, men vægtige Ord fik man Forstaaelse af Rigdomme, han selv havde samlet sig, og som han stadig trak Renter af.

Han savnede heller ikke Lune. Han kunde med en Skælm i Øjet citere Thrige, naar denne var værst og havde sammenbrygget en Tirade, der endog overgik vor egen Lærebogsforfatters, Blochs Aandfuldheder. F. Eks.: »Den 15. Marts 44 omringede de Sammensvorne Cæsar i Senatet, og Roms største Mand faldt for de for største Delen mere af Partihad, Privatfjendskab og Ærgerrighed end af Kærlighed til Republikken ledede Morderes Dolke«. Hvem kunde glemme Omstændighederne ved Cæsars Mord efter at have hørt en saadan Udgydelse! Eller han kunde tage Kridtet, gaa op til Tavlen og tegne Kejser Karl V's Profil. »Hvad lægger I Mærke til ved Profilen?« spurgte han. »Kejserens Underbid«, svarede Klassen. »Hvad er Følgen af et stærkt Underbid?« spurgte han videre. »At man tygger Maden daarligt«, lød Koret. »Og Følgen af det?« »At man faar daarlig Mave og bliver gnaven«. »Rigtigt! Sig mig saa, ved hvilke Lejligheder Kejser Karl blev gnaven!«

Ja, nu er der gaaet et halvt Aarhundrede, siden jeg hørte denne og lignende barokke Bemærkninger, og lige levende staar de for mig. De virkede som smaa, velberegne Knager for Hukommelsen.

Plesner vidste nemlig, at Timerne nok skulde være interessante og fængslende, men ude i Horisonten stod Eksamenen med dens Hukommelseskrav, som maatte honoreres, enten der var Mening i dem eller ej. For at lette os Besværet havde han udformet et helt System af skematiske Tegninger og grafiske Kurver, som sagde alt nødvendigt om de særligt truende Punkter, og som han demonstrerede paa den sorte Tavle. »Hvordan syr man et Par Bukser?« spurgte han. Og saa tegnede han paa Tavlen Preussens Historie for os som et Par Bukser, der blev syet. Eller han tog Kridtet og tegnede et stort W. »Her har I Hundredaarskrigen mellem England og Frankrig«, sagde han og skrev Aarstallene lige fra 1338–1453 op paa de lange Ben. Da vi nærmede os Studentereksamen, grasserede »Sam-

lingsspørgsmaalene« som Fluier i September. Det blev ikke overladt til os selv at samle sammen, hvad en nysgerrig Censor kunde ønske Oplysning om, f. Eks. vedrørende Roms Forhold til de germanske Folk, Venetiens Historie, Nederlandene efter 1477 eller europæiske Fredslutninger. Nej, han sørgede for, at vi fik Stoffet gennemarbejdet i store Doser, som vi kunde terpe, naar Læseferien var inde. Den Dag i Dag har jeg 49 »Samlingsspørgsmaal« liggende parate, som skulde jeg i Morgen op til Artium!

Men mere end hans Slid med et genstridigt Hukommelsesstof og hans forudgaaende Gennemgang af det var det hans rent *menneskelige* Egenskaber, der gav ham den stærke Position iblandt os. Hans ubetingede Ret-sindighed (meget værdifuldere end en altid problematisk Retfærdighed), hans Sinds Renhed (aldrig en Ed, aldrig en tvivlsom Vits) og hans gennemførte Pligt troskab (intet Forsøg paa at slippe billigt gennem en Dag) forlenede ham med en sand og fornem Værdighed i baade Høldning og Adfærd, understreget ved hans smukke hvide Haar og hans klassiske Ansigtstræk. »Der gik to græske Guder«, skal Julius Lange en Gang have sagt i et Selskab, da Johannes og Ulrik Plesner, Arkitekten, forlod det. Det var af samme Grund, vi ofte kaldte ham »Zeus«. Han behøvede hverken Skægget eller de ambrosiske Lokker for at kunne indtage Pladsen øverst paa Olympen.

Saadan staar han for mig. Og saadan saa jeg ham, da jeg var Skole-dreng. Det gik ikke gnidningsløst af, og selv om Skylden ikke i *alle* Tilfælde var min, sad der aldrig Skyggen af et Nag tilbage. Dertil vurderede jeg hans mandige og redelige Væsen for højt. Jeg glemmer aldrig en Aften, da vi Kostelever havde muntret os over alle Bredder efter Sengetid og Lampeslukning. Vi havde bl. a. spærret en Lærer inde paa Trappen op til Kvisten. Han var simpelthen ved at blive kvalt under det Læs af Dyner, som »de Store« paa Kvisten kastede ned i Hovedet paa ham, medens vi »Smaa« holdt den Dør laaset, som Trappen mundedede ud i. Han skreg saa hjerteskerende om Hjælp, at »Zeus« kom farende op, befriede den ulykkelige »Pølle« og afholdt Forhør for at finde frem til Skandalens egentlige Ophavsmænd. Ingen vilde tilstaa noget, og ingen vilde angive nogen. »Jaja, saa begynder vi!« sagde Plesner. Og han tog fat i Gangens nederste Værelse, kommanderede Drengene ud af Sengene, lod dem staa ret og gav hver af dem en knaldende Lussing, saa det sang. Saadan blev han roligt ved, Værelse efter Værelse. Sidst kom han ind til os i Gangens anden Ende. Vi maatte som alle de andre tage den fulde Konsekvens af vor Tavs-

hed under Forhøret. Og det sved! Men jeg kan tydeligt huske, at jeg tænkte ved mig selv: »Det er knagende godt gjort! Her har han stukket et Gros af Lussinger, og lige præcist rammer han, strejfer ikke engang Øret, og lige haardt falder Slaget! Det maa jo svie nederdrægtigt i hans egen Haand, men det rører ham ikke en Fjer. *Saadan* skal et Mandfolk være!« Da Eksekutionen var endt, kom han med sit sædvanlige lille Knyst. »Det er godt«, sagde han. »God Nat«. Og næste Morgen var der intet at mærke, hverken paa ham eller paa os. Er et Regnskab prompte afsluttet, snakker man ikke mere om det.

Det er let at forstaa, at en Mand af denne Art straks maatte overvælde mig. Men det gjorde faktisk *alt* deroppe. Det begyndte ved selve Morgensangen i Gymnastiksalen med de skønne pompejanske Vægdekorationer, som nu er oversmurt med en fjollet grøn Kulør, fordi det blev Staten for kostbart at restaurere dem. Vi stiller op i Gaarden og marcherer klassevis ind i Salen, hvor vi placerer os paa Bænkene langs Væggene. Inspektøren sørger for, at Stolen til Plesner bliver sat midt paa det store, tomme Gulv, saa dens ene Ben staar netop ved Bommens Gulvjern. Saa tager han selv Opstilling ved Indgangsdøren med sin krumme Stok – den saakaldte »rette Linie« – over Armen. Et Øjeblik efter skrider Plesner ind. Alle rejser sig. Han gaar med afmaalte Skridt frem imod Stolen, nævner Dagens Salmenummer, sætter sig og kaster det ene Ben over det andet. Alle tager Plads. Morgensangen begynder. Da Salmen er sunget, beder han Fadervor (om Lørdagen læser han tillige Søndagens Evangelium), vi synger atter en Salme – og saa skrider han paa ny hen over Gulvet, ud af Salen, medens alle rejser sig. Der var en utrolig Stil og værdig Højtidelighed over disse Minutter, men intet tvungent. *Saadan maatte* det gaa til, naar »Zeus« skulde begynde Dagens Gerning.

Min første Aften paa Skolen kom. Vi nye Kostelever var jo uprøvede Muligheder, ubeskrevne Blade, som enten kunde forringe eller forøge Drengesamfundets Hæder, og man burde snarest skaffe sig Kendskab til vore Kvalifikationer. Blandt de »nye« var en Nordmand, *Benno v. Ditten*, og vi havde straks fundet hinanden. Efter Aftensangen i Plesners Dagligstue stod vi nu oppe paa Gangen sammen med en Flok Kammerater. De helt smaa nede i Stengangen – »9'erne« – var allerede kommet i Seng, vi lidt større – »10'erne« – havde endnu en Timestid for os. »Kan I slaas?« spurgte en erfaren Stemme Benno og mig. Det troede vi nok. »Hvem af jer er stærkest?« Spørgsmaalet var uafgjort. »Prøv det!« lød det op-

muntrende. Ja, men vi havde jo ikke noget at slaas om? »Det spiller ingen Trille«, forklarede den erfarne. All right, vi gik paa hinanden, først lidt tøvende, men da vi begge havde været i Gulvet et Par Gange, forstod vi, at der virkelig stod noget paa Spil, og saa udviklede der sig et Skænderi om, hvem der skulde have Overtaget, og hvem der kunde profitere af Undertaget. Vi blev røde i Kammen, tog igen fat, nu hidsige og hurtige, tabte Vejret og forsøgte os med en ny Omgang. Syv Gange gik Runden. Saa kom Scheller til, tog baade Benno og mig i Toppen og holdt os ude fra hinanden. »Er det saadan I opfører jer, I Hanekyllinger?« spurgte han. »Se til at komme ind paa jeres Værelser og hold jer i Ro dèr, til I skal i Seng. Det er ikke Slagsbrødre, vi skal have her paa Skolen!«

Poul Scheller var Lærer i Naturhistorie og Geografi, og han hørte til de virkelig benaadede Pædagoger – de, som sjældent har nogen Anelse om pædagogisk Teori, men som suverænt og lykkeligt former deres egen pædagogiske Praksis. Det var ikke i første Række hans Undervisning, der gjorde ham elsket af alle Eleverne, det var den Forstaaelse og Medleven, som strømmede ud af hele hans Væsen – uden Sentimentalitet, som en simpel Følge af hans Sinds friske og aabne Art. Han var oprindeligt uddannet som Gartner, og det frie Felt var hans bedste Skolestue. I »Skovinspektionerne« var han en førsteklasses Samtaleven, som det vist hedder, paa Fodboldbanen var han en uforlignelig Kammerat paa Holdet, og ved Skolens aarlige »Natmanøvre« i Rudeskov førte han med Bravour sin Del af »Hæren« til Sejr. Han skrev Viser, naar der dækkedes Festbord paa Skolen efter Kampene med »de Gamle«, og han plejede Blomster oppe paa sit Værelse med en Omhu og Kærlighed, der burde have kunnet smitte os, om vi saa aldrig før havde set en Urtepotte. I Vintermaanederne læste han højt for os om Aftenen – bl. a. af de islandske Sagaer, som Skoledrenge endnu den Gang var aandsfriske nok til at nyde. For mig var der ikke ringeste Tvivl: Poul Scheller var selve Gunnar fra Hlidarendi! *Saadan* havde denne fabelagtige Høvding set ud, og *saadan* havde han været! Scheller løb jo om Kap med den hurtigste Dreng, og hans Styrke kendte ingen Grænser. Jeg var sikker paa, at hverken Oldtid eller Middelalder havde kendt Idrætter, som han ikke vilde have vundet Prisen i, og at bøje en Hestesko med de bare Hænder maatte være en triviell Spøg for ham. Havde jeg fortalt ham alt dette, vilde han have sat et højst forbavset Ansigt op og slet ikke genkendt sig selv. Naturligvis ikke. Et Par beundrende Drengøjne kan ikke gøre Krav paa at spejle Virkeligheden, der aldrig er fuldkommen. Blind Beundring og blind Kærlighed har

samme Fortrin og samme Mangler. Men eet er givet: inden for Lærer-korpset indtog Scheller en Særstilling, og ingen af hans gamle Elever vil nogen Sinde glemme, hvad de skylder ham.

Han var endnu paa dette Tidspunkt ugift. Først i 1897 fik han sit eget Hjem, da han ægtede *Nanna Knudsen*, en Søster til Jakob Knudsen og vistnok et af de allerredeligste Mennesker, der har gaaet her paa Jordan – ligefrem og uforknytt i Ord og i Raad, en, man kunde lide paa, hvis alt andet skulde svigte. Derfor blev ogsaa Schellers og hendes Hjem et Sted, hvor man søgte hen, naar man trængte til Vejledning eller Opmuntring – eller bare til lidt hjemlig Hygge. Smukt var Hjemmet, kunstnerisk Sans havde de begge, og saa fik man en instinktiv Fornemmelse af den Harmoni, som bandt de to til hinanden, og som gav dem og deres Omgivelser den fulde Tryghed.

Som Ungkarl havde Scheller sit Værelse umiddelbart ved Siden af det, jeg først fik anvist – paa 1. Sal, ud imod Haven. Naboskabet havde sine Ulemper. Naar Læreren havde været inde for at sige god Nat og slukke Petroleumslampen, skulde der være Ro i Lejren – men det var der sjældent. Vi var tre Drengene om at dele Værelset, og Mørket var som skabt til Eksesser. Desværre forløb de ikke lydløst. En Nat krøb jeg ind under den intet anende Herberts Seng og littede baade ham og Sengen i Vejret, saa han udstødte et Brøl, og Sengen dejsede ned med et Brag. Scheller kom styrrende ind. Men da var jeg allerede kommet til Køjs og snorkede i den dybeste Rævesøvn. »Sid op!« sagde han. Jeg gjorde det. Han strøg en Tændstik for at kunne tage Sigte, jeg blæste Tændstikken ud og smuttede under Dynen. Scenen gentoges endnu en Gang. Da opgav han, fik tændt Petroleumslampen og fuldførte, hvad han ingenlunde gjorde med Lyst – det mærkede man. Men Ro *skulde* der være. Og Herbert fik Fred Resten af Natten.

Sandt at sige syntes jeg, Spøgen havde været meget behersket. Jeg havde for længst været med til det, der var langt værre.

Det var ganske kort efter min Ankomst. Paa Værelset var Lampen slukket, men Lyset ude paa Gangen brændte endnu, og Scheller var ikke kommet op. Henning hviskede mit Navn. »Hvad er der?« spurgte jeg. »Vil du ha' en Køretur?« lød det inde fra Mørket. »Torsk«, sagde jeg, »her er jo ingen Vogn«. »Jo«, bedyrede baade han og Herbert, »det er i Orden«. Vi kom alle tre ud paa Gulvet. »Hvor er den?« spurgte jeg interesseret. »Den staar under din Seng«, forklarede de ivrigt. »Vi binder et

Reb i Hanken og gaar ud paa Gangen. Saa sætter du dig, og vi haler i Rebet. Du kan kure hele Gangen igennem, uden at der sker noget«. »Storartet«, sagde jeg; »skynd jer, inden Scheller kommer«.

Og vi ud paa Gangen. Rebet blev bundet, jeg besteg Tronen, Henning og Herbert spændte sig for, og saa gik det over Stok og Sten. Maaske ikke netop over Stok og Sten, men med et Bump over en Dørtærskel ved Enden af Gangen, derpaa endnu et Par Meter frem, hvorefter mine »Heste« smækkede en Dør til venstre op paa vid Gab – og forsvandt i fuldt Firspring hjem til »Stalden«.

Og paa »Vognen« sad jeg tilbage – ene og forladt. Lyset faldt fra Værelset ud gennem Døren – faldt paa mig, min hvide Natskjorte, mine bare Ben og det ulyksalige Køretøj. I Sengen fo'r Fru Plesner forskrækket op, medens Plesner selv – foran Toiletbordet – var ved at løse Flippen. Han havde endnu ikke opfattet Sammenhængen i hele dens katastrofale Omfang, før jeg med Køretøjet paa Nakken pilede tilbage og søgte Dækning i Sengen. De to Slubberter laa og vred sig i Latterkrampe. Jeg var rasende – og spændt. Men der kom intet Efterspil. Scenen havde været for usandsynlig. Zeus havde vel taget mig for et Aandesyn. Intet Menneske af Kød og Blod rutcher dog paa den Maade ved Nattetid saa at sige ind i den olympiske Herskers Sovekammer!

Nu skulde jeg naturligvis have taget Kammeraternes Drillerier af denne og lignende Art med stoisk Ro, men dertil var jeg dels for forkælet, dels for uvant med at omgaas Drengene, som ikke uden videre lod sig kommandere af mig. I det hele kølnedes min Begejstring noget, da jeg havde gjort denne Erfaring. De første Dage var alt idel Fryd og Gammen, baade hvad Kammeraterne og Lærerne angik – kun een Lærer, som jeg frejdigt nævnede ved Navn paa aabent Brevkort, var jeg dybt utilfreds med, og »alle Drengene siger ogsaa, at det er en rigtig raa Karl, hvad der forresten giver sig Udslag baade i hans Maade at være paa og i hans Tale«. Det indbragte mig den første, bestemte Tilrettevisning hjemmefra. Den næste fulgte ikke en Uge efter. Jeg havde i et Brev fortalt om Drillerierne; men Far svarede meget koldsindigt: »Det vil nok gaa over, naar du ikke selv giver Anledning dertil ved at ville raade og regere, hvad du jo er vant til med de Børn, der har besøgt dig her paa Landboskolen. Det bedste Middel er ikke at lade sig mærke med Drillerierne. Saa bliver Drengene kede af dem«.

Far saa fuldkommen rigtigt. I min Leg derhjemme havde jeg netop »raadet og regeret«, ikke sjældent havde jeg været en utaaelig Tyran, og

det var temmelig nødvendigt for mig en Overgang at blive den lille. Der var ikke alene fæle Kanter, som skulde slibes af. Der var vokset Pigge ud, som maatte fjernes. Til at gennemføre en saadan Operation er jævnaaldrende Drengene rutinerede Kirurger.

Derfor gik der heller ikke lang Tid, inden alt gled i Lave. Naar jeg hveranden Lørdag kom hjem paa Besøg, fik jeg at vide, at »en glad og munter Dreng har altid Venner«, og det forstod jeg var en god Leveregel. Saa gik i den følgende Uge min Drage til Vejrs, medens Kammeraterne interesserede beundrede den, naar den vrikkede sig op i Himmelrummet. De laante mig Cykel, selv havde jeg ingen, og i den let mudrede Birkerød Sø lærte jeg at svømme. Naar Lektierne var læst, sad vi som Regel om Aftenen i Plesners Dagligstue og tegnede, medens Fru Plesner læste højt for os i Etlars »Strandrøveren«. Somme Tider foretrak vi at krybe tidligt til Køjs med en god Bog – »Robin Hood« eller »Niels Ribes Eventyr« –, eller vi arbejdede med et lille Trykkeri, som Frits Herskind var den lykkelige Ejer af. »Han har trykket mig 8 Visitkort, og han har selv digtet en Bog, som han nu skal til at trykke«. Det var vistnok et stort Held for mig, at Ruinerne og Voldstederne under alt dette fik Lov til at pausere. Alt til sin rette Tid! Og dominerende Drengvidenskabelighed er en Uting. Det var meget sundt, at jeg lærte at samle paa andet end Planer og Beskrivelser af svundne Tidens Herligheder. Gamle Vinther, som vi havde i Religion, vakte min Interesse for Frimærker. Der har næppe været nogen Privatmand her i Landet, som har ejet en saa enestaaende Frimærkesamling som han – ustemplede 8–10-Blokke af 2 Rigsbankskilling og halve Ark af det gennemstukne 16 Skilling lilla fra 1863! Kolossale Sjældenheder, som han med en utrolig Forudseenhed havde skaffet sig for en Slik og ingen Ting, da de endnu ikke var kommet i Pris. Men hvorfor nøjes med Frimærker? Da min store Søster var ganske lille, skal et venligt Menneske have spurgt hende, om hun ikke samlede paa noget, hvortil hun troskyldigt svarede: »Jo, paa alt, hvad jeg kan rave og skrave sammen!« I hendes værdige Fodspor traadte jeg nu og udstødte et Frydeskrig, da min yngste Bror sendte mig »en stor Kasse med Krondyrtakker, Raadyrtakker, Fuglevinger, Vildsvinetænder og mange andre rare Sager«. Jojo Drengen i mig fik den Indsprøjtning af blandede Præparater, som han trængte til for ikke at forfalde til gammelklog Smalsporethed.

Og saa hændte der de mest forbavsende Ting! En skønne Dag slog en Zigeunertrup sig ned paa Majpladsen i Birkerød og rejste to Telte paa

Grønningen foran Kroen. Det myldrede med sorthaarede, halvnøgne, beskidte Unger, de voksne Kvinder sad paa Hug inde i Teltene og holdt Ild i Baalene, hvis Røg drev som en blaa Fane mellem Præstegaardshavens Træer. De havde Ringe i Ørene og paa Fingrene, Spillepenge hang i lange Kæder omkring deres Halse, og Kroppene var kun nødtørftigt dækket af brogede Klude. Mændene spankulerede gravitetisk omkring – med store Bulehatte sat flot paa Snur, med lange, sorte Støvler paa Benene og med Urkæder af Sølvmonter spændt over Maverne. Først naar det blev mørkt – sagde man – fik de Fart paa sig og gik paa Jagt i Byens Høsehuse. Politi var et ukendt Begreb. De 2–3 Dage, Truppen opholdt sig paa Pladsen, var det umuligt at drive os til nogen Skovinspektion. Vi kredsede om dette Eventyr, indsnusede den ramme Luft inde i Teltene, beundrede, vurderede, drøftede alt det, der foregik, og selv om det var strengt forbudt, sneg vi os i Skumringen ned til Zigeunerne, lyttede anspændt til deres Kaudervælsk, saa de gamle Koner sidde og dampe paa deres Kridtpiber og stirrede betagne paa Baalenes røde Ildøjne. Stakkels vore Dages Kostskoleelever, som ikke kan opleve noget tilsvarende!

Afstanden hjem var ikke større, end at den med Lethed kunde tilbagelægges til Fods eller med Toget. Hveranden Uge havde vi Hjemlov, men under særlige Omstændigheder kunde vi faa en ekstra Rejsetilladelse – saaledes da min næstældste Bror, *Poul*, holdt sit Bryllup i Frederiksberg Kirke den 4. September 1896. Jeg stillede i stiveste Puds – nyt Matrostøj og vandkæmmet Haar. Paa Lyngby Station kom Far og Brudgommen paa Toget, og Poul havde af lutter Befippelse glemt sine Manchetter. Men han blev da gift alligevel! Middagen blev holdt paa Skydebanen, hvor der efter mine Begreber udfoldedes en Overdaadighed uden Grænser. Der stilledes endog Skyllenskaale frem ved Kuverterne, og jeg tømte omgaaende min, for jeg var meget tørstig og kunde selvsagt ikke forbinde anden Hensigt med dette Remedium. Jeg saa nok, at de andre dyppede Fingrene i deres Skaale og tørrede dem af i Servietten; men jeg havde virkelig vasket mig, inden jeg tog fra Birkerød, og Renlighed skal aldrig overdrives.

Alt dette var Solskin. Man maa kun ikke tro, at der ikke nu og da samlede sig truende Skybanker i Horisonten, og at de ikke til Tider drog op over Himmelen med virkeligt Uvejr i Følge. Forklaringen laa lige for: naar en forkælet Dreng slipper ud paa egen Boldgade, gaar det ofte galt. Han gør ikke, hvad han skal, han foretager sig tværtimod mange Ting, som han særdeles vel ved, at han ikke maa.

Han passer f. Eks. ikke sine Lektier. Min Start havde været fuldt tilfredsstillende, men Nedgangen meldte sig hurtigt og viste sig ret konstant. Jeg havde tilkæmpet mig det Privilegium at maatte læse paa eget Værelse – noget meget eftertragtet. Imidlertid – her flød det med Frimærker og Hjortetakker og Skovduevinger, der blev ikke rigtig Plads til Lektiebøgerne, og inden jeg saa mig for, maatte jeg – som de smaa – underkaste mig den ydmygende »Læseinspektion« nede i et Klasseværelse – med Overhøring af en pligtopfyldende Lærer i alt andet end det, der interesserede mig. Aaret gik til Ende, uden at det gamle Privilegium blev tilbageerobret. Det var ikke saa godt. Og under disse Omstændigheder var det et meget tvivlsomt Foretagende hver anden Uge at skulle fremlægge Karakterbogen til Underskrift af Far eller Mor – *helst* Mor. Saa gik det bedre de øvrige Lørdage, naar Plesner underskrev. Han kendte jo paa Forhaand eventuelle Skandaler – Anmærkninger, Oversiddens – og havde allerede gjort Regnskabet op med Synderen, da Karakterbøgerne blev omdelt.

Til en Begyndelse gik Far aabenbart ud fra, at »for Træet er der Haab«. Han talte eller skrev til mig, som var jeg trods alt i Besiddelse af et bedre Jeg. Men Piben fik snart en anden Lyd. Vidnesbyrdene var ikke til at komme uden om. Jeg var overfladisk, forsøgte de fleste af mine Pligter, var ligegyldig med Hensyn til mit Tøj, uordentlig paa Værelset og fræk i min Optræden – godt paa Vej til at blive en rigtig skidt Knægt. Og det blev ikke holdt skjult for mig selv. Det var meget godt at sværme for Helte som Gøngehøvdingen, men saa burde man passe paa, at man ikke selv mindede om Kulsoen! I mine Breve hjem var det naturligvis altid *mig*, der led Uretten, og Far lod sig en første Gang forlede til personligt at føre et Forsvar for sin stakkels Søn. Ak, jeg skulde aldrig have paa kaldt hans Indgriben! Situationen var den slettest tænkelige for mig. Forholdet var dette:

Mine to Kammerater paa Værelset havde faaet ondt i Halsen og laa derfor i Sengen. Det forekom mig rimeligt, at jeg gjorde dem Selskab, og jeg traf de nødvendige Forholdsregler, inden gamle Doktor *Topp* kom paa sin daglige Runde. Jeg gurglede min Hals med Sæbevand og sørgede for, at der var hvide Pletter tilbage i den, inden jeg kommanderedes til at sige »a–a–a!« Topp var betænkelig – jeg burde afgjort ikke udsættes for mere Forkølelse, men holde mig under Dynen. Og saaledes kom Dagen til at gaa i Herlighed og Glæde – indtil ud paa Eftermiddagen et Par af de store, blandt dem *Johannes Poulsen*, brasede ind paa Værelset og raabte: »Du

er jo ikke rigtig klog! Det er Mortensaften i Aften, og vi skal have Gaasesteg dernede i Salen i Stedet for The og Ostemad. Er du syg, kan du ikke faa Gaas!« Det var en uudholdelig Tanke. Jeg sprang op og styrtede ned for at sikre mig, hvad mit Helbred utvivlsomt ikke vilde tage Skade af. Og saa var det slet ikke Mortensaften! Og der var slet ikke nogen Gaas! Men der var en Skolebestyrer, som udtrykte en levende Forbavselse over, at jeg saa pludseligt var kommet til Hægterne, og der var nogle store Labaner, som grinende hoverede, fordi de langt bedre end Doktor Topp havde forstaaet at ordinere den rette Kur. Og saa vilde Ulykken oven i Købet, at Far netop Dagen efter for første og eneste Gang kom op paa Skolen for personligt at undersøge, hvad der laa bag mine Paastande om uretfærdig og skændig Behandling. Han fik et detailleret Kendskab til hele mit Synderegister, og han holdt mig ikke i Uvidenhed om, hvad han havde hørt. Enhver følgende Jammerklage honoreredes efter Fortjeneste. Ingen Dreng vilde komme i Ulejlighed, naar han ikke selv lagde op dertil. Det maatte helt blive min egen Sag at faa Skuden vendt.

Jeg tror ikke, at der bag mine mange Forsyndelser og Frækheder laa virkelig Ondskab. Skoledrenge handler vist yderst sjældent af Ondskab. I min egen lange Tid som Adjunkt og Lektor ved Birkerød Statsskole har jeg aldrig mødt den. Een eneste Gang forsøgtes i Klassen et Trick, der kunde minde om mine egne i længst forsvunden Tid; men det var saa sandelig ikke Ondskabsfuldhed, der havde lokket dem til, hvad de slet ikke magtede, og det hele reguleredes omgaaende, da jeg sagde: »Nej, ved I nu hvad! I mangler jo helt Fantasi! I kan jo ikke finde paa og ikke organisere! Nej, saa skulde I have kendt Skolen her i *min* Tid« – hvorpaa de fik en svag Prøve og skamfulde erkendte, at det var gaaet en Del tilbage for Hakon. Jeg tror, at der bag de allerfleste saakaldte Drengestreger ligger et meget forstaaeligt Element: en Trang til *Spænding*. Findes der en naturligere Trang for et Drengesind? Hvor langt kan jeg gaa? Hvis han reagerer saadan eller saadan over for det eller det, kan jeg saa forsøge endnu et lille Fremstød, og hvad vil Resultatet saa blive af det? Jeg skal forklare, hvad jeg mener med dette Spændingsmoment ved at fortælle en enkelt Episode fra Forsommeren 1897.

Det var smeltende varmt, og det var Dagens næstsidsste Time. Vi havde Latin, og Cæsar viste sig ganske ude af Stand til at besejre Døsigheden og Kedsomheden. Pludselig mærkede jeg, at min Bagmand – der var den personificerede Dyd – prikkede mig i Ryggen, maaske kun fordi han vilde

hviske noget til mig, jeg ved det ikke. Men det lille Prik maatte kunne benyttes til en Udløsning af alt det, som Solen og Cæsar havde faaet til at sove, og jeg foer op med et tordnende Brøl. Læreren kom farende til. Jeg forklarede venligt og imødekommende, at en tilfældig og utilsigtet Berøring havde faaet mine svage Nerver til at reagere, hvilket var beklageligt, og for at mine Nerver kunde falde til Ro, gav den stilfærdige, tørre Lærer mig Ordre til Resten af Timen at staa oppe ved Katederet – uden at læne mig til det. Medens han derpaa fortsatte sit Felttog sammen med Cæsar, indrettede jeg mig det forholdsvis mageligt. Om jeg ikke ligefrem lænede mig til Katederet, saa støttede jeg mig unægtelig til det. Læreren saa det, fornyede sin Ordre, som paa ny blev overtraadt. Da han forstod, at andre Midler maatte tages i Brug, og idet han kløede sig paa Halsen, spurgte han – stadig stilfærdigt – hvad jeg helst vilde have: en Anmærkning eller en Lussing?

Stillet overfor dette Problem anlagde jeg en meget spekulativ Mine. Det faldt mig vanskeligt at svare paa staaende Fod, sagde jeg, jeg maatte forbeholde mig en vis Tid til Overvejelse. Denne Næsvished fik Bægeret til at flyde over. Rød i Hovedet løb Læreren hen og skrev en Anmærkning. »Nej, hør nu, Hr. L.«, sagde jeg forurettet, »jeg havde dog virkelig ikke faaet Tid til noget Valg og kunde eventuelt have tænkt mig en anden Løsning«. Da var Lærerens Stilfærdighed som blæst bort, han smed Pennen og røg hen for at give mig en Lussing. Men han savnede enhver Øvelse, og da han slog til, bøjede jeg mig lynhurtigt ned, saa han slog i det tomme Rum og snurrede rundt som en Top. Dermed opgav han for sin egen Del Kampen og styrtede ind til Plesner efter Undsætning. Jeg selv fik Tid til at gøre Regnskabet op. Hidtil var alle Maal scorede. Kunde man score endnu flere, selv om Zeus optraadte paa Banen?

Zeus kom, rolig, bestemt og fuldt informeret. Han begyndte med Begyndelsen. »Skreg du ikke for højt?« spurgte han. Jeg saa absolut uskyldig ud, da jeg svarede nej. En smeldende Lussing faldt. »Skreg du ikke for højt?« gentog han. »Nej!« sagde jeg. Ny Lussing, pragtfuld som den første. Da blev ogsaa han vred. Det staaende Spørgsmaal blev barskere i Tonen, mine »nej« mindre kæphøje, men Lussingerne punktlige og solide som før. »Dette maa jo dog holde op«, tænkte jeg ved mig selv. »Du maa hellere gaa til Bekendelse. Før standser han ikke«. Og da jeg endnu en Gang blev spurgt, svarede jeg lavmælt: »Jo, jeg skreg nok lidt for højt«. »Det er godt«, sagde han, skældte mig grundigt ud og forlod majestætisk Klassen.

Scenens hele Spænding var endt, og jeg sad og ærgrede mig grundigt over, at den ikke havde kunnet opretholdes endnu et lille Stykke Tid. Men mon Slaget var helt tabt? Kunde det ikke genoptages paa en eller anden Maade, saa man ikke beholdt denne flove Smag i Munden?

Da det ringede ud, gik jeg resolut hen og bankede paa Plesners Kontor-dør. »Kom ind!« lød det. Jeg aabnede Døren, lukkede den bag mig og stod ret. Plesner sad ved sit Skrivebord og arbejdede. »Hvad vil du?« spurgte han adspredt. Jeg skød Hjertet op i Livet og svarede – lidt stammende –: »Jeg vil bare sige, at – at jeg alligevel ikke er – er sikker paa, at jeg – jeg skreg for højt!« Han stirrede paa mig, stadig i sine egne Tanker. »Pil af!« lød det. Og Døren var lukket efter mig, inden han havde forstaaet, at Spøgen i Sandhed var drevet *for* vidt.

Sammenlignet med den Slags Optrin betød det naturligvis ikke stort, at jeg – som alle mine jævnaldrende – overtraadte det strenge Rygeforbud. Rygning i Smug kunde ogsaa give en kildrende Fornemmelse af Spænding, og det var kun en stor Sorg, at Tobakken ikke smagte af noget, naar man efter Slukketid tændte Snadden og paa Grund af Mørket ikke kunde se Røgen. Nej, man maatte ryge ved højlys Dag, og opdagedes man, kunde det have sin Interesse at se, hvad Følgen vilde blive. Hvorfor ikke udmane Skæbnen? En Søndag Formiddag røg jeg aabenlyst nede paa Hovedgaden, medens jeg passerede en ung Lærer. Han standsede mig, gav mig en Overhaling og erklærede, at Sagen vilde blive meldt til Plesner. Hvilket omgaaende skete, hvorpaa Afstraffelsen fuldbyrdedes, denne Gang ikke korporligt.

Men Far blev gjort opmærksom paa, at jeg nu igen havde brudt givne Vedtægter, og da jeg næste Lørdag kom hjem, lod han mig meget bestemt vide, hvad det her i Livet koster, naar man viser Mangel paa Disciplin. »Vil du love mig ikke at ryge mere?« sluttede han. »Nej«, sagde jeg, »for det Løfte vil jeg ikke kunne holde«. Far sad et Øjeblik og tænkte sig om. »Godt«, sagde han, »det er for saa vidt et reelt Standpunkt. Men lad os da slutte en anden Overenskomst: naar jeg giver dig Lov til at ryge de Lørdage–Søndage, du er hjemme, vil du saa holde dig fra Tobak i Resten af Tiden?« »Ja«, svarede jeg, »det tror jeg, jeg kan«. Og saadan blev det. Jeg nød Lørdagens og Søndagens sure Shagpipe hjemme og forsagede til Kammeraternes store Forbavselse fremtidig at deltage i deres Smugrygning.

Men tro endelig ikke derfor, at jeg var nogen fast Karakter, hvis Ord

i alle Tilfælde stod til Troende! Jeg var alt andet. Det afsløredes i Foråret 1897.

Blandt Kosteleverne grasserede Lysten til Slikkeri. Det kunde være, hvad det vilde – men saa maatte i hvert Fald Slikkeriet kunne betales med Ugens Lommepenge. Det gik ogsaa til en Begyndelse, navnlig da jeg – mod Løfte om at aflægge Regnskab – fik Lommepengene forøget. Imidlertid viste Købmanden i Birkerød en ejendommelig Trang til at udlevere baade Chokolade og (min »Livret«) Sukat paa Kredit – og saa rullede Lavinen. Før man saa sig om, stod man med en bundløs Gæld. Det blev til Bekendelse. Far maatte betale Gælden, og jeg har endnu Købmandens Kvittering liggende, lydende paa Kr. 1,81! Jeg har ogsaa det Brev i Behold, hvori jeg med alle Tegn paa Anger lovede Bod og Bedring, paa kaldte Samvittighedens Hjælp og svor, at alle fremtidige Fristelser skulde blive overvundet.

Ak, det varede ikke længe, før det var galt igen – og denne Gang meget, meget værre. Ikke alene var jeg igen begyndt at tage paa Kredit hos Købmanden, men jeg søgte at manipulere med mine Regnskaber, saa det kunde forblive skjult. Til jeg ogsaa nu blev grebet. Og *da* fik jeg Sandheden at høre. Jeg var »letsindig, sjusket, uordentlig og doven«, Far var forfærdet over mit Forhold til Penge, og jeg vilde »have alvorligt at ændre dette«, hvis jeg ikke vilde risikere en Vrede, »som jeg dog ikke tror, du har Lyst til at mærke«. Uærlighed – enten det gjaldt Regnskaber eller andet – var ham en sand Pestilens. Den kunde bane Vejen for alle andre Elendigheder, hvis den ikke blev kvalt i sit første Udbrud. Nu var omsider Bægeret fyldt. Fra og med næste Skoleaars Begyndelse skulde jeg ikke længere være Kostelev. Jeg skulde flytte hjem, saa jeg kunde komme under mere effektivt Opsyn og blive holdt i Tømme, inden jeg gled for langt ud. Jeg havde ikke forstaaet at forvalte den Frihed, som naturligt nødvendigt maatte følge med Livet paa en Kostskole. Dommen var baade rigtig og retfærdig. Og det var godt, at den fældedes.

Men ingen vil undres over, at det sved. Det var ikke alene et Nederlag, jeg havde lidt, det var ogsaa Slut paa en Tilværelse, som havde givet mig et stort Spillerum, og som – trods alt – havde haft sin Værdi. Mange af de »Pigge«, jeg var kommet til Birkerød med, var blevet fjernet, og adskillige af mine Kanter var blevet afslebet – takket være Kammerater, som næppe selv anede, at de foretog saadanne gavnlige Operationer.

Da vi nærmede os Sommerferien, maatte jeg altsaa begynde at sige Farvel til meget af det, jeg havde levet mig sammen med – Bistrup Hegn,

hvor vi havde leget »Robin Hood« eller »Gønger«, Rudeskov, hvor Skolens »Natmanøvrer« havde fundet Sted, Vaserne, hvor jeg havde badet en iskold 8. April – Kong Christian IX's Fødselsdag – og havde set min Skjorte blæse i Vandet, medens jeg var ude, Birkerød Sø, i Sandhed ikke noget Renselsens Kar, men det Sted, hvor vi havde lært at springe paa Hovedet fra Vippen, og hvor vi til Højsgaards – Sløjd- og Gymnastiklærerens – Kval havde foranstaltet rene Vandpantomimer, naar vi i Skovinspektionerne hoppede i Vandet med Klæderne paa. Det skulde altsammen høre Fortiden til.

Og jeg skulde sige Farvel til mit Værelse – det, jeg nu var rykket ind i, og hvor vi fire Mand høj havde haft det dejligt – havde taget Petroleumslampen ned og i Stedet hejset hinanden op i Lampekrøgen, inden Læreren kom for at slukke, eller hvorfra vi var krøbet udenfor Vinduerne og havde gemt os paa den smalle Gesims, saa Sengene til hans Forbavselse var tomme. Alt, alt skulde være forbi.

En af de sidste Dage før Ferien var Vejret graat, overskyet og regnfuldt. Og Aftenen, da der var blevet slukket hos os, og vi var kommet til Ro, brød det op i mig, at jeg vilde ned og sige et *virkeligt* Farvel til Birkerød Sø. Jeg purrede de tre andre, vi klædte os paa og sneg os stille ud uden at blive bemærket. Kursen blev sat mod Søen. »Hvad vil du?« spurgte de. »Svømme frem og tilbage over den«, svarede jeg. »Det tør du ikke – alene og i dette Mørke«, sagde de. »Du er jo gal!« »Vrøvl«, sagde jeg. »I bliver i Badeskuret«.

Og snart var jeg af Klæderne, sprang ud fra Vippen og lagde paa Svøm. Noget efter bundede jeg mellem Tagrørene paa Søens anden Side. Jeg raabte til Kammeraterne i Badeskuret, svømmede tilbage, fik Tøjet paa og listede hjem. Ingen fik Anelse om dette sidste Oprør mod en fornuftig Vedtægt.

Det var mit Farvel.

XXX.

Naar Fars Arbejde stadig øgedes, kunde det føles som en Befrielse for ham at blive tvunget til Tjenesterejser enten i Landet selv eller hinsides dets Grænser. Da Danmark i Begyndelsen af 1897 blev stillet over for nye Vanskeligheder paa det tyske Importmarked, var han saaledes nødsaget til at foretage en Rejse til Sønderjylland og optage Forhandlinger med de

tyske Myndigheder, der »er os ondsindede og vil gøre den Skade, de for-
maar«. Han fik som Medhjælper den danske Veterinærkonsulent i Ham-
burg, *Johannes Arup*, og selv om Forhandlingerne maatte have Prioriteten,
kunde Far ikke færdes i det tabte Land, uden at mangfoldige andre Streng-
kom til at dirre i hans Sind. Fra Husum skrev han (22. Februar) til Mor:

»Paa en Maade er der jo altid noget forfriskende ved at rejse, men dette er her
i Sønderjylland blandet med noget saa tungt og smertefuldt, at man hvert Øjeblik
griber sig i det og – om end ad Smertens Vej – gør den Erfaring, at der endnu er
Liv i ens venstre Side. At rejse gennem disse Egne, fordem gode danske, nu under
preussisk Aag, se tyske Faner ved alle Stationer og offentlige Bygninger, tyske
Embedsmænd og Uniformer i alle Byer, høre tysk Tale af Bybefolkningen og mærke
sig Forvrængningerne af de gode, gamle danske Navne, det er pinligt. Man spørger
uvilkaarligt: er Danskheden da uddød, eller er den viet til Undergang? Og man
staar stille for at lytte til Drengene derude paa Isen eller til de Børn, som leger
oppe ved Kirkedøren og til de Fattiges Tale i Døre og Porte, om der kan høres
Dansk – og Gud ske Lov! endnu lyder Dansk paa saadanne Steder langt sydpaa.
Man lytter til Fuglenes Sang, til Lærken i det klare Vejr, til Kirkeklokkernes Klang
ovre fra Medolden og Nibøl, der gennem de mange Hundrede Aar har sunget de
danske Toner og kaldt danske Kirkefolk sammen – og det er for mig, som om
baade Naturens Røster og Kirkens Malmtunge hernede vedblivende er dansk. Og
ud af dette: Børnene, de fattige Gamle, Naturen og Kirken lyder, synes jeg, lige-
som en Forjættelse om Opvekslingens og Hjemførelsens Stund.

Her i Husum er alt tysk, paa Gaden, i Hotellet, blandt Børn og Fattigfolk; ja,
her er der tabt, det nytter ikke at nægte det. Hvor er det med trange Følelser, jeg
sidder her nu, fremfor da jeg for 36 Aar siden sidste Gang var her. Det var i min
Kronborgtid, vi havde faaet 8 Dages Permission, og jeg syntes, de ikke kunde bruges
bedre end til en Vandring langs det nyanlagte Danevirke, vor gamle Grænsevold,
paa hvis Forsvar jo hele vor Uddannelse tog Sigte, og hvortil vi Unges Haab med
Tryghed knyttedes. Jeg gik hele Linien igennem fra det berømmelige Frederiksstad
med de lysende Minder om Hans Helgesen, over Hollingsted og Ellingsted med deres
Oversvømmelser til Rheide og Danevirke – alle de nye Skanser lige til Slien.
Ja, *hvor var det ikke Vaariid den Gang*, frisk og forhaabningsfuld, man var ikke
som nu vingskudt og lakkende mod Enden af Løbebanen, saa at Haabet om, at
disse Øjne nogen Sinde skal se Sønderjylland vende tilbage, begynder at dale. Men
Gud ske Lov! ingenlunde Haabet om, at det *en Gang* vender tilbage, ja, at det vil
blive erobret fredeligt gennem den nordiske Aands dragende Magt og paa en langt
fyldigere Maade end nogen Sinde vilde kunnet ske ved Kanoner og Sværd«.

Hvor er det mærkeligt at sidde med dette nu 55 Aar gamle Brev fra
det »tyske« Husum og som Søn af Brevskriveren staa som Medlem af det
Byggeudvalg, der netop i Husum for den danske Stats Midler rejser en
stor og statelig, i Indre som i Ydre *dansk* Skole for de Hundreder af Byens
Børn, hvis Forældre atter søger derhen, hvor de har aandeligt hjemme!

Hvor er det vidunderligt at være et ganske lille Led i Arbejdet for *den nye Vaartid*, der præger dansk Gerning i Sydslesvig, hvor »den nordiske Aands dragende Magt« hjemfører Tusinder »paa en langt fyldigere Maade end nogen Sinde vilde kunnet ske ved Kanoner og Sværd«!

At Far ikke havde opgivet Haabet selv for disse sydlige Egnes Vedkommende, fremlyste af hans Ord. Næste Dag – fortæller en Fortsættelse af Brevet – havde han i fem Timer travet hele Egnen omkring Slesvig igennem sammen med Arup. De havde fulgt Margretevolden og Kovirket, de var fra Store Danevirke og Rødekro gaaet til Kongshøj, Jagel, Selk, Halvkredsvolden, Haddeby og Bustrup. Arup havde aldrig før set disse minderige Steder, og han kunde i Sandhed ikke have ønsket sig en bedre Vejviser. »Vi talte med en Del Bønder og besøgte Bøndergaardene«, hedder det i Fars Brev; »mange ønskede den danske Tid tilbage... Jeg ønskede Eleverne dethjemme og i særlig Grad vor yngste Søn med mig paa Vandringen ved Danevirke i Dag. Jeg bringer et gammelt Murstensstykke fra Danevirkevolden med mig hjem til ham, og jeg glæder mig saare over hans historiske Sans«.

Det var sidste Gang, Far kom til Sønderjylland. Og jeg naaede aldrig at faa denne Oplevelse sammen med ham. Tænk, hvem der nu havde kunnet vise ham, hvad der ved dansk Vilje og Trofasthed er ved at vokse frem i disse omstridte Grænseegne!

Midt paa Sommeren fyldtes hans Sind af en anden, betagende Rejsets Oplevelser.

I Stockholm skulde den 2. *nordiske Landbrugskongres* afholdes i Slutningen af Juli, og Far var det forudgaaende Efteraar indtraadt i Kongressens Ledelse som Repræsentant for Danmark.

I Ugerne før Sommerens Stockholmsrejse var han i Jylland. Det var det gamle, kære Skjærso, Barndomshjemmet, som trak, og ingen anede paa det Tidspunkt, at det var sidste Gang, han skulde gense det. »Alt var straalende paa det dejlige Skærso«, hedder det i et Brev, »Sundhedens og Vederkvælgelsens Hjem, den skønneste Plet i Verden«. Herfra gik Turen til Vendsyssel, hvor hans næstyingste Søn kort forud var blevet Landmandsbankens Inspektør paa Hovedgaarden Bjørum og nok kunde trænge til et faderligt Raad. Videre fra Bjørum til Vestereng, hvor hans Svoger, Emil Aubert, laa alvorligt syg, saa Spørgsmaalet om Nødvendigheden af Gaardens Salg var blevet aktuelt. Det ene med det andet trak Tiden ud. Da han endelig naaede hjem, maatte alle Sejl sættes til for at faa Forberedel-

serne til Kongresrejsen fra Haanden. Far skulde slutte det store Stævne med en samlet Oversigt over hele det danske Landbrugs mangeartede Organisationsvæsen, og til det Foredrag skulde han have tegnet en lang Række store Vægkort over Fordelingen af vore Hundreder af Avlsforeninger, Andelssammenslutninger o. s. v. I en flyvende Fart blev min ældste Bror og jeg – Sommerferien var jo begyndt – sat i Gang med Arbejdetovre i et af Landboskolens store Klasseværelser, medens Far skrev løs paa Foredraget. Jeg kan huske, at han en Dag kom over til os og temmelig forbløffet udbød, da han saa, at jeg ikke benyttede andet Grundlag for min Tegning end Øjemalet: »Kan du tegne Landkort paa fri Haand?« Det mente jeg, og det gik fortræffeligt. Blaa Bølger skyllede mod Kysterne, og røde Prikker raabte Hallo overalt, hvor en eller anden Landbrugsinstitution havde hjemme. Da Far, ledsaget af min Søster drog til Kongressen den 18. Juli, havde han de store, færdige Kortruller i Bagagen.

For min Søster blev Rejsen en enestaaende Oplevelse – unge Mennesker var ikke den Gang forvante med at komme ud i Verden. For Far var Opholdet i Stockholm en Række hektiske Arbejdsdage, der omsider kronedes ved den overordentlige Opmærksomhed, hvormed hans Indlæg blev fulgt, da han sluttede Rækken af Kongressens Foredrag. Han »helsades med en storm af applåder«, som den svenske Presse skrev, Kong Oscar rejste sig og bragte ham sin kongelige Tak, og da Far senere paa Dagen under Festen paa Hasselbacken tolkede sine Landsmænds og sin egen Glæde over det Udbytte, Kongressen havde givet dem, og – sit Sind og sin Sjæl tro – ikke nøjedes med en Fagmandens Afskedshilsen, men byggede sin improviserede Tale over det Tema, at »jordbrukets avantgarde måtte (svensk Sprogbrug var den Gang anderledes end i vore Dage) i krig och fred stödja den stora nordiska enhetstanken«, blev hans Ord gentagne Gange afbrudt »af stormande bifallsyttringar« og efterfulgt af »entusiastiska lefverop för ett godt förhållande mellan de nordiska landen (sic)«. Det havde været vidunderlige Dage, en baade inspireret og kraftfuld Afslutning paa et langt Livs Indsats i nordisk Landbrugs Tjeneste.

Og det kunde trænges, for det var allerede nu Maaneder siden, at Far havde mærket de første og pludselige Tegn til den Sygdom, som skulde koste ham Livet. To Anfald af frygtelige Mavesmerter havde overrasket ham den forudgaaende Vinter. Paa Junirejsen til Bjørum var Smerterne kommet igen. Han havde bekæmpet dem og vilde ikke standse de Besøg hos Vendsyssels førende Landbrugsvirksomheder, som han havde planlagt;

men da han paa Hjemvejen naaede Aalborg, brød han sammen og maatte tilkalde en Læge. Han fik smertestillende Midler, opnaaede en Smule Ro, og traf næste Dag sin Broder Christian, der forklarede ham, at det saamænd bare var »en Nyrehistorie«, som han kunde give »mange gode og forstandige Raad for«. Man kan læse mellem Linierne i Fars Brev hjem, at han med al sin Kraft klamrede sig til dette Haab, og hans virkelige Sygdom var ogsaa snigende lumsk: da Anfaldet først var ovre, syntes Himmelen klar – rensset, overbevisende tryk. Under hele Stockholmsopholdet mærkedes intet. Først ud paa Efteraaret vendte Pinslerne tilbage med kortere og kortere Mellemrum, og til sidst kunde ingen undgaa at se det Pres, hvorunder han led. Vor stedlige Læge i Lyngby stod magtesløs. Han kunde ingen Diagnose stille, kun dæmpe Smerterne, naar de blev for voldsomme, og under Sygdom er den totale Uvished en brutal Modstander i Kampen. Den giver frit Spillerum for Tankens stadige Kredsen om den Gaade, som tilsyneladende ikke kan løses – som den lidende i hvert Fald aldrig faar Klarhed over.

XXXI.

Fars Sygdom tvang ham i Efteraarets Løb til at holde sig mere hjemme, end han i lange Tider havde haft Mulighed for at gøre. Det var et Gode for Skolen, selv om han ofte maatte træffe sine Beslutninger og give sine Direktiver fra Sygesengen. Mor havde kun den ene Tanke at hjælpe ham, og min ældste Broder gled ind i Arbejdet paa begge Skolerne som en værdifuld og yderst pligttopfyldende Støtte for Far. Trods alle de mørke Skygger, der faldt over Hjemmet, var der paa sin Vis kommet lidt mere Ro over det, saa Samspillet mellem de Kræfter, der alle Tider havde baaret det, kunde komme bedre til sin Ret. Det ukendte Onde havde gennemtvunget noget af det, som baade Far og Mor havde længtes saa inderligt efter.

Jeg boede nu hjemme og tog hver Dag med Toget til Birkerød. Sommerferien havde været lykkelig og upaavirket af alt, hvad alligevel kun de store rigtigt forstod. Under Fars Junibesøg paa *Skærsø* havde han aftalt med Farbror Jacob og Tante Thora, at jeg skulde tilbringe noget af min kommende Ferie derovre. »Jeg synes«, skrev han til Mor, »at han maa have saa godt af at blive kendt med det gamle Hjem og tage Indtryk af den friske Natur og de historiske Steder: Marsk Stigs Hjelm, Rane Kammer-svends Ladegaard, Kalø Slotsruin og meget andet«.

Og saadan gik det til, at jeg for første Gang i mit Liv kom paa Ene-rejse til de Jyders Land. Jeg rejste med en lille Damper fra København til Ebeltoft, som jeg naaede tidligt, tidligt en blank og fin Sommermorgen. Den hyggelige Torneroseby med de ærværdige Tangdiger og det morsomme maleriske Lilleputraadhus kendte jeg fra tidligere Besøg; men jeg var aldrig før kommet sejlende til Molboernes Hovedstad og havde aldrig før set den spejle sig, nypudset og solopgangsskinnende i den stille Vig. Hjemme havde jeg forud for Rejsen humpet rundt med et Saar under Foden, der ikke vilde læges, og Mør havde arrangeret det, saa jeg kunde blive hentet af en Vogn fra Skærsø. Men mod det havde jeg protesteret voldsomt. Skidt med Foden – den holdt nok! Og nu travede jeg med friskt Mod ud af Byen, slæbende paa min Vadsæk, ene og lykkelig.

Hvor husker jeg den Tur! Hvor levende staar den for mig i al Dagens dugvaade Nyfødthed! Først Vejen langs Vigen, hvor endnu ingen Banelinie skamferede Terrainet, saa op over Bakkerne og ned mod Draaby med den hvide Kirke tæt ved Søbredden og de smaa Huse sovende under deres mosgroede Straatage. Snart kom jeg ind i Storskoven. Jeg mødte næsten ikke et Menneske undervejs og følte det, som var hele Tilværelsen min. Paa den anden Side af Storskoven kom Markerne paa ny; men saa svingede Vejen til venstre ned mod den yndige Kælderskov med dens slanke Elle-træer, dens vandfyldte, sorte Grøfter, dens fjedrende Stier, hele dens sødt duftende Blomsterflor. Endnu en sidste lille Bro, hvor Skærsø Have begyndte – saa op forbi det dunkle Lindelysthus – hen over de vældige Græsplæner, hvor Morgensolen drak Natteduggen – og endelig ved Maalet: den aabne, venlige Havedør med Farbror og Tante, Kusiner og Fætre bydende den trætte Vandringsmand et hjerteligt Velkommen.

Ja, her i Fars Hjem var jeg selv som hjemme, og alt, hvad han i sin Kærlighed havde villet lade mig faa Del i, blev en Del af mit eget. Dagene gik med Hundreder af Strejftog – til Gungerne og Kyholmen, op i Sandmarken med dens Lyngbakker og Plantager, ned til Draaby Sø, til Havmøllen og til Arnakke, overalt med Gensyn eller Nysyn, Erobringstogter, hvis Bytte Mindet aldrig har givet Slip paa.

En Dag kørte Farbror Jacob os alle til *Kalø Vig*, og min Ruin-begejstring, som havde sovet et langt Aar igennem, medens Kostskolen drejede sit Kalejdoskop for mig, slog ud i nye Flammer. Jeg anede ikke paa dette Tidspunkt, at jeg seks Aar senere skulde være Andenmand ved Nationalmuseets Opmaaling af Kalø og oven i Købet have det Held, at

Museumsinspektøren blev kaldt til København, da vi vel var i Gang, saa jeg selv fik Eneansvar for en Dags Arbejde. En anden Dag kørte Farbror Fætter Volmer og mig op i Sandmarken, satte os af og ønskede os Lykke paa Rejsen. Den gjaldt et Besøg hos min Farmors Slægt, Poulserne paa Herregaardene Aldershvile og Kvelstrup. Og vi travede i bagende Sol gennem Mols Bjerge, Bakke op og Bakke ned, laa Natten over paa Aldershvile, standsede næste Aften ved den storladne Knebel-Runddysse med den mægtige Overligger paa ca. tre og en halv Meters Længde, gik videre over Torp og Tved og naaede først sent til Kvelstrup, dødtrætte og hundesultne, men henrykte over at dumpe op i en Kreds af glad, ferierende Ungdom, der var Blod af vort eget Blod og mere end villig til at anerkende os som fuldtberettigede Partnere i Laget.

Volmer og jeg nød den halvanden Dag, Besøget varede. Jeg glemte næsten, at jeg under Badningen ved Aldershvile var blevet bidt af en Krabbe og brændt af en Vandmand i den Fod, som allerede paa Henturen havde voldt Knuder, medens en skarp Sten skar mig under den anden. Det gjorde ikke Udsigterne for Hjemturen lysere; men hvorfor tænke paa det, naar Lejren er fuld af Humør, og Solen skinner, og der er svalt under Lindene paa Borggaarden, og vi har Sommer i Danmark! Vi hankede næste Eftermiddag trøstigt op i vore Bylter og begav os paa den 25–30 km lange Hjemvej over Vistoft og Bøgens Hoved, langs Ebeltoft Vig til Egsmark og saa op gennem Sandmarken til Skærso. Det havde vel nok været alle Tiders Tur!

Da jeg efter Ferien atter havnede paa Landboskolen, maatte jeg rigtig nok tage Tilværelsen – paa langs! Foden med Sten-Skaaret følte sig dybt krænket over, hvad jeg havde budt den, og dens daarlige Humør gav sig Udslag i Værk og Betændelse. Lægen klippede Hud af og penslede med Helvedessten, rystede paa Hovedet og gentog, hvad en sjællandsk Bonde en Gang havde sagt til ham om sin Søn: »Han har sgu et skidt Lejesul (Lægesul)!« Naa, mit eget »Sul« makkede dog omsider ret, og saa tog til Gengæld Skolen ubønhørligt fat.

Hjemme var der sket en stor Forandring: gamle *Mormor* var flyttet ud til os for at blive kærligt og omhyggeligt plejet den sidste Tid, hun havde igen. Efter Morfars Død havde hun ikke, skrøbelig som hun var og højt til Aars, kunnet opretholde en selvstændig Husførelse. Hun havde faaet sig en mindre Lejlighed, men ogsaa den oversteg hendes Kræfter, og Ensomheden pinte hende. Saa tog Mor og Far den Beslutning at faa hende

ud paa Landboskolen, det Sted, hvor hun altid havde følt sig bedst tilpas, naar hun og Morfar ikke var i deres eget Hjem. Et Værelse blev gjort i Stand til hende, alt, hvad der kunde glæde hende, blev samlet derinde, Mor lod spænde for den trestolede Vogn, og saa kørte hun den 31. Maj Mormor hjem til os. Det blev en velsignet Tid for den gamle, taknemmelige Kvinde, som ingen Fordringer stillede, intet unødigt Besvær gjorde, men tog alt som en Gave fra hendes himmelske Herre, der snart vilde kalde hende, saa hun kunde gense sin Husbonde. Intet kunde være mere rørende end hendes Glæde over den Fred, hun følte, og den fromme Længsel, som fyldte hende. Hendes Hjerteanfald og Aandedrætsbesværligheder var nok en stadig Plage, men ogsaa de blev taget som en Gave: de skulde opøve hende i en Taalmodighed, som hun menneskelig set ejede i større Grad end nogen af os, der saa hende lide, men som hun ikke selv syntes kunde være ydmyg nok. Ved nu at læse hendes mange Breve fra en lang, lang Aarrække har jeg ofte undret mig over den barnlige Tillid, hvormed hun lagde alt – ondt som godt – i Vorherres Haand, sikker paa, at han vilde lede enhver Modgang og enhver Medgang til det bedste for hende. Hendes Liv viste, at hun aldrig havde benyttet et uægte Udtryk for sit Gudsforhold. Hun hæftede for dem alle. Hun var sandelig en af de rene, som skal se Gud.

Saadan fik hun Lov til at leve fire Maaneder paa den kære Landboskole. Da Sommeren var flygtet og Efteraaret kommet med en Kulde, hun ikke turde trodse, saa hendes smaa Ture i Haven hørte op og »Lotte« stod uselet i Stalden, svandt Kræfterne stille hen. Om Morgenen den 3. Oktober var jeg oppe hos min ældste Broder, da der kom Bud, at vi hurtigt maatte komme ned – Mormor vilde næppe leve Formiddagen over. Og saa samlede vi alle inde hos hende. Hun laa, taalmodigt ventende paa Døden, som ikke vilde bruge sin Magt overfor den gamle Kvinde, men kun kalde blidt paa hende. Faa Øjeblikke efter havde hun fulgt Kaldet, og Mor lukkede hendes Øjne.

Den følgende Dag førtes hun til København for at jordes paa Frederiksberg Kirkegaard Side om Side med Morfar. Inden Rustvognen kom, bad Far alle om at mødes ved hendes Kiste – alle Husets Mænd og Kvinder, Lærerne med deres Familier, Eleverne, Skolens hele Personale og Vennerne fra Nabolaget, der havde kendt hende gennem næsten tredive Aar. Det har, sagde han i sin Indbydelse, »Værdi i en alvorlig Stund at høre et Vidnesbyrd om en troende Kvindes Død ved et langt og velsignelsesrigt Liv Afslutning«. Far sagde ved Baaren:

»Hun stod ikke sin kraftige Husbonde slapt ved Siden. Hun byggede i det stille, hvad han slog til Lyd for og kæmpede for med Mund og Pen, paa Møder og i Pressen, ved Fester og paa Tinge. Hun hyggede og fredede dette Hjem, tarveligt og nøjsomt og dog saa vidunderligt lyst og rigt, hvor Slægt og Venner fra nær og fjern, hvor Aandsfrænder fra Kirken og fra Rigsdagen, hvor Gamle og Unge samledes, ofte og gerne til Meningsudveksling om alt stort og betydningsfuldt, der rørte sig i Folket, og hvor Kampen ofte førtes varmt og djærvt, som det var hendes Husbondes Sæd, men hvor hun altid vidste at værne om Fredens Grænser, snart ved en Aftensang i Skumringen, snart med et aandsbaaret Ord, snart med sit skæmtende Lune og sit Vid – og alle bøjede sig villigt og gerne for den stille Magt, hun udøvede i sit Hjem.

Ja, forunderligt rigt har dit Liv været. Gud har paa mange Maader velsignet det for dig selv og for os andre. Og nu til Slut bar han dig – trods din legemlige Skrøbelighed og Vaande – fyldt med Tak og Lovsang gennem den sidste Stund som gennem hele Livet hjem til de evige Boliger, hjem til sig selv og vor Frelser, hjem til alle dine henfarne Kære, til de fromme Mænd og Kvinder, der vandrede forud. Gud give ogsaa os af sin Naade en Gang at samles med dig og med dem dér paa Opstandelsens Morgen«.

Ikke to Uger efter Mormors Død indviedes den *nye Skolebygning*, hvor Højskoleafdelingen fremtidig skulde have til Huse. Pladsforholdene paa Landboskolen havde længe været utilfredsstillende, og Planer om at skaffe Højskoleafdelingen en egen Bygning havde været drøftet. Bestyrelsen for »Grundtvigs Højskole«, der jo stod som Landboskolens Ejer, raadede over den nødvendige Kapital, og Byggegrund laa parat. Paa Fladen over den skovgroede Skrænt ned mod Brede Allé og tæt ved Landbrugsmuseet kunde der afses, hvad et selvstændigt Anlæg behøvede, og det vanskeligste Spørgsmaal blev egentlig at finde En, som havde naturlige Forudsætninger for at lede Højskoleafdelingens daglige Husholdning. Fru Rosendal var ikke i Stand til at overtage Kostholdet, og man maatte derfor se sig om efter en anden.

Jeg maa gaa ud fra, at det har været Rosendal, som henledte Fars Opmærksomhed paa *Jutta Bojsen-Møller*, en Søster til de to kendte Venstrepolitikere Frede og Peter Bojsen, den ene Forstander for Rødkilde Højskole, den anden for Gedved Seminarium. Rosendal havde gennem flere Aar kendt »Tante Jutta«, der siden 1888 sammen med sin Mand – og efter hans Død i 1892 alene – havde virket ved Folkehøjskolen i Sorø (»Bojsensminde«). I de seneste Aar havde hun tillige taget en anden Sag op, som laa hende overordentlig stærkt paa Sinde: Kvindesagen. Hendes umiddelbare Begejstring, hendes varme Sind, Veltalenhed og Tro paa netop denne Sags Ret gjorde hurtigt hendes Navn kendt i vide Kredse Landet over, og

allerede i 1894 var hun blevet valgt til Formand i Dansk Kvindesamfund. Med stor Energi havde hun kastet sig over denne Opgave uden derfor at slippe Højskolen, og naar man nu bad hende om at overtage Husførelsen ved Højskoleafdelingen i Lyngby, var det altsaa ingen ukendt eller uprøvet, man henvendte sig til. Hun var netop fyldt 60 Aar – maaske den eneste Grund til, at man kunde betænke sig lidt; men hendes Kvalifikationer opvejede langt enhver Ængstelse for, at hun ikke skulde have Kræfter nok til Gerningen. Det er ogsaa kun meget faa Kvinder i hendes Alder, jeg har set i den Grad baaret af Virksomhedstrang. Hendes levende Sind, hendes lyse Optimisme, hendes faste og stærke Tillid til de to »Sager«, hun havde viet sig – Højskolesagen og Kvindesagen –, gav hende et Skær af virkelig Ungdom i hendes Færd blandt Unge, og hvem havde mere straalende Øjne end hun, naar hun fortalte om sin Slægts store Minder – om »Budstikke-Bojsen« og om de første Aar som dansk Præstekone i Sejling. Det har vel nok krævet nogen Overvejelse for hende at tage Beslutning om at bryde op fra Sorø og lade sig omplante til et helt nyt Sted; men hun stolede paa, at hun netop her vilde faa relativt gode Arbejdsvilkaar, og med hendes Ja var en væsentlig Del af Forudsætningerne for Udskillelsen af Højskoleafdelingen fra den gamle Landboskole skabt. Man kunde i Oktober gaa til Indvielsen med lyse Forventninger.

Indvielsen var den sidste store Skolebegivenhed, Far kom til at opleve, inden Sygdommen ubarmhjerdig slog ham ned. Hans Kamp imod den i Aarets to sidste Maaneder var heroisk. Eleverne fortalte, at det kunde hænde, han midt under et Foredrag maatte krumme sig sammen under ulidelige Smerter; men han betvang dem, rettede sig op og fortsatte Timen. Med kun faa og smaa Afbrydelser holdt han det gaende, helt til han ved Juleferien sendte Eleverne hjem – saa kunde han ikke længere stampe imod Brodden. Han sled sig gennem den tungeste Jul, vi har oplevet, fandt ingen Lindring ved at gaa til Sengs, snarere øgedes Smerterne, og han var nu klar over, at han maatte lade sig underkaste en virkelig dybtgaaende Undersøgelse. Nytaarsaften stod han op for som vanligt at fejre Højtiden med os. Jeg glemmer aldrig, hvor hærget han saa ud, da han ved Klokkens 12 Timeslag stillede sig i Døraabningen ind til Salen, hvor Juletræet stod tændt. Som hver eneste Nytaarsaften, jeg kan huske, bad han inderligt og fromt Gud om Naade og Bistand i det Aar, der nu begyndte. Jeg var saa betaget af at se ham lide, at jeg gik hen og stillede mig ved Siden af ham, og han tog mig ind til sig, medens han bad. Ganske sikkert har han

da vidst, hvad ingen turde sige, og hvad heller ikke Lægerne havde gjort os klart.

Og alligevel – en nedbrudt Mand var han ikke. Hans Haandtryk var fast og stærkt som i gamle Dage, paa Sengen havde han i Juleugen fortsat Arbejdet, hver Gang Smerterne lindede en Smule. Skrivelser baade fra Landhusholdningsselskabet og Ministeriet var vedblevet at strømme ind til ham, og jeg ser store og alvorlige Spørgsmaal debatterede pr. Brev saa sent som den 28. og 30. December – lange Redegørelser for Udvalgsarbejder, Tilrettelæggelse af kommende Beretninger, Udtalelser angaaende Personalspørgsmaal o. lign. Men det mærkes paa baade Skriften og Indholdet, at hans Nerver var tyndslidte. En Kontrovers mellem ham og hans gamle Medarbejder, Forpagter *Sonne*, fik Dimensioner, som den aldrig vilde have faaet, hvis Far havde været rask.

Den 17. Januar 1898 lod Far sig indlægge paa *Sct. Josefs Hospital* til Observation hos Overlæge *Sylvester Saxtorph*. Det var noget af et Fejlgreb. Saxtorphs Dygtighed ufortalt havde han ikke særlige Forudsætninger for at tage Ansvaret i et Sygdomstilfælde som Fars, og hans mærkeligt kantede Personlighed, der skaffede ham talrige Konflikter med baade Patienter og Hospitalspersonale, var ikke egnet til at sikre ham Fars Tillid. Efter tre Ugers Forløb var Saxtorph utvivlsomt klar over Sygdommens Karakter; men han tilraadede ingen Operation, og Far vendte hjem til Landboskolen den 8. Februar uden Oplysninger af nogen som helst Art – hverken positive eller negative.

Ved Nytaarstid havde han taget den Beslutning at *opgive Stillingen som Præsident i Landhusholdningsselskabet*. Det var en overordentlig alvorlig Afgørelse og i sig selv det bedste Bevis for, hvor syg han følte sig, og hvor lille Haab han nærede om Helbredelse. Pressens Meddelelse den 1. Februar gav Offentligheden det første klare Vidnesbyrd om, hvor alvorlig Situationen tegnede sig. For de mange, der ikke havde kunnet følge Sygdommens Udvikling, havde det været naturligt kun at tænke sig et nervøst Sammenbrud paa Grund af langvarig Overanstrengelse, saa et Par Maaneders Ro forhaabentlig vilde kunne gøre Underværker. Nu viste Forholdet sig at være et ganske andet, og man maatte overveje Følgerne af hans definitive Tilbagetræden.

Hjemkørselen fra *Sct. Josefs Hospital* havde været et fuldkomment Mareridt, og selv om de følgende 3–4 Dage bragte nogen Lise, var det

givet, at Krav om en mere effektiv Lægehjælp end den hidtil modtagne ikke kunde afvises. Det resulterede i, at Overlæge ved *Diakonissestiftelsen R. Paulli* blev tilkaldt og efter at være sat nøje ind i Sagen erklærede han en hurtig Operation for aldeles uundgaaelig. Den forudsatte en Indlæggelse under ham, og de nødvendige Arrangementer blev omgaaende truffet. Da Vognen kom for at hente Far, vilde han ikke lade sig bære ud. Han stod roligt op og gik med faste Skridt gennem Stuerne. Jeg kan endnu se ham gøre Holdt ved Sydvinduet inde i hans Kontor. Han kastede et langt, dvælende Blik ud over alt det, han nu forlod – Landboskolens store, vinter-nøgne Have, Stien over imod Landbrugsmuseet og videre til den nye Højskolebygning ved Bakkeskrænten. Det var, som stod det ham klart, at han tog Afsked med disse Steder, hvor saa stor en Del af hans Livs frugtbare Arbejde var nedlagt – helt fra den Efteraarsdag i 1867, da Grundstenen blev lagt til Landboskolen, og frem til den Dag i Oktober 1897, da Højskoleafdelingen kom under eget Tag. Utallige Minder var for ham knyttet til denne Plet, dyrebare Minder. Han sagde intet, stod kun faa Øjeblikke stille og lod Tankerne gaa, rettede sig saa op og gav sig Gud i Vold.

Operationen fandt Sted om Formiddagen den 19. Februar og varede fire Timer. Heller ikke ved den Lejlighed vilde Far lade sig bære af Hospitalspersonalet. Han gik selv ned i Operationsstuen og lagde sig roligt paa Operationsbordet. En ondartet Svulst, som praktisk talt havde spærret Tarmkanalen – en Strikkepind kunde kun vanskeligt være presset mellem den og Tarmvæggen, sagde Paulli –, fjernedes fra Tyktarmen, og herfra havde Kræften bredt sig til andre Dele. Overlægen var straks paa det rene med, at intet kirurgisk Indgreb vilde kunne standse Sygdommen.

Den 19. Februar var en Lørdag. Den følgende Morgen samledes vi alle inde paa Diakonissestiftelsen, hvor Mor havde opholdt sig, siden Indgrebet havde fundet Sted. Operationen syntes i det store Hele at være gaaet godt, saa der i hvert Fald ingen overhængende Fare fandtes, og ud paa Dagen blev derfor jeg som den yngste sendt hjem. Jeg skulde tilbringe Resten af Dagen paa Højskolen, hvor Rosendals vilde tage sig af mig.

Op saa fulgte en Aften, saadan som den ofte formedes om Søndagen paa Højskolen. Eleverne samledes i den store Skolestue, Rosendals kom ind og Tante Jutta ligeledes – i Spidsen for de unge Piger fra Køkkenet. Saa sang man, legede og fortalte og gjorde alt for at aflede mine Tanker fra Sygelejet derinde i København. Jeg vidste heller ikke bedre, end at der

nu var Haab for Far – de havde jo sagt, at han havde det saa meget bedre, efter at den slemme Svulst ikke var mere.

Men henimod Midnat rullede en Vogn fra Brede Ladegaard op foran Indgangsdøren, og min Fætter *Agner Barfod* kom ind. Han skulde køre mig til København med det samme, for Mor vilde tale med mig.

Hans Forsikringer i Vognen, at der »nok ingen Fare var«, beroligede mig ikke. Jeg havde forstaaet, hvad den eneste mulige Mening maatte være. Men hvor kan Menneskenes Psyke være mærkelig – eller er det kun min? Jeg husker saa tydeligt, at medens den Tanke hamrede og hamrede i min Hjerne: Far dør! Far dør! kunde jeg ikke i Underbevidstheden frigøre mig for en Visestump, der intet som helst havde med Situationen, ja, ikke engang med Aftenen paa Højskolen at gøre. Uden Ophør kom disse Linier og Toner igen og igen:

»Stolt med oprejst Pande
frejdigt kan du stande,
du har gjort din Pligt, du tapre Landsoldat!«

Jeg stred imod. Jeg sagde til mig selv: Du maa jo være forrykt! Far dør! Far dør! Hold dog op med det dør! Men stadig maledede og maledede det i Hovedet paa mig:

»Stolt med oprejst Pande
frejdigt kan du stande,
du har gjort din Pligt, du tapre Landsoldat!«

Først da vi kørte op for Diakonissestiftelsen, en Sygeplejerske havde taget imod mig, og jeg ad lange, svagt oplyste Gange blev ført til Fars Sygeværelse, tav Sangen, og jeg havde kun den ene Tanke: Lever Far endnu, og kan han kende dig? Kan du faa sagt ham Farvel med et Haandtryk?

Det kunde jeg ikke. Far var ganske vist klar, men han laa stille og afkræftet hen, kendte Mor, naar hun bøjede sig over ham og tørrede Døds-sveden af hans Pande, men havde ikke Kræfter til at tale. Noget før jeg kom, havde han endnu Styrke til at give Udtryk for, hvad der bevægede ham. Hans sidste sammenhængende Ord havde været:

»Saa befaler jeg Eder alle i Guds naadige Varetægt med den Bøn, at I og alle Eders altid maa høre Herren til!«

Nogen Dødskamp saa jeg Gud ske Lov ikke. Livet ebbede fredeligt ud. Fredeligt og skønt. Ved Tretiden var det forbi. Mor lukkede hans Øjne. Hun havde vaaget uafbrudt siden tidligt Lørdag Morgen, og hendes Kræfter var nu helt udtømt. Vi blev derinde, til det var lyst. Saa kørte vi hjem. Men jeg husker den Sjælsstyrke, Mor viste, da vi kom ind i de tomme Stuer, der mødte os saa underligt kolde og ubeboede. Hun havde grædt, saa længe hun var alene med os. Nu, da fremmede kom for at bevidne deres Deltagelse, var hun tilkæmpet rolig, fattet. Hun var langt stærkere, end jeg havde tænkt mig.

Og inderst inde var hun dog saa usigelig hjælpeløs og raadvild. Alt var skredet sammen under hende. Hun havde altid trængt til og søgt Fars Støtte – i alle Livets Forhold, store som smaa. Og nu skulde hun pludselig handle paa egen Haand. Bære Ansvar et alene – uden hans sikre, klare Raad at gaa efter.

Stakkels lille Mor!

Fra de nærmest følgende Dage husker jeg saa at sige intet. Der *var* kun den ene ubegribelige Ting: at Far var død. Breve strømmede ind, korte og lange, fra hans Medarbejdere og Venner, fra gamle Elever og fra Landbrugets talrige Organisationer Landet over. Men alt det hørte jeg jo kun om. De blev samlet af mine store Brødre og gemt, til Mor fik Kræfter nok til at læse dem. Og Dagen før Jordefærden den 25. Februar begyndte der at komme et Væld af Kranse. Jeg havde aldrig set saa mange. Store og pragtfulde, med brede røde og hvide Silkebaand, kostbare Sølvkranse, smaa beskedne Buketter fra Fattigfolk, som havde et eller andet at sige ham Tak for. Det var altsammen uvirkeligt, altsammen ubegribeligt. Kongen lod meddele, at han vilde lade sig repræsentere ved Begravelsen, Deputationer fra snart sagt alle landbrugsfaglige Sammenslutninger anmeldte deres Ankomst og bad om, at der maatte blive reserveret Plads til dem, norske og svenske Sendebud ventedes – men hvad angik dette den ene, alt beherskende Tanke, at vi havde mistet, hvad ingen andre end vi havde ejet. Det forekom mig urimeligt, næsten krænkende, at Kongens Repræsentant – som forøvrigt var min elskede Schellers Broder, Kommandør *Christian Scheller* – skulde sidde øverst ved Kisten i Kirkens Kor. Havde Kongen da det samme at takke Far for som vi? Hvad forstaar man, naar man kun er 14 Aar gammel?

Man lytter til Kirkens Klokker og ser Kirkerummet fyldt som aldrig før. Man mærker den sødladne, bedøvende Duft af Blomsterne fra de

Hundreder af Kranse. Man hører gamle Pastor Rørdam tale med sin dybe Røst, hører Pastor Hoffss svage Stemme, faar en Anelse om, at ogsaa Morbror Frederik fra Hjørlunde siger smukke og hjertelige Ord. Og saa bæres Far ud til Graven. De tre Skovfulde Jord kastes paa den sænkede Kiste, medens Opstandelsens Forjættelse lyder. Og Følget, som fylder hele Kirkebakken, staar med blottede Hoveder, ubevægelige, som ventede de et Under. Ak, der sker intet Under. Livet er afsluttet. Dagen er talte. Den eneste Mand, hos hvem jeg ingen Lyde kunde finde, og som mit Dreng-hjerte havde beundret i alt, hvad jeg vidste om ham, var ikke mere. Sandelig – det kunde ikke længere være som før at føje Dag til Dag derhjemme paa Landboskolen.

XXXII.

Medens alt dette stod paa, var min Konfirmationsforberedelse begyndt. Det var Mening, at jeg skulde konfirmeres af vor egen Sognepræst i April Maaned; men af skolemæssige Grunde maatte Forberedelsen foregaa i Birkerød hos gamle Pastor *Theodor Møller*, der residerede i Nordsjællands pompøseste Præstegaard, et vidunderligt Barokanlæg, som vore Dages Uforstand og Mangel paa Pietet har revet ned.

Som den gamle Præstegaard var noget for sig selv, var Pastor Møller det ogsaa. Han passede til den – en Mand af gammel, humanistisk Dannelsen, litterær Skoling, stor Belæsthed, kræsen Smag – et Stykke af en Aandsaristokrat; men i vore demokratiske Tider var det maaske ikke af Vejen, om *den* Form for Aristokrati blev opretholdt og honoreret efter Fortjeneste. Hertil kom, at han var en Mand med megen Menneskekundskab, klogt vejende, tilbøjelig til Sarkasme, naar han stødte paa noget uægte, men varmt forstaaende, hver Gang han fandt reel Bund. Hans vindende Smil, som det store Skæg ikke kunde skjule, fortalte alt. Naar man sad over for ham og saa ham med bløde Strøg næsten kærtregne dette Skæg, medens hans hæse Stemme stilfærdigt, yderst pointeret, vel afvejet, klart og aandfuldt gav Udtryk for hans Opfattelse, begreb man hurtigt, at det virkelig var en meget særpræget og værdifuld Personlighed, man lyttede til. Jeg skal indrømme, at jeg ikke havde været nogen Kirkegænger, saa længe jeg var Kostskoledreng, og jeg tror, at hans Prædiken ofte gik over Hovedet paa Folk. Under Konfirmationsforberedelsen var jeg heller ikke moden nok til helt at forstaa den ejendommelige Blanding af Aand og Vid, Patos og Sarkasme, som kunde krydre Øjeblikket; men da jeg i 5. og

6. studerende fik ham som Lærer i Religion, gik det op for mig. Han kunde sige Ting, der staa lyslevende for mig den Dag i Dag – komme med Passager, i hvilke han med ganske faa Ord redegjorde for, hvad der i *hans* Øjne kendetegnede en ren ung Mand, give et Rids af de store Skikkelser fra den hellige Historie, male de jødiske Skriftkloges dybe Ærbødighed for Toraen o. s. v. – Passager, som viste, hvor Stoffet levede i hans Sind, hvor overvejset det var, og hvor aandfuldt han forstod at fremlægge det for os lange Knægte.

»Præstegangen« hos ham var sikkert ikke, som Præstegangen var eller er de fleste Steder. Naturligvis fik vi indprentet alt, som hører en Konfirmationsundervisning til – det er fuldkommen klart. Vi skulde nøje kende baade Bibelens Indhold og Luthers Katekismus med alle dens Forklaringer. Men egentlig Udenadslæren lagde han ikke stor Vægt paa, nogle Salmer undtagne, og Skriftsteder blev sjældent andet end Grundlag for Samtale. Ved Siden af, hvad man kunde kalde en Konfirmationsundervisnings obligate Pensum, tog han imidlertid helt andre Ting frem, som fængslede Opmærksomheden. Vi havde – og har – i Birkerød en ualmindelig smuk, gammel Sognekirke, og det var ham om at gøre, at vi ikke alene lærte *den* at kende, nej, han gennemgik Stykke for Stykke af Peder Paladius' Visitatsbog, saa vi baade fik et straalende Indtryk af denne herlige lutherske Stridsmand midt i Kredsen af de uvidende Sognebørn og en virkelig Forstaaelse af Kirkens Symboler, hvad Gudshuset, dets Indretning og Guds-tjenesten angik. Bagefter fandt »Gejsten« – som Pastor Møllers nom de guerre var – det formaalstjenligt, at vi fik udførlig Besked om Luthers Liv og Levned, og saa dels læste, dels refererede han Indholdet af en Lutherbiografi, der netop var udkommet. Det var inspirerende at sidde dér paa Træbænken, høre paa ham, se ham ind imellem lægge Bogen i Skødet, stryge sig over Skægget, smile – og faa det Glimt i Øjet, der viste, at dette var noget spillevende for ham, noget udsøgt og næringsrigt. En Gang udbrød han – forøvrigt alt andet end profetisk –: »Hvem gider efterhaanden læse disse taabelige Aviser, naar der kommer saa mange udmærkede Bøger!«

Ja, vist fandtes der gode Bøger – ogsaa skønlitterære, som blev trukket ind i Undervisningen. Hvorfor han midt i det hele læste højt af en engelsk Novelle, der hed »Stakkels Mary«, begreb og begriber jeg ikke. Men jeg forstod, at han anvendte næsten en hel Time til Konfirmationskapitlet i Bjørnsons »En glad Gut«. Denne fine lille psykologiske Studie gav mig meget at spekulere paa – baade til Advarsel og Opmuntring. Jo,

det var sikkert en Præstegang ud over de almindelige. Og det kunde vi være glade for.

Undtagen selve den Dag – den 17. April 1898 –, da man stod paa Kirkegulvet i Kongens Lyngby og skulde overhøres af Pastor Rørdam. Jeg havde deltaget i hans to sidste Timer for at »vænne mig til« hans Form, og jeg havde til min Rædsel hørt, at det flød fra Konfirmanderne med Salmever og Skriftsteder. Og saa blev man denne 17. April plantet som Nummer 3 paa Drengesiden og skulde for fuldt besatte Kirkestole vise, om man nu ogsaa havde lært, hvad der forlangtes.

Pastor Rørdam begyndte ved Fløjen. Ganske rigtigt! Først et langt Skriftsted, derefter en Samtale om det, saa enhver i Kirken kunde høre, at det var forstaaet, og endelig et Salmever. Hvordan *skulde* det gaa, naar Raden kom til mig! Overhøringen af Nr. 1 gik let og smertefrit, og Nr. 2 klarede sig lige saa fint. Saa stillede Pastor Rørdam sig foran mig og spurgte: »Har du et Skriftsted, du vil sige frem?« Det kørte rundt i Hovedet paa mig. Skriftsted? Skriftsted? »Ja«, stammede jeg lavmælt, »Børnelille, elsker hverandre«. Pastor Rørdam saa synligt overrasket og let desorienteret op. »Naa ja«, sagde han, »strengt taget kan man nok ikke kalde det et Skriftsted. Men det er jo et kønt lille Ord. Lad os tale sammen om det«. Situationen var reddet! Vi talte om det kønne lille Ord, Salmeverset fulgte uden Besvær, og det blev Nr. 4's Tur. Men i mit stille Sind citerede jeg Dronning Gunhilds Udbrud, da Peter Ravn havde halet hende op af Mosen: »Oh! hvor det lettede!«

De fleste af mit Hjems Slægtninge og Venner var kommet ud fra København for at fejre Begivenheden. Det var sikkert mere for at støtte Mor paa denne Dag end for at lykønske mig personligt. Men man maa ikke tage mig det ilde op, hvis det for mig spillede en ikke lille Rolle, at Gavernes Mængde naturligvis vilde komme til at staa i ligefremt Forhold til Gæsternes. Om Morgenen havde Mor givet mig den Salmebog, som jeg bruger den Dag i Dag. Foran havde hun skrevet (om Citatet var helt rigtigt, ved jeg ikke):

»Det undres jeg paa fra Aar til Aar,
naar Dagen ender, naar den begynder,
at Gud mig undte saa gode Kaar
og trofast elsker mig stakkels Synder«.

Hvor har jeg i Aarenes Løb utallige Gange sagt disse Verslinier for mig selv og fundet en stadig mere ubegribelig, men trøsterig Sandhed i

dem. Da vi kom hjem fra Kirken, kom hun med sin anden Gave: Fars Sølvur, med en Sølvkæde og en Medaillon, som gemte hendes og Fars Billeder. De fleste af mine Kammerater stillede nogle Dage senere paa Skolen med dobbeltkapslede Guldure, og alle vi Konfirmander maatte op med Nyerhvervelserne, da Inspektøren ved Timens Begyndelse kommanderede: »Frem med Kronometrene!« Sandt at sige vandt mit Sølvur ikke udelt Beundring – den Tvebak! Men Fars Ur gaar den Dag i Dag paa Minutten rigtigt, som da Stationsforstanderen i sin Tid holdt Toget tilbage, for »Kaptajnen er ikke kommet endnu. Klokken maa mangle et Minut«.

Bagefter fulgte fra Slægt og Venner og Faddere en Overflod af Litteratur: Blichers Noveller, Poul Møllers Kærnesager i Vilh. Andersens fortræffelige Udgave, Hostrups Komedier o. s. v. Kun een Ting manglede til min uforstillede Overraskelse: Holbergs Komedier! Og jeg spurgte min ældste Broder: »Hvordan er det, faar man ikke *altid* ved sin Konfirmation en Salmebog og Holbergs Komedier«? Det fandt han mærkeligt nok ikke aldeles afgjort.

Slap jeg i 1898 let gennem Overhøringen paa Kirkegulvet, saa kneb det til Gengæld grufuldt i Forhøret ved Sommerens grønklædte Eksamensbord. Og jeg fortjente i Sandhed ikke bedre. Selv om jeg havde taget mig mere sammen, efter at jeg var flyttet hjem, var der dog alt for mange af Fortidsyndernes Huller, som ikke *kunde* fyldes, og Interessen for det meste af det, jeg *skulde* terpe, var vedblivende minimal, hvorimod »det andet« slugte en stor Del af Eftermiddagene og Aftnerne. I det sidste Brev, jeg skrev til Far, dateret den 19. Januar, hedder det: Naar du kommer hjem fra Hospitalet, skal du »faa at se, hvor mine Opskrifter om Ruiner er voksede, thi nu er jeg snart færdig med Sjælland«. Det er ikke den Slags »Vækst«, der honoreres af uforstaaende Censorer! Kort fortalt: fra Translokationen i Gymnastiksalen maatte jeg gaa beskæmmet hjem til Mor og fortælle, at jeg var blevet Oversidder, medens min Staldbroder fra »de unge Aar«, Olaf Børup, var rykket op. Privat havde Plesner betroet mig den sande og rigtige Grund til Skandalen: det var ikke Evnerne, det kneb med, det var slet og ret Dovenskab, der havde bremset mig.

Alligevel – selv en Oversidder skal dog have en Sommerferie, og naar dette er en Kendsgerning, hvorfor saa ikke *nyde* Ferien?

Jeg kom ned til min Bror Jørgen, som netop havde købt *Søgaard* i Rislev Sogn Nord for Næstved, en dejlig Gaard – syntes jeg –, med en Have, som gik lige ned til en lille Sø, hvor der langs Bredden var fuldt af Siv og Aakander. Der laa ogsaa en Baad, jeg kunde ro i. Men dette var nu ikke det bedste. Det bedste var Dysserne ved Hellelille og den gamle Herregaard Ravnstrup, forsømt og arret, men fuld af Stemning og Historie. Og allerbedst: at min Bror en Dag kørte mig over Gunderslevholm til Fuglebjerg, hvor han satte mig af og lod mig trave alene videre til *Antvorskov Ruin* ved Slagelse. Her var vel nok noget at se! Der var ikke et Buestik og ikke en Sokkelsten, som ikke blev nøje undersøgt. Paa medbragte Klemmer og en Flaske Jordbærsaft holdt jeg al Træthed borte, saa jeg helt kunde hellige mig Arkæologiens Lyksalighed. »Skade«, rapporterede jeg et Par Dage efter hjem, »at Museet ikke har Penge til videre Udgravning, thi saa vilde der nok komme 2–3 Gange saa meget for Dagen«. Jeg var der saa lang Tid, at jeg alligevel blev træt til Slut; men saa fik jeg Lov til at hvile mig hos Opsynsmanden, og han og hans Kone bad mig spise til Aftens hos dem, hvilket jeg ikke sagde nej til. Da jeg havde spist, laante jeg en Greb og gik ud og gravede i de store Jorddynger, der ligger uden for Ruinen, og her fandt jeg to Stykker glasseret Ler, en Gulvflise, Magen til den, der var udstillet i Skuret ved Ruinen, et lille Stykke af en grønlig Glasskaal, den nederste af en togrenet Gaffel og en udskaaret Bentaap, »rimeligvis fra et Sværdfæste«. Med disse Trofæer i Bukse- og Trøjelommer storkede jeg omsider til Slagelse, tog Toget til Næstved og kom i buldrende Mørke hjem til Søgaard.

Jeg ved forøvrigt ikke, om dette var Feriens *allerbedste* Dag. Lidt senere forlagde jeg nemlig Residensen til *Vordingborg*, og det maa jo indrømmes, at Slotsruinen og Gaasetaarnet siger Sparto til Antvorskov. Der var i Virkeligheden for meget til, at jeg kunde overkomme det i de to Dage, jeg besøgte en Kammerat i Byen, selv om jeg var paa Ruinen baade Morgen, Middag og Aften – sikkert til hans Fortrydelse. Tomhændet kom jeg heller ikke derfra. I en Bunke udsmidt Fyld fandt jeg baade glaserede og uglaserede Lerkarskaar, Brudstykker af en Kniv og af en Dolk, en Tak af en Raa og en Vildsvinekæbe med den isiddende store, krumme Hugtand. Jo, jeg kunde næsten starte et lille privat Museum af det, jeg i Sommerens Løb fik skrabet sammen fra de rigtige Udgravningers Vragbunker! Men det blev der nu ikke noget af. For da jeg hen paa Efteraaret var inde paa Nationalmuseet og triumferende fortalte Inspektør Hauberg om mine Fund, fandt han det rimeligt, at jeg afleverede det hele til Museet. Det skete.

Noget for noget, naar Venskab skal holdes! Om Sagerne er blevet indført i Fundprotokollen, har jeg glemt at se efter.

Resten af Ferien helligedes Nutiden – saadan som denne formedes i Sommeren 1898 paa Rødkilde Højskole. Det vil sige: midt i Ungdom, Sang, Leg og – Skuespil. Man var nemlig i Færd med at indstudere »Fastelavnsgildet«, og det var ikke saa mærkeligt, naar man husker, at Forstander Andersens to Døtre, *Jonna* og *Sigrid*, de senere saa kendte Skuespillerinder, Fruerne Neiiendam, stod for Instruksen. Desværre var Rollerne fordelt, inden jeg arriverede, saa jeg kunde kun sættes til at male med paa Kulisserne. Men i denne perifere Opgave deltog jeg i den Grad med Liv og Sjæl, at jeg afslog ethvert Tilbud om at komme til Klinten. Jeg var kun med paa een eneste Udflugt: til Ulvshale, hvor den gamle Skanse fra Krigen i 1807 lokkede mig hen.

Og saa kaldte Skolen da paa ny den 19. August. Nu skulde der bestilles noget! Naa ja, det blev der naturligvis ogsaa – med Maade! Det er aldrig ligefrem opildnende at gaa det samme Pensum igennem een Gang til.

Tænker man paa Skolens daværende Lærerkorps og sammenligner det med Lærerkorpset ved en tilsvarende Skole i vore Dage, er det ikke vanskeligt at faa Øje for Forskellene. Datidens Lærerkorps havde en endnu mere broget Uddannelse, end vi i Nutiden er vant til. Der var cand. mag. er, cand. theol. 'er og cand. phil. 'er, der var Seminarister og Folk, som overhovedet ingen Læreruddannelse havde modtaget. Ingen af dem havde bestaaet nogen »pædagogisk« Prøve, og deres »Teknik« var udelukkende et Produkt af deres eget Instinkt og deres egen Erfaring – i Virkeligheden mindst lige saa godt som al den Teori, man nu om Stunder bygger Uddannelsen paa. Der var langt større Rum for den enkelte Individualitet, og netop dette gav os Drengene et praktisk Indblik i den menneskelige Psykes Forskelligartethed, for vi opdagede snart, hvor himmelvidt forskelligt Undervisningen blev tilrettelagt og de opstillede Krav gennemført. Vi fik af disse varierende Ejendommeligheder en Anelse om Livets brogede Urtegaard og om den enkeltes Evne til at finde sine egne Stier i den.

I Fag som f. Eks. Sløjd kunde Mangler af teoretisk Art være temmelig ligegyldige, hvis kun et praktisk Haandelag var til Stede. Vi havde som Lærer en Haandværker, en Bygmester, der hed *Hans Højsgaard*, og det var ene og alene vor egen Skyld, at vi ikke alle blev fremragende Snedkere.

Naturligvis havde han gennemgaaet et Kursus i Skolesløjld, og paa Væggene i den Træbarak, hvori Sløjldundervisningen blev drevet, hang baade Arbejdstegninger og manende Fremstillinger af rigtige og gale Arbejdstillinger, men de opfattedes af os som komplet betydningsløse. Højsgaard bandt os ikke til disse teoretiske Kedsommeligheder, vi kunde udmærket godt gaa uden for de afstukne Rammer og arbejde, som vi havde Lyst – enten vi nu som lange Sonne drev det til at lave et helt Skrivebord med Sideskabe og Skuffer, eller vi nøjedes med at dreje os ganske uhaandterligt tykke Penneskafter, den lokale Mode anno 97–98. Vilde vi bestille noget, kunde vi omtrent følge vort eget Hoved. Men vilde vi det? *Mogens Schiødte* fra Høvelte havde i Tidernes Morgen fabrikeret – eller organiseret? – en Støvleknægt, som han hvert Aar lagde frem paa Eksamenbordet, efter at den havde faaet en ny Omgang Fernis. Saadan fortalte i det mindste Sagnet, og under alle Omstændigheder tilbragte han og vi en stor Del af Tiden oppe paa Loftet over Sløjdsalen, hvor vi – med Stigen til Loftslemmen trukket op efter os – utrætteligt og forgæves »søgte« efter passende Materiale og svarede Højsgaard med forhaabningsfulde Forsikringer, naar han nedefra hjælpeløst tryglede os om at blive færdige, inden *bele* Timen var gaaet. Det var som Regel umuligt. Lektierne til de følgende Timer skulde da læses!

Nej, Disciplin forstod han ikke at holde, men hjertensgod var han, og blev han irriteret, naar vi var særlig flabede, forøgedes kun vor egen Lyksalighed. Vi var slemme. I Søen havde han bygget et lille Badehus, hvorfra Byens Fruer – yderst anstændigt paaklædte – kunde tage deres Dukkert. Naar han skulde passe paa os i Sangtimerne – det oversteg nemlig aldeles Sanglærerens, Hr. *Jørgensens*, alias »Sanne«s Kræfter – hændte det, at vi bad om at maatte synge: »Dybt i Havet, som med stærke Bølger skummer mod Stevns hvide Klint« – en virkelig smuk Sang, som imidlertid for Højsgaard mistede sin Charme, naar vi fuldtonende – og paa hans eget fynske – satte i med: »Dybt i Søen, som me' vre'e Bølger skummer mo' Højsgaards Bajehuus«. »Æv«, sagde han, »saa sku' da osse saa'en uvorne Onger –!«

Men med alle de Utoskestreger, vi lavede, og med al den Halløj, hans umiskendelige fynske Tungemaal indbød til, holdt vi af Højsgaard. Han glemte hurtigt den Modgang, vi voldte ham, for han var en Ven, som kun vilde os, hvad der var godt. Han havde den triste Skæbne at undervise i et Fag, som intet vejede til Eksamen, og det er altid en Uriaspost for en Lærer.

I de to sidste Skoleaar inden 4. Klasses Hovedeksamen havde jeg to Lærere i Matematik og Regning. Den ene var Hr. *Wøldike*, som ogsaa underviste os i Geografi, fordi dette Fag jo ikke laa længere borte fra hans theologiske Embedseksamen, end Matematik gjorde! Han kunde have undervist i hvad som helst, for han havde nemlig *Greb* paa at undervise. Han var streng i sine Fordringer, men honorerede aldrig Pjækken med Surhed. Han var grej, klar og næsten altid i godt Humør. Og Disciplinen i hans Timer var intet Kunstprodukt. Den kom helt af sig selv. Naar han slentrede med sin vuggende Sømandsgang op imod Katederet og slog Linealen i Pladen for at stoppe en Vildfarelse, saa *var* den bremsset. Han behøvede aldrig at gaa amok for at faa den fanget ind – og han kunde mere sig med os, naar Vildfarelsen indbød dertil. F. Eks. ved denne Lejlighed: En Dreng var oppe i Tyrkiets Byer. Han huskede Konstantinopel og Adrianopel, men dermed faldt Hjerneklappen ned. »Naa«, sagde *Wøldike*, »den næste!« Drengen grublede. »Hvad bliver det til?« fortsatte *Wøldike*. »Den næste!« Drengen var lige tavs og grublende. »Den hedder Scutari!« fik han hjælpsomt at vide. »Naa, Tari!« udbrød Drengen henrykt. »Nej, Scutari!« forsikrede *Wøldike* – og baade han og Klassen jublende.

Helt anderledes var den anden Matematiklærer, Hr. *J. Klinkby*. Han hengav sig ikke til andet end det af lille Marius paaviste komplet unødvendige: at jage et ubekendt x fra den ene Ende af den sorte Tavle til den anden i Stedet for straks at skrive, hvad x til syvende og sidst viste sig at være, f. Eks. 5. Ud over denne Jagt tror jeg heller ikke, *Klinkby* undervisningsmæssigt vilde have været i Stand til at foretage sig noget. Og med 4. Klasses Hovedeksamen maatte Jagten indstilles. De mere raffinerede matematiske Gaader maatte han af gode Grunde testamentere til kyndigere Kolleger. Han har i sine Erindringer portrætteret sig selv som Ridderen uden Frygt og Dadel. Utvivlsomt var han Retskaffenheden i egen Person, men det kunde ofte knibe at faa Øje paa den, naar han manifesterede den ved Raab og Skrig. Aldrig har jeg set et Menneske kunne blive saa sprutrød af Arrigskab. Og aldrig har en arrig Overhaling forekommet mig mere komisk – og *kun* komisk. Hans fabelagtige Forsnakkelser, naar Hidsigheden løb af med ham, blev stenograferet af os. De kunde have været anvendt i en Farce. Bortset herfra er der ikke Tvivl om, at han vilde os det bedste, og at han med en ligefrem olm Nidkærhed gik op i sin Gerning. Han var kun totalt blottet for Selvironi. Og det er en meget alvorlig Mangel ved en Pædagog.

Drenge er ubarmhjertige. Vi var ogsaa ubarmhjertige over for Dansk-læreren, cand. theol. *J. Wernberg Møller*, der var saa inderlig glad, naar vi – ind imellem – var gode imod ham. »Det er ved Gud i Himmelen saa dejligt at være populær«, sagde han. Og upopulær var han sandelig heller ikke. Men han var værgeløs. Det er ingen Skam. Skammen rammer dem, som udnytter en saadan Værgeløshed.

Vi er kommet ind i Klassen nogle Minutter før han. *Erik Holberg* medbringer en Kæmpeæske. Ingen aner, hvad den skal bruges til. »Naar Hr. Møller kommer, rejser I jer allesammen op og siger: Til Lykke! Er I med?« forklarer Holberg. Vi lover at følge Parolen og fyldes af Forventning. Saa ser vi Hr. Møllers smilende, rødskeggede Ansigt i Døren, og han modtages af Klassens unisone, højlydte og inderlige Lykønskning. »Jamen, hvorfor dog?« spørger han forvirret. »For det er jo Deres Fødselsdag, Hr. Møller!« siger Holberg indtrængende, som gjaldt det om at bringe Hr. Møller til aktiv Bevidsthed. Hr. Møller protesterer forlegen, og Holberg antager et Udseende, som stod han over for sit Livs største Skuffelse. »Nej, ved De hvad«, siger han fortvivlet, »nu har hele Klassen skillinget sammen til en Fødselsdagsgave til Dem, og saa vil De ikke engang ha' den!« Hr. Møller føler sig mere og mere forvirret. Kan man afvise en Fødselsdagsgave, fordi det ikke er ens Fødselsdag? Kan man skuffe hele Klassen, naar den vil give saa synligt et Bevis paa ens Popularitet? Hr. Møller sætter sig paa Katederet og beslutter, at Gaven maa overrækkes ham. Og Holberg rejser sig, han retter paa Slipset, trækker hvide Glacéhandsker paa, skrider gravitetisk op imod Katederet med Kæmpepakken i Favnen, overrækker den med et elegant Buk og holder en formfuldendt Hyldestale. Hr. Møller takker og vil lægge Pakken til Side, men det faar han ikke Lov til. Den maa aabnes med det samme, siger Holberg, saa vi alle kan se hans Glæde. Og han begynder at løse Sejlgarnet op og fjerne Indpakningspapiret. Bag det kommer en ny Pakke til Syne, og et nyt Hold Sejlgarn og Papir gaar paa Gulvet, hvorefter en Pakke Nr. 3 toner frem. Pludselig vender Hr. Møller sig mod Klassen og siger med Rædsel i Stemmen: »Der er da ved Gud ikke en Troldkælling eller saadan noget, som vil springe i Hovedet paa mig?« Holberg beroliger ham fuldkomment, og han fortsætter Arbejdet. Stadig nye Pakker, den ene mindre end den anden. Nr. 4, Nr. 5, Nr. 6, Nr. 7. Omgivet af Bjerge af Indpakningspapir og Sejlgarnsstumper slider Hr. Møller sig ind til den sidste og mindste Pakke: en Tændstikæske, i hvilken der viser sig at ligge et lille Stykke afganget Chokolade.

Da blev han vred – med mere end god Grund. Oprigtigt talt tror jeg, at de fleste af os skammede os som Hunde. Selv om vi ikke havde været med til Planlægningen, havde vi dog taget vor Del af Ansvaret for Udførelsen.

Og Sandheden var denne, at Hr. Møller var et baade fint og hjertegodt Menneske og vi nogle raa Bøller. Han var altid venlig, altid hjælpsom. At have været med til at drille en saadan Lærer kan godt svie i Samvittigheden mange Aar efter.

Selv stod jeg mig udmærket med ham. Jeg tror ikke, der har været et ondt Ord imellem os. Det morede mig at skrive danske Stile til ham, saa jeg gjorde mest muligt ud af Faget – ubekymret om det Slid, jeg paalagde ham ved at aflevere hele Afhandlinger. Efter Far havde jeg arvet en Del Bøger, bl. a. Worsaaes hæderkronede »Afbildninger fra det kongelige Museum for nordiske Oldsager« og A. P. Madsens pragtfulde Plancheværk »Danmarks Oldsager og Mindesmærker«, foruden de Wimmers'ske Runeværker, som jeg for længst havde tyret, Japetus Steenstrups lille Stridskrift om Køkkenmøddingerne og Ludvig Zincks »Stenalderstudier« – en ret tilfældig Samling, som jeg imidlertid kastede mig over i Vinteren 1898–99. Samtidig fik jeg fat i Sophus Müllers »Vor Oldtid« – og saa var jeg leveret! Problemer som Stenalderens Tvedeling eller »den trekantede Økse« forekom mig uendeligt mere betydningsfulde end Madvigs latinske og Kapers tyske Grammatik tilsammen. Steenstrup og Müller, Zinck og Müller var jo rygende uenige – mon ikke jeg burde søge at skille de Herrers Trætte og delagtiggøre Hr. Møller i mine Overvejelser? Første Gang vi derefter fik en dansk Fristil, leverede jeg ham et formidabelt, illustreret Opus om »Den trekantede Økse fra vor ældre Stenalder«. Jeg antager, han har sukket.

Og han slap ikke med det. Paa en af min Brors Reolhylder fandt jeg Pauls »Grundriss der germ. Philologie« og gik med Dødsforagt i Gang med denne Stofmængde, som jeg forstod lidet eller intet af. Resultater kom til at foreligge i en ny, sidestærk Fristil: »Tallet 3 i den nordiske Mytologi«, en naiv Jongleren med nordiske, urgermanske og indiske Gude-navne, iblandet græske og romerske foruden rent supponerede »ariske« Navneformer. Det kostede atter den stakkels Hr. Møller en god Portion af hans Aftenfred.

Men det blev endnu værre. Efter Far havde jeg ogsaa arvet, hvad der indtil 1898 var udkommet af Historisk Tidsskrifts 6. Række. Fra 1895–97

forelaa et Bind, der ikke kunde have været mere fængslende. Johs. Steenstrup, Kr. Erslev, A. D. Jørgensen, Hans Olrik, Henning Matsen og M. Mackeprang foruden flere andre af Historieforskningens Koryfæer optraadte her paa Rad og Række med Afhandlinger, fulde af Viden og Incitament. Ikke een Side forblev ulæst! Matzen polemiserede paa flere Punkter imod Overretssagfører Ludvig Holbergs Opfattelse, og af Erik laante jeg hans Fars Indlæg, saa jeg kunde tage dem med i mine »Studier«. Mest fangedes jeg af Matzens »Om Forordning 9. Oktbr. 1276 og Worthældnævnet i Sagen mod de for Kong Erik Glippings Mord tiltalte Personer«. Da den tredie Fristil blev givet ud paa Foraaret 1899, modtog Hr. Møller en alenlang og dybsindig Redegørelse for »Worthældnævnsdommen i Nyborg 1287«. Han maa have været udmattet, inden han kom til Ende med Rettelsen. Men venlig, som han var, sagde han kun: »Det er ved Gud i Himmelen saa rart med dine Stile. De er altid saa lærerige!«

Imidlertid følte Klassen sig overbevist om, at jeg var ved at miste Forstanden, og Stilen om Worthældnævnsdommen blev noget af en Fabel. Navnlig godtede Latinlæreren, Hr. *Jørgensen*, sig ganske aabenlyst. Han huskede endog Stilen, da jeg Aaret efter skulde op til 4. Klasses Hovedeksamen. »Kan du faa Worthældnævnsdommen anbragt i din Eksamenstil, skal du faa en italiensk Chokoladepølse«, fristede han. Jeg lovede for Pølsens Skyld at gøre mit bedste, og da Eksamenstilen kom til at hedde: »Læg Planen til en Ferierejse og fortæl, hvorfor den valgte Rute er foretrukket«, styrtede jeg lige løs paa Nyborg, for »her faldt i 1287 Worthældnævnsdommen over de Fredløse«. Censor fandt Argumentationen lidt anstrengt, men mig om det! Pølsen smagte fortræffeligt, og jeg antog, at den famøse Dom nu kunde lægges ad acta.

Det blev ikke Tilfældet. Saa sandelig, om Hr. Jørgensen ikke dukkede op igen, da jeg i 1901 skulde rykkes op fra 5. studerende til 6. – Studenterklassen. »Du«, sagde han, »kan du faa Worthældnævnsdommen med i din danske Stil, skal du faa en god Cigar!« Det overvældede mig næsten, men – »all right«, sagde jeg, »den skal komme der!« Og saa lød Opgaven denne Gang: »Ludvig XVI og Revolutionen«. Spillet var vundet: Ludvigs Henrettelse var et Kongemord, Kongemord kunde faa meget alvorlige Konsekvenser som nu f. Eks. Mordet paa Erik Glipping, der førte til Worthældnævnsdommen i Nyborg 1287! – Ogsaa Cigaren var excellent!

Men lad mig tilføje, at en af mine Kammerater nogle Aar før havde baaret sig langt fiksere ad. Han havde sat en for andre uopnaelig Rekord.

Han havde nemlig svoret, at han *altid* vilde begynde sine danske Stile med Adam og Eva. Det gik hurtigt Haase – hans Dansk lærer – paa Ner-
verne. Der maatte slaas Bom for denne utidige Spøgefuldhed, og saa fik
Klassen en Stil, der hed: »Sporten og dens Betydning«.

Da Haase aabnede Fyrens Stilebog, læste han til sin Fortvivlelse føl-
gende Introduktion: »Gud Herren sagde til Adam og Eva: I dit Ansigts
Sved skal du æde dit Brød. Sved kan frembringes paa flere Maader, bl. a.
ved Sport«.

Slaget var tabt!

XXXIII.

Sommerferien i 1899 kom med dejligt tørt og varmt Vejr. Landmændene
græd, men vi Skoledrenge triumferede. Jeg blev sammen med to af mine
Fætre fra Holmegaard inviteret til Fæster Jenny i Veumhus ved Askov,
og det gav Anledning til *min første Rejse til Sønderjylland*.

Hvad jeg gennem Aarene havde hørt saa meget om, skulde jeg nu se
med egne Øjne og leve med i en kort Stund. Vi tre Drenge – nogenlunde
jævnaaldrende – travede da en tidlig Morgenstund af Sted, gik over Græn-
sen og fortsatte med Smaabanetog, til vi havnede hos *Christen Hanssen*
paa Nørremølle. Det var en enestaaende Oplevelse. Her sad vi – syntes vi
– midt i Kamplinien. Hvad disse Mennesker maatte staa i til daglig, rul-
ledes op for os paa selve Scenen. I og for sig skete der intet som helst,
mens vi var der; men Stemningen, Forventningen fyldte Atmosfæren. Vi
gik ned til Allsund, fik fat i en Baad og roede over til Als. Her havde Far
altsaa staaet Vagt med sine Folk Natten til den 29. Juni 1864, da Preus-
serne gik over Sundet, dækkede af Skyggen fra den Skov, vi netop var kom-
met igennem. En anden Dag kørte Christen Hanssen os til Sønderborg,
Dybbøl og Bøffelkobbøl. Af mit Brev til Mor ser jeg, hvor stærkt et
Indtryk Turen gjorde paa mig:

»Hvor var det dog underligt at færdes her, hvor Far stred for sit Land. Vi
kørte forbi Stedet, hvor han den 18. April vandt sit Ridderkors, og jeg syntes, jeg
kunde se ham inde paa Marken, ung, rask og uforfærdet, i Spidsen for sine Soldater.
Vi var ude, hvor han maatte sætte Ild paa Skrædderens Hus, saadan som han
har fortalt mig om det. Det skulde jeg aldrig opnaa at høre ham fortælle paa selve
Stedet. Vi var ogsaa inde paa Dybbøl Kirkegaard. Vi havde bundet en Krans til
Bülows Grav, og den lagde vi paa den. En Husmand havde bundet en anden af
røde og hvide Roser og inden i den anbragt et Billede fra »Illustreret Tidende« af

Büløw til Hest. Saa var vi hos de gamle Folk i Bøffelkobbøl og saa Graven. De viste os deres Gaver, deres Guldbrøllupstelegrammer og Breve, deres Albums og Gæstebog. Og hvor man kom frem, var det den samme Hilsen, man tog med hjem: Hils dem derhjemme i Danmark! Den gamle Dybbølkone er nu svag, men alligevel rask og rørig, og hun er rede til at flytte ud af Møllen for tredje Gang, hvis det skulde komme til Krig. Om Aftenen sang vi Fædrelandssange. Kun een har ikke været venlig imod mig. Det var den tyske Postmester i Sønderbørg. Jeg havde et Par Penninge og tænkte: dem kan du købe Frimærker for, og inde paa Postkontoret sagde jeg ved Lugen: »Maa jeg faa 5 Penn ...« »Ach, Sie müssen Deutsch sprechen,« vrissede han. »Nej, jeg vil ikke,« svarede jeg. »Können Sie nicht Deutsch sprechen?« spurgte han. »Nej,« svarede jeg bare. Han greb sig til Hovedet. »Ach, Du lieber Gott!« Og saa fik jeg Frimærkerne paa Dansk.

Fra FASTER Jenny paa Veumhus gik Ferierejsen videre til *Onkel Siegmundfelt i Søften Præstegaard*. Her fulgte Fætrene fra Holmegaard ikke med, men til Gengæld traf jeg deres to Søstre, *Kirsten* og *Inger* – og det var meget bedre! Dem huskede jeg ikke, at jeg havde set før, og Indtrykket af dem blæste næsten alle andre Tanker bort. Den yngste, Inger, var »et Uglspil, men noget lille og sart«. Nej, maatte jeg bede om Kirsten, der var to Maaneder yngre end jeg selv! »En storartet Pige, frisk og livlig og naturlig, noget ganske andet end de blaserte Københavnerinder (som jeg vitterligt intet kendte til). Hun gaar ogsaa kun med halvlæng Kjøle, og Haaret er flettet i en lang Pisk ned ad Nakken«. Ja, Kirsten! Min Kusine Johanne Siegmundfelt var en ivrig og dygtig Amatørfotograf, og jeg sloges for Livet for at faa *alle* Billeder, hvorpaa Kirsten optraadte – om det saa kun var som en lys Prik inde i et mørkt Lysthus. De var næsten lige saa værdifulde som Johannes Fotografi af Niels Ebbesøns Eg, for selvfølgelig var vi ovre paa *Norringris gamle Voldsted* – det manglede bare andet! Desuden kom Kirsten med paa Billedet af Egen! For mit Vedkommende var alt afgjort. Men jeg sagde ikke noget! Og nogle Dage senere fulgtes vi tre ad fra Søften til Skærsø for at slutte Ferien dør.

Her myldrede det med baade Fætre og Kusiner og disses Veninder. Over dem alle lyste Kirsten! En Dag travede hele Bundtet fra Skærsø til hendes Fødegård Havmøllen ved Arnakke. Vi gik i Vandet, stopfyldte os med Klemmer og Stikkelsbær og legede paa den Plet, hun elskede højest i hele Verden: det stejle, stolte Arnakke. »Hun sprang rundt som en Kat (det var ment som en Kompliment!) og kendte bogstavelig hvert Træ og hver Busk, vi kom forbi, skønt det er hele 9 Aar siden, hun rejste fra Arnakke«.

Da jeg efter Ferien kom hjem, tegnede jeg et pragtfuldt Billede af

Arnakke efter Skitser, jeg havde gjort paa Stedet. Det sendte jeg hende. Men det var ikke nok. For endnu tydeligere at dokumentere, hvor fuldkommen besejret jeg var, gik jeg en varm Eftermiddag ud paa den Mark, hvor den store, olme Tyr fra Brede Ladegaard stod tøjret. Jeg havde aldrig før turdet nærme mig Bæstet, som jeg var advaret kraftigt imod. Nu gik jeg lige hen til den og kløede den paa Panden. For Kirsten var jo Landmandsdatter og sikkert ikke bange for en Tyr. Og Tyren saa paa mig med søvnige Øjne i Eftermiddagens døsige Solskin. Den rørte sig ikke ud af Flækken. Ogsaa *den* var besejret. Men i Øjeblikket næppe af heroisk Kærlighed.

Man skulde være Digter, hvis man vilde genkalde det, der vaagner i en Dreng, naar han har passeret de 12–13 Aar og nærmer sig de 16. Paa sin Vis er det først da, at Livet begynder – i hvert Fald en meget vigtig Del af Livet. Det er en Morgenstund, man oplever, et Gry, hvori Nattens Slør endnu ligger i Sindet, skønt man aner den kommende Dags Sollys og Varme. Det er de ubevidste Længsler, de ubestemte Forestillingers, de forvirrende Drømmes Tidsrum, de gækkende Sindsstemningers Æra. Overmodet jager Mismodet paa Flugt, men kun for at møde det igen ved næste Korsvej, bukke under for det og fortsætte Kampen til ny Sejr og nyt Nederlag. Lykkelig den, som kommer sund, frisk og ren gennem disse Aaringer!

Piger havde sandt at sige ikke interesseret mig stort – som *Piger* be-
tragtet. Duede de til Legekammerater, var det en Sag for sig. Ellers ikke. Men trods alt krævede Naturen sin Ret, og der kom et overraskende Stænk af Nysgerrighed og uklar Forundring ind i Tilværelsen. Da jeg blev Kostelev i Birkerød, var jeg totalt uvidende om det, som sikkert de fleste Drengene paa 13 Aar vidste særdeles god Besked med. Jeg kan huske, at der i Klassen hang en Række Litografier af Skikkelserne i Thorvaldsens Johannes den Døber-Relieffet, blandt dem ogsaa de ganske unge Drengene. Jeg sad i en Time og stirrede paa dem. Var det Drengene eller Piger? Saa spædlemede kunde da vist kun Piger være. Men ellers var der altsaa ingen Forskel paa Drengene og Piger?

Der gik ikke lang Tid, inden jeg var bedre underrettet. En Dag pralede en af mine Klassekammerater med, at han og et Par andre Fyre havde »købt en Pige« inde i København. Jeg var maalløs af Forbavselse. Hvad vilde dog det sige? Hvorfor »købte« de saadan en? Det havde oven i Købet været dyrt, forsikrede de.

Heldigvis henfaldt jeg ikke til langvarige Spekulationer over Sagen. Der var saa uhyre meget andet, man var optaget af. Og lumre Anekdoter spillede forbavsende nok kun en minimal Rolle – i hvert Fald naar jeg var til Stede. De har maaske regnet med, at jeg var *for* dum paa det Punkt. Der var saa at sige heller ingen Piger at flirte med i Skolen. Rent undtagelsesvis havde Plesner givet enkelte Adgang til den, blandt dem den stilfærdige Harriet med de skønne, mørke Øjne. Men hun var jo kun Mogens' Søster, saa det gav ingen virkelig Uro i Blodet, selv om man i al Stilhed *maatte* sværme for noget saa nydeligt! En anden af Pigerne var Majsa, Søster til tre Skolekammerater, der lød de besynderlige Navne Mole, Lax og Vix, saa hun var altsaa garderet i tredje Potens. Desuden gik hun en skønne Dag hen og solgte sine dejlige Fletninger for ti Kroner – en Transaktion, som ikke var egnet til at vække nogen Lidenskab.

Da jeg var 14–15 Aar gammel og en Dag var taget til Byen for at arbejde inde paa Nationalmuseet, havde jeg først nogle Ærinder at udrrette nær ved Kongens Nytorv, og herfra skød jeg Genvej gennem Holmensgade for at komme hurtigt over paa Slotsholmen. I Gadens trange Smug saa jeg bag Ruderne underligt blege Kvindemennesker, som sad og gjorde Tegn til mig. Et Sted stod Døren aaben ud til Gaden, og en lasket Pige i en snavset, hvid Natkjole var ved at feje Entréen. Hun raabte noget til mig, og jeg standsede med bankende Hjerter, nysgerrig efter at høre, hvad hun vilde. Men jeg maa have givet mit Afslag et meget kraftigt Eftertryk, for hun blev rasende, løftede Fejekosten og truede mig med den, samtidig med at hun brugte en Mund, saa Guderne *maatte* forbarme sig. Jeg forsvandt som en Jet-Jager, og jeg husker, at Knæene rystede under mig, endnu længe efter at jeg oppe paa Museet var i fuld Gang med mine Notater. Noget saa ækelt, uappetitligt og nedværdigende havde jeg ikke troet eksisterede.

Hjemme var der en ung Pige, *Gerda*, i Huset. Hun var et Par Aar eller tre ældre end jeg, og se: med hende kunde man være baade Kammerat og god Ven! Men at nærme sig hende bare saa meget som med et Kys – aldrig! Jeg syntes, at jeg var vanvittig dristig, naar jeg en sjælden Gang tog hende om Livet. Man følte kun en gryende Tilfredshed, en gryende Varme, fordi hun var lige saa uskyldig og lige saa langt borte fra, hvad man i vore Dage kalder Sex, som jeg selv. Og dette gav mig ingen Grund til Selvgodhed eller Selvretfærdighed. Det var en simpel Følge af den rene Luft, der herskede i mit Hjem. Aldrig en Tvetydighed, aldrig en tvivlsom Historie. Den Slags var paa ingen Maade forbudt, for

der er ingen Grund til at forbyde, hvad der overhovedet slet ikke kan tænkes at finde Sted.

Det var først Sommeren 1899, som mere bevidst udløste, hvad de 16 Aar gjorde fuldt naturligt. Men hele den Strøm af vage Følelser, af triumferende Kraftoverskud og af sugende Weltschmerz, som karakteriserer en halvvoxen Drengs Fornemmelser, naar »den Udkaarne« har vist sig, holdt jeg for mig selv. Hun anede intet. Og hun gengældte derfor heller ikke noget.

Lad mig føre denne Linie en lille Smule videre.

I 1900, da jeg havde taget 4. Klasses Hovedeksamen, fulgte jeg Mor op til Medevi Brunn, hvor hun skulde gennemgaa en Kur. Da var den foregaaende Sommers erotiske Springflod for længst passé – man kan jo ikke ustandseligt gaa rundt og være forelsket i en Pige, som man ikke betror det. Men i Medevi traf vi sammen med Borgmester *Godskesens* Frue, og hun blev vor nærmeste Omgangsfælle. Hendes livlige, morsomme, kvindelige Charme, hendes hele ligefremme, kammeratlige Maade at tage Tingene paa – og hendes nydelige lille Person ikke at forglemme – *maatte* vække et lige saa latterligt som ufarligt Sværmeri hos den unge stud. art. Hun var virkelig heller ikke mere end 19 Aar ældre end jeg! Og helt latterlig er en saadan Situation nu alligevel ikke. Den er blottet for egentlig Erotik, men den kan lære den unge Mandespire at stille Krav til sig selv om en Ridderlighed, som ikke er at foragte. Rollen som »opvartende Kavalier« kan udvikle Sans for Egenskaber, som man godt kan bygge noget paa. Jeg fik dem sikkert udviklet i alt for ringe Grad, men det var ikke hendes Skyld. Uden at vide det var hun i høj Grad med til at »opdrage« mig i denne Periode, som jo af de fleste med Rette regnes for saa kritisk.

Maalt med vore Dages Alen var jeg højst ubehjælpelig, uerfaren og sky. Det gav sig netop i Medevi et pudsigt Udslag. En Aften blev der arrangeret Bal i Solennitetssalen, og skønt jeg ikke var – og aldrig er blevet – nogen Danser, *maatte* jeg naturligvis med. En svensk Læge, Dr. *Forsberg*, havde en Frue, som uden Overdrivelse kunde kaldes billedskøn. Dertil var hun ubetinget Medevis eleganteste Fremtoning. Med Hjertet i Halsen vovede jeg at inklinere for hende. Og vi dansede ud. Da jeg i nogen Tid havde gjort mig den yderste Flid for ikke at være alt for klodset og havde følt Saligheden ved at »føre« noget saa »underbart«, siger hun pludselig: »Ni skal *titta* på mig, når jag danser fram«! Himmel, jeg skulde *se* paa hende! Jeg skulde vel endog konversere hende! Jeg havde været tavs

som Graven og alt for blufærdig til at løfte Øjnene paa hende. Med eet Slag forstod jeg, hvor uendelig langt jeg havde igen, selv om jeg faktisk var rykket op i 5. studerende, og jeg inklinerede aldrig mere for hende. – Men hun *havde* altsaa villet, at jeg skulde »titta« paa hende! Det er saadanne Mirakler, der ligesom giver et Glimt af Paradiset!

Nu er der skrevet nok om dette, og naar det overhovedet har faaet saa forholdsvis bred en Plads, skyldes det, at det *er* det største Problem i en ung Mands Udvikling. Det *er* saadan, at en ny Tilværelsesform dæmrer for ham, naar disse Aar er inde. Adskillige strander netop da. Andre løber maaske først senere paa Grund. Men har de i »de kritiske Aar« haft Lykke til at holde Skuden klar af baade Scylla og Charybdis, skal de ikke fortryde det. Det har givet dem Fortrøstning til en Styrke, som selv fremtidige, store Nederlag ikke kan berøve dem. Og de vil aldrig komme til at staa helt vaabenløse, hvor besynderligt Livet end kan forme sig. En Gang vil de ogsaa forstaa, at Styrken ikke er noget selvskabt. Den er en kostelig Gave som alt andet godt, der kommer ovenfra.

XXXIV.

Maaske burde jeg egentlig her slutte Fortællingen om mit Livs Begyndelse. Nu *var* det jo begyndt. Alle de Elementer, som det skulde formes af, næres af, styrkes ved eller kæmpe mod var aflejrede i Sindet. Danskhed Nord og Syd for Grænsen, Fortidens mægtige Tale, Arbejdsiverens Egoisme og den spirende Eros havde lagt sig til rette som en Grobund for Fremtiden. Der kunde komme baade godt og ondt ud af alt dette. Man havde faaet Adgang til et rigt forsynet Rustkammer. Vilde man lære at bruge Vaabnene?

Det er nok alligevel bedst at fastholde Planen og føre Skildringen op til den Eksamen artium, der *ogsaa* skulde symbolisere en Slags Livsbegyndelse – nemlig en Indgang til det *akademiske* Liv blandt andre »danske Studenter med Kokarderne paa«. Man maa kun ikke tro, at den akademiske Impuls rangerede paa Linie med alle de forudgaaende Impulser. Det var *dem*, der gav Livet Mening og Indhold. Pallas Athene anviste bare en af de Veje, ad hvilke de kunde udfolde sig. Hun aabnede saa at sige et

Kursus i *Vaabenbrug*. Vaabnene selv havde jeg modtaget i mit Hjem og i min Slægts Rustkammer.

Lad os altsaa tage de tre sidste Aar af Skoletiden med.

Den helt store Begivenhed i det Herrens Aar 1900 var, at jeg blev Medlem af *Videnskabernes Selskab*! Det er rimeligt, hvis man forlanger en Dokumentation af en saa overraskende Paastand, og da jeg den Dag i Dag ligger inde med Selskabets hele Arkiv, skal jeg i store Træk sandfærdigt redegøre for Sagens Sammenhæng.

Olaf Børup og jeg tog daglig med Toget til Skolen i Birkerød, og selv om Vejen – i hvert Fald for mit Vedkommende – som oftest blev tilbagelagt under hektisk Lektielæsning, kunde Togtiden dog ogsaa anvendes til Studier af Bøger, jeg havde faaet eller selv anskaffet mig for mine Lomme-penge, f. Eks. *Jobs. Steenstrups* »Vore Folkeviser fra Middelalderen«, *A. D. Jørgensens* »Bidrag til Nordens Historie i Middelalderen« og hans »Historiske Afhandlinger«. Ikke mindst optaget var jeg af en »Heraldische Katechismus« med mange lokkende Vaabentegninger. Alt sligt interesserede ikke *Olaf Børup* en Fjer. Han var Zoolog med Liv og Sjæl og foretrak af den Grund ubetinget Regnorme og Fladlus. Men netop Forskellen mellem vore Interesser maatte kunne gøres frugtbar, og Resultatet blev, at vi straks efter Nytaar 1900 med stor Højtidelighed startede »Videnskabernes Selskab«. Dets Love blev underskrevet den 15. Januar og Dokumentet forsynedes med rødt Laksegl: Videnskabernes Selskabs eget Segl, skaaret af mig i Træ og visende Klogskabens Ugle, siddende paa en nøgen Gren. Maaske var den nøgne Gren det mest symbolske.

Som ordentligt Medlem kunde alle optages, der var villige til at holde »et Foredrag om Maaneden i Selskabets Lokaler over et eller andet videnskabeligt Emne« – og som betalte 10 Øre maanedlig til Selskabets Kasse! Æresmedlemmer kunde indvælges, uden at de derved paaførtes intellektuelle eller finansielle Forpligtelser (de første Æresmedlemmer blev vore respektive Mødre). Man risikerede Eksklusion, hvis man »enten gør sig skyldig i grov Uorden ved Møderne eller ikke nærer tilstrækkelig Respekt for Selskabets Bestyrelse«. Sekretæren, der tillige var Kasserer, skulde ved hvert Kvartalsskifte »aflægge Beretning om Kassens Indhold«, hvorpaa hans Regnskab revideredes af Formanden – en særdeles betryggende Fremgangsmaade! –, og paa Aarets sidste Møde skulde det afgøres, hvad de forhaabentlig meget betydelige »Midler« kunde anvendes til. Allerede den 7. April maatte man dog se en Revision af Lovene i Øjnene som en tvin-

gende Nødvendighed. Vi havde bl. a. helt glemt en Fornaalsparagraf, og denne kom nu til at lyde: »Selskabets Formaal er dels at udbrede Kendskab til Videnskaberne og dels at vække Lysten til at beskæftige sig med disse«. I en ny Paragraf 2 besluttedes det, at Selskabet skulde virke baade ved »offentlige Foredragsmøder« og ved Udgivelsen – pr. Hektograf – af et videnskabeligt Tidsskrift. Desuden indskrænkedes Formandens Funktionstid til et Kvartal ad Gangen, og hvis han ikke inden for denne Periode skaffede en fremmed Taler, »maa han betale en Bøde paa 25 Øre«. Endvidere besluttedes det, at Selskabet kunde »lade unge Videnskabsmænd af dets Medlemmer disputere for Doktorgraden«, selve Akten faldende i to Afdelinger, en mundtlig, bestaaende af tre Foredrag, og en skriftlig, omfattende en udarbejdet Afhandling. »Til de tre mundtlige Prøver vil der blive opgivet Emner, ved det første 1 Dag i Forvejen, ved det andet 1/2 Dag og ved det tredje 1 Time. Den skriftlige Opgave skal paabegyndes ved Jul og indleveres efter Eksamen, samt forsvarer samme Dags Aften, som den er indleveret om Morgen«. »Zoologen, cand. Olaf Børup, og Historikeren, magister V. B. B. la Cour indstillede sig straks«.

Der var altsaa Gang i Foretagendet! Møderækken aabnedes af Børup med et Foredrag om »Cellen, Vævet og Protozoen«, og efter faa Minutters Pause fulgte jeg med »Den store Helt Daniel Rantzau« – fremført (noterede jeg) »noget tørt og ensformigt«. Kun »med Heltens Død gik det noget bedre, og hans Ligfærd, Begravelse og Eftermæle kom helt ordentligt«.

Hvad var det ikke for Lys, som ved Møde efter Møde kastedes over Zoologiens og Historiens – ganske vist ogsaa af andre opdyrkede – Felter! »Heraldiken« og »Menneskets Snyltere«, »Blodet og dets Kredsløb« og »Erik Klipping og hans Kongegerning«, »Køkkenmøddingerne« og »Slangerne«, »Napoleon som Kejser« (holdt af Medlemmet, nuværende Folke­tingsmand, Docent *Otto Himmelstrup*, der gik i Klassen under mig) og »Regnormen«, »De vilde Oksearter« og »Niels Ebbesen«, »Folkeviserne« og »Girolamo Savonarola« (atter *Himmelstrup*), »Det elektriske Lys« (nuværende Overingeniør *Erik Holten*) og »Kæmpeviserne«. Dermed holdt Selskabets Mødevirksomhed op. Den afgik ved en stille Død den 17. November. Doktordisputatserne blev der intet af – heller ikke af Besvarelsen af to »Prisopgaver«, der var blevet stillet den 17. Marts og allerede den 7. April var blevet kasserede til Fordel for to andre. Men 1. Rækkes 1. Bind af det videnskabelige Tidsskrift »Annales« kom til at foreligge inden Jul, rigtignok ikke hektograferet – fordi »Hr. Larsen, med

hvem Selskabet har ligget i Underhandlinger, forlangte for meget i Leje af Hektografen« –, men haandskrevet, rigt illustreret og indbundet af »Selskabets Bogbinder, Frk. I. Ditlevsen«, som edeligt havde maattet love, »at hun ikke vil læse et Ord i Tidsskriftet og ligeledes forpligte sig til ikke at lade nogen af sine Medarbejdere læse deri« – en ubegribelig Bestemmelse, da »Annales« virkelig var den uskyldigste Videnskabelighed eller den videnskabeligste Uskyldighed. Gaar man Bindet igennem, finder man Børups Forskning repræsenteret ved Afhandlinger om »Nervesystemet hos Hvirveldyr«, »Dag- og Natdyr« og »Synsorganerne«, medens jeg kører op med »Enevældens Indførelse i Danmark«, »Usymetriske Skjoldformer«, »Nogle middelalderlige Købstadsvaabener«, »Den trekantede Økse« og Bindets indledende Afhandling: »Studier over det danske Rigsvaab«, hvori der gjordes nøje Rede for Løvernes Hoveder, Kroppe og Haler lige fra Valdemarstiden til Christian III's Majestætssegl. Navnlig var Haleproblemet udtømmende og elegant behandlet!

Antagelig vil man i vore sløje Tider have særlig Forstaaelse for nogle Ord om Selskabets Økonomi. Første Kvartal endte med en Kassebeholdning paa 24 Øre, som i Løbet af andet Kvartal steg til 83 Øre. Men hvilke Udgifter medførte ikke Selskabets Virksomhed! Der var købt Papir for 56 Øre, og i »Understøttelse« var der til Børup og Himmelstrup og mig udbetalt i alt 4 Kr. – deraf desværre Halvdelen til mig, som maa have været særligt trængende. Saadanne Aareladninger af Kassen kunde kun iværksættes, fordi interesserede Æresmedlemmer nu og da indbetalte »frivillige Bidrag«. Med andet Kvartals Udgang indtraf imidlertid det overraskende, at alle Udgifter forsvandt som Dug for Solen. Baade tredje og fjerde Kvartal brillerede i den Henseende paa Udgiftssiden ved store, runde Nuller. Og Følgen var, at da Himmelstrup som Kasserer afleverede sit Regnskab ved Juletid, kunde han prale med en Kassebeholdning paa Kr. 4,57!

Men dette rejste et nyt og stort Problem: *Hvordan* skulde denne vældige Sum anvendes eller fordeles? En Række i Tidens Løb vedtagne Resolutioner viste ikke nogen klar Vej. Den 25. Januar var det vedtaget for et eventuelt Overskud at »oprette et Bibliotek, indeholdende videnskabelige Skrifter«, som dog ikke maatte koste over 2 Kr. pr. Stk. Dette Direktiv forlodes den 25. Februar, da det ikke eksisterende Bibliotek »ophævedes«, og man i Stedet vedtog, at »Medlemmerne efter Tur faar en Krone til at købe sig en eller flere Bøger for«. Men den 20. Maj hedder det: »Uddelingen af Understøttelser finder ikke som hidtil Sted, men alle de indkomne

Penge samles og anvendes efter nærmere Overvejelse«. Det er *det*, der nager mig den Dag i Dag: at jeg ikke tror, der fandt nogen som helst »nærmere Overvejelse« Sted vedrørende de Kr. 4,57, som ved Selskabets Død eksisterede i Kassen! Hvor blev de af? Kan jeg have glemt, at jeg selv fik min Part af dem? Eller har denne famøse Udbetaling af dobbelt Understøttelse i Forhold til de to andre berøvet mig enhver af Øjeblikkets Chancer?

Det var naturligt, at Zoologen O. Børup maatte afbryde sine Forskninger ved Nytaarstid. Naar Sommeren kom, skulde han jo op til Studenter-eksamen. Himmelstrup – der i Selskabets Papirer figurerer som »Historiker« – gik i 4. studerende Klasse og var ikke i Stand til, kun støttet af mig, at føre Selskabet videre. I 1901 maatte jeg derfor kaste mig over andre Opgavers Løsning, og da var det en Selvfølge, at jeg fulgte gamle, prøvede Spor.

Jeg havde længe abonneret paa »*Illustreret Børneblad for Nordslesvig*«, og det forekom mig rimeligt at aabne en litterær Virksomhed heri. Bladet redigeredes den Gang af Forfatteren *Jens Skytte*, og i April Maaned overraskedes han ved at modtage en meget romantisk Beskrivelse af Gurre. Den blev tilsendt ham som den første i en planlagt Artikelrække, der skulde hedde »*Faldne Mure*«, og han fik samtidig en lang Liste over alle de Voldsteder og Ruiner, jeg havde tænkt mig at velsigne ham og Bladet med. Forskræmt bad han om Naade, og efter nogen Korrespondance enedes vi om at nøjes med Gurre, Hjortholm, Vordingborg, Riberhus, Hjelm og Hald. Een Ting satte ham i Forlegenhed: »Tillad mig at spørge: er De Student, Kandidat, Lærer?« Jeg maatte svare, at jeg slet og ret var stud. art. Men det formindskede ikke hans venlige Interesse, som kun begrænsedes, naar jeg ogsaa vilde illustrere mine Artikler. Børnebladet havde ikke Raad til at lade dyre Klichéer fremstille – en enkelt af dem vilde endog komme op i hele 15 Kr. meddelte han! Men bortset fra dette Skaar i Planen kom fra 15. Juli 1901 til 1. September 1902 hele den aftalte Række, Vordingborg undtaget. Det var det allerførste, jeg fik paa Tryk. Og det skal *aldrig* genoptrykkes!

I Rækken var det særlig *Hjortholm*, jeg havde forelsket mig i. Fra Nationalmuseets Arkiv kendte jeg Burmann Beckers Plantegning fra 1840, men den virkede snarest som et Fixerbillede: *Hvor* er Hjortholm? En helt ny Opmaaling burde finde Sted. Og ud paa Forsommeren drog jeg en tidlig

Søndag Morgen sammen med en Hjælper ned til Ruinen for at sætte Tanken i Værk. Maaling og Nivellement tog hele Dagen, og Resultatet kom til at foreligge i 6 Snit og en Plan, der lignede et Bjerglandskab. De afgik omkring 1. Juni pr. Post til Nationalmuseet. Mon de derinde kunde goutere Anstrengelserne?

Aa jo, til Dels! Daværende Student og Volontør ved Museet, *Chr. Axel Jensen*, skrev til mig: »Skønt jeg ikke har nogen Forstand derpaa, tror jeg dog at kunne sige, at lidt Tekst til Deres Hjortholmsgrundplan vil forøge dens Nytte og Brugbarhed«. Selvfølgelig! Hvor skulde noget Menneske kunne hitte ud af dette Krimskrams uden Vejledning! Altsaa fabrikerede jeg en omstændelig og højst videnskabelig Beretning, som afgik med næste Post. Og *saa* fulgte Triumfen: en *officiel* Skrivelse, ført i Pennen med *Mackeprangs* faste Haand og signeret af den Institution, der ejede *saa* stor en Del af mit Hjerte:

»Nationalmuseets 2. Afdeling bringer Dem herved sin forbindtligste Tak for den Interesse for Museets Virksomhed og store Kærlighed til vore Fortidsminder, De har lagt for Dagen ved at skænke Museet en af Dem udført Opmaaling og Beskrivelse af Voldstedet »Hjortholm«.

P. D. V.

(sign.) *P. Hanberg*«.

Jeg var lyksalig! Denne – rent formelle – Skrivelse kom samtidig med min Oprykning i Studenterklassen. Jeg havde kun eet Aar tilbage af min Skoletid – naar det var gaaet, kunde jeg med friskt Mod, rødhvid Hue og Kokarde for fuld speed kaste mig ind i Museets Arbejde!

Sommerferien, som fulgte efter, blev udnyttet til sidste Dag. Jeg var med en af mine Kammerater, *Carl Vilhelm Haar*, paa Cykletur til »*Badstrup Stenbus*«, en af vore allerældste Ruiner, og herfra gik det videre til »*Borre Slot*« ved den udtørrede Langsø, hvor jeg tegnede baade Plan og Profiler, »*da*«, skrev jeg til Mor (som atter brugte Kur i Medevi), »Arkivets Tegninger enten maa være unøjagtige eller forældede. Det morede mig særligt, fordi jeg opdagede Spor af Munkesten, hvad man aldrig har bemærket før, og som er en meget vigtig Sag. Saa vidt jeg ved, har man tidligere antaget, at Slottet har været bygget af Træ, men det passer absolut ikke«. Nogle Dage senere var jeg ved *Hjortholm* for at fotografere med et laant Apparat, og jeg kunde meddele Mor, at jeg netop havde modtaget

4 Kr. og 5 Øre for min Artikel i Børnebladet om Gurre. »Er det ikke godt?« Saa slog jeg mig sammen med min Kollega i Videnskabernes Selskab, »Fysikeren« *Erik Holten* om en Cykeltur til *Gurre*. »Vi fotograferede, og jeg tegnede et Billede, men jeg er ikke blevet færdig med det endnu. Endelig fik jeg ogsaa opmaalt og beskrevet Sydmuren, men det var jo kun lidt – een af de mange Mure –, og jeg var dog et Par Timer derom. Naar Lejlighed gives, maa jeg derop igen«. Jo, Arkæologen var i Sandhed i Sving!

Det var imidlertid kun Feriens Begyndelse. Den 5. August cyklede jeg fra Brede Ladegaard til *Vedbygaard*, hvor Fars Fætter, Onkel *Holger la Cour*, var Forpagter og havde inviteret mig til en Uges Ophold. Undervejs kom jeg forbi »det gamle Lejre«, som jeg desværre ikke havde Tid til at standse ved; men *Vedbygaard* selv med dens ærværdige Herskab, Prof. *Peder Madsen* og Frue, »Pigenavn Storck«, var en Oplevelse. En saadan gammel, rød, kamtakket, dansk Herregaard, omgivet af blanke Voldgrave og en stor Park var noget dybt betagende for mig, og Blyanten kom paa ny i Gang. Men endnu mærkeligere formede Besøget sig i Feriens sidste Uge hos »den gamle Herre« paa *Filipsdal*, Proprietær *Fraas*, Far til *Hans Jørgen*, en af mine Skolekammerater. Her fandt jeg ikke alene et gammelt Maleri af *Gurre*, som Ruinen maatte have set ud i salig Forstraad Bjørnsens Dage – og jeg aftegnede det med største Omhu og sendte Tegningen ind til Nationalmuseet –, men jeg kom paa *veritabel Udgravning!* En god Fjerdingvej fra Gaarden laa en Jættestue, man tidligere havde rodet i. Ejeren tilbød mig elskværdigt, at jeg kunde »rode videre«, og selv om *Hans Jørgen* bestemt nægtede at trave den lange Vej frem og tilbage i Sommerheden, lykkedes det mig »vid lindrig våld« at faa *Carl Vilhelm* (Haar), som ogsaa ferierede paa Gaarden, til at gøre mig Følgeskab, saa jeg fik den nødvendige Hjælp. Dag efter Dag travede vi i brændende Sol over til Jættestuen, smed Trøjerne og krøb paa alle fire gennem den lange, trange Gang ind i det store, kølige Gravkammer, hvor vi tændte et Par Stearinlys og i Halvmørke »rodede« gamle Ben og Potteskaar frem i Solen. Det var unægtelig en meget primitiv Udgravningsteknik, vi anvendte; men det forekom os, at den gav rigelig Bonus, naar vi ud paa Eftermiddagen kunde begive os paa Hjemvejen, ovenud snavsede, men medførende en Flintflække eller et Skaar af en gammel Urne.

Dette Gravrøveri satte Punktum for mine Skoleferier. Da det sidste Bytte var hjemført, var Ferien endt. Nu gjaldt det om at vinde det sidste Aars Spurt, inden Studentereksamen stod for Døren.

XXXV.

Det kan ikke skjules, at jeg begik en kriminel Dumhed, da jeg i 1897 ved Oprykningen i 3. studerende – saa tidligt maatte man beslutte sig – valgte at gaa den matematisk-naturvidenskabelige Retning. Det var jo vanvittigt af mig, der vilde være Historiker! Og Aarsagen var oven i Købet slet og ret Dovenskab: jeg havde forholdsvis let ved at lære matematiske Formler og anvende dem i Praksis paa Løsningen af Opgaver, men bildte mig ind, at grammatiske Regler var aldeles ufordøjelige, og at jeg derfor var ude af Stand til at lære Sprog. Der fandtes den Gang ikke nogen nysproglig Retning. Man maatte enten bliver »Græker« eller »Matematiker«, og da Latin skræmte mig over alle Bjerge, kunde jeg ikke tænke mig i Skoletidens to sidste Aar yderligere at blive underkastet det græske Sprogs Tyranni. Det vilde vel være endnu værre end den grufulde Madvigs Legioner af Ramser, Deklinationer og Undtagelser.

Mit Farvel i 1900 til Skolens Latin artede sig sælsomt. Ved det grønne Bord kom jeg først op i et Stykke af Cæsar, saa i et Stykke Ovid, og Oversættelserne gik skikkeligt – man kunde jo da endelig lære en Tekst udenad. Da Eksaminator imidlertid paa en nidkær og indtrængende Maade vilde overtale mig til at analysere et og andet, blev jeg stum som en Fisk. Der *maa* være en Kant – en Kendsgerning, som paa ingen Maade afholdt ham fra et nyt Bombardement med grammatikalske Spørgsmaal. Fuldkommen opgivet sagde jeg omsider bestemt og afgørende: »Gid hedder *utinam!*« Censor antydede smilende, at han havde truffet den Gløse før, men at han ikke rigtig begreb, hvorfor jeg mindede ham om den, da den hverken forekom i min Tekst eller i Eksaminators Spørgsmaal. Det kunde jeg af gode Grunde ikke bestride, men jeg fastholdt bare, at »gid hedder *utinam*«. Han gentog, at han følte sig fuldkommen sikker paa, jeg havde Ret, hvorefter han nikkede til Eksaminator, at Overhøringen kunde betragtes som afsluttet. Jeg gled ud af Døren. Karakteren blev kun g. Men da jeg kom hjem, blev baade de latinske Stileøvelser og Madvig – saa lang han var – slængt paa Baalet. »Utinam« – at jeg aldrig mere i Livet skulde møde denne Herre! Et overraskende Ønske i en vordende Historikers Mund!

Og nu kilede jeg altsaa i de to sidste Skoleaar paa med Aritmetik og Geometri, Trigonometri og Stereometri, Analytik, Fysik og Astronomi. Det surrede med Formler, og græske Bogstaver optraadte i fjollede Ligninger,

som jeg ikke kunde have nogen som helst Nytte af at løse, men som heller ikke voldte de samme Kvaler som den aflivede Madvigs Undtagelser.

Fysiklæreren var en ung Mand, cand. mag. *Schulz*, der baade var dygtig og energisk, men ikke formaaede at holde Styr paa os lange Lømler, der allerede begyndte at føle os som en Slags Vikarer for Herrerne i Aandernes Verden. Vi kunde være fabelagtigt flabede. Saa blev han sur, hvad rimeligt var, og svarede gnavent igen. »Hvorfor giver De saadan nogle knotne Svar?« spurgte jeg impertinent, blev sat uden for Døren – og gik op paa Godtfred Neergaards Værelse, hvor der var saa mange dejlige Bøger.

Matematiklæreren i 6. studerende – »Inspektor« – var noget helt for sig selv. Jeg vil ikke indlade mig paa nogen dybtgaaende Skildring af ham, for i saa Fald vilde ingen tro, jeg talte Sandhed. Men enkelte Træk *maa* vel med, naar han i det hele kommer paa Tapetet. Lad mig da først sige, at han var *fremragende* til at lære fra sig – naar han gad! Det gjorde han imidlertid sjældent og aldrig en hel Time ad Gangen. I 6. studerende formede Situationen sig ofte saaledes:

Vi kommer ind i Klassen og tager Plads, dels i Sofaen bag det firkan-tede Bord, dels paa Stole omkring det runde Bord midt i Klasseværelset. Man er da heldigvis i Afgangsklassen vokset fra Pulte, Kateder og andre Symboler paa skolemæssig Undertrykkelse! Snakken gaar livligt. Inspektor udebliver. Endelig kommer han ind. Han gaar hen til det runde Bord og lægger 50 Øre foran en af os. »Stik ned til Tante Høj og køb mig en italiensk Chokoladepølse«, siger han. Den udkaarne forsvinder. Der ventes paa Pølsen. At arbejde *før* dens Ankomst vilde være urimeligt.

Pølsen arriverer og bliver lagt foran Inspektor. Han rejser sig, tager en Bid, stikker begge Tommelfingre i Ærmegabene og begynder en Række Dansetrin hen over Gulvet, medens han hæst og henrykt synger: Gibelej, gibelej, gibelialalej, gibelialalialalej, hurra!« En Elev kommer op til Tavlen, en Formel skrives op, derefter en ny Bid, nye Dansetrin, ny Jubel: Gibelej, gibelej, gibelialalej, gibelialalialalej, hurra!« Saaledes fordrives Tiden, til Pølsen er fortæret. Saa sætter han sig, snor sit velplejede lille Overskæg, drejer paa Fingerringen, udslynger et Par Sakasmer, og er der endnu lidt tilbage af Timen, tager han fat med syv Hestes Kræfter – spørger, retter, forklarer, tydeligt og bestemt, men saa hæsblæsende, at den arme Synder ved Tavlen faar Aandenød, og vi andre forpustede venter paa, at »Gibelej« skal tage Kronometeret op af Lommen og standse Skydningen med den hæse Ordre: »Ring!«

Efterhaanden som vi nærmede os Eksamen blev denne dramatiske

Undervisningsform mindre morsom. Der stod jo dog virkelig noget paa Spil for os. Men trods alt bukkede vi Gang paa Gang under for hans højst originale Udtryksmaade, hans fantastiske Blomstersprog. Et Par Eksempler:

En Dreng – ung Mand, Skægget gror! – er mindre renlig af sig og udbreder en ubehagelig Odeur omkring sig. Gibelej stiller sig foran Fyren og siger: »De skulde sgu leje Dem ud til Lugtedaase paa Almindeligheden, De – Hovedvandsæg!«

I Projektionstegning er en Stakkel kommet til ved et Keglesnit at lade Lederne løbe sammen i Keglespiden, saa der er blevet en ubetydelig Klat. Gibelej siger forarget: »Saa laver han Gud hjælpe mig saadan et Pladder, at syv Grækere ku' ta' Fodbad i det!«

Vort Modersmaal er mangfoldigt. Da jeg blev kasseret paa Sessionen, kender jeg ikke af personlig Erfaring Underofficerernes Udtryksmaade den Gang, da der *var* Underofficerer til. Men den skal ikke have ligget fjernt fra Gibelejs – eller om man hellere vil: hans ikke fjernt fra deres.

I Efteraaret 1900 gik for mit Vedkommende Naturen over Optugtelsen – med et højst overraskende Resultat.

Vi i 5. studerende skulde ved Skolekomedien spille Bøghs »Fastelavnsgildet«, og jeg havde faaet tildelt Rollen som Skyttelars. Prøverne var endt, Teatret stillet op i Gymnastiksalen, og Generalprøven stod paa Lørdagens Program. Af Hensyn til den havde jeg maattet blive paa Skolen og læse mine Lektier dèr; men selvsagt følte jeg mig ikke af den Grund bundet til det samme Klokkeskema som mine Kammerater blandt Kostgængerne. Jeg var jo Gæst og vant til at bestemme Tiden selv. Paa et eller andet Tidspunkt under Læseinspektionen gik jeg derfor ud af det Værelse, hvor jeg havde læst, og hen over Gangen. Jeg vilde gaa mig en Tur. Da jeg kom ud for Gibelejs aabne Dør, kommanderede han mig paa sin farverige Maade tilbage til Værelset igen. Nu fandt jeg imidlertid ikke hans Blomstersprog morsomt. Jeg svarede meget bestemt, at jeg ikke var underkastet hans Inspektion, og at jeg agtede at gaa. Han blev højrrød i Hovedet, rejste sig, bandede og kom hen mod Døren for at tvinge min Genstridighed. Men dermed kom ogsaa jeg i Harnisk. Jeg gik lige ind paa Livet af ham, og han veg forskrækket tilbage – troede aabenbart, jeg vilde gaa til Haandgribelighed. »Nu skal De passe paa Deres Mund«, sagde jeg truende; »der er noget, der hedder at klage til Deres overordnede. Holder De ikke op med den Banden, gaar jeg direkte ned til Hr. Plesner«. Saa vendte jeg mig og gik ud.

Den følgende Mandag var ikke uden Spænding. Rygtet om Sammen-

stødet var spredt blandt Eleverne, og kunde man være sikker paa, at Gibelej ikke vilde hævne sig? Man mærkede en vis Trykken i Mellemgulvet. »Længe var Sejren uvis«, som der staar hos Cæsar. Men da Mandagens Komodieaften var overstaaet, og alle Skuespillerne og Skuespillerinderne var samlede til Nachspielet, da jeg havde afleveret en versificeret Hyldest til Kirsten – alias den lille Fru Møller, som baade Inspektor og vi Knægte sværmede for, fordi hun var saadan en lille Porcelænsfigur –, da Dansk-læreren Haase havde skaalet begejstret med mig og mine Kammerater havde demonstreret deres Sympati – rejste Gibelej sig, tog sit Glas og kom hen til mig. »Skal vi ikke glemme det forleden?« sagde han. »Skal vi ikke drikke et Glas med hinanden og glemme det?« En Skoledreng er vel sjældent højsindet over for en Lærer, som har forløbet sig. Jeg var det heller ikke. Jeg drak formelt og køligt med ham og lod forøvrigt, som om han ikke deltog i Festen. Men det var dumt. For Eftertiden viste, at han faktisk ændrede Signaler over for mig fra dette Øjeblik. Og selv om jeg af mine Breve hjem ser, at han fortsatte sin mærkelige Deling af Matematiktimerne i indledende Krigsdanse om Chokoladepølsen og afsluttende rap, koncise Undervisning, ja, end ikke afstod derfra i Ugerne mellem vor skriftlige og mundtlige Studentereksamen, fik han faktisk terpet Pensummet igennem med os paa en fuldt ud forsvarlig Maade. »Tager De det nu igennem for Dem selv«, sagde han til mig, da Læseferien var inde, »garanterer jeg Dem en pæn Karakter«. Og det Løfte holdt han. Hans Eksamination ved Eksamensbordet var fair, uden at være lemfældig. De fem Spørgsmaal, jeg fik stillet – Annuiteter, Fermats Sætning, Cosinus og Sinus til en Sum, Ligningen for Tangenten til en Ellipse og Bestemmelsen af Tangentens Retningskoefficient – tog deres fulde tre Kvarter, hvad de normalt skulde. Og de honoreredes med et ug og et ug÷ – hvad de burde.

Ved Siden af Plesners Historietimer, som jeg allerede *har* fortalt om, var det Dansktimerne, der betød mest for mig. I 5. studerende havde vi cand. mag. *Sophus Jensen* (senere kendt i Skolekredse som Lektor Asmund), i 6. studerende cand. phil. *H. Haase*. De var meget forskellige, men hver paa sin Vis overordentlig inspirerende.

Cand. Jensen var det ved den fortræffelige Maade, hvorpaa han levendegjorde Stoffet. Han var en meget fin Oplæser, og selv om vi kun sjældent fik Lov til at nyde hans Kunst, faldt der dog hyppigt Smaaprøver af til os. Hans Handicap var, at han led af Sukkersyge med al den Træthed, som Sygdommen fører med sig. Det hændte mangan Gang, at han kom ind

i Klassen, gik hen til Vinduet for at lægge Cigaren fra sig – og saa, af lutter Træthed, faldt i Staver. Men ikke een af os kunde finde paa at udnytte denne Pause til Uro. Vi sad fuldkommen stille, til han vendte sig om, tog Plads paa Katederet og begyndte Undervisningen. Det er det, man maa forstaa ved *egenlig* Disciplin, og den skyldtes intet som helst andet end den Kendsgerning, at han var – Sophus Jensen, ham med den fine Tankegang, det vindende Smil, den stilfærdige Spøg. At faa sine Stile rettede af ham var at lære Sprogets Smidighed at kende, at høre hans Kritik af en mundtlig Fremstilling var at faa Talekunstens Grundbegreber indprentet. Han lod os holde Foredrag over selvvalgte Emner. Dagen før skulde han have vort Manuskript, og inden vi traadte op paa Katederet og han i Stedet indtog vor Plads ved Pulten, havde han nøje overvejet Foredragets Opbygning, Indhold og Udformning. Naar det var holdt, fik vi hans Mening om det og om selve Fremførelsen at vide – klogt, venligt og vejledende. Vi havde iblandt os en stor Filosof, *Henry Boisen*, der var hjemme baade i Kierkegaard og Brandes – hvilket aftvang os en uforstilt Beundring. Naturligvis foretog han et eller andet filosofisk Tema, da det blev hans Tur, og skønt Sophus Jensens Kritik ikke skjulte, hvad der kunde have været formelt og reelt bedre, hvis Filosoffen havde været mere moden, tog det hverken Modet fra Henry eller slukkede den Glans, der i vore Øjne stod om hans Dybsindighed. Nu laa vel nok hans Emne Sophus Jensen adskilligt nærmere end »Harald Héns Lovgivning«, som jeg diverterede ham og Klassen med. Men ogsaa her var der fra hans Side kun Tale om Opmuntring og et ærligt Forsøg paa at begribe, hvordan noget saa fjerntliggende og fremmed kunde have fanget hans Elevs Interesse. Jeg gemmer den Dag i Dag Manuskriptet som et Minde om en af Timerne hos ham.

Den stilfærdige Maade, hvorpaa han skaffede sig ubetinget Respekt og Lydhørhed, prægede ikke just cand. phil. *H. Haase*, og fra en Begyndelse af truede det med, at noget skævt skulde komme ind i Forholdet mellem ham og os. Han sagde nemlig uden videre »du« til os, skønt de øvrige Lærere titulerede os de to sidste Skoleaar med »De«, hvis vi ikke ligefrem *bad* dem om at blive ved med deres »du«. »Du« var for disse sjældne som et Ordenstegn, vi i Taknemmelighed hængte dem om Halsen, ikke en Ret, de selv kunde tage sig – Plesner undtaget. Og det var for saa vidt urimeligt, at vi skumlede indbyrdes over Haases »du«; for kom alt til alt var vi jo alligevel ikke andet end Hanekyllinger, hvis Kam lige akkurat var begyndt at svulme.

I det hele taget var nok Urimeligheden et fremtrædende Element i vor Bedømmelse af ham, og den havde tidligt givet sig til Kende. Naar han f. Eks. »i gamle Dage« skulde passe paa os i Sangtimerne, fordi Højsgaard var optaget af andet, hændte det, at han sagde: »Nu synger vi Korsangene fra Elverhøj« – ganske uanset, om den stakkels Sanglærer havde tænkt sig noget helt andet. Saa arrangerede han os som Bønder og Bønder»piger«, der flokkevis kom dragende fra begge Sider af Salen og mødtes under Sang. »Sikke noget Pjat!« sagde vi. Men en Søndag gik jeg en Tur sammen med *Johannes Poulsen*, der ragede tre Klasser op over mig, og da jeg gav ondt af mig over dette »Pjat«, sagde han: »I er dog nogle store Idioter! Det er jo netop saadan, vi (!) gør inde paa Det kongelige! Haase er god nok og noget for sig selv. Det skulde I forstaa. Er det da mere morsomt at staa i Flok foran »Sanne« og brøle: »Sätt machinen i gång, hrr. kapten! Sätt machinen i gång, hrr. kapten! Sätt machinen i gång, sätt i gång!«

Ja, vist var Haase morsommere, end vi til en Begyndelse troede. Han var det, fordi han i en ualmindelig Grad levede *sammen* med det, han havde paa Tapetet. Hans Repertoire var ikke stort. I Litteraturhistorie spændte det saa at sige kun over Folkeviserne, Holberg og Oehlschläger – med Poul Møller som et lille Appendix. Ikke fordi han ikke *kunde* alt det øvrige paa Fingrene, men fordi han var saa grebet af disse tre-fire Fjeldtoppe, at han ikke kunde løsrive sig fra dem. De øvrige Indbyggere paa Parnasset maatte vi stort set selv tage os af – hvilket bekom mig mindre heldigt, da jeg ved Artium kom op i Grundtvig! Men hos Haase fik vi, takket være hans udvalgte Ledefyr, Forstaaelse af poetisk Simpelhed, dramatisk Sprudlen og mægtig Patos, skønt han aldrig et Øjeblik forfaldt til Overkommentering, som kunde have jaget os langt bort fra den klassiske Litteratur. Naar jeg tænker paa, at man i vore Dage kan sidde og pille en fin lille Poesi som Drachmanns »Snart er de lyse Nætters Tid forbi –« fra hinanden, lige indtil Eleven faar Vand i Munden af Kedsomhed – og saa sammenligner det med den suveræne Overlegenhed, hvormed Haase gled hen over alle sproglige Vanskeligheder og tekniske Finesser for med faa og grebne Ord at give os det, der var Digterværkets poetiske Kvintessens, ja, maa jeg saa bede om *hans* Undervisning og give Pokker i alle moderne Fluebenskommentarer! Naar han var kommet ind i Klassen og havde lagt Shagpiben fra sig – han *aad* Kærnespidserne paa sine Piber; end ikke en Pibespid paa 21 cm.s Længde kunde holde Stand, men forsvandt usporligt i Aarets Løb –, naar han altsaa havde lagt den fortyggede Pibe fra sig og havde placeret sin lille, tætte, næsten halsløse Skikkelse ved det runde

Bord, smækket det ene Ben over det andet og slaet op i sit fedtede, graa Kollegiehefte, og naar vi saa betragtede hans sorte, flagrende Kunstnerslips, hans hvide, bløde Skjorte med Mindelser om et Kalvekrøs og med blanke Sølvknapper, ja, naar hans Haand foer over det millimeterklippede Haar paa hans Hoved og han tog fat – saa *var* Folkevisen, Holberg og Oehlen-schläger iblandt os!

Over for aandelig Sløvhed eller stupid Dumhed kunde han blive særdeles ilter og opfarende. Men han blev aldrig – som en enkelt anden Lærer – *morsom*, naar han blev vred. Og det hændte aldrig paa Grund af disciplinære Forseelser – de forekom nemlig ikke i hans Timer. Han harmedes over Mangler, som vi inderst inde maatte vedgaa, at vi ofte røbede: Mangel paa Lydhørhed over for noget væsentligt, Mangel paa Evne til at stemme vort Sinds Streng efter det Kor af Blidhed og Højhed, som tonede ud af vor Litteraturs bedste Værker. Haase var selv meget musikalsk – spillede udmærket Violoncel. Kun Klavermusik savnede han Øre for. Nej, Strygere! Strygere, der gled fra Tone til Tone i aldrig bristende Overgange, *det* var ved Siden af Litteraturen hans højeste Form for aandelig Nydelse. Kræsen var han paa begge Omraader – og lykkelig den, som forstod noget af al sand Kunsts uløselige Forbindelse med det virkelig udvalgte!

Han underviste os ogsaa i »Oldnordisk«, og han gjorde det godt; men vi fik intet Indtryk af, at disse islandske Eddakvad og Sagatekster laa *norsk* Sind og Væsen adskilligt nærmere end *dansk*. Det hang maaske sammen med den Ejendommelighed hos ham, at han ikke kunde fordrage Nordmændene – Guderne maa vide hvorfor. Og her kolliderede han og jeg, skønt jeg nok skulde dy mig for at gaa aggressivt til Værks. Men i mit stille Sind undrede jeg mig over hans Antipati. Jeg var nemlig selv paa dette Tidspunkt blevet stærkt optaget af det norske, endda af det norsk-norske.

Det skyldtes, at jeg i Efteraaret 1900 havde hørt den prægtige, gamle, norske Koncertsanger *Thorvald Lammers* og hans Frue, Fridtjof Nansens Svigerinde, synge norske Folkeviser. Det var inde i Koncertpalæet i København, og siden fulgte jeg dem fra Sted til Sted – til Grundtvigs Højskole derhjemme og til Kostskolen i Birkerød –, jeg kunde simpelthen ikke blive træt af at indsuge Indtrykket af dette ufattelige, mejslede, dybt loddende og højt higende Norge. Først og sidst aabenbarede det sig for mig i *Draumkvædet* – en Katedral af Tanke, Fantasi, Følelse og Tro. Jeg var saa betaget af dette storladne middelalderlige Epos, at jeg i Lyngby forsigtigt nærmede mig Lammers og spurgte, *hvor* man dog kunde faa købt Ord og

Toner. Han saa venligt paa mig og svarede, at det skulde han nok hjælpe mig med. Og den 4. Januar 1901 skrev han til mig fra Bestum:

»Da De ytrede Ønske om at faa Tonerne til Draumkvædet, saa sender jeg dem herved. Jeg er vis paa, at jo mere De beskjaeftiger Dem med disse Melodier, desto kjærere vil De faa dem. De vil blive fortrolig med det, som til en Begyndelse vil klinge fremmedartet, og baade Digtets og Tonernes mægtige Pathos vil aabenbare sig«.

Det var saa sandt, som det var sagt. Norge havde hidtil for mig været Bjørnsøns Bondefortællinger og Ibsens »Hærmændene paa Helgeland« eller »Kongsemnerne«. Nu kom det til at spænde uendeligt meget videre. Som i en Portal til baade Saga og Edda stod *Aasmund Frægdegjævar*, den herlige Folkevise med al dens dristige Styrke og dæmpede Vemod – netop hvad en ung Mands Sind kunde føle og paavirkes af. I Nodeskabet derhjemme fandt jeg baade Lindemanns og Berggreens Samlinger af norske Folkeviser, som Mor havde sunget i sin Ungdom. Selv hverken spillede eller sang jeg – det sidste i hvert Fald ikke godt –, men jeg lukkede meget mere end Ord og Toner ind i Sindet, jeg lyttede mig til deres dybe Hemmelighed, og med den ved Haanden gik jeg til Kristoffer Jansons »Han og ho«, som jeg fandt i vort Bogskab, og fra ham efterhaanden videre til Aasen, Vinje, Per Sivle og Garborg. Jeg var allerede ved Juletid 1900 blevet saa »norsk«, at jeg i mine Hilsner (ser jeg nu) skrev baade »Kvæld« og »Julehelg«. Og det var mig ufatteligt, da jeg i 6. studerende læste Tors Hammerhentning og Gunløg Ormstunges Saga med Haase, at han ikke kunde se den levende Forbindelse mellem dette svundne Norge og saa det nye og nuværende. Her maatte han ganske sikkert have en alvorlig Brist!

Bortset fra enkelte Norvagismer søgte jeg ellers at holde Sproget saa rent dansk som muligt. Jeg har et Par Stilebøger fra mit sidste Skoleaar liggende, og det er interessant at se, *hvad* der er blevet rettet. For det er langt fra kun Stave- og Tegnfejl, nej, Haase har omhyggeligt filet paa mit Sprog, trukket Sætninger sammen eller hugget Sætninger over, krævet klarere, mere dækkende Udtryk, foreslaaet Ændringer, paavist stilistiske Mangler. Har man selv i en Aarrække rettet Gymnasiestile, kan man vurdere det Arbejde, Haase har nedlagt i hver enkelt Stilrettelse. Og man kan skamme sig over, at man som Lærer sjældent eller aldrig tog dette Slid lige saa alvorligt som han.

Tilmed var mine Stile ofte af en formidabel Længde. En Stil om den

fransk-tyske Krig 1870–71 fyldte 16 Sider, en anden om Gurre 21, en tredje om dansk Historieskrivning i Middelalderen 28. Det maa have været med blandede Følelser, han tog Dysten op med saadanne Midgaardsorme! Men een Stil morede ham, husker jeg. Det var en Stil med fritvalgt Emne: »En Tale ved Indvielsen af en ny Bygning til den danske Samling« – den Tale, jeg som Nationalmuseets Direktør (mindre kunde ikke gøre det!) holdt ved den store Højtidelighed i 1916, da Portene aabnedes for Martin Nyrops prægtige Museumsbygning, hvis Runchal var smykket af den uforlignelige, nu 95-aarige, Etatsraad Lorenz Frölich – »man kommer uvilkaarligt til at tænke paa gamle Tizian, der virkede, til han var 99 Aar!« Haase kørte af lutter Fornøjelse rundt og rundt med Haanden i Hovedets Haarstubbe, medens han læste de mest svulmende Passager op og kommenterede dem. Jeg blev dyppet i mit eget Fedt. Men jeg morede mig straalende. For der var baade Aand og Velvilje i den Gennemhegling!

Min længste Stil saa Haase slet ikke, for den blev ikke skrevet til Benefice for ham. Den vedkom udelukkende mig selv.

I November 1897 var »Danmarks Riges Historie« begyndt at udkomme i Hefter, og da jeg havde taget 4. Klasses Hovedeksamen i 1900, fik jeg, hvad der indtil da forelaa, og naturligtvis Lov til at fortsætte Abonnementet. Her var et Taarn af Viden ved at blive rejst! Og ikke en Tøddel paa Siderne lod jeg gaa mig forbi. Efter Fars Død var Børup blevet Landboskolens Forstander, og vi var saa flyttet over i den Ende af Skolebygningen, hvor jeg i sin Tid under Appels Auspicier havde lært Bogstaverne at kende. Børups flyttede derimod ind i *vor* gamle Lejlighed. I det nye Domicil havde jeg faaet indrettet mig et hyggeligt Værelse – med Fars Skrivebord, med en jævnt voksende Mængde af Bøger paa mine Reolhylder og først blandt dem, æret og agtet: Danmarks Riges Historie! Som Sorø Kirke har sin berømte Skjoldfrise, smykkede jeg en Vægbjælke med en hel Rad af gamle danske Adelsvaaben, som jeg tegnede efter Seglbillederne i Erslevs Bind II, og som jeg gav de Farver, jeg vidste eller formodede, at Skjoldmærkerne havde haft. Det var i den »heraldiske Katekismes« Dage.

»Danmarks Riges Historie« inspirerede mig imidlertid ogsaa til andet. Der maatte kunne skrives en »Saga«, som var endnu mere omfattende, noget henimod Suhms »Historie af Danmark«, og uforknytt tog jeg fat paa denne »danske Stil« – et Monstrum, der døbtas »*Danmarks Riges Saga*«. Af den Grund havde jeg ved Juletid 1900 intet mere brændende Ønske end Kollegiehefter! Der skulde jo Hundreder af Sider til! Og min Bror

paa Brede Ladegaard imødekom Ønsket: paa Julebordet laa der en Stabel af blaa Kollegiehefter til mig!

Saa kom Pennen i Gang. Jeg læste og skrev, skrev og læste og skrev igen – Side op og Side ned, Hefte ind og Hefte ud. Steenstrups mærkelige Fremstilling af Forhistorien maatte grundigt revideres. Det skete. Men sandt at sige kom jeg ikke længere end til Sagnhistorien. Saa stoppede jeg op. Værket blev en Torso (som saa meget andet senere er blevet det for mig). Min Bror følte sig lidt brøsthøldt over, at der ikke kom mere ud af Planerne, som han dog havde været med til at finansiere. Han burde i Stedet have tænkt paa det Ansvar, jeg samtidig paatog mig som Medstifter af Videnskabernes Selskab! Man kan nu engang ikke paa samme Tidspunkt baade stange Aal og gaa paa Harejagt! Men oprigtig talt: jeg vilde gerne give en Daler for endnu at eje et af disse blaa Hefter med de tætskrevne Sider. Jo ældre man bliver, des mere Sans faar man for Kuriositeter.

XXXVI.

Der er endnu en Ting, som maa bemærkes, inden Tæppet ruller op for selve Artiumsscenen: Hvordan klarede jeg underlige Fisk mig blandt Kammeraterne? Ingen af dem holdt jo dog i samme Grad som jeg til blandt Fortidens Skygger.

Nej, det gjorde de ikke. Men de var ikke af den Grund daarligere Kammerater. Tænker jeg paa dette Hold, som for 51 Aar siden gik op og greb Studenterhuen ved Kajeremmen, er der ikke een af dem, jeg ikke sætter Pris paa at mindes. Det var nok en broget Flok – skønt maaske alligevel mere ensartet end de fleste Studenterhold i vore Dage. I alt var vi 4 »Grækere« og 7 »Matematikere«, og af disse 11 var de 4 Grosserersønner og 2 var Sønner af Hofjægermestre, medens en Præst, en Læge, en Birkedommer, en Præsident i Landhusholdningsselskabet og en Bagermester havde Ansvaret for de øvrige 5. Socialt set var der da ingen synderlig Forskel imellem os, og intellektuelt set var den næppe heller stor. Det uensartede skyldtes praktisk talt kun Smaaforskelle i de Traditioner, som hver enkelt mødte frem med fra sit eget Hjem.

Og det er vist et Spørgsmaal, hvor dybt denne Uensartethed stak. Jeg er i hvert Fald tilbøjelig til at tro, at Flertallet af os kom fra Hjem med konservative Traditioner. Men forøvrigt spillede *Politik* en meget under-

ordnet Rolle i vore Samtaler og Diskussioner – mærkeligt nok, fordi det politiske Systemskifte jo netop indtraadte i Sommeren 1901. Det medførte ingen Ophidselse. De af os, som overhovedet nu og da *talte* Politik, var i vore Kommentarer mildt overbærende. Naar Hs. Majestæt mente at kunne nøjes med en Degn som Kultusminister og en Bonde som Landbrugsminister, var det ikke *vor* Sag at kritisere Kronen. Misforstaaelsen vilde nok melde sig af sig selv! Det er ganske ejendommeligt, at i vore saakaldte »parlamentslede« Dage kan Gymnasiasterne afholde »Folketingsvalg« paa Skolerne med Kandidater for samtlige eksisterende Partier. Noget saadant var utænkeligt ved Aarhundredskiftet. I det højeste kunde Angrebene paa Landstinget afsætte Krusninger i Vandets Overflade. Estrupiatet var trods Forlig og Systemskifte endnu ikke gaaet helt over i Historien. I en dansk Stil om Grundloven (skrevet i December 1901) kunde jeg ved Omtalen af Provisoriebestemmelsen bemærke: »Denne blev med Dygtighed og Energi benyttet af Estrup, men det vakte underligt nok en stormende Uvilje blandt Folket«. Haase greb ind med et voldsomt NB ude i Marginen. Men hvordan skulde jeg egentlig have været i Stand til en mere moden Opfattelse? »Samfundskundskab« var et ukendt Begreb i den Tids Skoler. Man var henvist til at danne sig sine Forestillinger om Folk, Samfund, Lov og Ret ud fra tilfældige Ytringer, som man opsnapede af tilfældige Voksnes Samtaler, og jeg tror ikke, at en eneste af os virkelig havde læst Grundloven, endsige tænkt nogenlunde selvstændigt over dens omstridte Bestemmelser. Filosoffen Henry Boisen var en ivrig Læser af »Politiken« og paa ingen Maade konservativt indstillet; men det var ikke dens *politiske* Ledere, han refererede for os. Det var Georg Brandes' smaa Mandagsartikler, som handlede om alt andet mellem Himmel og Jord.

Utvivlsomt var Flertallet af os positivt indstillede til *Forsvaret*, og det var ikke underligt. Nogle af os havde ældre Brødre, som i deres Studenter-tid havde været Medlemmer af Akademisk Skyttekorps, andre havde Fædre eller nære Slægtninge, som havde været med i 64. Haase havde ikke selv deltaget i Krigen, men han holdt af ved Lejlighed at fortælle Smaatræk fra den. Jeg har selv været Vidne til, at han pumpede Far for Krigserindringer, »for nu har jeg fortalt Drengene, hvad De sagde sidst, og de vil saa gerne høre mere om det«. Det kunde hænde, at Spørgsmaalet gav Anledning til forbigaaende Diskussion. Saadan husker jeg en Tur i Sorgenfri Skov, hvor jeg docerede for *Otto Himmelstrup*, at man jo da ikke kunde

synge patriotiske Sange, hvis man ikke var rede til at sætte Handling bag Ordene. Man kunde f. Eks. ikke synge de Linier af Akademisk Skyttekorps' Flagsang: »Vi vil ej savnes paa den Dag, da Terningen om Liv og Død skal rulle i dit Skød«, hvis man ikke vilde være parat, den Dag Fjenden kom. Himmelstrup udtalte sig meget forbeholdent – det var jo ogsaa han og ikke mig, der skulde ende som Politiker! Men egentlig var vi vist slet ikke uenige. Det var bare en vis Temperamentsforskel, som gjorde sig gældende.

Fra Studenternes sønderjydske Forening »*To Løver*« fik vi, da vi gik i 6. studerende, sendt de smaa lyserøde Brochurer til Oplysning om Forholdene Syd for Kongeaagrænsen. Jeg slugte dem med Begejstring, og mine Kammerater var vel heller ikke helt upaavirkede af dem. Køller-tiden stod jo i fuld Blomst fra 1898–1903, og dens gemene Brutalitet var hyppigt Pressestof. Preusseriet var saa afgjort Arvefjenden, hadet og foragtet ogsaa af dem, der ikke havde direkte Forbindelse med sønderjydske Kredse. Alligevel tror jeg, det kun var ganske enkelte af vort Hold, som efter Studentereksamen meldte sig til Tjeneste i »*To Løver*«s Aktivgruppe »*Hejmdal*«. Ungdommen var omkring 1900 endnu slet ikke aktiveret. Den var det hverken i almindelig politisk, i forsvarsmæssig eller i sønderjydske Forstand. Det store Flertal nøjedes med en Tilskuer- og Tilhører-tilværelse, som man i og for sig ikke skal kimse ad for denne Aldersklassens Vedkommende, men som unægtelig *kunde* rumme Farer for Udvikling af en beklagelig Halvhjertethed.

Nu kunde man maaske tro, at Holdet i Stedet var optaget af *æstetiske og litterære Problemer*, men det var ikke Tilfældet. De Impulser, vi modtog ved Danskundervisningen, skulde først bundfældes, inden vi naaede at faa dem omsat til virkelig betydningsfulde Fermenter i Tilværelsen. Ungdommen ved Aarhundredskiftet var ikke grebet af det, som efter Sigende havde sat det forudgaaende Slægtleds Blod i Bevægelse – f. Eks. en ny Roman eller et nyt Ibsen-Drama. Dagens egen Litteratur spillede en underordnet Rolle. Den hørte ikke hjemme i Timerne, der var ikke Adgang til den i noget stedligt Bibliotek, og den marcherede ikke op paa vore private Boghylder. Det var vist ret enestaaende, at *Godtfred Neergaard* havde Ibsens samlede Værker staaende. Jeg misundte ham denne Skat. Da Udgivelsen var begyndt heftevis i 1898, havde jeg plaget Mor om Lov til at abonnere; men min store Søster havde afgjort Sagen ved et kategorisk: »Han forstaar ikke et Ord af Ibsen! Lad ham i Stedet abonnere paa Carit

Etlar!« Og det var blevet Resultatet. Etlar havde saamænd været god nok. Men han var temmelig ubrugelig tre Aar efter.

Vist kunde vi i 5. og 6. studerende mere os, naar vi tilfældigt faldt over *Gustav Wied's* »Satyrspil« eller hans »Livsens Ondskab«. Jeg husker en Nat i Lyngø Præstegaard, da *Christian Rasmussen* og jeg havde listet os ned i Pastorens Studereværelse, faaet Blus paa Bordlampen og tændt to af hans veltilrøgede Merskumspiber, hvorpaa vi hengav os til Engeline, der »talte som gennem et Drænrør«, og lyttede til »den traditionelle Hund, der gør i det fjerne«. Men paa den anden Side – naar f. Eks. Engelsklæreren, cand. mag. *Smidt*, overdimensionerede Wied og lod ham rykke ind paa Linie med selve Holberg, vakte han kun vor Skepsis. Hvor var vi forøvrigt uvidende om vor Samtids danske Forfattere! Det var betegnende, at da Scheller en Gang nævnedes sin Svoger, *Jakob Knudsen*, og spurgte mig, hvad jeg havde læst af ham, svarede jeg kort og godt, at jeg ikke gav mig af med at læse dekadent Litteratur! Mere Begreb havde jeg ikke om denne Kærneforfatter, hvis kristne Alvor, moralske Kraft og stærke Oprindelighed senere skulde faa saa overmaade stor Betydning for mig.

Og som vi stod Tidens Litteratur fjernt, stod vi – i hvert Fald jeg – paa lang Afstand fra *Tidens Teater*. Vejen var dyr til Det kongelige Teaters pompøse Tilskuerrum, og for »Secondteatrene« nærede jeg en vis Despekt – uden at kende dem. Kun da vore gamle Skolekammerater *Adam og »Jonas« Poulsen debuterede* paa Dagmartheatret i Drachmanns »Renaissance«, mødte vi mandsstærke op og »tømrede« i Hænderne, hver Gang vi saa den mindste Anledning dertil, anførte af Haase, der skinnede som en nyslaaet Toskilling. Ellers nøjedes vi med, hvad vi selv kunde præstere ved de aarlige Skolekomedier, to ad Gangen, instruerede af henholdsvis Sophus Jensen og Haase. Der blev virkelig lagt Kræfter i, naar Begivenheden forberedtes, og vi var overbeviste om, at Birkerød Kostskole paa dette specielle Felt havde Førerstillingen blandt Landets lærde Skoler. Det er jo heller ikke noget helt lille Kontingent af kendte Skuespillere, som har haft deres allerførste Debut paa Skolens hæderkronede Scene.

Var der da slet intet af Livets virkeligt *store* Problemer, som satte vore unge Lidenskaber i Gang? Det er vanskeligt at sige. Jeg mindes kun eet – til Gengæld det allervæsentligste: *Spørgsmaalet om Gudløshed eller Tro*. Det blev ikke rejst gennem Religionstimerne, nej, Slangen i Paradiset var *Georg Brandes*, og den Adam, som plukkede Æblet paa Kundskabens Træ og rakte det til os, var vor Filosof, *Henry Boisen*. Han var ældre end vi,

langt mere moden, langt mere belæst, havde Argumenterne parat og Ordet i sin Magt. *Det* kunde give Anledning til drabelige Disputer, i hvilke han optraadte som en sværtbevæbnet *Advocatus Diaboli* og jeg som en meget stædig, men alt andet end slagfærdig *Advocatus Dei*. Alene dette at faa rammet en Herre ud, som efter Sigende hed Nietzsche, men hvis Person forøvrigt var mig lige saa ukendt som Beyen i Tunis, maatte bevirke, at Boisen scorede en Række Maal. Hvordan skulde jeg kunne forsvare mig over for Postulater, som Hr. Nietzsche eller Zarathustra, eller hvem det nu var, udslyngede uden at give mig rimelig Tid til først at tænke mig om? Har man under en Disput i det sidste Skoleaar overhovedet Mulighed for at tænke sig om? Henry erklærede sig med hele sin Filosofis Vægt for Ateist. Han var ogsaa Darwinist – det havde jeg straks hørt lidt mere om. Og saa var han Positivist. Det slukkede Glimtet fra hans Erklæring Nr. 2 og gjorde det hele flimrende for mig. For skulde jeg køre op imod dette hans Standpunkt, saa det battede noget, maatte jeg vel erklære mig selv for Negativist, og jeg var ikke sikker paa, at saadanne Folk i det hele eksisterede. Naar hans Bredside var affyret, nyttede det ikke stort, at jeg resigneret erklærede mig for god, gammeldags Grundtvigianer. Det lød saa underligt hjemmestrikket efter alle disse -ister, og det vandt heller intet Bifald hos Kammeraterne, der havde endnu mindre Begreb om Grundtvigianismen end jeg, som dog var opvokset i dens Læ. Det hændte desuden, at jeg blev faldet i Flanken af *Holten Grevenkop Castenskiold*, der saa sandt ikke var nogen Filosof, men alligevel mente at kunne retlede mig, hvad Grundtvig angik. Han havde nemlig, paastod han, hørt den hjemlige, grundtvigianske Sognepræst i Hagested og Gislinge, *Morten Pontoppidan*, holde en Juleprædiken, der udelukkende drejede sig om, hvordan man skal bage brune Kager, saa Grundtvigianismen var absolut ikke egnet til at slaa alle ni om Kongen!

Der var kun een Ting, som i nogen Grad kunde holde Boisen Stangen: det var at forlægge Slagmarken fra det religiøse til *det moralske Felt*. Var det nemlig ikke saadan, at Sct. Georg docerede »fri Kærlighed« og »Par- ring i Flæng«? Og var det Boisens Hensigt at sige god for den Slags opløsende og ødelæggende Teorier? Nej, det var afgjort ikke hans Hensigt. Han kom fra et udmærket Hjem og følte ingen Trang til at slaa dets Ruder ud. Men det var ikke den eneste Aarsag til, at han maatte holde lidt igen paa sin Yndlingsforfatters Escapader. Mere betød det sikkert, at der paa vort Studenterhold herskede en sjælden ren Tone, som ogsaa i fuldt Maal var hans. Jeg vil tro, at den ikke var helt almindelig blandt Datidens Ung-

dom. Der gik Rygter om, hvorledes en Kammerat fra et tidligere Hold var blevet sindssyg, medens en anden havde taget sit eget Liv – i begge Tilfælde fordi de havde paadraget sig Syfilis. I og for sig var det ikke saadanne truende Udsigter, der holdt os i Ave. Jeg har sagt det før, og jeg gentager det her, for det er virkelig betydningsfuldt: jeg havde den store Lykke at gaa Pubertetsaarene igennem uden at faa Begreberne forplumrede af skidne Kammerater. Det hændte en Gang, at jeg kom glad syngende paa en Visestump om »Lille Anna«. Plesner hørte det, kaldte mig ind paa Kontoret og gav mig en frygtelig Overhaling, fordi jeg sang saadan »en sjofel Vise«. Jeg svarede forbavset, at jeg ikke anede, der var det mindste sjofle i den, og han troede mig sikkert ikke. Men det var sandt. Først ved Overhalingen gik det op for mig, at der et enkelt Sted i de faa Linier, jeg kunde, laa mere end een Mening i Ordene. Selv om mine Klassekammerater kan have vidst mere om den Slags Ting end jeg, var der dog ikke een af dem, som udnyttede en saadan Viden. Og det er jeg dem dybt taknemmelig for.

Blandt dem ser jeg endnu, siddende henne i 6. studerendes Sofa, *Aage Lotinga*, den nuværende Politadvokat. Hans glatte, sorte Haar, gulbrune Hud, de tunge Øjenlaage, hans fine, ironiske Smil, hans trætte, næsten vemodige Stemmeføring og hans hele, tilsyneladende saa indolente Fremtoning skulde man nok bide Mærke i. Han var næppe synderlig flittig, men han red paa en rolig, uforstyrrelig Vurdering af Øjeblikkets Chancer og blev deri sekunderet af en ypperlig Forstand. Han var vel nok et af Klassens bedste Hoveder. Dertil var han – som enhver af de andre – en god Kammerat, hjælpsom, godmodig, smaadrillende paa en Maade, der maatte vække selve Ofrets Bifald. Mit lange, leddeløse Corpus krævede i disse Aar et rigeligt Foder, og naar jeg i Frokostfrikvarteret tog mine Madpakker op af Tasken, vakte deres Antal og Størrelse Kammeraternes højeste Forbavselse. »Sig mig«, sagde Lotinga, »maa du lade den Slags indskrive, naar du skal med Toget?«

Jeg kunde gaa Rækken af Kammerater igennem uden at standse ved en eneste, som ikke var Standsning værd. Der faldt ikke eet ondt Ord mellem dem og mig. Jeg husker i hvert Fald kun den ene Undtagelse, der bekræfter Regelen. Det var en Dag, da *Sophus Olsen*, Bagersønnen, og jeg af uforklarlige Aarsager, pludseligt og inderligt kom op at slaas paa Næverne løs og til sidst rullede rundt paa Stengulvet uden for Fysikklassen. Plesner kom til og skilte os ad, og han sagde advarende til mig:

»Naar du begynder at se rødt, skal du tænke dig om – ellers gaar det dig galt!« Det har vel altsaa været mig, der havde givet Anledning til dette Postyr. Men efter at vi begge havde faaet børstet Støvet af Klæderne og bragt Slipset i Orden, var vi lige saa gode Venner som før. Jeg kom baade da og som Rus en enkelt Gang i hans Hjem; ellers var det kun hos to af mine Kammerater, jeg nu og da holdt week end.

Den ene af dem var *Christian Rasmussen*, den berømte Knuds lille Broder. *Knud* havde i sin korte Birkerødperiode været Klinkbys store Sorg. Han havde fradømt ham enhver rimelig Udsigt til en bare nogenlunde hæderlig Fremtid. Knuds matematiske Opgaver egnede sig efter Klinkbys Skøn bedst til en Macademicering af den brede Vej til Fortabelsen. Ved Knuds forgæves Forsøg i 1897 paa at tage 4. Klasses Hovedeksamen drev han det heller ikke længere end til et mdl+ i Aritmetik og et tg+ i Geometri. Men siger det noget, naar man ved samme Lejlighed honorerede ham, der skulde lære os langt mere om Landene nær vor Klodes store Iskaltot, end nogen tidligere havde gjort det, med et tg i Geografi? Eksamenskarakterer *kan* være rystende ligegyldige – som Eksamenerne selv. Og for baade Christian og mig var Knud en *Helt* – intet mindre! Han hørte til i et Luftlag, der ganske rigtigt ikke var Skolens, men som vi indaandede i fulde Drag, naar han indbød os til det. Jeg skal ikke prale af, at han lagde synderligt Mærke til mig. Han gik to Klasser over mig – og hørte derved næsten til et andet Slægtled. Jeg maatte nøjes med at stirre ind i den Glans, han laante Christian. Men ogsaa *det* havde sin Fortryllelse. Da der i 1902 blev malet et Knæstykke af ham, skiftedes en Dag, han ikke selv var hjemme, Christian og jeg til at staa Model til noget af Maven. *Saa* nær ved at blive malet havde jeg aldrig før været!

Mine Besøg i Lynge Præstegaard var ikke mange, men de blev ikke let glemte. Det var et Milieu, jeg ikke havde mødt andre Steder. Man kan vist sige, at Forældrene, Sognepræst *Christian Rasmussen* og hans Hustru, havde opdraget deres to Sønner og ene Datter efter Princippet »Frihed under Ansvar«, og i *dette* Tilfælde med afgjort Held. Det var netop det, der i mine Øjne var saa tiltrækkende ved Christian: hans friske, umiddelbare Væsen, hans livlige, frodige Tankegang, hans vindende, hjertensgode Karakter, og alt dette kunde kun være en Følge af, at han meget tidligt havde faaet Lov til at udvikle sig frit og naturligt uden derfor at miste det Fodfæste og den Ballast, som Præstehjemmet gav ham. Han stod altid for mig, som var han naaet *ud over* Skolestadiet, længe inden han naaede

ud over Skolen. Bevares, han havde som vi andre sit Slid med Lektier, Stile og Overhøringer (han var »Græker«), og han udmærkede sig paa ingen Maade ved Flid. Men han havde en Reserve af alsidig, naturlig Forstaaelse, som lod ham leve et rigt facetteret Liv uden om Terperiet, og det var vel ogsaa her Hjemmet, der gav ham dette Krafttilskud. Hans Sans for Humor, hans hjertelige Latter, hans smukke Sangstemme, hans – efter mine Begreber – store Kendskab til Folk og Forhold, der laa Skolen fjernt, hans eventyrlige Tilknytning til Landet dør højt oppe mod Nord, hans Trang til Friluftsliv, hans Sværmeri for »Gejsten«s underdejlige Datter Rachel, hans fuldendte Dans paa Skolens »Kaffeballer« og ikke mindst hans hele lille, tætte Grønlænderskikkelse, den mørke Haarlok, de spillende, levende Øjne, som sekunderede hans charmerende Smil – alt dette stillede ham i en Særklasse blandt os andre. Han dominerede aldrig, og alligevel var han et naturligt Midtpunkt, naar vi sad en fem–seks Stykker sammen.

I Præstegaarden var hans Far ivrigt optaget af den grønlandske Kirkesag, og en ung Grønlænder, der skulde ordineres til Præst, opholdt sig en Sommer – i hvert Fald tidvis – i Lyng. Han var aldeles ellevild af Jubel over Havens Sommerfugle – styrtede efter dem uden at se til højre eller venstre og rendte Panden lige mod et Æbletræ, saa han satte sig paa Halen i det høje Græs. Han kunde kun meget lidt Dansk, og Christian informerede ham hjælpsomt, saa han ved Middagsbordet svarede Præsten med Ord, der vakte den vildeste Forfærdelse, indtil han fik dem forklaret paa Grønlandsk og begreb, at der fandtes Skurke hernede, endogsaa i selve Præstegaarden! Ved et andet af mine Besøg – i Februar 1902 – var det andre Forhold, der fangede Opmærksomheden. Den litterære Grønlandsekspedition skulde starte ved Foraarstid, og Forberedelserne var paa deres sidste Stadie. Ud til Lyng kom en Aften Deltagerne i Ekspeditionen for at konferere med den, som var dens primus motor: Knud. *Mylius Erichsen* havde netop overværet Hørups Bisættelse og fortalte grebet om Begivenheden. Jeg hørte paa ham med al den Kulde, jeg kunde mobilisere, naar det gjaldt en Mand som Hørup. Først da Knud ude paa den snehvide, maanebelyste Gaardsplads gav Ekspeditionsmedlemmerne et hastigt Kursus i Brugen af den lange Hundepisk, og hans øvede Haand flængede den frostklare Luft med Smeld efter Smeld, fik Dagen sin Udløsning. Høje Raab, Latter og fortvivlede Forsøg paa at gøre ham Kunsten efter gav mig et Kig ind i det Eventyr, som ventede disse lykkelige Mennesker. De blev i Præstegaarden Natten over. Her var der altid Hjerterum. Det hændte, at der var saa mange Gæster, at der maatte redes op paa Gulvet til de yngste. Det blev f. Eks. *min* Skæbne

– oppe paa et bittelille Loftskammer, saa trangt, at jeg var nødt til at lukke Døren op til Naboværelset og stikke Benene derind! Men hvor havde man det frit, muntert og »ophavsfuldt« (for at snakke Sjællandsk), naar man travede ud til Lyngø fra Lillerød Station.

Det andet Hjem, jeg kom i, og hvor jeg var en langt hyppigere Gæst, var af en helt anden Karakter, skønt ogsaa det var et Embedsmandshjem. Det var *Birkedommerboligen i Hørsholm*. Førtes man i Lyngø til Nordpolens iskolde Nabolag, saa badede man til Gengæld i Nilens solhede Vande i Hørsholm. Birkedommer *Just Holten* havde fra 1876–83 været Dommer ved den blandede Underretsdomstol for Ægyptens østlige Provinser, først i Ismailia, saa i Mansurah, sidst i Alexandria. Det sporedes baade i Hjemmets Ydre og i Stuernes Møblering. Men væsentligere var Holtens egen Personlighed med dens Præg af gammeldags ridderlig, afmaalt og alligevel hjertevindende Venlighed. Og hvad havde denne fine, gamle Mand ikke oplevet paa sine mange Rejser! Som Legationssekretær havde han mødt Metternich, Disraëli og Gladstone, han havde faaet et nøje Kendskab til Folk som Hall, Monrad, Bluhme og Friis. I 1864 havde han ledsaget Monrad i Sønderjylland umiddelbart efter Danevirkes Rømning, og ud paa Sommeren havde han været som Kurér i Wien med Anmodningen om Vaabenhvile. Tænk, for en Række dybt indgribende Begivenheder i vort Fædrelands seneste Historie han havde kunnet følge paa nært Hold!

Praktiserede Præstefamilien i Lyngø et utvunget og naturligt Demokrati, saa repræsenterede Birkedommerfamilien i Hørsholm et virkelig fornemt, men helt usnobbet dansk Aristokrati. Hertil bidrog, at Holten havde hjemført sin Brud fra Broholm. Fru *Ida Holten*, en Datter af den ivrige og anerkendte Amatørarkæolog, Kammerherre *F. Sebested*, havde sammen med sin Mand dannet et Hjem, hvor aandeligt Liv, kunstnerisk Smag og kristen Alvor indbyrdes støttede hinanden, saa der skabtes en Livsform, der var overordentlig værdifuld og for en ung Mand i høj Grad befrugtende. Birkedommer Holten fyldte i 1901 halvfjerdsindstyve Aar, men det mærkedes ikke stort paa ham. Han havde endnu Forbindelse med en enkelt af den Kammeratskabskreds inden for Studenterforeningen, som havde baaret Navnet »Oasen«, og af hvilken blandt andre Chr. Richardt havde været Medlem. Nu var langt de fleste gaaet bort, men en gammel Ven fra disse Ungdomsdage kom stadig i Birkedommerhjemmet og forgyldte Besøget med sit studentikose Vid. Trods sine Aar var han i Stand til at danse en Reel, som var han ikke naaet over de tredive. Naar vi ude i den dejlige

Have efter Middagen drak skoldhed, kulsort og ramstærk Kaffe af diminutive smaa, tyndvæggede Porcelænsskaale i ciselerede ægyptiske Messingbægre, naar de to gamle Oasevenner lukkede op for Erindringsposen, naar den ugifte, ældste Søn og den gifte Datter med hendes Mand og Børn var kommet derud, og Fru Holten sad og broderede – med Sytøjet tæt op til Øjnene, som desværre var ved at svigte –, ja, saa kunde intet dansk Embedsmandshjem have en varmere, et traditionsrigere, et mere fornemt-enkel og et mere levende Præg end dette. Der hvilede over alt og alle en velgørende, afdæmpet Stilhed, en Sans for alt ægte og en Respekt for gennemført Orden. Det var karakteristisk, at man ude i Entreen fik det gamle Ord foreholdt: »Hver Ting paa sin Plads og Plads til hver Ting«. Der var Plads til mangfoldige Ting – ogsaa til storslaaet Gæstfrihed mod den yngste Søns Klassekammerat.

Erik Holten kom hver Morgen ridende fra Hørsholm til Birkerød paa en lille Hest, der blev staldet op i en Gaard, hvoraf nu kun en enkelt Længe er i Behold. Den laa tæt ved Kongevejen, og Gaardspladsen skraanede ned mod et Gadekær, der blev fyldt, da Raadhuset skulde bygges. Erik var alt-saa saa lykkelig at have Ridehest! Var det monstro, fordi han skulde lære at omgaa et Dyr, have Ansvar for et Dyr, der krævede Pasning og Pleje baade før og efter Skoletid? Jeg ved det ikke; men jeg ved, at hans Forældre uden Tvang, slet og ret ved deres Eksempel og ved Hjemmets uskrevne Lov gav ham en større Ansvarsfølelse end den, vi andre var udstyrede med – saaledes ogsaa hvad hans Skolearbejde angik. At han var »Matematiker«, faldt af sig selv. Han havde Sans for Matematik, skulde være Ingeniør og fulgte Undervisningen punktligt og samvittighedsfuldt. Der var aldrig Vrøvl med Afleveringen af hans Opgaver eller med hans mundtlige Eksaminationer, og trængte man til en Haandsrækning, kunde man sikrest opnaa den hos ham. Forøvrigt var han Klassens flinkeste Elev i Fransk, hvad hele Atmosfæren i hans Hjem gjorde naturligt. At beherske Fransk var et nødvendigt Led i almindelig Dannelse. Og derfor hører det med til denne højst ufuldkomne Verdens mange Uretfærdigheder, at han til Studentereksamen kun fik $g \div$ i Fransk, medens jeg paa en eller anden Maade tilsvindlede mig et $g +$, skønt Hr. Lakjer ved Eksamenslæsningens Begyndelse havde betroet mig, at der fandtes »en vis Grænse for Uvidenhed, som han nødigt saa underskredet«.

Det var selvsagt alligevel ikke Eriks Dygtighed i Timerne, som først og fremmest knyttede os til hinanden. Det var dette, at han – ligesom Christian Rasmussen – uvilkaarligt pegede *ud over* Skoletiden ved de

Interesser og den Viden, han besad. Det var en Frugt af hans gennemkultiverede Hjem. Han var i sin hele Optræden stilfærdig og behersket, men med udpræget Evne til at kunne goutere en Morsomhed, et barokt Paafund eller en ufrivillig Komik. Dertil var han optaget af meget andet end Skolens Fag. Han interesserede sig som jeg – men paa en mindre dynamisk Maade – for vore nationale Problemer, Forsvarssagen og Sønderjylland. Og saa kunde man *tale* med ham – ogsaa om religiøse Spørgsmaal, saadan som disse nu gærede i en. Det blev ikke til ørkesløse Diskussioner, men til virkelige Samtaler. Bedst husker jeg en silde Aftentur i et Ellekrat mellem Hørsholm og Rungsted. Mosekonen havde brygget, og Dampene fra hendes Kedel antog nu i Maaneskæret Form af slørhvide Elverpiger, som svævede mellem de sorte Stammer. Af en eller anden Grund kom vi netop da til at tale om Bønnen, og jeg beklagede, at jeg saa ofte greb mig selv i Adspredthed eller ren Tankeløshed, naar jeg bad min Aftenbøn. »Det er ofte saadan«, sagde jeg, »naar jeg beder Fadervor, at jeg først faar samlet Tankerne rigtigt, naar jeg kommer til Ordene: Giv os i Dag vort daglige Brød«.« Det havde gjort mig urolig. Jeg opfattede det som Udslag af en ubevidst Materialisme, der aabnede for meget uheldige Perspektiver fremover i Livet. Jeg kan huske, at jeg havde vanskeligt ved at forklare mig, og de fleste Kammerater vilde vel have moret sig over disse Kvaler eller slaaet dem hen som overspændte eller komplet betydningsløse. Men ingen af Delene gjorde Erik. Han forstod udmærket godt den Slags Vanskeligheder under Bønnen, for han kendte dem selv, om end maaske ikke af helt den samme Art, og dermed var Samtalen i Gang. Rimeligvis har han for sit Vedkommende glemt den. Jeg sagde næppe noget, han havde Brug for. Men *jeg* husker den; for hele den stilfærdige Maade, hvorpaa han i dette som i andre Tilfælde udtalte sig om alvorlige Emner, der for en ung Mand kunde have afgørende Vægt – de behøvede jo ikke at være af religiøs, de kunde lige saa godt være af moralsk Art –, virkede beroligende og afklarende. Man kunde ikke være i Tvivl om, at den udsprang af Aanden i hans Hjem, den, som jeg ved de talrige Besøg havde lært at sætte saa stor Pris paa – ren, fintfølelse og forstaaende, som den var.

Til alt dette kom den Omstændighed, at Erik paa ingen Maade vendte *mine* Interesser Ryggen, selv om de ikke tillige var *hans*. Han kunde godt indse, at man kunde blive bjergtagen af vore Fortidsminder, han kunde følge med mig til Gurre, naar *jeg* gæstede Hørsholm, og med mig til Hjortholm, naar *han* gæstede Lyngby. Var det en – mere eller mindre bevidst – Arv fra hans Morfar, som hjalp ham til denne Forstaaelse? Nok

om det – vi havde altid nok at tale sammen om, og vi havde ogsaa rigeligt at betro hinanden. Sværmeriet var en ikke uvæsentlig Ingrediens i vor Tilværelse. Han havde en udkaaret, som han omtalte med ridderlig Varme, og hun spillede en betydningsfuld Rolle, da han fortalte om et forestaaende Bal i Hørsholm Lawn-Tennisklub den 16. Marts 1901 og inviterede mig med. Jeg viste ingen upassende Nyfigenhed, for Diskretion hører vel med til et godt Kammeratskab! Men trods mine aabenbare Mangler som Danser svang jeg Pigerne, til jeg følte mit Hjerte dikke, og jeg var stolt over de Kotillons, jeg fik med hjem. Det var to straalende Ridderkors. Af *hvem* jeg havde faaet dem, vidste jeg ikke. I min Forlegenhed havde jeg glemst enhver Præsentation. Men jeg gemte Trofæerne i en Kommoneskuffe, og dør laa de, til nogle Aar senere det *virkelige* Sværmeri meldte sig. Saa fejedes de ud. Ak ja, sic transit –!

XXXVII.

Og nu er det paa Tiden at slutte dette Erindringsbind med den verdenshistoriske Begivenhed, som indtraf ved Sommertid 1902, da vort Hold tog Studentereksamen. Jeg er klar over, at Beretningen herom baade maa skrives og læses med Alvor. For ikke meget i Livet kan jævnføres med Eksamen artium. Alene det, at man højt op i Aarene bliver ved med at tage den om igen i Drømme, understreger jo dens enorme Betydning, ikke sandt?

For mit personlige Vedkommende var der nu heller ingen Grund til at bagatellisere Sagen. Jeg havde haft saa travlt de to sidste Aar med »Videnskaberne Selskab« og »Danmarks Riges Saga«, med Ruiner og Voldsteder, med Heraldik og Folkeviser og meget andet, at Lektielæsningen havde gennemgaaet en livsfarlig Afmagringskur. Jeg var skrupked af at gaa i Skole. Jeg svor højt og dyrt, at ikke fire vilde Heste skulde kunne slæbe mig ind i et Klasseværelse, naar jeg først var sluppet lovformeligt ud af det. Paa en Kalender for 1902 oversmurt jeg fra og med 1. Januar hver eneste fuldendt Skoledag med Blæk, tværede den ud, nedsænkede den i Nat og Glemsel, indtil hele Skoleaaret var blevet en stor, ravnsort Klat. Saadan gik jeg Studentereksamen i Møde, og det er derfor intet Under, at jeg nu med dyb Beskæmmelse blandt Mors Papirer finder en fuldkommen ufortjent Lovprisning af den »gode Udvikling«, som »Klassens absolut dygtigste og mest modne Elev« havde vist. Det var Plesner selv, som gav mig dette

helt urimelige Vidnesbyrd, aabenbart udelukkende fordi *hans* Fag og *hans* Undervisning fra allerførste Færd havde lukket op for Kilderne i mit Sind. »Jeg glæder mig tidt ved (til) min Undervisning i Klassen at have saa forstaaende en Elev«, skrev han; men tilføjede som den gode Pædagog, han var: »Jeg beder Dem paa det indstændigste, at De ikke lader min Dom over V. gaa videre til ham. Han véd vel, at jeg »hover ham godt« – men mere vil han ikke have godt af«.

Det er ikke ualmindeligt, at Fornuften sejrer, naar man først har Kniven paa Struben. Da Læseferien begyndte kort efter Midten af Maj, stod det mig klart, at der maatte gøres en ganske ekstraordinær Kraftanstrengelse, hvis jeg vilde undgaa at faa en meget lille Eksamen, og saa lagde jeg en regulær Slagplan for hver eneste Dag, der var igen. Hver enkelt Dag inddeltes i saa og saa mange Repetitionstimer, og de forskellige Pensa blev fordelt med en Nøjagtighed, som kun overtræffes af DSB's Køreplan. Men jeg bandlyste enhver Læsen efter Aftensmaaltidet. Dagens sidste Timer maatte jeg røre mig – gaa Tur, sætte Livet paa Spil i den Luftgyng, som netop var rejst omme i Krohaven, eller paa anden Maade sørge for Motion. Og saa i god Tid i Seng, saa jeg kunde være frisk og oplagt den følgende Morgen Kl. 6¹/₂!

Det er let nok at udkaste en saadan Gigantplan – det er vanskeligere at overholde den. Men stort set gik det, for ellers vilde jeg have været fortabt. Lærdommens Godsvogne rullede nogenlunde planmæssigt ad de afstukne Spor, saa de alle kom frem i rette Tid, og deres Losning kunde finde Sted til Generaldirektoratets Tilfredshed. En enkelt af mine Lærere sagde bagefter, at han aldrig havde set Magen til systematisk Eksamenslæsning. Mine utallige Huller var virkelig blevet fyldt. Det havde han paa Forhaand anset for komplet umuligt.

Det var imidlertid af afgørende Betydning for mig, at jeg i hele Repetitions- og Eksamenstiden boede hos *Schellers*, saa jeg slap for Togrejserne frem og tilbage – og for alt det paa mine hjemlige Reoler, der kunde lokke mig paa Afveje! Schellers var enestaaende omhyggelige for mig. De respekterede mit desperate Arbejde, lettede det paa alle Maader, tog vidtgaende Hensyn til min Timeplan og var velsignet afdæmpende og afledende, naar jeg om Aftenen havde smækket Bøgerne i og gerne skulde have Tankerne indstillet paa en helt anden Bølgelængde.

Slutningen af Maj og de første Dage af Juni var smeltende varme, saa man gispede under Læsningen. Saa gjorde det godt i Frokostpausen at tage en Dukkert i Søen, der laa tæt ved Schellers daværende Bolig. Selv om den ikke var noget Vesterhav, kølede den dog baade Krop og Hoved. Heldigvis blev det lidt svalere, da den skriftlige Eksamen var inde den 9. Juni, og det hjalp med til at klare Begreberne, saa de matematiske Opgaver blev nogenlunde rigtigt besvarede. Og de to danske Stile – Roms Historie i Oldtid og Middelalder og Fredssagen – var ubegribeligt nok de to sidste, Haase havde givet os inden Eksamen! Magen til Held skulde man da lede efter! Her var altsaa i Forvejen Stoffet baade gennemtænkt og disponeret! Da jeg endelig den 14. Juni havde afsluttet den skriftlige Prøve med en elegant Projektionstegning – Projektionstegning havde altid været mit Støttefag –, tog jeg fri Resten af Dagen og cyklede op til Hillerødsholm, hvor Mogens Schiødte – med eller uden Støvleknægt – lærte Landvæsen. Det blev en dejlig Aften, befriet for mange Lispund Spænding og Nervøsitet.

Paa dette Tidspunkt var Mor ikke hjemme. Hun var rejst til Skærsø, hvor der i Storskoven skulde afsløres en Mindesten for Farfar og Farmor i Hundredaaret for Farfars Fødsel. Et Søskendemøde dannede Rammen om Højtideligheden, og alle de Skærsinger, som endnu var i Live, var stævnede sammen paa den gamle Gaard. Ingen vilde hellere end jeg have været med. Men man kan jo ikke paa samme Tid være to Steder, og jeg maatte nøjes med Mors kortfattede Referater i hendes Breve. Pokker ogsaa med den Eksamen!

Saa trak jeg den 20. Juni, som jeg skrev til hende, »for første Gang i Kjolen«. Det vilde i 1902 have været aldeles utænkeligt, at man ikke mødte op til Studentereksamen i Kjole og Hvidt. Stil var der over det! Og fra 20. Juni til 9. Juli gik jeg i alt 6 Gange til Canossa, iført mit stiveste Puds, mere eller mindre klam i Hænderne, mere eller mindre overbevist om en Katastrofe. Kun een eneste Gang var jeg brandsikker paa et blankt ug – og saa fik jeg det naturligvis ikke!

Det var i *Historie*, den 2. Juli. Her kunde det ikke gaa galt, og oven i Købet viste de to Spørgsmaal sig at være pærelette. Først skulde jeg reddegøre for Modreformationen. Det gik strygende – uden Standsninger eller Fejl. Dernæst vilde Censor høre om de danske Landboreformer. Og jeg gennemgik den store Reformtid, som havde jeg selv været Medlem af Landbokommissionen. Men hvad var det? Plesner var ikke fornøjet? Han blev ved med at spørge og spørge – arbejdede sig længere og længere op

i det 19. Aarhundrede, saa jeg til sidst følte mig ikke saa lidt desorienteret. Og *endelig* plumpede et Par gale Aarstal ud af Munden paa mig; jeg lod Det forenede Venstre blive dannet et Par Aar for sent og den første Lov om Udstykning til Husmandsbrug komme et Par Aar for tidligt. Resultat: ug÷!

Om Eftermiddagen traf jeg Plesner ude i Haven, og jeg kunde ikke dy mig. »Det var dog en forfærdelig skrap Eksamination«, sagde jeg. Hvorfor skulde jeg absolut have det Minus? Hvorfor kunde jeg ikke faa et blankt ug?« Plesner saa paa mig, velvilligt, men uden Indbydelse til nogen Diskussion. »Hm!«, sagde han og slog i Luften med Pegefingern, »du kunde ikke taale det!« Og saa ledede han Samtalen hen paa noget andet.

Kunde jeg ikke taale det? Var jeg blevet storsnudet og vigtig af al min Historielæsning? Og pludselig stod en Scene fra det foregaaende Aars Oprykningsprøve lyslevende for mig. Ogsaa her gjaldt det Historie. Jeg var kommet op i Knud den Hellige og tog straks fat: »Knud den Hellige, en Søn af Sven Estridssøn, foretog et Vikingetogt til England«. »Nej!« lød det med Eftertryk. »Jovist gjorde han saa«, hævdede jeg. Plesner saa hen paa Censor, cand. mag. Hammer, der følte sig ude af Stand til at afgøre Trætten. »Ja, men han *gjorde* det!« blev jeg ved. »Han var paa Vikingetogt i England i sin Ungdom. Jeg tænker naturligvis ikke paa det til 1086 planlagte Togt, som ikke blev til noget«. »Hm!« sagde Plesner. »Lad os gaa videre!« – For Præstationen kunde jeg ikke godt faa mindre end ug.

Var det denne Scene, han havde husket paa, da han nu ved Studentereksamen eksaminerede mig for sidste Gang? Havde jeg i Fjor svaret ham triumferende og frækt, fordi *han* ikke havde vidst rigtig Besked om den unge Knuds Togt? Det er muligt. Men een Ting var udelukket: at han nu havde villet hævne sig. Intet laa ham fjernere! Han har utvivlsomt ment, at jeg trængte til at blive bremsset en Smule i min Selvsikkerhed, og deri tog han ikke fejl. I Virkeligheden havde Plesners Kur ikke været radikal nok. Jeg burde have været eksamineret *endnu* skrapmere og skaaret *endnu* mere ned i Karakteren!

Endelig den 9. Juli skulde Forestillingerne afsluttes med en Eksamination i *Fysik*. Schellers vilde fejre Begivenheden ved en festlig Middag, og Bordet stod dækket helt fra Formiddagen af. Men det var min Tur at komme op som Nummer sidst, og Middagen kunde ikke finde Sted før Kl. 4. Mor, der var kommet hjem fra sin Jyllandsrejse, var selvfølgelig

indbudt til at være med, naar hendes mindste Dreng satte Huen paa Hovedet. Men med det store Øjeblik trak det ud og trak det ud. Middagen maatte stadig udskydes. Censor, Prof. *Christiansen*, tog selv rigelig Tid til *sin* Middag, da han var ovre Formiddagens Anstrengelser med tilhørende Censorfrokost. Klokken blev 4, den blev 4^{1/2}, den blev 5. Stadig ingen Eksamination af mig arme Synder, som gik og blev mere og mere nervøs. Sæt jeg kom op i Lyslære! Da jeg nogen Tid forud skulde til at repetere den, kom jeg i Tanker om, at jeg jo i en prekær Situation havde solgt Lærebogen inde hos Magnus Hansen! Jeg fik ganske vist i sidste Øjeblik laant mig frem, men der havde ikke været rigtig Hold i Læsningen, og Erik Holten havde gjort forgæves Forsøg paa at forklare mig et eller andet indviklet Brydningsfænomen. Langt om længe fik jeg Ordre til at være paa Skolen Kl. 5^{1/2}. Og paa Slaget traadte Augurerne ind og tog Plads ved det runde Bord.

Jeg stirrede maabende paa Professoren. Han var nemlig i den Grad besejret af Træthed og Kulde – vel ogsaa af Stines solide Middag –, at han satte sig tungt ned paa Stolen, stillede et Spørgsmaal svøbte en varm Plaid omkring Benene, foldede Hænderne over Maven, lukkede Øjnene og lod Hagen synke ned imod Brystet. Saadan sad han ubevægelig, medens Schultz og jeg omstændeligt beregnede Jernets Smeltningvarme, skønt den stod opført i Bogen, og man vel egentlig kunde stole paa Angivelsen. Da vi var færdige, vaagnede Professoren op til et nyt Spørgsmaal, hvorpaa han atter hengav sig til en velfortjent Hvile, medens vi gik de sidste, intrikate Problemer paa Klingen. Endelig løftede han Hovedet, faldt ind med nogle Spørgsmaal i Eksaminationen – han havde utvivlsomt trods de lukkede Øjne fulgt den meget nøje! – og nikkede saa, at nu kunde det være nok. To Minutter efter havde jeg et mg+ og et ug÷. Endnu et Sekund senere havde jeg Huen paa Hovedet!

Og saa gik det i Galop hjem til Schellers, til Mor, til Omfavnelser og Lykønskninger og Festmiddag! Jeg havde naaet Holdets næsthøjeste Pointtal: 95, en stor 1. Karakter! Det var en himmelstormende, rent ud løbsk Følelse at være blevet Student! Intet kunde være umuligt, naar dette var lykkedes! Nu skulde der køres med Firsband op over Firmamentet, medens Kloden – med Skolen bundet til sig som en næsten usynlig lille Vorte – blev ved med at snurre og snurre omkring sin idiotiske Akse dør dybt nede under En!

Ved *Translokationen* den 12. Juli, da *Plesner* tog Afsked med os,

bragte han os en Smule mere i Kontakt med ovenbemeldte Klode. Han sagde omtrent som saa: »Det, I fik i Vuggegave, var som det levende Ler, formet i Guds Billede. Her i Skolen syntes I vel ofte, at vi Lærere ikke formaaede stort andet end at ombytte Leret med det døde Gibs. Nu kommer I ud i Verden – sørg da for at finde den Billedhugger, som kan faa enhver af jer til at genopstaa med Marmorets Liv. Den Billedhugger finder I kun i jert eget Indre. Gaa ikke paa Akkord med ham, men lad ham gøre Arbejdet rent, fuldt og færdigt!«

Dagen efter modtog jeg et Lykønskingsbrev fra min Bror Jørgen. Han skrev, som sikkert Far vilde have gjort det, og derfor betød hans Ord saa meget:

»Som »Herre i Aandernes Rige« vaagner du i Morgen op med en lettende Fornemmelse af, at Lektielæsning og Skoletvang er som Støv, du har rystet af dine Fødder. Saa kommer den første Studenterferie som et Intermezzo af Sol og Latter, af Ferierejser og Kæmpehøje – til Tiden, den ubønhørlige, hen imod Høst skyder det næste ubeskrevne Blad hen for dig, det, hvorpaa du i Hengivelse og ærligt Arbejde skal skrive din Udvikling fra Yngling til Mand.

Vor Herre have da Hjertens Tak for den glade Student, der i Dag traadte ind i Mors Stue, og den samme trofaste Gud følge og lede dig paa din Ungdomsvandring gennem de Aar, der nu stunder til, de rigeste paa Mod, paa Længsler og paa – Farer ...

Vær da hilset, du vor yngste Broder, som rask Student! Gud give dig gode Venner og lyse Maal, saa vil en Gang om Aar og Dage, naar Skæbnegudinden næste Gang gør en Side op i din Karakterbog og skriver Facit paa Foden af Bladet, en dygtig Kandidat staa i Studentens Sted og en Mand med Følelse af eget Værd og eget Ansvar i sig forene Barnets Tro og Slægtens Viden«.

Var der egentlig ikke meget i dette, som mindede om Rosenbergs og Birkedals Ord ved min Daab? I hvert Fald: *Aanden var den samme!* Den, som baade Far og Mor saa inderligt gerne havde villet bibringe mig, og som de bedste af Skolens Lærerekræfter havde søgt at indprente mig i de Aaringer, da Livet tog sin Begyndelse.

Billeder

UDFØRLIGERE TEKST TIL GRUPPEBILLEDER

1. Staaende (fra v.-h.) Jørgen, Poul, Lars Frederik og Ellen. Sidden Mor og Far med deres yngste paa Fars Knæ.

4. Følgende paa Billedet findes omtalt i Bogen: Staaende (fra v.-h.) Farbror Poul (1), Farbror Christian (2), Fætter Johannes (3), Farbror Peter (4), Mor (5), Far (6), Kusine Johanne Siegumfeldt (7), min Søster Ellen (8), Farbror Jacob (9), Faster Risse (10) og Faster Jenny (11). Siddende (fra v.-h.) Onkel Siegumfeldt (3), Tante Thora (4), Faster Charlotte (5) og Onkel Emil Aubert (6).

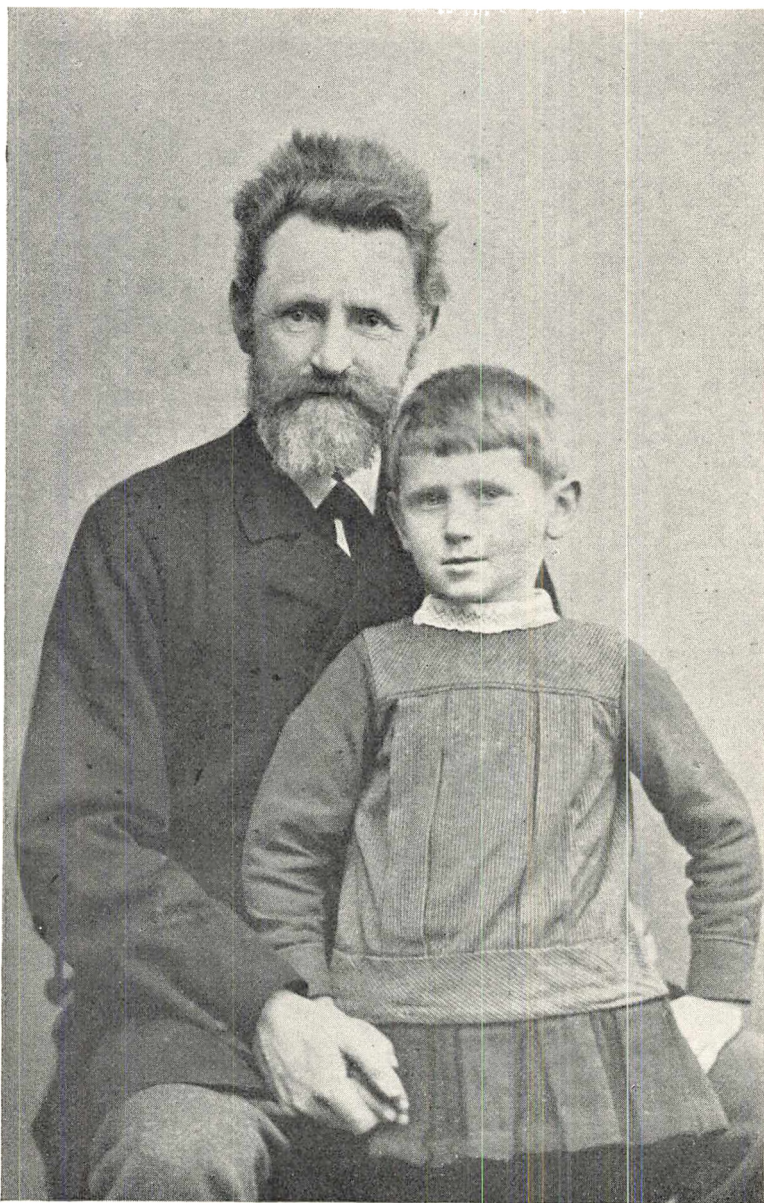
12. Følgende paa Billedet findes omtalt i Bogen: Staaende (fra v.-h.) Cand. phil. H. Haase (1), Cand. theol. E. Wøldike (3), Cand. mag. Smidt (4) og Cand. phil. Poul Scheller (6). Siddende (fra v.-h.) Cand. mag. Hagbart Schulz (1), Kaptajn J. Klinkby (2), Johs. Plesner (3), Cand. mag. Lakjer (4) og Cand. math. Leonhard Hansen (5).

13. Staaende (fra v.-h.) Henry Boisen (død 1941 som Fuldmægtig i Finansministeriet), Godtfred Bruun de Neergaard (1952 Afsked som Fuldmægtig i Nationalbanken), Sophus Kaastrup Olsen (død 1938 som Indehaver af Fa. Louis Poulsen & Co., København) og Christian Rasmussen (død 1914 som praktiserende Læge i Farum). Siddende (fra v.-h.) Vilh. la Cour (Dr. phil., 1948 Afsked som Lektor ved Birkerød Statsskole), Hans Carl Holten (Indehaver af Firmaet Carl Holten, København), Erik Holten (Overingeniør ved A/S Thomas Th. Sabroe & Co., Aarhus), Holten Grevenkop-Castenskiold (død som Farmer i Argentina), Johan Adolph Busch (Grosserer, København), Aage Lotinga (Politivadokat, København) og Viggo Stockfleth (praktiserende Læge, Frederiksberg).

1. Mor og Far med os fem Børn (1884). Se S. 260.

2. Far med sin yngste Søn (1888).

3. Skærso Hovedbygning, set fra Haven (1892).

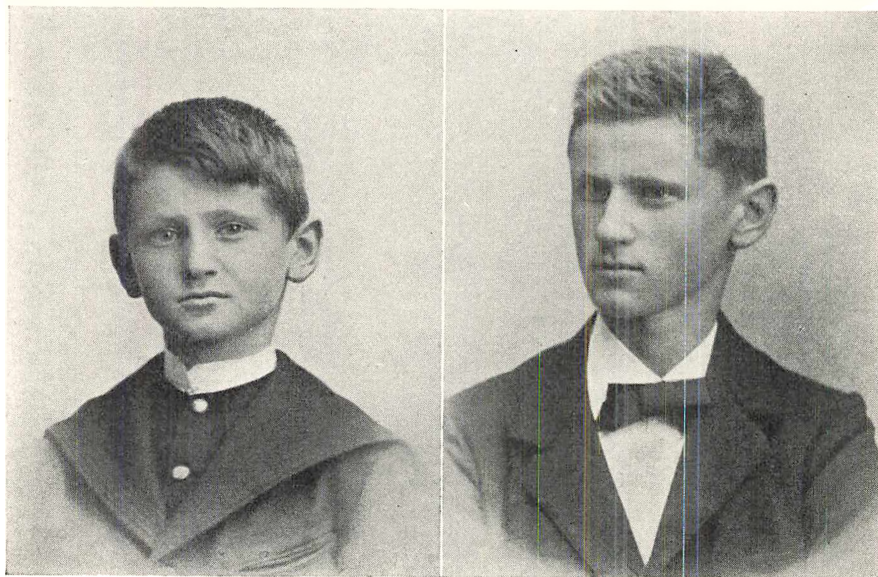

4. Søskenemøde paa Veumhus (ca. 1896). Se S. 260.

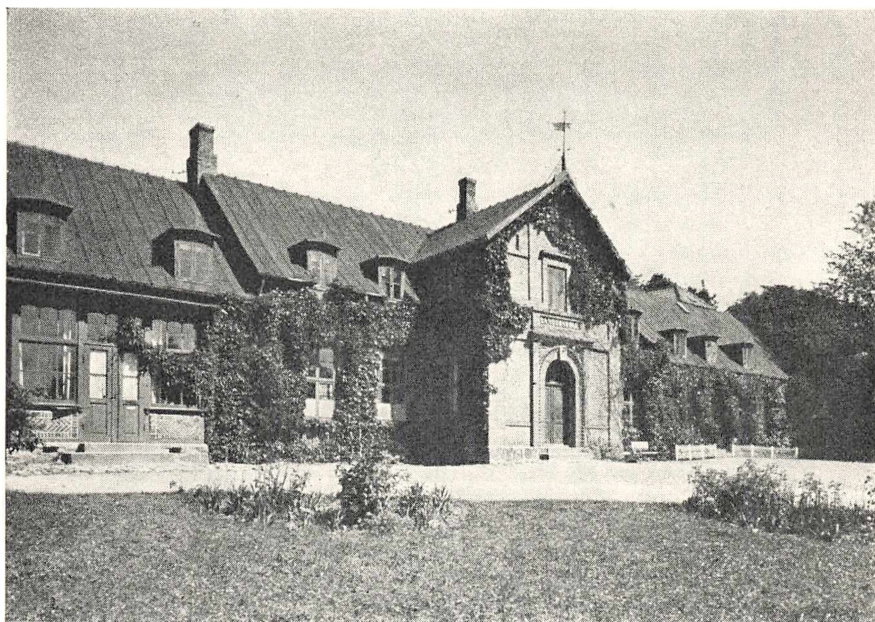

5. Mormor og Morfar holder Middagshvil (ca. 1890).

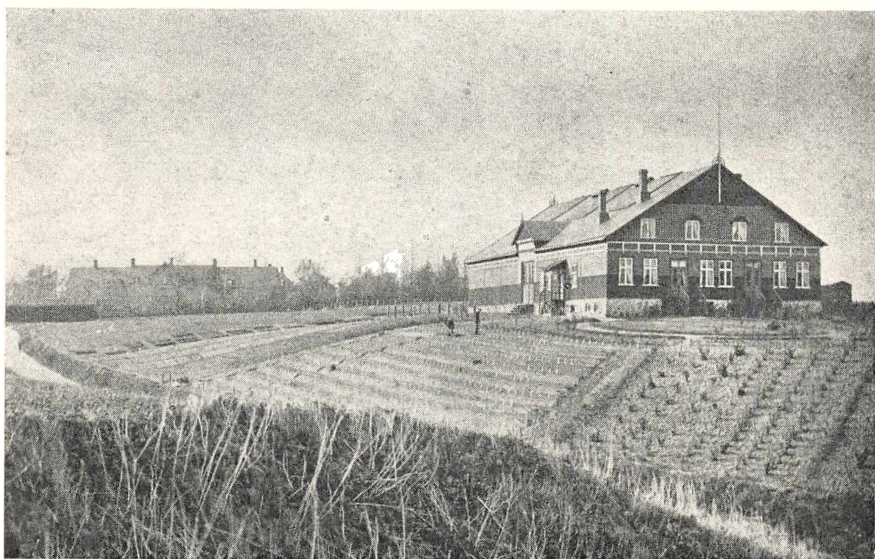

6. Skoledrengen (1892) og Konfirmanden (1898).

7. Landboskolen ved Lyngby. Vort Hjem var indtil Fars Død i Fløjen til højre.

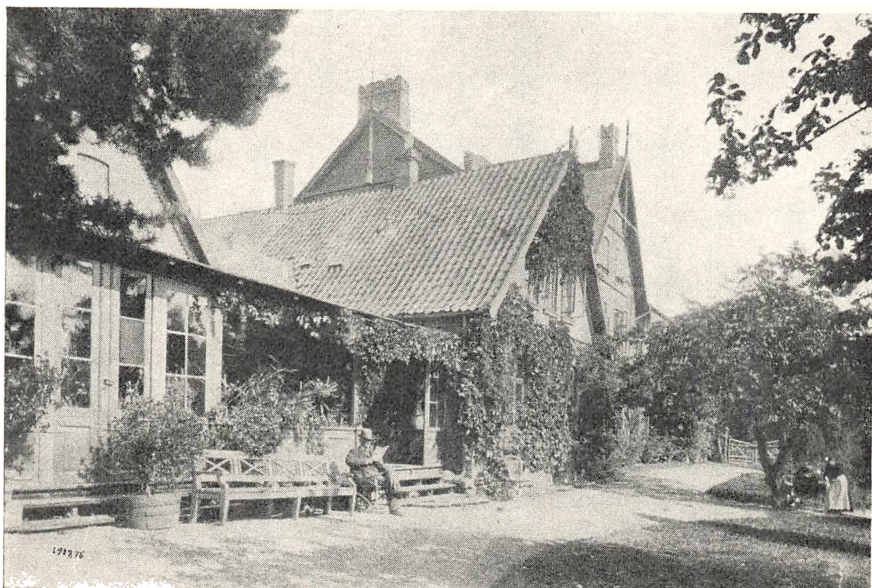
8. Landboskolen (i Baggrunden), Landbrugsmuseet og Hulvejen til Folevad (ca. 1890).

9. Mor og Far i Lysthuset uden for Havestuedøren (1892).

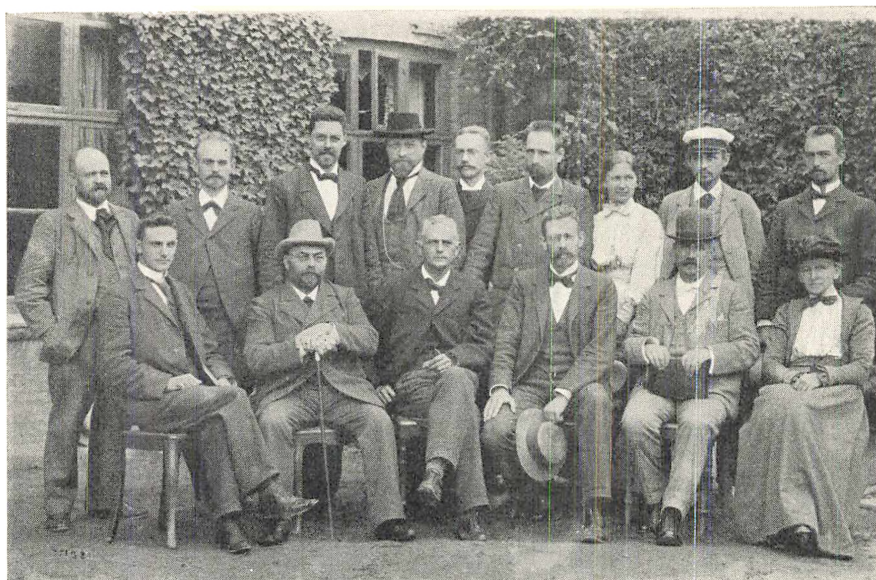

10. Birkerød Kostskole, set fra Havesiden (ca. 1900).

11. Majpladsen i Birkerød med den gamle Kro (ca. 1900).

12. Lærerkorpset ved Birkerød Kostskole (1901). Se S. 260.

13. Studenterholdet og Skolebestyrer Plesner (1902). Se S. 260.

LIVET BEGYNDER

Historikeren, dr. phil. Vilh. la Cour fortæller sine Erindringer fra Opvæksten i 80erne og 90erne i Barndomshjemmet paa Landboskolen i Lyngby, om Skoletiden i Lyngby og Birkerød med dens tidsprægede Kolorit. Bygget på Breve og samtidige Optegnelser gives et livfuldt og mangesidigt Billede af den Gren af la Cour Slægten, der havde Rod i den jyske Herregaard Skærsø, med Forældrenes helstøbte Personligheder som Midtpunkt. En svunden Tid med dens Problemer, fordringsløse Hygge og enestående Arbejdsindsats træder lyslevende frem. En Række af Tidens ledende Personligheder, der stod i Kontakt med Hjemmet i Lyngby, er skildret med fin Forstaaelse.

Det er et Værk af stor personalhistorisk Interesse og tillige en følsom og fornøjelig Skildring af et Barns Udvikling til Yngling. Beretningen, der er spækket med morsomme Anekdoter og Karakteristiker, levendegøres af et interessant Billedstof.

